

የኢትዮጵያ ቴምህር ተ

የተማሪ መጽሐፍ

8ኛ ክፍል

አዘጋጅቶ:

በኢትዮጵያ (ኢትዮጵያ)

ዓለማዊያን እርቅዱያ (ዲ/ር)

እርቅዱያ:

ሽመልሰ ከየሰ (ኢትዮጵያ)

አበበ መያወ (ኢትዮጵያ)

የብድን መሆኑ

መ-ለ-ንድታ ነቅዱ (ፖ.ዳን. ጥርጋልስ)

ሰነድ.

ከበደ አለመው ከና ቁልሙወርቃ ተገኘ

ፈጥረኞ

አት-ርአዎ. ጥግራይ

በአማሪ በፊዕራዊ ከልሳዊ መንግሥት ቴምህር ተ በር

ይህ መጽሐፍ የተዘጋጀው በኢማራ በፊደልዊ ክልለዋ መንግሥት በተመደበ በደንት
በኢትዮጵያ ትምህርት በርድና በጥምህርና መማከርት ገባዊ ትብብር ነው::

የመጽሐፍ አጋዥ የቅጽ ባለቤት © 2015 ዓ.ም. ኢትዮጵያ ትምህርት በርድ ነው::

ጥምህርና መማከርት ገባዊ

በኢማራ በፊደልዊ ክልለዋ መንግሥት ትምህርት በርድ

መግቢያ vii

ምድር- 1

አሁንት የመራት ቅጽ. ሁኔታ እና የክርታ ጽዑል

1.1. አሁንት እና ውሃጣ አካላት	2
1.1.1 አሁንት	2
1.1.2. ውና ውና ውሃጣ አካላት	5
1.2. የመራት ጽዑል ቅጽ. ሁኔታ	9
1.3 የመራት ከባቢ. አየር	22
1.3.1. የመራት ከባቢ. አየር ጽዑል	22
1.3.2. የአየር መገዢ እና የአየር ጽዑል ማንኛ. እና ይዘቶች	24
1.3.3 የአየር መገዢ እና የአየር ጽዑል ተቀባዩዎች	25
1.3.4 አለታዊ እና ወቅታዊ የአየር መገዢ መለያዎች	26
1.4. የክርታ መስፈርት ማቅረብ ማስላት	27
1.4.1. የክርታ መስፈርት አገልግሎት አይነቶች	27
1.4.2. የክርታ መስፈርቶችን መለያዎች	30
1.4.3. በክርታ ለይ ማቅረብ እና ማስላት	31
1.4.4. ગલોગાન્ડ સેટિંગ્ લીચ્યુન્ (Global Positioning System)	36

ምድር- 2

ስነ አገልግሎት እና የሚሆ኏- የሚሆ኏ ሁኔታ እና የክፍልዎች

2.1. የባህል ማንኛ. እና በገዢነት	45
2.1.1. የባህል ማንኛ. እና ውና ውና ይዘቶች	45
2.1.2. ગલોગાન્ડ: የሚሆ኏-ዋ እና በሆለው አለቶች ተከታታይ ለውጭ-52	52
2.2. ውና ውና ማጥና ሁኔታ እና የክፍልዎች	54
2.2.1. የመጀመሪያ ደረጃ ማጥና ሁኔታ እና የክፍልዎች	55
2.2.2. ሁሉ-ት ደረጃ ማጥና ሁኔታ እና የክፍልዎች	60
2.2.3. ለሁሉ-ት ደረጃ ማጥና ሁኔታ እና የክፍልዎች	64
2.3. የንግድ እና በያዥ	66
2.3.1. የንግድ ማንኛ. እና ድንብ ሁኔታ	66
2.3.2. የንግድ አይነቶች እና በቀሚታዎች	67
2.3.3 የንግድ አቅርቦች-ና ፍላት-: የንግድ ውና ተዋናያች እና የሰማያች መብት ጥስት	68

2.4. የመንግስት ገዢ እና ግብር	69
2.4.1 የመንግስት ገዢ ግብር የሚያስተካታው ተቁጥሮች በኢትዮጵያ	69
ክፍል፩-3	
የተፈጥሮ ሁኔታ እና የሚሆበት ምጣኑ ሁኔታዊ አድጋት	
3.1 የአካባቢ እንከበከበ እና አጠቃቀም ለዘላቸው አድጋት	78
3.1.1. የተፈጥሮ ሁኔታ አጠቃቀምና ምጣኑ ሁኔታዊ ተቁጥሮች	78
3.1.2. ከገዢ ወር የተፈጥሮ ሁኔታ አጠቃቀም መለማዎች	85
3.1.3. የተፈጥሮ ሁኔታ እንከበከበ እና በለቸው አጠቃቀም	86
3.2 እንከበከበ የነድለው የሁበት አጠቃቀም እና የሚያስከትላቸው አለታዊ ተጽዕኖዎች	87
3.3. የተፈጥሮ ሁኔታ ተደራሽነት እና የግዢቶች አልታት	92
ክፍል፩-4	
ዘመናዊ የኢትዮጵያ ትርክ	
4.1. የዘመናዊ ኢትዮጵያ ምስረጃ	103
4.1.1 የቆጣማዊ አዊ ቴወዳሪስ ዘመን (1855-1868)	103
4.1.2. የአዊ የአንበሳ 4ኛ ዘመን (1872-1889)	107
4.2. የ19ኛው ክፍል ዘመን የሰራራ ጽዋድ	109
4.3. ኢትዮጵያውያን ለህንጻ አንድነትና ለዓለምነትና ለማስጠበቅ ያደረገት ትግል	111
4.3.1. የግብዢ መሰራተኞች እና የኢትዮጵያ ምሳሌ	111
4.3.2. ከኢትዮጵያውያን ለመስራት ለመስራት ለመስራት	113
4.3.3. የደርሱት እና የኢትዮጵያ ባንኩነት	115
4.3.4. የኢትዮጵያ እና የሚለያን ባንኩነት	116
4.3.4.1. የኢትዮጵያ መርከት	119
4.3.4.2. የኢትዮጵያ ድልና ቁጥር መመሪያ	121
4.4. ማህበራዊ አካሞማዊ ለውጥ	123
4.5. የፌስቡት ገዢ ወረዳ (1936-1941)	125
4.6. የኢጋብዙት ተቁጥለው የኢትዮጵያ የንግድነት መመለሰ	130
4.7. የሰማያዊ ወረዳ	136

ምዕራፍ-5

አዲር ከ1500 በፊት

5.1	ባርነትና የባረም ጽዋድ በአፍሪካ.....	142
5.2	የአውሮፕላን ቅጽ ማት በአፍሪካ	145
5.2.1.	የአውሮፕላን የቁጥር አገባብ ምስረጃ ሂደት	145
5.2.2.	ቁጥር አገባብ በአፍሪካዎችን ላይ ያሰከተለው ተዕዥም	149
5.2.3.	የአፍሪካዎችን ቤረ ቅጽ ማት ተጋድሎ	149
5.3.	ነፃ የሁኔታ የአፍሪካ ማረቻ ምግባርና ማስተካከል ውሃድ ማት የተደረገ እንቅስቃሴዎች	152
5.3.1.	የአፍሪካ አንድነት ድርጅት (ኢትዮ)	152

ምዕራፍ-6

ቁድመ-॥መናዊ እና ይመናዊ የዓለም ታሪክ

6.1	ታሳቁ የቃኬንራልያዊ አስተ ይመን	158
6.2	॥መኑ-ህዳሴ፣ የጥርሱስታንት ዕምነት ጽሐፍ እና የካተማዎችን ምሳሽ	162
6.2.1.	॥መኑ-ህዳሴ	162
6.2.2	የጥርሱስታንት ዕምነት አማካቸ ጽሐፍ	164
6.2.3.	የካተማዎችን ምሳሽ	166
6.3.	የኢትዮጵያ አበያት	167
6.4.	ሁሉም ታሳቁ የዓለም መርነቶች	170
6.4.1.	የአንድናው የኢትዮ መርነት (1914-1918)	170
6.4.2.	ሁሉም የኢትዮ መርነት (1939-1945)	173
6.4.2.2.	የመርነቱ ሂደት	174
6.5.	የቀበቃዎው መርነት (1945-1991)	176

ምዕራፍ-7

ወቂታዊ ዓለም አቀፍዊ ሆኖታዎች

7.1.	የኢትዮ ጽበፈት ለውጥ	182
7.1.1	የኢትዮ ጽበፈት ለውጥ መንሰሪ እና ወጪት	182
7.2.	የውሃ መጠን አቅርቦት መቀነስ	188
7.3.	የደሞክሪያ መመናመን	190

የመጀከፍት አተገባበር

መጀከፍት ተማሪዎች ካሱ ቀዳም ከሚያውቀትና ከአካባቢያዎች ይዘውት ከሚመጠት ተሞክሮና እውቀት በመነሳት ተግባር ተከር እና አሳታፊ በሆነ መልከት እንዲማሩ ሆኖ ስለተዘረዘሩ ተማሪዎች ትምህርናን በጥልቀት ይገነዘበታል ወይም ይረዳታል ተብሎ ይታመናል:: ተማሪዎችና መምህራን አካባቢያዎችን እና የከበቱትን ዕውቀትና ተሞክሮ መሰረት በማድረግ በመጀከፍት ወሰጥ የተከተቱ የተለያየ ተግባራትን በአገባቡ በመተግበር ተማሪዎችን ይዘዋችን መማር በቻ ስይሆን የመማር ከሁሉታቸውን እንዲያደርግ ይጠበቃል:: በመሆነም መምህራን ለይዘን ተስማማሚ ተብሎው የተጠቀሙ የሚሰተማገኘ እና መማገኘ ዘዴዎችን በአገባቡ በመተግበርና ሌሎች ተገበር ዘዴዎችን ተጨማሪ ሁኔታንና የተማሪዎችን አቅምና ፍላትት መሰረት አድርን በመምረጥ ተማሪተከር /አሳታፊ አድርጋው የመማር ማስተማሩን ተግባር መፈጸም የሚጠበቀባቸው ለሆነ ተማሪዎች ደግሞ በትምህርና ክፍለ ገዢ መጀከፍቱን ከእጅታው ስይለያየ ተማሪዎችን መከተተል ይኖርባቸዋል::

ወደ ተማሪዎችን!

መጀከፍትን በጥንቃቄ በመሆነ በአገባቡ መጠቀም አለባቸው:: በማንኛውም አገርና ሁኔታ መማር የትውልድን የወደፊት ሁኔታ ይወሰናል:: መማር ለማንኛውም ማሆኑዎች:: ለበዓዎና አካባቢያዊ ዕድገት መሰረት ነው:: በመጀከፍት ወሰጥ ያለትን ሁሉንም ተግባራት:: ይዘዋችና ጥያቄዎች በአገባቡ በመሰራትና በማጥናት ተልቀት ያለው ከሁሉትን እና ግንዘበን ማቆበር ይገባቸል::

ወደ ወለደች /አሳታፊዎች!

የተማሪዎችን መማር የተሰለመ ለማድረግ የመማገኘ መጀከፍት ያለቸው መቀሚታ ከፍተኛ ነው:: ለለሆነም ተማሪዎች መጀከፍትን በጥንቃቄ ይዘው እንዲጠቀሙ ማድረግ ይኖርባቸቸል:: ከዚህም በተጨማሪ ተማሪዎች መጀከፍትን ት/ቤት ይዘው እንዲሂዳ ማስረጃታት:: ከመምህርዎች የሚሰጠ ተግባራትን በትክክል እንዲፈጸመና እንዲያጠኑ ከትክክልና ይጠና: ማድረግ:: ትምህርት በት በመሆኑ ከመምህራን ወር በመገኘነት ሲለ ለቃዬ የመማር ዕውቀትና የባህሪ ለውጥ በመጠየቅ ከፍተቱን በመለያት የሚከርክሩ በመሆኑ ማስተካከል ይጠበቀባቸቸል:: በመሆነም ትምህርት የሀላፊነት ነገር መሰረት መሆነን በመገኘነት መማርን ከመንግስት ሲሆ መሆነ ወር በቻ ስታቃራኝነት/ስያዙወጥት ለቃዬን ሁሉንብ ወደትምህርት በት መለከ አለባቸው::

መግበያ

በዚህ መጽሑፍ ወሰጥ ለበት ምዕራፍ ሲያደት የመጀመሪያዎች ለስቱ ምዕራፍ የቃልና ማረጋገጫ ይዘዋል፡ን የዚህ ሲሆን ሌላም ቅጂዬ ለስቱ ምዕራፍ የቃልኩ ትምህርት ይዘዋል፡ ነው፡፡ ለበተኞች ምዕራፍ ደግሞ ወቂታዊ አለማቀቅዊ ጉዳይ፡ን ይከተተ ነው፡፡

የቃልና ትምህርት ይዘዋል፡ን በተመለከተ ምዕራፍ እንደ አሁን ስትራት፡ ከባቢ አያር እና የካርታ ጥብብ ምንነት የተቆሰሰበት ሌላም ምዕራፍ ሁሉት ደግሞ የባህል ምንነት እና በዘመነ፡ ወር ወር ምጣኬ ሁሉታዊ እንቅስቃሴዎች፡ ጥግና እና ገዢ እንዲሆኝ የመንግሰት ገዢ እና ግብር ምንነትን አካቶ የዚህ ለው፡፡ በምዕራፍ ለስቱ የተከተተው ወር ወር ይዘዋል የአከባቢ እንከበከበ እና አጠቃቀም ለዘላቸው እድገት፡ ከጊዜ ዓር የተፈጥሮ ሁሉት አጠቃቀም መለዋዎጥ፡ የተፈጥሮ ሁሉት እንከበከበ እና ለዘላቸው እንከበከበ የተፈለው የሆነት አጠቃቀም የሚሰጠበትን ነው፡ አለታዊ ተስክናዎች፡ የተፈጥሮ ሁሉት ተደራሽነት እና ግዢታዊ እፈታት ተቆስቃል፡፡ ምዕራፍ ለስቱ ወሰጥ ለስቱ ወር ወር አለም አቀፍ ጉዳይ፡ን ተቆስቃል፡፡ እነርሱም የአየር መጠሪ ለውጥ፡ የውሃ መጠን መቀነስ እና የደኝነት መመናመን ነው፡፡

የቃልኩ ትምህርትን በተመለከተ ለበት ምዕራፍ ሲያደት ምዕራፍ እሱት ዘመናዊ የኢትዮጵያ ታሪክ የሚያስስ ሌላም በውሳኔው የሚከተሉትን ለስቱ ወር ወር አለታዊ ተስክናዎች፡፡ እነርሱም የሚሰከላዊ መንግሰት ደግሞ ምስራታ፡ እትዮጵያ የውሃ ወራዎችን ለመመከት ያደረገኝታው ትግለመኑ እና ማህበራዊ፡ አካይማሚያዊና ገልጻዎች ለውጥ ነው፡፡ አምስተኞች ምዕራፍ ደግሞ h1500 ዓ.ም በጀት ያለውን የአፍሪካ ታሪክ የሚያስስ ለው፡፡ በውሳኔው ባርነትና የባረያ ጥግናን፡ የቅና ግዢት ምስራታ ሂደትና የአፍሪካዎችን ትግል እንዲሆኝ ሁሉን አቀፍ ትብብር ምስራታ ሂደትና የካትታል፡፡ በስድስተኛው ምዕራፍም የኢትዮጵያ አገር ነው፡፡ ለስቱ ወር ወር አገር ትብብር ሁሉትን የዓለም መርነቶችን እና ቅጂዬዎ መርነትን የሚያከትው ቅድመ ዘመናዊና ዘመናዊ የዓለም ታሪክ ለይ ያተከለ ነው፡፡ በዚህ መቆከሩ የተጠቀሰ ቅድመ ወር ወር የሚከተሉት ቅድመ፡ ወራትና ዓመታት እንደ እርትራዳዊዎን (አውርጥዋያን) የዘመን አቆጣጠር ነው፡፡

ምዕራፍ- 1

አህንራት፡ የመረጃ
ቍና ሁይለም፡ ካባ
እርሱ እና የካርታ ጽብሰ

መግለጫ

በዚህ ምዕራፍ ወሰኑ አህንራት፡ የመረጃ ቍና ሁይለም፡ ካባ እና የካርታ ጽብሰ ምንነት የሚያስተካክለ ይዘዋል፡ ተደራሽቶው ቁርጥል፡፡ አህንራትን በተመለከተ የአህንራት ትርጉም፡ ስፏትና የመሳሰሉትን የምዕራፍ ስምን የእምነትና አህንራት ወና ወና ማረጋገጫ ተዘጋጀለዋል፡፡ በተጨማሪም ወና ወና ወሂማ አካላት ማስተካከል፡ ባህሪ፡ ሁይቀት እና መንበት ተቆስዋል፡፡ በሁለተኛ ደረጃ የመረጃ ወሰኑዋ እና ወጪው ገዢታ ምንነት፡ ወና ወና ወሰኑዋ እና ወጪው ገዢታዎች እንዲሁም እነዚህን የመረጃ ገዢታዎችን የሰራሽው ሁይለም ተብሎች ተዋስርተዋል፡፡ በስለተኛ ደረጃ የመረጃ ካባ እና ስምን የካባ እና የካርታ ጽብሰ፡ የካባ እና የካርታ ጽብሰ፡ የአየር መሳሪያ የአየር ጽብሰ ይዘዋል፡ እና ተቀባዩ ወጪው ተቆስዋል፡፡ በመጨረሻም የካርታ ጽብሰ ስምን በዚህ ወሰኑ የካርታ መሰራርት ምንነት፡ የካርታ መሰራርት አይነቶች፡ የካርታ መሰራርት አለዋወጥ፡ ስፏትና እና ህጻትና በካርታ ማስለት የሚለት ተከተዋል፡፡

ከምዕራፍ የሚጠበቅ ወጪት፡

ተማሪዎች ይህንን ምዕራፍ ከተማሪዎችሁ በኋላ፡-

- ☞ የዓለምን ካርታ በመጣቀም የአህንራትን ስፏትና መንበት ተሳይቷሁ፡፡
- ☞ የመረጃን ቁርቆ የሚመስት ወሰኑዋ እና ወጪው ሂይለምን ትለዋጭሁ፡፡
- ☞ በወሰኑዋ እና ወጪው ሂይለም አማካኝነት የሚፈጻሚ የመረጃ ቁርቆ ዓይነቶችን ዘይና ስርታዎች ተሳይቷሁ፡፡
- ☞ መቀትና ከፍታን መሰረት በማድረግ የመረጃ ካባ እና የካርታ ጽብሰን ተወካይሶላቸሁ፡፡

- ☞ በአየር መግለጫ እና በአየር ጽዑስት መከከል ያለውን ልዩነት ታነሳዎችሁ::
- ☞ የአየር መግለጫ እና የአየር ጽዑስት ይዘዋችን እና ተቀባባሪዎችን ትተላለፈዎችሁ::
- ☞ ዕለታዊና ወቅታዊ የአየር መግለጫ መለያዎች የሚያስከትሉትን የቅጥና ጉዳት ታገማዎችሁ::
- ☞ የክርታ መሰራርት አይነቶችን በመለያት አንቀጽ የክርታ መሰራርት ወደ ለለው ተቀይሱትዎችሁ::
- ☞ ሂሳብ እና ስራትን በክርታ ላይ ተሰላለችሁ::
- ☞ አለማካናዊ መገኘ ስርዓትን በመጠቀም መረጃ ማግኘት ተቻላለችው::

1.1. አሁን-ት እና ወ-ሆና አካላት

ቁልና ቅልት፡

☞ አሁን-ት	☞ ወ-ሆናዊ ሁኔታ
☞ ወ-ቅድሞስ	☞ ወ-ሙያዊ ሁኔታ
☞ ይሳት	☞ ቁልበሽ
☞ ገምሮች ትኩ	☞ በንፃፃት

1.1.1 አሁን-ት

ተግባር-1

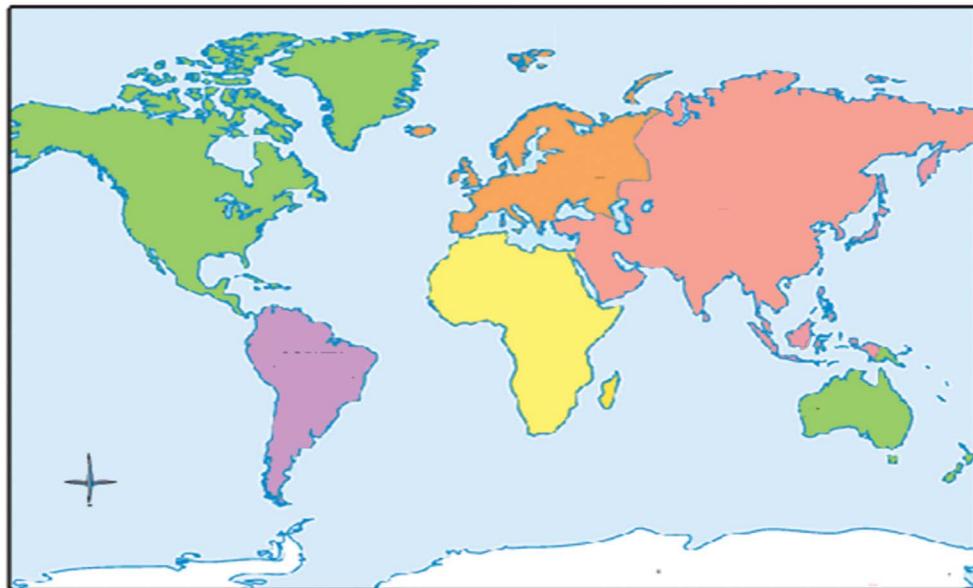
1. አሁን-ት በምን በምን የሚለያየ ይመስላችኝል?

በስራ-መሬት ትኩት እና አሁን-ት ስራው ይረዳ መፈጸምን ወይም የብለቶን በይ-የያዣ ስይሆን ስለ የሆነ ወ-ሆናዊ የስራ-ውን አሁን-ቃዊ ስጥንናን (Continental Shelf) እና በዘመኑ ከፍል ላይ ያለውን እንዲማያከትው ይጠበቅል:: አሁን-ት ትልቅ የልተከናወለ ነገር ግን ከሌሎች አሁን-ት የተወሰነ ስራት ባለው ወ-ሆናዊ የተለያ የዘመኑ የሚያስተካክለ ነው:: በአስተያየት ላይ ስባት አሁን-ቃዊ አሉ:: እነዚህም እስያ እና የሚከተሉ ነው::

ለማንኛ አማራካ፡ ይበብ አማራካ፡ አንታርከተካ፡ አውጭታ እና አው-ሰት-ራለያ
ናቶ፡፡

ተግባር-2

1. ተማሪዎች! ጥንድ ጥንድ በመሆን በጥሳስ-1 ለይ የቀረበውን የኢትዮ
ካርታ መሰረት በማድረግ የኢያንዳንዱን አሁን ስም ከዘሩት-ሁ በንለ
ደንናቸው-ትን ሁኔታ ለከፍል ዝደቀቹቸው አሳያ፡፡

ጥሳስ1- አሁን-ት

1:100,000,000

የኢትዮ አሁን-ት፡ እነዚ በጥሳስ-ቅ ሰላምዋ ወ-ቁያና፡ በደብብ ሁንድ
ው-ቁያና፡ በስማን አርከተኩ ወ-ቁያና፡ በጥሳስ-ብ
አውጭታ፡ በደብብ ማ-ሰራብ ከሚያ-ት-ራ-ኞችን ማ-ሰራ-ቂዎ
ሙና፡ ከፈጥሮ ከናልና ከቀይ ማ-ር ወ-ቃለና፡፡
እነዚ ባለው የቆዢ ስራት-ና ሁዝብ በሆት በቀድማኑት
ደንናል፡፡ እነዚ በወሰት ጽዑስን ከልሎች ተ-ከፈለለች፡፡
እነዚህም ማ-ሰራ-ቅ እነዚ፡ ይበብ እነዚና ይበብ ማ-ሰራ-ቅ
እነዚ ናቶ፡፡

የክፍል አሁን፡ አፍሪካ በደቡብ ከአት-ለን-ቴክ ወ-ቁያጥ፡ በስሜን ማረጃ-ት-ሸኔድን ማረጋገጫ፡ በምስራቅ ከሁንድ ወ-ቁያጥ እና በምስራቅ ከአት-ለን-ቴክ ወ-ቁያጥ ጽሑፍ ይዋስናል፡፡ አፍሪካ ከእነዚ በመቀመሌ በሀገሪቱ በማት-ና በቆዳ ስፋት ሆኖታዊ ይረዳ ለይቶል፡፡ አፍሪካ እስከ አሁን ድረሰ የሰው ልጅ መግኘት አሁን በመባል ይጠራል፡፡ አፍሪካ በአምስት ጽዜ-ሳን ከሰላም ተከራለለም፡፡ እነዚህም ስሜን አፍሪካ፣ ይቦብ አፍሪካ፣ የሚሸፈ አፍሪካ፣ የመራጃ አፍሪካ እና መከከለኛው አፍሪካ ዓይነው፡፡

የሰውን አማራካ
አሁን፡ ስሜን አማራካ በምስራቅ ከአት-ለን-ቴክ ወ-ቁያጥ፡ በደቡብ ከደቡብ አማራካ፣ በስሜን ከአርከ-ቴክ ወ-ቁያጥ እና በምስራቅ ከሰላምዋዊ ወ-ቁያጥ ጽሑፍ ይዋስናል፡፡

የደቡብ አማራካ
አሁን፡ ይቦብ አማራካን በስተ-ሰሙን ስሜን አማራካ፣ በስተ-ደቡብ ከአንታርከ-ቴክ ወ-ቁያጥ፡ በስተ-ምስራቅ ከአት-ለን-ቴክ ወ-ቁያጥ እና በስተ-ምስራቅ ከሰላምዋዊ ወ-ቁያጥ ጽሑፍ ይዋስናል፡፡

የኢትዮ-ቴክ
አሁን፡ እንታርከ-ቴክ በደቡብ-ዋዊ ወ-ቁያጥ የተከበበ አሁን ነው፡፡

የወርሱ
አሁን፡ እወርሱ በስተ-ምስራቅ እናም፡ በስተ-ምስራቅ ከአት-ለን-ቴክ ወ-ቁያጥ፡ በስተ-ሰሙን እርከ-ቴክ ወ-ቁያጥ፡ በስተ-ደቡብ የሚሸፈ-ት-ሸኔድን ማረጋገጫ እና አፍሪካ ዝዋስናል፡፡

የወስት-ራለም
አሁን፡ እወስት-ራለም በምስራቅ እና በስሜን ከሰላምዋዊ ወ-ቁያጥ፡ በምስራቅ ከሁንድ ወ-ቁያጥ፡ እንዲሁም በደቡብ ከአንታርከ-ቴክ ወ-ቁያጥ ጽሑፍ ይዋስናል፡፡

ሰነጠረቻ1. የአሁን-ት ሰራተኞች እና የህዝብ በጣት

ተ.ቁ	የአሁን-ር	የቆዳ ሰራተኞች (ከ..ማሪ ²)	ሰራተኞች ደርሻ	የህዝብ በጣት	የህዝብ ደርሻ
1	ስሜን አማራሪ	24, 490, 000	16.5%	542,056,000	8.0%
2	አዲሪ	30, 370, 000	20.4%	1,022,234,000	15.0%
3	አንድርሱ-ቤት	13, 720, 000	9.2%	0	0.0%
4	ዶበብ አማራሪ	17, 840, 000	12.0%	392,555,000	5.6%
5	አው-ሰት-ራ-ለ-ያ	9, 008, 500	5.9%	29,127,000	0.4%
6	አው-ሮፕ	10, 180, 000	6.8%	738,199,000	11.0%
7	እስያ	43, 820, 000	29.5%	4,164,252,000	60.0%

ጥናት፡ ከ.ግግለ.ሽ (1995)

ተግበር-3

- ተማሪዎች! በየግብርና በመሆኑ የአሁን-ትን ሰራተኞች መሰረት በማድረግ ከትልቅ ወደ ታንሽ አስቀምጠና ለከፍል ዓይነቶች ሁኔታ አቅርቦ::

1.1.2. የኩ የኩ ወ-ሂማ አካላት

ተግበር-4

- ተማሪዎች! የአካባቢዎች ማህበረሰብ ወ-ሂን ከዚን ከዚን እንደሚያገኘ በየግብርና አስበና ለከፍል ተማሪዎች አቅርቦ::

ወ-ሂማ አካላት በዚ ገዢ የሚጠበቅ በገዢ-ጥናት ለይ በጣሁት የተከማዋ ወ-ሂማዎን ማለት-ም እና ወ-ቀደሞች፣ ልህሪዎች፣ ሁ-ራዎች፣ ባህሪ ለለጠዎች፣ ወንበት እና ምንጫዎችን በዋናነት ይከት-ታሉ:: በመራት ለይ ከሚገኘ ወ-ሂማ አካላት የኩ የኩ ወ-ሂማዎች የሚከተሉት ዓይነ::

ሀ) ወ-ቅድሞነቶ (Oceans)

ወ-ቅድሞነቶ ከሁሉም የውሃማ አካላት በላይ ት-ሳልቅ የሆነ አካላት ፍጥዎ:: ይህም ለባለ የሚሰኗት የገዢ-ሙሉር ሲሄት በጣም ለፈ ለሆኑ የሚይዘው የውሃ መጠን ደግሞ እኝ በጣም በዚ መሆኑን ለመግለፅ ነው:: በዓለማችን ላይ አምስት ወ-ቅድሞነቶ ይገኘለ:: እነዚህም በስጻጻቸጥ-2. ላይ ለፍረመ እና የቅድሞነቶ የሚያስተካክለሁ::

መሆኑን-2. የዓለማችን ወ-ቅድሞነቶ

ተ.ቁ	ወ-ቅድሞነት	ቦኩ.ት. (ማ.ለ.ም.ን ከ..ማ ²)	የሚያዙት ማረጋገጫ
1	አት-ለን-ቴክ ወ-ቅድሞነት	76.8	የሚያ.ት-ራ.ኔ.ምን ባህር፣ የከረበ.ምን ባህር፣ የባሌ-ቴክ ባህር
2	ዶ.ብ-ብወ ወ-ቅድሞነት	20.3	-
3	ሰለማዊ ወ-ቅድሞነት	155.1	የከራል ባህር፣ የጀትን ባህር፣ የጀይና ባህር እና የጀት ባህር
4	ህንድ ወ-ቅድሞነት	68.1	ቀይ ባህርና የተርጋጭ ባህር ስለጠ
5	አርከ-ቴክ ወ-ቅድሞነት	14.1	-

ተግባር-5

- ተማሪዎች! በየግለጭ-ሁ በመሆኑ የው-ቅድሞነቶን ሲሄት መሰረት በማድረግ
ከት-ንሽ ወደ ት-ሳልቅ አስቀምጠና ለከናፈል ዓይነቶች-ሁ አቅርቡ::

ለ) ባህር (Sea)

ባህር በለው መጠን እና በሚይዘው የውሃ መጠን ከው-ቅድሞነት ያንዳል:: ባህር
በኢትዮጵያ ከፍል በየበለቻ የተከበበ ለሆኑ በተወስኑ ችሎ ገን በየበለቻ መከከል
በሚገኘ ተባቢ ከፍል ከው-ቅድሞነቶ ወር ይገኘቸል:: **ለምሳሌ:** **ማ.ያ.ት-ራ.ኔ.ምን** ባህር
አ-ብሔድዎ ከፍል በአፍሪካ፣ በአው-ሮጵና በአስተያ አሁን-ት የተከበበ ለሆኑ በአፍሪካና
በአው-ሮጵ መከከል በሚገኘ ተባቢ በታ ከአት-ለን-ቴክ ወ-ቅድሞነት ወር የተገኘኝ ነው::

የባህር ው-ሆ በአብዛኛው መዋማ ነው፡፡ ስለሆነም ለመጠጥነት ለውል አይችልም፡፡

መንጠረሻ 3. የግለጻኝ ትሰላቅ ባህሪ

ተ.ቁ	ባህር	ስራ-ት(ብር.ማሪ ²)
1	የሚከሰቱ ባህሪ ስለጠ	1,507,600
2	ከራበያን ባህር	2,515,900
3	የከራበያን ባህር	1,498,320
4	ደብብ ቅድመ ባህር	2,974,600
5	በረንጂ ባህር	2,261,100

ጥግበር-6

1. ተማሪውን! በጥንድ በጥንድ በመሆን የባህሪዎን ስራ-ት መሰረት በማድረግ
ከተ-ገኘ ወደ ት-ልቅ አስቀምጣና ለከፍል ዓይታዎች አቅርቦ፡፡
2. ተማሪውን! ጥና ሁይቅ በእት-የኩል ከሚገኘት ሁይቅ አንዳ ሲሆን
የሚገኘበትን ካልል እና መቀሚታውን በበድን በመወያየት ለከፍል
ዓይታዎች አቅርቦ፡፡

ሐ) ሁይቅ

ሁይቅ ማለት የተረጋገጠ በሁሉም ክፍል በደረሰው መራት (የብለ) የተከበበ የውሃ
ክፍል ማለት ነው፡፡ ሁይቅ በስራ-ት እና በማይይዘው የውሃ መጠን ከወቅያዊ እና
ከባህር እጅግ በጣም ያንሳል፡፡ የሚይዘው ው-ሆ ገን በተወስኑ ደረጃ ጽሁፍ ው-ሆ
ወይም መው-እልጠ ነው፡፡ ስለሆነም ለመጠጥነት ለውል ይችላል፡፡

መንበረዎች 4. የዓለማችን ትላለቅ ማይች

ተ.ቁ	ህይቅ	መገኘ አሁን	ሰኩት(h..m²)
1	ከሰጠውን ስር	አዲ-አዲያ	371000
2			
3			
4			
5			

ተግባር-7

1. ተማሪዎች! ወደ በተ መጽሕፍት በየግለጭ- በመሆኑ ከ2-5 በቁድም
ተከተሉ የሚመከደቸውን የዓለም ትላለቅ ሁይቅ ት-ክክለኛ መረጃ
በመሰረሰበ ሰኩታቸውን እና የሚገኘበትን አሁን መሰረት በማድረግ
ከተለቅ ወደ ትንሽ አስቀምጠና ለከናፈል ዝደምቸው አቅርቦ::

(ii) ወንበኛ (Rivers)

ተግባር-8

1. ተማሪዎች! በአካባቢያዎች- የምታውቂቸው ወንበኛ አሉ? የአካባቢያዎች
ማህበረሰበ ወንበኛን ለምን ለምን አገልግሎት እንደሚጠቀሙ-ባቸው
ዘርዝሩ::

ወንበኛ የሚፈለ ወ-ሂ የሂነ አካል ለ-ሆን ወ-ሂው የሚጠበው በቁጥሩ በንብረቶ
መጀረቻ ወይም መፈረሰኝ በይ /channel/ ነው:: ማንኛውም ወንበኛ የሂሳት የሆነ
የተፈለሰ በታ /catchments area/ አለው::

ማንጠረሻ-5. የዓለማችን ታላለቅ ወጪዎች

ተ/ቁ	የውጭ ስም	ርዝመት (ከ..መ)	መገኘ አህንር
1	ኋይል	6671	አፍሪካ
2	አማካን	6437	ደ.አማራካ
3			
4			
5			

ተግበር-9

- ተማሪዎች! በየግለጽ ወደ በተ መገኘቱት በመሆኑ በሰንጠረሻ-5 መሰረት ካ3-5 የሚመከደቸውን የዓለም ታላለቅ ወጪዎች ስም፡ ሚስመት እና አንቀጽ መገኘ አህንር ተከከለኛ መረጃ በማሳሳጀበት እና በግብር በማዘጋጀት ለክፍል ተማሪዎች አቅርቦ::

1.2. የመሬት ገዢ ቅርጫ ሂይልታ

ተግበር-10

- ተማሪዎች! ሲለመሬት መንቀጥቀጥ የሰማችሁትን ለክፍል ተማሪዎች ግለጽ::

v) የመሬት ገዢ ቅርጫ ወሰጣዊ ሂይልታ እና ገዢ-ምድራዊ ወጪቶች

ወሰጣዊ ሂይልታ ከመሬት ወሰጥ የሚመለሙ ሲሆን የነነት (Diastrophism) እና ገዢ-ምድራዊ (Volcanism) ሂይልታን ያከናወጣል:: የነነት ሂይልታ የመሬት ቅርቡን(crust) በመቀልበት፣ በመሰንጠቅ፣ በማዘጋጀና ወደ ለይ በማግበና፣ የተለያየ ምድራዊ ቅርጋችን ይሰራል:: እነዚህ ሂይልታ የቅልብሽ፣ የገንዘብ-ና የማግበና ሂይልታን ያከናወጣል::

ገምራዊ ሂደት በልጻ(mantle) ለይቶው ክፍል ወይም በዝቅተቶው ቅርጫ ክፍል ወሰጥ የሚገኘ ገምራ ሁዳም የሚያከናወናቸውን ካበታ በታ የመዘዋወር፡ የመቀባቀለና የመጠንከር ሂደቶች የሚያጠቃልል ለሆነ ገምራዊ በልቀንና ገምራዊ ስርጻት እንቅስቃለዎች የካትታል፡፡

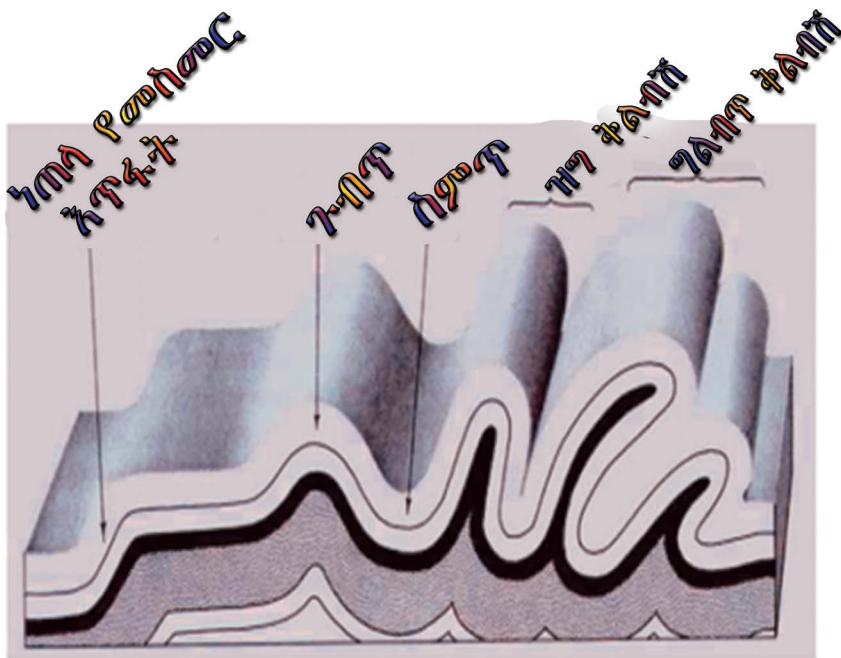
የነነት ሂደቶችና ገምራዊ ሂደቶች በእጣቃለይ ጉጥነጣዊ ሂደቶች (Tectonic Processes) ይሞላሉ፡ እነዚህ ሂደቶች ቤይለቸውን የሚያገኘት በመሬት ወሰጥ በማክናወነ ለውጭ አማካኝነት ነው፡፡ ለውጭ የሚከሰቱት በመሬት ወሰጥ በማድር የመ-ቁት ነው፡፡ ወይም በራሱ አከተለ ወይም በስተኞች ምድረ እበት (Lithosphere) ቁጥቶ መሰራተኞች መከማጥር ምክንያት ነው፡፡ የወሰጣዊ ቤይለቸውና ተግባር በገዢ-ምድር ለይ የሚገኘ ወጣጥዎችን መሰራት ነው፡፡

ሀ) ቅልብሽ (folding)

ከመሬት ወሰጥ የሚመነጨው ሁይል በውጭዎች ቅርሬት መሬት ለይ የሚገኘትን አለቶች እንዲቀሰበት እና እንዲሆነ ሲያደርግ በመሬት ገጽ ለይ የተቀሰበት እና የተሆነ የተለያየ የመሬት ቅርሬቶ ይፈጻሚል፡፡ ቅልብሽ በመሬት ገጽ ለይ ተሸጠዎች እንዲፈጻሚ ይደርጋል፡፡ **ለምሳሌ፡-** በስሜን ምዕራፍ-1 አፍሪካ አት-ለስ፡ በደቡብ ምዕራፍ-1 አፍሪካ ደንጋጌ ከተ ፍጻይ የተሸጠ ስንሰለት፡፡ በአውሮፕ የአልተስ የተሸጠ ስንሰለት፡፡ በስሜን አማራሪ የርዕስ ተሸጠ፡፡ በእስያ የሂሳብ ስንሰለታማ ተሸጠ፡፡ በደቡብ አማራሪ የእንደሆነ ተሸጠ የተሸጠውት ቅልብሽ አማካኝነት ነው፡፡

ተግባር-11

- ተማሪዎች! ከምስል-2 ምን ምን ዓይነት የመሬት ገጽ ተ ተመለከታቸው?

ጥዕረፍ 2- የቅልበት አይነቶች

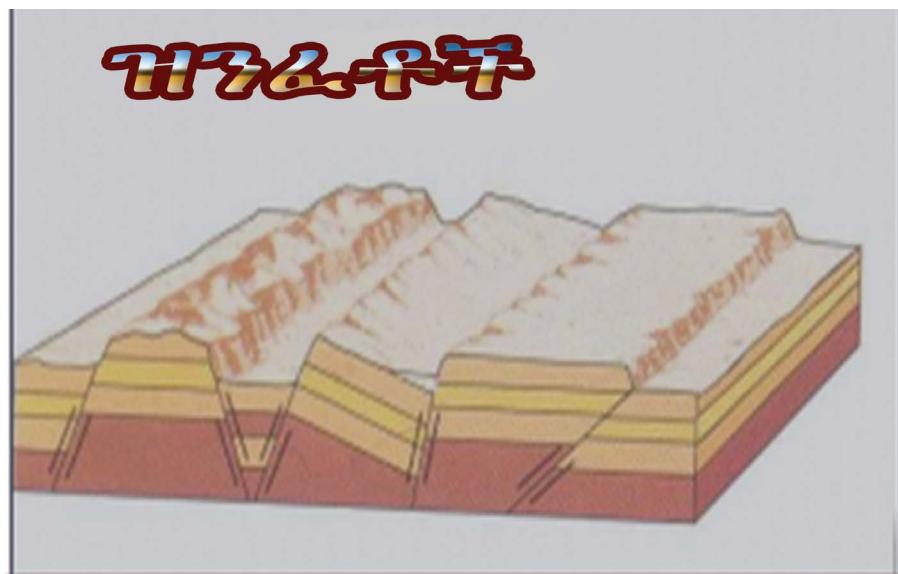
ተግባር-12

- ተማሪዎች! የጥዕረፍ 2 የመሰረት ቅርጋች በጥንት ማከናወት እንዲተፈጻሚ
- ገለዥ:::

እ) አንድሮት (faulting)

ተግባር-13

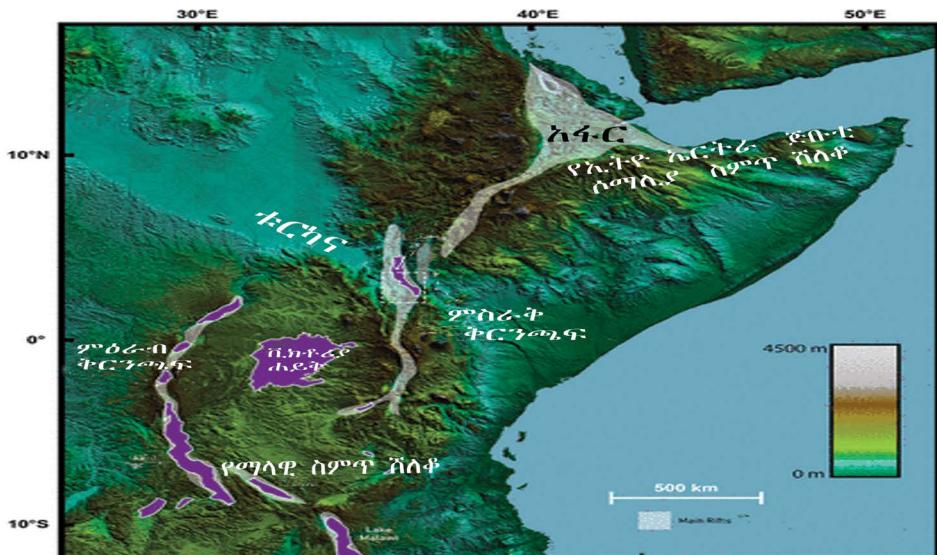
- ታላቁ የጥዕረፍ አኞች ስምም ስለቆ አንድሮት እና በጥንት ማከናወት
የተፈጻሚ ይመስላል?

ጥሰስ 3- ቁልበት እና በንፈት

በንፈት የሚከሰተው የመራት ጉጥነጣዊ እንቅስቃሴ በማረጥረው ግዢት የተነሳ አለቶች ከተለያየ አቅጣጫ ወደ ተመሳሳይ አቅጣጫ ሲገኘ፣ አንዳ በሌላው ላይ ሰጪን ወይም አንዳ ከሌላው ሰር ገዢ ሲገኘ ነው፡፡ በንፈት ማቀማጥ ተራሱዎች (Block mountain)፣ ለሰም ስለቆ እና ለሰም ምድር መፈጻሚ ምክንያት ነው፡፡ ማቀማጥ ተራሱዎች የሚፈጻሚነት በእብዛኛው በሁለት ታይቶ ስንጥቶች መከከል ያለው መራት ወደ ላይ ተገኘቶ በሚመጣበት ገዢ ነው፡፡ ወደ ላይ አንዳነስ የተገኘዎው የቀርቡት መራት አካል ማቀማጥ ተራሱ ተብሎ ሰጪ ወደዚቱ በመስመጥ ገዢ የሚለው የቀርቡት መራት አካል ይግሞ ስምጥ ስለቆ (Rift valley) ይፈጥሶል፡፡ ከሰም ስለቆ ግራኑ ቅና የሚገኘ ያለመመጥ የመራት ከፍለው ይግሞ እም ምድር ይፈጥሶል፡፡

የምስራቅ አፍሪካ ስምጥ ስለቆ የኢትዮጵያ ትልቆ ስምጥ ስለቆ አካል ነው፡፡ ይህ ስምጥ ስለቆ ሪፖርት ከስራው አስከ ቅዱምበት ይደርሳል፡፡ ይህም በእጠቃለይ 7,200 ካ.ል ማትር ሪፖርት አለው፡፡ በኤፍራሻ 5,600 ካ.ል ማትር ሪፖርት ያለው ሰ.ምን በኤትዮጵያ እና በኤርትራ ያለው ሪፖርት ይግሞ 1,700 ካ.ል ማትር ነው፡፡

ጥብብ 4- የየሚሰራው አፍሪካ ስምጥ ስለቆ

ጥዕና-14

1. ተማሪውን፣ የየሚሰራው አፍሪካ ስምጥ ስለቆ የተፈጻሚነትን ምክንያት ለከፍል ተማሪውን አስረዳ::
2. ስለአተሞች ስምጥ ስለቆ መረጃዎችን በማሳሳቢ እና በግብር በማዘጋጀት ለከፍል ተማሪውን አቅርቦ::

ሐ) ገዢሮችነት (Volcanism)

ጥዕና-15

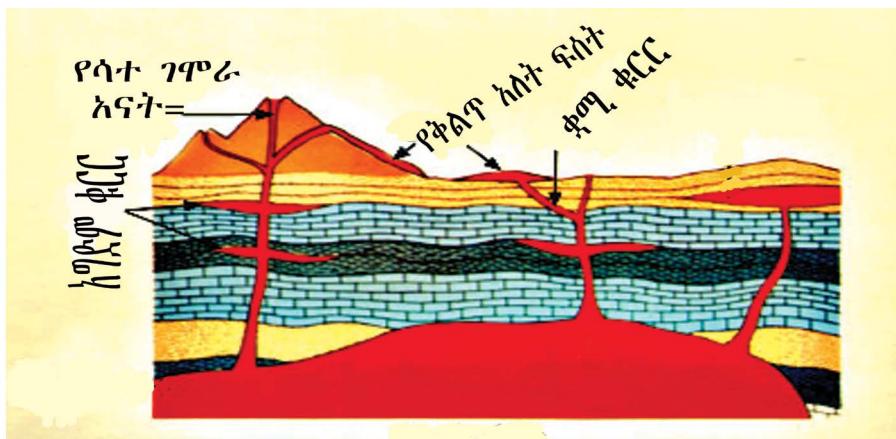
1. ተማሪውን፣ በአት-የአድራሻ የእርታው እና ገዢሮች የሚሸጠውን አካባቢ ይገኘል?

ገዢሮችነት የጠጣርነት፣ የፊልስነት ወይም የፖዢነት (የኢያርርነት) ባህሪ ያላቸው የሚከተሉ መሬት፣ አለቶች ወደ ቁርሬት መሬት፣ እንዳለበት የሚገደጋበትን ወይም በቀጥታ ወደ መሬት ወለል ተገናተው የሚመጠበትን ሂደት፣ በሙሉ ያመለከታል፡፡ የሚገኘ እንደን በማከተሉ መሬት አለቶች ከፍተኛ መ-ቀት፣ ያላቸው በሆነም ቁርሬት መሬት፣ በማያሳድርባቸው ከፍተኛ ግሬት፣ ምክንያት በከራል በጠጣርነት መልካ ይገኘል፡፡ ይህንን እንደ በቅልብሽ እና በዘንድሬት መሬጠር ሂደት፣ ወይም በሙዳት ስፋሮች (plates) ይጠበር አካባቢ የመሬት የአገዳግማ እንቅስቃሴ ለኖር በማከተሉ

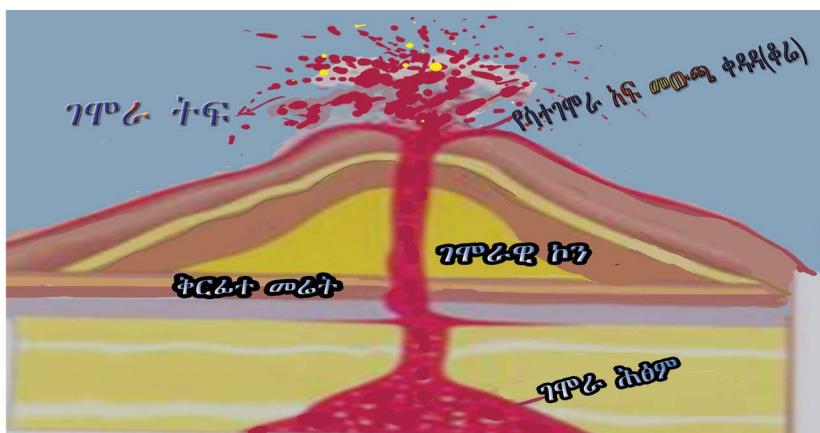
መራት ላይ የተጠኑው የገልጻት መጠን በመቀነስ የማክንያት በከፊል በጠጣሪነት መልክ የነበሩት የማሻከለ መራት አለቶች መለያ በመለያ በመቅረጥ ወደ ቅርቡ መራት ይከማ አካባቢዎች ወይም በቀጥታ ወደ መራት ወላል ይውጠሉ፡፡ መራት ወላል ላይ ከደረሰ በኋላ በመቀዝቀዣ እንዲገኘ ወደ መግር አለት-ነት ይቀናል፡፡ የቀለው አለት መራት ወሰጥ ገምሮ ሆኖም (magma) ለባል መራት ወላል ላይ የደረሰው ደግሞ ገምሮ ትና (Lava) ይባላል፡፡

ተግብር-16

1. ተማሪውች፣ አሉክ፣ የሚከተሉትንን የሚለውን በማየት መቋመራያ በዋል ቅጥሎ በጥንድ በመሆን ተወያዙ እና ከዘመኝ ያገናቸውንን ሁኔታ ለከተማ የሚታረው አቀርቦ፡፡

ምስል 5 - የውጭዊ እና ወሰጣዊ ገምሮዎችን ለሆነት

ምስል 6 - የእሳት ገምሮ አፈጻጸም

ውሰን ቅናት

እርታል

እርታል በእናር በሂሳዊ ካልላዊ መንግስት ገዢ እኩት ገዢ የሚገኘበት አካባቢ. ነው፡፡ እርታል የሚለው ቅል በእናርና ቁንቅ የሚጨረሰው ተራሱ ማለት ነው፡፡ እርታል በእናር በረሣ አስደናቀ እና ማሬከ. ወብት ያለው እና ተፈጥሪዋ የትብቃዎች መሰሱ ነው፡፡ በአካባቢው የሚታየት በርካታ ቅድመዎች (craters) የዘተና የእኩት ገዢ ምልከት ያሳያለ እንዲሆም ሆይለኝ ሙያ ያለው ምስ (fumes) ይተፋለ፡፡ በቅርቡ መርሃ ላይ ሁብረ-ቀልማት ያለው ገዢ-ትና እና አመድ ስ.መጣ ይታይል፡፡ በተለይ በግዢነት ለዓት በእርታል ወደደረት (caldera) ባለ ቅድመ ገዢ ተና ለተፈቀዡው ማየት ለየት ተንግርት ይፈጥራል፡፡ በተለይ ደንግሞ እርታል ገዢ እኩት-ገዢ-መሆኑ እና በሁሉም በታ የሚገኘው መሆኑ ለታሰበ ለየት የደረሰት ስጻት ይፈጥራል፡፡

ምስል 7 - እርታል እኩት ገዢ

ሙ) የመራት መንቀጥቀጥ (Earthquake)

ተግባር-17

1. ተማሪዎች! ካብና መከና በእጠንባቸው ሲያልፏ ጥን ተከማቸው?

የመራት መንቀጥቀጥ የሚከሰተው ሁ-ለት ሲፋህኖች (Plates) በተቋራኔ አቅጣጫዎች ለመንቀሳቀስ ከሚጥናከሱት በታ ላይ ነው፡፡ በስፍሃድና ግዢ-ት ሥክንያት የሚከሰተው ሲበቂ (friction) እንቅስቃለያቸውን ለገታው ግራት (pressure) ይፈጥራል፡፡ በመጨረሻም በፊንተና የመራት የአግዳም እንቅስቃለ የተነሳ

ቀዳም በለው የተፈጻሚው ግዴታ ወደ ቁርሱት መሬት ወለል ስ.ወጣ መሬት ላይ የሚደርሰው ገዢነትና መኖሪት የመሬት መንቀጥቀጥ ይባላል:: የግዴታ የመሸመራያ ነጥበት መንቀጥቀጥ መከና (focus) ለበላ በቀጥታ ካሳናት ላይ (ከመሬት የገኘው ወለል እኩበደ,) የሚገኘውና ካፍተኛ ገዢነት የሚከሰትበት ነጥበት ደግሞ እንቅጥናዊና (epicenter) ይባላል:: የንገድ ጥገና ካመሬት መንቀጥቀጥ መከና ይሞር በሁሉም አቅማመዋች ይሰራመል:: የመሬት መንቀጥቀጥ መጠንና ጥንካራ የሚለው በረከተና ለከል ነው::

ለ) የመሬት ገዢ ቁርድ ወጪው ቤትለው እና ገዢ-ጥምህር

ወጪቶች

ተግባር-18

- ተማረውች! በእክበደውች የት-ቃቄ የመሬት ገዢ-ጥምህር በወራሽ ወጪ ወይም የት-ቃቄ በነፃፃ አማካኝነት እንደተረጋገጧ የሚታረሙ:: ወጪው ቤትለው አለቶችን በመፈርሱር:: በማንኛህና በማከማጥት የተለያየ ምድር ቁርጋችን ይሰራል:: እነዚህ ቤትለው በኢትዮጵያ የድርጅቶች ቤትለው (Gradational Forces) ይባላል:: የድርጅቶች ቤትለው ከዚህም ቤትለቸውን ካገኘ በቂሳ ተግባራቸውን በተንቀሳቸሽ ወከሎች (Moving Agents) **ለምሳሌ** በወራሽ ወጪ:: በነፃፃ: በአትበጃ, በረድ: በቀዳም ጥገናና በመሬት ወሰኑ ወይም በከርስ ምድር ወጪ ያከናወ኏ል:: የድርጅቶች ቤትለው የሚያከናወኙትው ሂደቶች ወና ተግባር በወሰኑ ቤትለው የተለሩትን ወጥጥሞችን ወይም ጉባኤ-በትን ማስተካከል ነው:: ይህም የሚከናወው በሂደቶች አማካኝነት ፍርማው ባለቶችን ካከናወኙት በታወች ወደ ገዢ-ጥምህር በታወች በማንኛህና በማድረግ-ት ነው::

ከላይ የተጠቀሰት ሁሉታም የንጥነጣዊና የድርጅቶች ሂደቶች ተግባራቸውን ለበላ ማለያን ፍጠት ቅመቶች ቅበ በቀዳም በገዢ-ጥምህር ላይ በማከናወን አብዛኛዎችን ምድር ቁርጋችን ለጠተዋል:: ወጪው ሁይነት ለሰነት ሂደቶችን ያከናወ኏ል:: እነዚህም::

1. ጥጥጣዊ (Denudation)

ይህ እንቅስቃሴ የመሬትን ወላል ገዢ የማድረግ ወይም የማስተካከል እንቅስቃሴ ነው:: የጥጥጣዊ እንቅስቃሴ ፍርድራንና ስርዓት ያጠቃላለል:: ፍርድራ አለቶችን ቅስ በቀሰ የመሳጠበርና ወደ ትኩረሽ አካላት የመቆያር ሂደት ነው:: ፍርድራ በሁለት ይከፈላል:: እነርሱም::

ሀ) የእለቶች መሰባበር (physical weathering)

የእለቶች መሰባበር እንዲያደርግ ቤት መከናዣዊ ፍርድራ ይገላል:: የእለቶች መሰባበር ማለት ተፈጥሮች አለቶችን ወደ ዴቃቃ አካላነት የመቆያር እንቅስቃሴ ነው:: አለቶች ለመቀት እና ለቀንቃዬ ሲጠለው መሰነጣቸው እና መሰባበር ይቻምሶል:: የሆኑ ስርቶች በእለቶች ስንጥቅ መልቀው በመግባት ስንጥቅናን የበለጠ ያስፈልግዋል:: ቅንቃዬ የእያር ጽብረት ባለበት አካባቢ በስንጥቅና መከከል ወሄ ይገባል:: ወሄው በቀንቃዬ ምክንያት ወደ በረዳነት ሲለማቅያር አለቶችናን በማሳጠጥ:: በመሰነጣቸው እና በመሰባበር ወደ ዴቃቃ አካላነት ይለውጥዋል::

ለ) ከሚካዊ ፍርድራ (chemical weathering)

ተግባር-19

- ተማሪዎች! በበታችሁ ወሰጥ የሚገኘት በረቶች ለዘገታቸው ምክንያት የሚ እንደሆነ ተወቃቄ ተቋርጥ እና የሚከተሉት ተናገሩ::

ከሚካዊ ፍርድራ የእለቶችን ይዘት የሚለው በርካታ እንቅስቃሴዎችን ያከተታል:: እነዚህ እንቅስቃሴዎች ነልተው የሚታየት መቀት እና እርጥበት ባለበት ሲኖሩ ነው:: ቅንቃዬ እና ዴቃቃ የእያር ጽብረት በማሳረጃዎች እናበዕች እንቅስቃሴዎች በጣም አገልግሎቶች ያችው:: ከእንቅስቃሴዎች በጣም የተለመደው ወከሰዳ (oxidation) ነው:: የመዳበ እና የበረት ባንት የወከሰዳ ወጪት ነው:: ወከሰዳ ማለት የእከሰደን እና የሚከፍልት መዋሂድ ማለት ነው:: በሌላ በከል በዘኔባ ወሰጥ የሚገኘ ድካማ አስፈላጊ እንደ ዓራ ድንጋጌ ያለትን አለቶች ያሚጠል:: ይህ እንቅስቃሴ ወይም ሂደት ካስ (carbonation) ይገላል::

የዘኔባ ወሄ መረት ወሰጥ አያስፈላጊ የሚፈጥሩት ወሰጥ የመሬት ወሰጥ ወገዢ እና ከመሬት ሲሆ የሚገኘውን የኋራ ድንጋጌ በማማሚያት በረዳት የመሬት ወሰጥ

መተላለፈዎችን እና ወሻዎችን ይፈጥሩለ፡፡ ወሻዎቹም በተራቶው ስርጋርና (Stalactite)፡ ገልት ካልሳት (stalagmite) እና አምዶች (pillars) የመሰሰለትን አካላት ይፈጥሩለ፡፡

- ስርጋርና (Stalactite)፡ የሚባለት ከዋሻዎች ጥሩ ላይ ቁልቁል የሚገበለበት የኋሻ ደንጋጌ አካላት ፍቃው፡፡
- ገልት ካልሳት (stalagmite)፡ የሚባለት ከዋሻዎች ወሰል በመጀመር ቀበ በቀበ ወደ ላይ እየተቆለለ ሂደው በመጨረሻም የኋሻ ደንጋጌ አምዶ፡ የሚፈጻሩ አካላት ፍቃው፡፡
- አምዶች (pillars)፡ እነዚህ ደግሞ በዋሻዎች ወሰተ ስርጋርና እና ገልት ካልሳት ሌገናቸው የሚፈጻቸው የኋሻ ደንጋጌ ምስጠቅች ፍቃው፡፡

ተግባር-20:

ተማሪዎች በምስል-6 መሰረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሰ፡፡

1. የተመለከተው መሰረት የመራት ቅርጋች በርሃና፡፡
2. ጥያቄ ቅጥር አንድን መሰረት በማድረግ የመራት ቅርጋች በምን እና እንዲት እንዲተስሩ አበራሩ፡፡

ሻጠል 8 - የኋሻ ደንጋጌ ላይ የተፈጻሚ የመራት ገዢዎች

2. ርርሰራ (Erosion)

ተግበር-21

- ተማሪዎች! በእከባበያዎች የሚገኘት የመሬት መልክና የመሬት ቅርጫ በጥሩ የተፈጻሚ ይመለሳቸዋል?
- በእከባበያዎች የደረሰና እና ታላላቅ ወንብቶች መፈጸም እየጠበብ ወይም እየሰኞ ነው የሚሆዳት? ለምን?

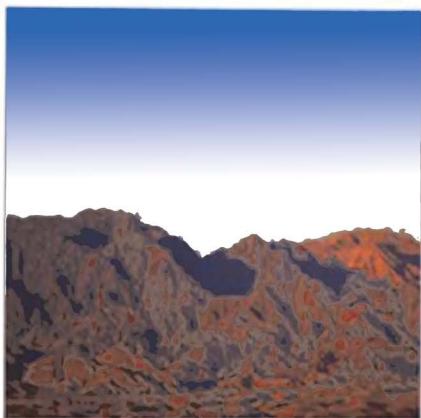
የተሰበበና አለቶች ከእኔዚ በታ ወደ ለላ በታ በውሃ ቅድሞ (running water)፣ በበረሱ፣ በንፃፃ እና በውቅያና ጥገና ተመርጓዣ ወይም ታጥበው የሚውሰድበት ማረሻ ርርሰራ ይባላል:: ወሃ በመሬት ወሰል ላይ የነበረ መውራሽ በጥሩን ይፈጥራል:: በጥሩ ጥልቀት እና ስራት እያንተ ለሂሳብ ከተራ ነርፍ መውራሽነት አልፈው ታላላቅ ወንብቶች ይሆናል::

በነፃፃ ማረሻ እየተውሰደ በፊላ በታ የሚከማች የደረሰ አይወቅ ከምዕት (loess) ለለኩዎ የሰርሰራ ውጤት ነው:: በነፃፃ ማረሻ እየተገኘ የተውሰደው አይወቅ በዘመኑ እና ታጥበው ተተዘ በፊላ በታ አይሰ እኩር ወይም አይሰ የአይወቅ ከምዕት ይፈጥራል::

ከብዕ ሌህ አመታት በፊላ ከተራሬ ላይ በዘመኑ የሚጠናለት ግግር በረሱ (glaciers) በከናወ፡ በምዕራብ አውጭ እና በፍሰድ መራቱን ለደርሰ እና ገዢ-ምድርን ለለሙጥ ቅድመል:: በዘመኑ የተነሳ በእከባበያ ለሰ እኩር የሟዎ ገዢ-ምድር ተፈጥራል:: በበህር ተረኞማ አከባበያዎች ይግሞ ቅልጋ ብቻ ተገና እና ማቅረብ ቅልጋ የመሳሰሉትን አይሰ ገዢ-ምድርን ከመፍጠራቸውም በለይ የሰውን ልጅ የአኩር ለጠቀት የተለያየ የደርጋለ::

ተግበር-22

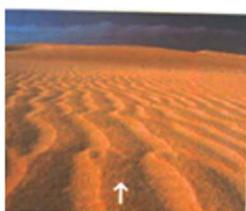
- ተማሪዎች! እስከ የሚከተሉትን ምስሎች በየግለቻው በማየት የተፈጻሚዎችን ለከናወ ተማሪዎች እቅርቦ::

ጥኑል 9 - የቦድ ሪርሻ

ጥኑል- 10. ወጥነት ያለው የሰራ አካባቢ ሪርሻ

ጥኑል 11 - የነፃ-ስ ሪርሻ

3. ክምቶች (Deposition)

ተግበር-23

1. ተማሪዎች! በእኩባቢያዎች በመሸፈ ወሄ የተሳሳይ መራቶችን አርጊዣ::

ከምቶች የፍርድራ እና የሽርሻ የመጨረሻ ወጪት ነው:: የተሳሳይ አሌቶች፣ አሽዋ እና አራር በወሄ፣ በነፃ-ስ፣ በበረዳ፣ በው-ቅይናስ እና በስብት ሁይል ከእንዲ በታ ወደ ሌላ በታ ተጠኗለው በእንደ በታ ሌላ በተለያየ መገንዘብ ያከማቻል:: **ለምሳሌ** የሰበት ሁይል ቅጽበታዊ የሆነ ግዘረታ ጥናት (mass movement) የሰከት-ሳለ:: አዲስ የተከማቻው አራር በወጪዎች መውራጃ በይ፣ ማቅረብ የባህር እርታዎች፣ በከራብታ እና በተራራዎች ግርና አካባቢ ስተቶ ይላል (Alluvial

ጥምህር- 1 አሸንዳት፡ የመራት ቅሬን ሁይልዎች፡ ካባቢ አየር እና የካርታ ጥብብ

plains) ይሸጥኩል፡ ትላለቅ ወጪዎች **ለምሳሌ** እንደ ፍይል፡ ማስረጃዎች እና አማካን የመሰሳለት፡ ባለቤት፡ በታ ሲሆ ይለል (Delta) ይስራል፡ እንዲገኝም ባህር ወሰጥ ህዋት ቅሬት ተተዘዴው ይከማያቸል፡

የሻርሻና ወጪዎች

ወሂ፡ ነፃነት፡ ቅሬና ቅሬና፡ አትበበዎ. በረድ፡ ካርስ የሚኖር ወሂና በመሰሳለት፡ እንቀሳቀሽ ወከላውች አማካናት፡ የሚሸጠውን ቅርቡን ያስተካክላል፡

ቍል 12 - ሻርሻ፡ ወጪዎች እና ክጥሮች

ተግባር-24

1. ተማሪውች! ክጥሮል 12 የሚሸጠውን ቅሬና ቅሬና ተመለከተውን የተመለከተውን ቀን ቅለጽ::
2. ተማሪውች! በትኩረት በኋላ በመሆኑ ወሰነው መጥ እና ወሰጣዊ ሁይልዎች
የሚሰራውን

የመራት ቅሬና ቅሬና ተመለከተውን የአያዝናዕን ቅርቡ የሚያሳይ ጥሩና
በማዘጋጀት ለከተማ ተማሪውች አቅርቦ::

1.3 የመሬት ከባቢ አየር

1.3.1. የመሬት ከባቢ አየር ጥብብ

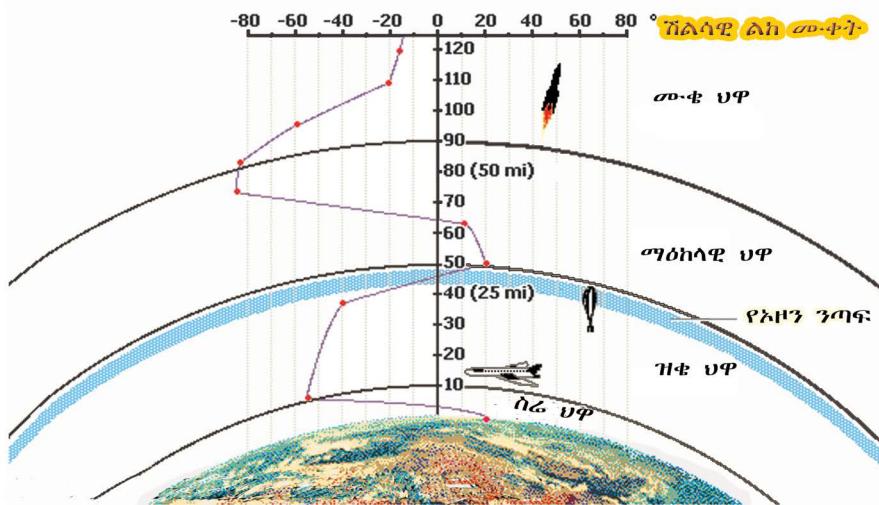
ቁልፍ ቁለት፡

☞ ከባቢ አየር ☞ ስራ ህዋ ☞ ኮቂ ህዋ	☞ ማሳሰቢያ ህዋ ☞ መ-ቁ ህዋ

ተግባር-25

1. ተማሪውን ሆኖ ስራ ህዋ ስራ ህዋ እና ኮቂ ህዋ እንደተለቀቀ እንደታቸውል? የዚህ የሚያገኘውን ቅርንጫር ሁይልዎች የሚከተሉ ነው::

የመሬት ከባቢ አየር 78% ፍሃት-ሮክስ (N)፣ 21% አክስቶክን (O₂) እና 0.9 % አጋጣን (Ar) ሲሆን እንዲሆነው 0.03 % ክርቦንዳይኤሌክተሪክ (CO₂) እና ለለመጀመሪያ ምክንያት የያዘ ነው:: የባቢ አየርን የመ-ቁት-ና የከፍታ ኮቂ-ድና መሰረት በማድረግ የመሬት ከባቢ አየር በአራት የተለያየ ጥብብ (Layers) የተከፈለ ነው::

ገራፍ-1. የባቢ አየር ጥብብ (በከተማ)

v) ስራ ህዋ (Troposphere)

ተግባር-26

1. ስራ ህዋ ፈንን ፈንን ነገሮችን በወሰን ይሸሉ? እስከ የምታውቀትን
ቦጥግለቻው አስቡና ለከፍል ተማሪዎች አቅርቦ::

ስራ ህዋ ሁሉም የአየር መኖር ክንዋናዎች የሚከሂድበት ማለትም የገዛብ፣
የድመናና የለለውም ነገሮች መፈጸመዎች ነው:: ስራ ህዋ አብዛኛው የአየር ክምትት-
የሚገኘበት የክበደ. አየር ክልል ነው:: በስራ ህዋና በዘመኑ ህዋ መካከል ያለው-
ቀምን ደንብር ለውጥ መስን (ትርጉምውን) ይሞላል:: በስራ ህዋ ክፍታ ሲጨምር
የሙቀት መጠን ይቀኑል::

a) ነቅ ህዋ (Stratosphere)

ከስራ ህዋ ቅጥሎ ያለው የለይናው ጽማፍ ነቅ ህዋ ሲሆን በዘመኑ ክፍል ስሳ
የአዘን ጽማፍ ይገኙል:: የአዘን ጽማፍ ወንጀ አገልግሎት ከዚህም የሚመጣውን
አይገኝ መፈጸም (የእልት-ራሽነት መፈጸም) በመምጣጥ ማስቀረብ (Absorb) ነው::
በአሁን ማቅረብ የለው ለቃቄ በሚፈጥሩት የክርበን ለቀት (CFC) የአዘን ጽማፍ
እያትኩቸና እየሰና ሲሆን በዘመኑ በመፈት ለይ ያለው የለምው ነገሮች
ሁሉ በአዲር ወሰኑ ወድቀዋል:: የዘመኑ ህዋ የመፈጸምው ክፍል ስትራቶቹውን
ይሞላል:: በዘመኑ ህዋ ክፍታ ሲጨምር የሙቀት መጠን ይቀኑል::

b) ማብከላዊ ህዋ (Mesosphere)

ማብከላዊ ህዋ ክዘው ተቁርጓሜ (እስትራቶቹውን) በለይ ያለው ሲሆን ቅዝቃዣው-
የክበደ. አየር ክፍል ነው:: የማብከላዊ ህዋ ማብቃሪ የለይናው ክፍል ማስታወሻ
ይሞላል:: በማብከላዊ ህዋ ክፍታ ሲጨምር የሙቀት መጠን ይቀኑል::

c) መ-ቁ ህዋ (Thermosphere)

መ-ቁ ህዋ የክበደ. አየር የመፈጸምው ጽማፍ ሲሆን ክፍታ ሲጨምር የሙቀት
መጠን ይጨምራል::

ተግበር-27

- ተማሪዎች በዘዴ ሁዋ ከፍታ ለመያዝ የመ-ቀት መጠን የሚጨምርበት፡ በስራ ሁዋ ከፍታ ለመያዝ የመ-ቀት መጠን የሚቀንሰበት፡ በማධከላዊ ሁዋ ከፍታ ለመያዝ የመ-ቀት መጠን የሚጨምርበት እና በመ-ቀ ሁዋ ከፍታ ለመያዝ የመ-ቀት መጠን የሚጨምርበት ምክንያቶችን ጥንድ ጥንድ በመሆን ተወያይታቸው ለከፍል ተማሪዎች አቅርቦ፡፡

1.3.2. የአየር መሳሪያ እና የአየር ጽበት ምንነት እና ይዘቶች

ቁልፍ ቅለት፡

☞ የአየር መሳሪያ ☞ የአየር ጽበት	☞ የአየር መሳሪያ ☞ ይዘቶች

ተግበር-28

ተማሪዎች፣ አስከ የሚከተሉትን ትያቄዎች በግለጽ የተፈጻሚነትን ለከፍል ተማሪዎች አቅርቦ፡፡

- በቀለማ አካባቢ የሚኖሩ ሲወች ለምን ነውና ስለ ልብስ እንዲሰበሰ ይገደብለ?
- በቀለም አካባቢ የሚኖሩ ሲወች ለምን ተቀርና ወፍሬም ልብስ ይለበስለ?
- በቀለምና በጣም አካባቢዎች የምንመገባቸው ምግቦች በዓይነትና በመጠን ተመሳሳይ እይዳለም ምክንያቶችን አስቀምጣ፡፡

እያንዳንዱ ቅን የሂሳብ የሆነ መ-ቀት፡ የዘኝነት፡ የወጪ ተለትና የነፃጪ ለኩታዎች አለት፡፡ እንዲ ቅን ጥቂት ለሆን ለለው ቅን ቀበቀበ ያለ ለሆን ይችላል፡፡ በእንደኛው ቅን ነኝ በጥል በሌላው ቅን ደረቅ ለኩታዎች ይችላል፡፡ በሌላ መልከ የተመቀበት የካባቢ አየር ይዘቶች ከወቅት ወቅት ለሌያዎች ይችላል፡፡ በተመሳሳይ መልከ እና እና አካባቢ ጥቂትና ደረቅ ለሆን ይችላል፡፡ ለለው አካባቢ ደግሞ ጥቂትና ጉዳባማ

ወይም ቅዱቻዎን አኖባማ ይሆናል፡፡ የልክ መ-ቀት፡፡ የገኘበ፡ የነፃሰ፡ የውሃ
ለስት፡፡ የደመና ሆኑታዎች ከዕለት ዕለትና ከወቅት ወቅት እንዲሁም ከበታ በታ
ይለያያለ፡፡

ዕለታዊ የአየር መግል ማለት በእኔድ በተወስኑ መግቢ የበታ ከልል ውስጥ ለአዋር
ንብ የሚከሰት የአየር ሆኑታ ነው፡፡ የአየር መግል ተለዋዋዎ ነው፡፡ የአየር ጽበቤት
በለላ መልከት በእኔድ በተወስኑ ስራ የበታ ከልል ውስጥ ለረዳታዊ የሚከሰት
የአየር ሆኑታ ነው፡፡ የአየር ጽበቤት በእኔኩራዊ መልከት ቅማ ነው፡፡

የአየር መግል እና የአየር ጽበቤት አባላት የምንጠቃቄ እኔድ የተወስኑ የራሳ ማህረ
ያለው አየር ጽበቤትን እና የአየር መግል የሚፈጥሩ የአየር ሆኑታዎችን የያዘ ነው፡፡
የአየር መግል መለዋወጥም ሆነ የአየር ጽበቤት ከበታ በታ መለያየት የሚከሰተው
በአየር ጽበቤት ይዘዋች የመጠናና የሰርዓት መለያየት ምክንያት ነው፡፡ የአየር
�በቤት ወና ወና ይዘዋች ለከመ-ቀት፡፡ ሪፖርት ጥናና ውርድ፡ ወሃ ገለት፡
ነፃሰና የአየር ገልት የኩው፡፡

ተግበር-29

1. ዕለታዊ ወቅታዊ የአየር መግል መለዋወጥ የሚኖረው ተቀም እና
ገብኝነት አስፈላጊ፡፡

1.3.3 የአየር መግል እና የአየር ጽበቤት ተቆጣጣሪዎች

ተግበር-30

1. በደረሰው መረጃ ከባህር ያለው ልማት ስ.መምር መ-ቀትና እርምጃ የን
ለምን ይችላል?

ለአየር ጽበቤት ይዘዋች መለያየት ወና ወና መንሰኗዎች የአየር ጽበቤት ተቆጣጣሪዎች
ኩው፡፡ እነዚህ ተቆጣጣሪዎች የአየር ጽበቤት ወይም የአየር መግል ተቆጣጣሪዎች
በመባል ይገለግል፡፡ የአየር ጽበቤት ተቆጣጣሪዎች በአየር ጽበቤት ይዘዋች ላይ
ተጽናና በማሳደር የተለያየ የአየር ጽበቤትና መግቡችን ይፈጥራለ፡፡

ሰነጠረቻ-6. የአየር መግድ እና የአየር ጽሑፍ ተቀባዩዎች እና ይዘቶች

የአየር ጽሑፍ ተቀባዩዎች	የአየር ጽሑፍ ይዘቶች
ከከርድ	ልክሙ-ቀት-
ከፍታ	ጥቅና ወ-ርድ
ቀሳይ ፍማሽ	ው-ሂ ጉለት-
ከባህር ያለው ስቀት	ነፃ-ስ
ነፃ-ስና የአየር ግሬት	የአየር ግሬት
ተራራ እግዳ	

ተግበር-31

- ተማሪዎች! ከከርድ ለክ መ-ቀት-ን እንደሆነ እንደሚቀጣው በየግለቻው አስረዳ::
- ተማሪዎች! ከፍታ ከጥቅና ወ-ርድ ወር ያለውን አምድና በጥናድ በመሆን ከተወያየቻው በኋላ ለጽሑፍዎችው አቅርብ::

1.3.4 እለታዊ እና ወቂታዊ የአየር መግድ መለያዎች

ተግበር-32

- እለታዊ የአየር መግድ ለውጥ ማለት የሚ እንዲሆነ ተወቃለቻው?

የአየር ጽሑፍ ለውጥ (Climate Change) ለቦርካታ ዓመታት የተመዘገበ የአየር ጽሑፍ አማካይ ተቆል ወጪት መቀርቡን የሚያመለከት ነው:: በአጭሩ ለረጅም ዓመታት የተመዘገበ አጠቃላይ የእርጥበት፡ የቀዝቃዬ፣ የመ-ቀት፡ የነፃ-ስ አቅጣጫ የአየር ግሬት ወዘተ የመሰሳለት፡ ባህሪያት መለያዎች ነው::

የአየር መግድ ለውጥ የምንሰው በቀናትና በውሃት የሚቀያየር የነፃ-ስ፡ የገኘብ፡ የመ-ቀትና የቀዝቃዬ ለውጥ ሲሆን ለውጥና የሚገለዎ በአነስተኛ መልካም የሚደርግ ለይ ነው:: በአየር ጽሑፍ ለውጥ የሚገኘው የአየር መግድ መዋጥቱ ይከከታል:: በዚህም እለታዊ ተከራካሪዎች ስጋይ የሰውች ይህንነትና የኢትዮጵያው አድገት መንተትን ያስከትላል::

ተግበር-33

1. ተማሪውን! በእሌታዊ እና ወቅታዊ የአየር መጠሪ ለመተዳደሪያ የለውን
አንድነት እና ለያነት አብረሩ::

1.4. የካርታ መሰራርት፡ ሂሳብና ስፋትን ማስላት

1.4.1. የካርታ መሰራርት አገልግሎት አይነቶች

ቁልጥ ቁለት፡

☞ የካርታ መሰራርት ☞ የካርታ ሂሳብ	☞ የካርታ ስፋት

ተግበር-34

1. ተማሪውን! ክርታ ማስላት ምን ማስላት እንደሆነ ለከተል ጽዑፍታዎች
ግለጽ::

2. የካርታ መሰራርት ለምን ያስፈልጋል?

የካርታ መሰራርት በመሬት ላይ ያለን የአንድነት በታ ገዢ በካርታ ላይ ለከተል
ለማስቀመጥ የምንጠቀምበት ዘዴ ነው:: ይህ በመሬትና በካርታ ላይ የሚታየውን
የበታ ሂሳብ እና ስፋት መጠን የምናዘምድበት ልከት የካርታ መሰራርት ይባላል::
ለምሳሌ፡ በመሬት ላይ ያለን ሂሳብ የምንለከው በሚትር ወይም በከለው ማትር
ስምን በካርታ ላይ የሚታይ ሂሳብን የምንለከው ይግሞ በሳንቲ ማትር ነው::
የካርታ መሰራርትን የምናገኘው በካርታ ላይ የተቀመጠውን ሂሳብ በመሬት ላይ
ለሚገኘው ሂሳብ በማከራል ነው::

$$\text{የካርታ መሰራርት} = \frac{\text{የካርታ ላይ } \text{ርቀት}}{\text{የመሬት } \text{ለይ } \text{ርቀት}}$$

ተግባር-35

- ተማሪዎች! በሁለት ከተሞች መከከል ያለው የመራት ላይ ርቀት 100 ካላ ማሬትር በሚገኘ ካርታዊ ርቀቱ ደግሞ 10 ላ.ማ ነው፡፡ ስለዚህ የክርታውን መስፈርት አስፈ፡፡ የሰራተኞችን ለከፍል ቅርንጫር ቅርንጫር ቅርንጫር እቅበብ፡፡

የክርታ መስፈርትን በስሳት መንገዶች መግለጫ ይችላል፡፡ እነዚህም እንደማረጋገጫው ቁርቦዋል፡፡

ሀ) በከፍልኩይ የሚገለዥ መስፈርት

ይህ ኮድ የክርታ ርቀትን ከምድራዊ ርቀት ወር በማውቆድር በንጥጥር ወይም በከፍልኩይ የምንገልጽበት ነው፡፡ ይህ መስፈርት አሂድ አልባ ነው፡፡ የክርታው እና የመራት ርቀት የሚውከለትም በተመሳሳይ አሂድ ነው፡፡

ምሳሌ 1: 1 : 200,000 ወይም 1/200,000

የክርታ ላይ 1 አሂድ ርቀት በመራት ላይ 200000 ቅርንጫር አሂድ ይወካላል ማለት ነው፡፡

ምሳሌ 2: 1:50000 ወይም 1/50000

የክርታ ላይ 1 አሂድ ርቀት በመራት ላይ 50000 ቅርንጫር አሂድ ይወካላል፡፡

ለ) በዓራፍ ነገር የሚገለዥ መስፈርት

ይህ መስፈርት በክርታ እና በመራት መከከል ያለውን ግንኝነት በቃላት አማካኝነት ለመግለጫ ይጠቃሚል፡፡ የክርታውም ሆነ የመራት ርቀት አሂድ እና አገኘው፡፡

አምሳሌ 1: 1ሻ.ማ ለ1ሻ.ማ

ይህ ማለት በክርታ ላይ አንድ ስንድ ማሬትር በመራት ላይ አንድ ካላ ማሬትር ይወካላል ማለት ነው፡፡ ስለዚህ አንድ ስንድ ማሬትር ለአንድ ካላ ማሬትር በማስት ይገልጻል፡፡

ጥናለ 2፡ 1ሳ.ማ ለ10ከ.ማ

በክርታ ላይ 1ሳ.ማ ስቀት በመራት ላይ 10 ኮ.ማ ስቀትን ይውከላል ማለት ነው፡፡

ጥናለ 3፡ 2ሳ.ማ ለ8ከ.ማ

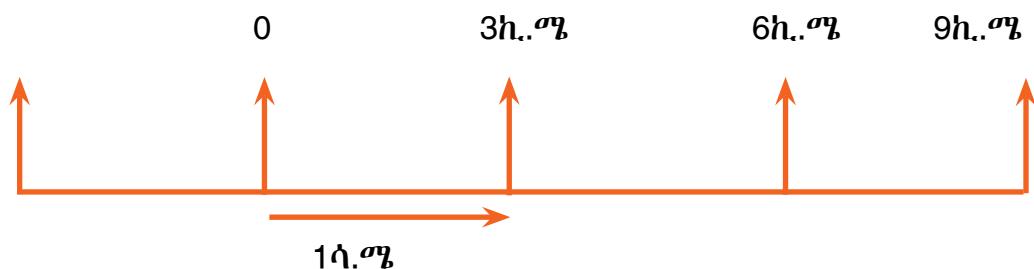
በክርታ ላይ 2ሳ.ማ ስቀት በመራት ላይ 8 ኮ.ማ ስቀትን ይውከላል ማለት ነው፡፡

አ) በግራፍ ወይም በመስመር የሚገለዥ መሰራርት

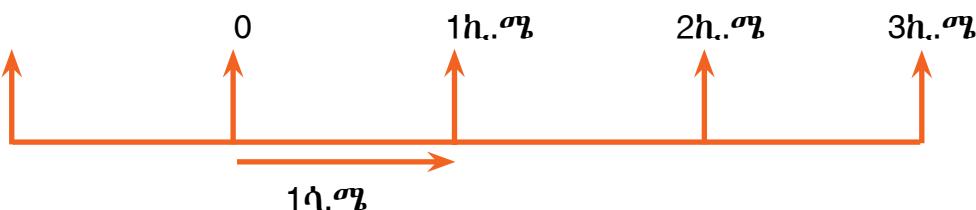
በዚህ መሰራርት አንድ ቅጥተኛ መሰመር በማስመር በእረፍት ነገር መሰራርት መሰረት በእሱዳቸ (units) ይከናሬል፡፡ በስተዋሪ ያለው የመስመሩ አካል በእነዚህ ክፍልኩያቸ ይከናሬል፡፡ በዚህም የተነሳ ክክርታው የተወስኝ ስቀቶችን ወደ መራት ስቀት መቀሪር ቅል ይሆናል፡፡

ጥናለ 1፡ 1ሳ.ማ ለ3ከ.ማ የተገለጋ የዓረፍት ነገር መሰራርት

በመስመራዊ መሰራርት ሲገለጋ 1ሳ.ማ በማስመር ካኝኩቱ ላይ ማወከለውን የመራት ስቀት 3ከ.ማ ማስቀመጥ ነው፡፡

ጥናለ 2፡ የዓረፍት ነገር መሰራርቱ 1ሳ.ማ ለ1ከ.ማ በሆነ ክርታ ላይ 4ሳ.ማ የሚወከለውን ስቀት በመስመራዊ መሰራርት ለማሳየት የሚሰጠው መሰመር 4 አካል በታ በ1ሳ.ማ ስቀት ይከናሬል፡፡ ይህም ማለት ክርታ ላይ የሚታየው 1ሳ.ማ በመራት ላይ 1ከ.ማ ስቀት ይውከላል ማለት ነው፡፡

ተግበር-36

- 1ሳ.ማ ሲ 4 ካ.ማ የሚለውን የዓረፍተ ነገር መስራርት በመሰመራዊ
መስራርት በደብተሮችው ለምሮችው አሳይ::

1.4.2. የክርታ መስራርቶችን መለወጥ

ተግበር-37

- አንድ የክርታ መስራርት ወደ ሌላ የክርታ መስራርት መለወጥ
በቀሚቷው ምንድን ነው?

ሀ) ከክፍል፫ይ መስራርት ወደ ዓረፍተ ነገር መስራርት መለወጥ

ከክፍል፫ይ መስራርት ወደ ዓረፍተ ነገር መስራርት ለመለወጥ በመጀመሪያ
አካራውን ሲ100,000 ስ.ማ አካፍሎ በአንድ ካለው ማትር ማባዛት ያስፈልጋል::

የሚስል: 1: 250,000 የሁነ ከፍል፫ይ መስራርት ወደ ዓረፍተ ነገር መስራርት
ስ.ለወጥ

$$1ሳ.ማ \Delta \frac{250,000 \text{ ስ.ማ}}{100,000 \text{ ስ.ማ}} \times 01\text{ካ.ማ}$$

ስለዚህ የዓረፍተ ነገር መስራርቱ = 1ሳ.ማ ሲ 2.5 ካ.ማ ይሆናል::

ለ) ዓረፍተ ነገር መስራርት ወደ ከፍል፫ይ መስራርት መለወጥ

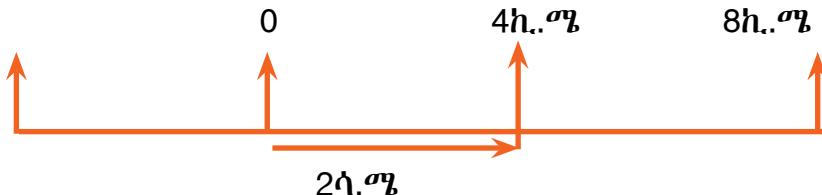
የተሰጠውን የዓረፍተ ነገር መስራርት ወደ ከፍል፫ይ መስራርት ለመለወጥ የመሬት
አይ ማቅረብ የሚያሳያውን 2ኛውን ቅጥር በ100,000 ስንት ማትር በመባዛት ያለ
አሁን ማስቀመጥ ይሆናል::

ለምሳሌ: 1ሳ.ማ ሲ 2 ካ.ማ የተሰጠን መስራርት ወደ ከፍል፫ይ መስራርት
ስ.ለወጥ በማከተለው መንገድ መስራት ይችላል::

$$2\text{ካ.ማ} \times 100,000 \text{ ስ.ማ} = 200,000 \text{ ስ.ማ } \text{ይሆናል::}$$

= 1.አ.ማ ለ200,000 አ.ማ ይሆናል፡፡ መለከታ አყልቻን እርስ በርስ
ስናጠናቸው ወከይ መሰራርቱ 1፡ 200,000 ይሆናል፡፡

ሐ) ከመሰመራዊ መሰራርት ወደ ዓይነት ነገር መሰራርት መለያዎች

ከዚህ በላይ ያለው መሰመራዊ መሰራርት ወደ ዓይነት ነገር መሰራርት ሲ.ቀጥር
2h..ማ ለ4h..ማ ይሆናል ማለት ነው፡፡ ይህ ማለት ደግሞ የካርታው ስቀት ከዚ
እስከ 4h..ማ የተሰጠው 2h..ማ ሲሆን የመሬት ስቀት ደግሞ ከመሰመሩ እናት
ለይ በከላለ ማትር የተመለከው ነው፡፡ ለለዚህ የዓይነት ነገር መሰራርት 2h..ማ ለ
4h..ማ ይሆናል ማለት ነው፡፡

ተግበር-38

1. 2.5 አ.ማ ለ2 ካ.ማ የሆነ መሰራርት ወደ ከፍልፏይ መሰራርት ሲ.ቀጥር
ቢንት እንደሚሆን በጥንድ በመሰራት ለክፍል ተማሪውን አቅርቦ፡፡
2. 1አ.ማ ለ 20 ካ.ማ የሚለውን መሰራርት በየግለቻው ወደ ከፍልፏይ
ከቀረቡቸው በኋላ በተግበር ተቀር ለሌሎች ለይ ለርቻቸው አሳይ፡፡

1.4.3. በካርታ ለይ ስቀትን እና ስራትን ማስላት

ሀ) በካርታ ለይ ስቀትን ማስላት

ተግበር-39

1. ተማሪውን! የመማርያ ከፍለቻው ስዘመት እና ወርድ ቤንት ማትር
ነው?

በካርታ ለይ የምንፈልጋቸው ስቀቶች እውነተኛ የመሬት ስቀትን እንደምንፈልጋቸው
መገኘበት ይኖርበናል፡፡ ለለዚህ ስቀትን በሁለት መንገዶች መፈለግ ይችላል፡፡ እስተኛ
በቀጥተኛ እና በኢትዮጵትና መሰመርቶች ነው፡፡

1. በቀጥታ መሰመር ላይ ለቀትን መፈለግ

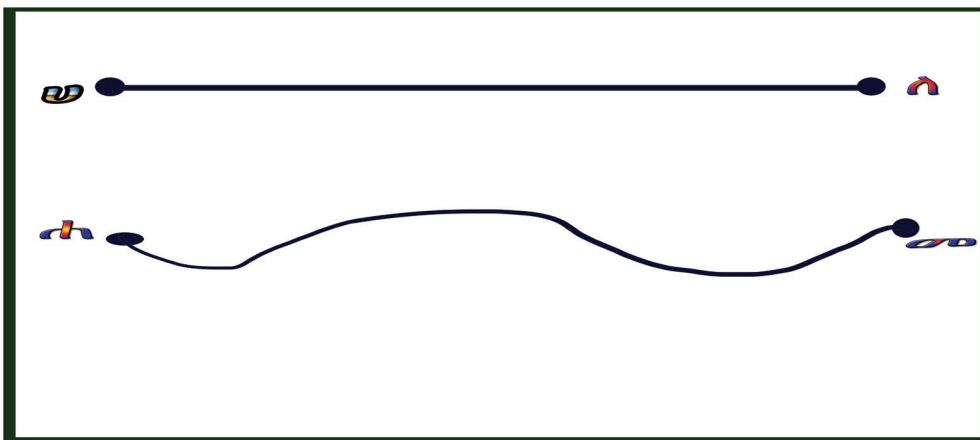
በቀጥታ መሰመር ላይ ለቀትን ለማስላት በመጀመሪያ ለቀቱን በማስመራያ መሰነት ክዘረም የከርታ መሰራርትን በመጠቀም በማስመራያ የተገኘውን ለቀት ወደ መፈት ለቀት መቆየር ነው::

2. በገብጥ መሰመሪያ ላይ ለቀትን መፈለግ::

በገብጥ መሰመሪያ ለቀትን ለመለከት እና ለማስላት የሚያስፈልጉ ቅድቅዎች ማስመራያ እና ክር ለማስላት ክፍን በገብጥ መሰመሩ ላይ በማስቀመጥ የገብጥን ልማማኑ በከራ በመለከት እንዳሆም ክፍን ደግሞ በማስመራያ በመለከት የተገኘውን የገብጥ ልማማኑ የከርታውን መሰራርት በመጠቀም ወደ መፈት ለቀት/ከለው ማትር/መቆየር ነው::

ተግባር-40

1. ቅጥሎ ከቀረበው ክርታ ላይ በነጥበ “ሀ” እና “ለ” መካከል ያለውን ለቀትን በማስመራያ በመለከት የመፈት ላይ ለቀቱን ክስላቸው በኋላ የተከተለቸቸውን ቅድሞ ተከተለው እና አስራራን ለከፍል ተማሪውን አቅርቦ::
2. በመቀበል በነጥበ “ሐ” እና “ሙ” መካከል ያለውን የመፈት ላይ ለቀት ከፈለጋቸው በኋላ የተከተለቸቸውን ቅድሞ ተከተለው እና አስራራን ለከፍል ተማሪውን አቅርቦ::
3. በነጥበ “ሀ” እና “ለ” መካከል ያለው የመፈት ላይ ለቀት በነጥበ “ሐ” እና “ሙ” መካከል ክስው የመፈት ላይ ለቀት በግዢን እንደማለው አስራራ::

የሰል: 13 ቁጥር እና ጽዑስ መስመር

ለ) በካርታ ላይ መደበኛ ቁርቃ ያላቸውን ምሳሌዎች ስራት መፈለግ

ተማዘጋጀ-41

1. ተማሪውን፤ መደበኛ ቁርቃ ያላቸው ነገሮች የሚ የሚ ዓይነት ይችው?

ከራ: ፈክታንግል፡ ነገሮች እና ክብ መደበኛ ቁርቃ ያላቸው ለሆነ የስራት አፈላጊዎች ለቅርቡዎች ተስማማይ የሆነን የስራት ማግኘት ማስቀመጥ ተስተካክለዋል፡፡

የሰል:

$$\text{ከራ} = C \times C = C^2$$

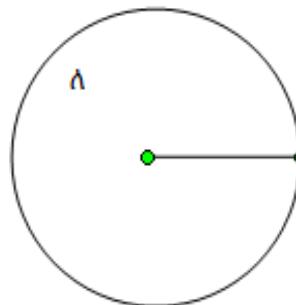
$$\text{ፈክታንግል} = \omega \times C$$

$$\text{ክብ} = \pi \times r^2$$

$$\text{ነገሮች} = \frac{1}{2} C \times \Phi$$

$$C = C \times \pi \times r \quad \omega = \omega \times C \times r \quad \Phi = \Phi \times r \times r \quad \text{ከራ} = \omega \times r \quad \pi = 3.14$$

የሚከተሉትን የመደበኛ ቁርቃ ስራት ለማግኘት የእያንዳንዱዎችን የእስራር ቁልጻ
ተከተል መከተል ተገቢነው፡፡

1:200000

ጥምህር: 14 መደበኛ ቁርቃ

ጥምህር 1: የራከታታነግል(U) ስፋት ለማስላት የሚከተሉውን ቁልጭ ተከተል መከተል
ያስፈልጋል::

1. የካርታውን መሰራርት ወደ የፖረፍት ነገር መሰራርት መቀሪር ያስፈልጋል::
ይህም 200000 ስ.ሜ ወደ ካ.ሜ ለቀር

1ካ.ሜ=100000 ስ.ሜ ክሮን

? =200000 ስ.ሜ

ስለዚህ የካርታው የፖረፍት ነገር መሰራርት 1ሻ.ሜ ለ2 ካ.ሜ ይሆናል ማለት
ነው::

2. የራከታታነግል Cንመሳት(C) ወደ መሬት Cቀት መቀሪር እለበት::

ይህም C=4 ስ.ሜ ለሆን የካርታው መሰራርት 1ሻ.ሜ= 2ካ.ሜ ክሮን

$$4ሻ.ሜ = ?$$

ስለዚህ C= 8ካ.ሜ ከዚ

የምልቲ- 1 አሁን ስት፡ የመራት ቅሬን ሁይልታ፡ ካባ, አየር እና የካርታ ጽዜ

3. የፋይታንግለ ወርድ(ወ) ወደ መራት ሂሳብ መቀሪር አለበት.

ይህም ወ= 2 ስ.ማ ሲሆን የካርታው መሰራት፡ 1ሻ.ማ= 2ሻ.ማ ክሆነ

$$2ሻ.ማ =?$$

ስላክሱ ወ= 4ሻ.ማ ነው.

4. ስላክሱ የፋይታንግለ ሰራተኞች ሰራተኞች= CxW

$$\text{ሰራተኞች} = 8ሻ.ማ \times 4ሻ.ማ = 32 \text{ }\text{ሻ.ማ}^2$$

የሳሌ 2: የከብ(ለ) ሰራተኞች ለማግኘት የአሰራር ቁጥጥር ተከተል መከተል ተገቢነው::

1. የካርታውን መሰራት፡ ወደ 02ኛ ነገር መሰራት መቀሪር ያስፈልጋል::

ይህም 200000 ስ.ማ ወደ ኮ.ማ ሲቀር

1ሻ.ማ=100000 ስ.ማ ክሆነ

? =200000 ስ.ማ

ስላክሱ የካርታው የ02ኛ ነገር መሰራት፡ 1ሻ.ማ ለ2 ኮ.ማ ይሆናል ማለት ነው::

2. የከብ ልቦኑን C=πr²(፳) ወደ መራት ሂሳብ መቀሪር አለበት.

ይህም C= 3 ስ.ማ ሲሆን የካርታው መሰራት፡ 1ሻ.ማ= 2ሻ.ማ ክሆነ

$$3ሻ.ማ =?$$

ስላክሱ C= 6ሻ.ማ ነው::

3. ስላክሱ የከብ ሰራተኞች= πC²

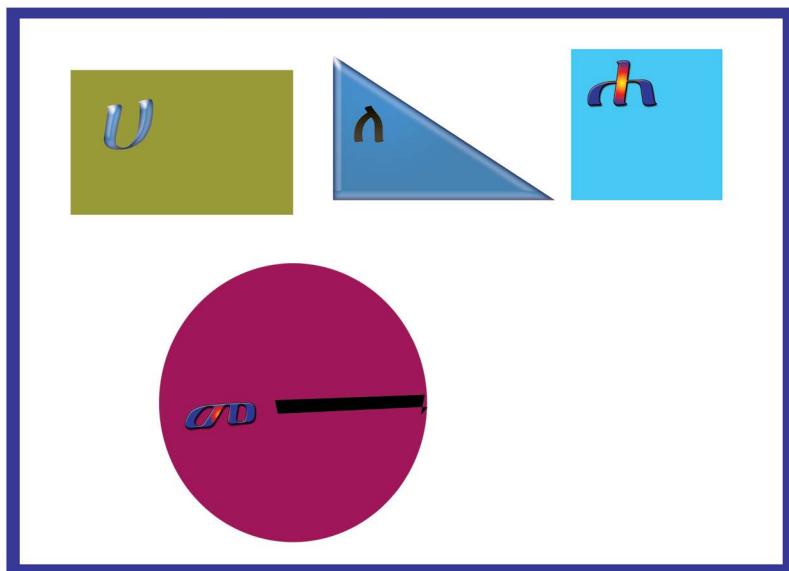
$$\text{ሰራተኞች} = 3.14(6ሻ.ማ)^2$$

$$= 3.14 \times 36 \text{ }\text{ሻ.ማ}^2$$

$$= 113 \text{ }\text{ሻ.ማ}^2$$

ተግበር-42

1. የአንድ ካርታ መስፈርት 1:100000 ስ.ሆን የካርታው የካራ ሰነዱት ተስፋ ስምናል?
2. ተማሪዎች! የበታቸውን ወርድ እና ሰነዱት በሚትር በመለከት እና የካርታ መሆን 1:100000 በመጣቀም ወርድ እና ቁመቱን በዋረቀት ለይ ክስቀመጥኝ በኋላ ስራውን አስለ::
3. በሚከተሉው ካርታ የህ፣ የእ፣ የሳ፣ እና የመን ቅጽስለዎች ማስመራያን በመጣቀም የመራት ለይ ስራታቸውን አስለ::

ጥሰላ-15 መደበኛ ቁርክያለችው ቅጽስለዎች

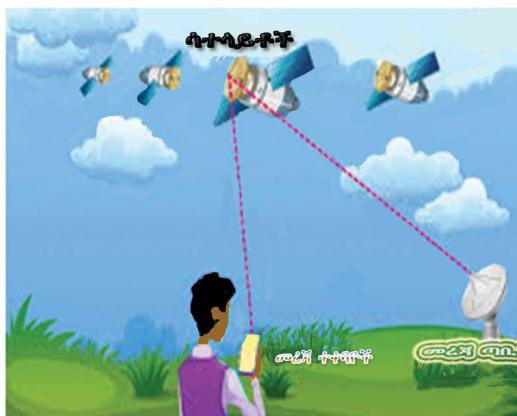
1.4.4. ዓለማቀኔዋ መገኘ ስርዓት (Global Positioning System)

ተግበር-43

1. ተማሪዎች! ለለዓለማቀኔዋ መገኘ ስርዓት ታውቃለችሁ? እስከ የምትታለትን የህል ግለዥ::

ዓለማቀፏዊ መገኘ ስርዓት(፳.፻አዲ) አንድን አካል በመሬት ላይ የሚገኘበትን ተከክለኛ በታ በማንኛውም ገዢ፡ ስኖም የአየር ሆነታ የሚያሳይ በተኛው ስርአት ነው፡፡ ይህ ስርአት ስተላይቶችን፡ መረጃ ተቀባዩ ችግር(Receivers) እና የከምጥው-ትር ለፍት ዘመኑን አካላት የዚህ ነው፡፡ ዓለማቀፏዊ መገኘ ስርዓት ስርአት ስተላይቶችን በመጣቀም የትናውንም አስቃጭ የአለም ተደራሽ ያልሆነ በታወቂ ለምሳሌ፡ ተፈጻሚ፡ በረሃም፡ ወቅያዊ፡ እና ለለምን በትክክል ያሳይል፡፡ ይህም በመጀመሪያ የአማርኛ የመከላከል ማረጋገጫ ለው-ትድርና አገልግሎት የተሰራ ነው የምሳሌ 16ን ተመልከቱ፡፡

ተማሪዎች! ምስል 15ን ተመልከቱ እና የተመለከተው-ትን ለመግምገሙ ውስጥ፡፡

ምስል-15 ዓለማቀፏዊ መገኘ

ስርዓት(GPS)

ምስል -16. የሻሳታር መገኘ ስርዓት

ተማሪዎች! በስማርት ሲሉክ የGoogle earth መተግበሪያ በመጣቀም የአለምን ካርታ በቀጥታ በማምጣት የተናውንም የአለማችን አገልግሎት፡፡ ከተሞች፡ መንገዶች፡ ታዋቁ በታወቂ፡፡ ከዚህ ከተማችው ያለቸውን ስቀት እና አቅጣጫ ማውቃ ት-ቻላለቸሁ፡፡

የዓለማቀፏዊ መገኘ ስርዓት (፳.፻አዲ) ውስጥ ውስጥ ተቀባዩ

1. አሰሳ

፳.፻አዲ በጣም የተለመደው አጠቃቀም በአሰሳ ስርዓቶች ወሰጥ ለሆነ አቅጣጫዎችንም በቅጽበት ለማሳየት ያለቸሉ፡፡

2. ዘዴተኛ ውጤ

ይ.ጥ኏ስ የሚጠቀሙ እንደ ኮንሰል ካርታዎች ያለ የሰማያዊት ስልክ መተግበረዋዎችን በተለያም ነፃ ዓቃዎ::

3. ወንጀል እና ደህንነት

ይ.ጥ኏ስ በፊት አሳካኝ አካላት ወንጀለዋችን ወይም አስቀረዋችን ለመከታተል እና ስርዓቶችን ለመከላከል ጥቅም ላይ ይውለል::

4. ለመጠቀም ቅል

ይ.ጥ኏ስን ለመጠቀም በጣም ቅል እና አነስተኛ ቅሎች በቋር ይጠይቷል::

5. የእስራ ክትትል

እስራው የይ.ጥ኏ስ ክትትልን በመጠቀም ስራው ማረጋገጫ መሆኑን በመከተል እና ከመንገድ ላይ በመውጣት ዘዴን ወይም ነገሮችን እንዲያዙዣ እንዲሆኝ የፍጥነት ገቦችን በመከተል የሂሳብነት ማረጋገጫ ለማረጋገጫ ያስተላል::

6. ደህንነት

ይ.ጥ኏ስ መከታተያ ለፈጸምዎን ለመከታተል እና ደህንነታቸው የተጠበቀ መሆኑን ለማረጋገጥ ወላጊች ለመጠቀሙት ይችላሉ::

7. የተረጋገጫ ቅል

ይ.ጥ኏ስ በተረጋገጫ ለለው አካባቢ መረጃ ይሰጣል ወይም ይጠቀማል::

8. የተረጋገጫ እና የእየር ሁኔታ ማንቀያዎች

በለ የይ.ጥ኏ስ ካለት ታለሳቁ ተግባራት እንዲ ሁሉም ነገር በትክክልና ለቀት ወሰጥ የሚከናወን መሆኑ ነው:: ይህ ማለት የተረጋገጫ አይደ ካለ፣ ወይም ለለ አይነት ወደ ፍት የሚቆይ ሁኔታ ከሆነ፣ ወይም ከባድ የእየር ሁኔታ ወደ ማሳሰቢነት አካባቢ እየቀረበ ከሆነ ማሳወቁያ ለያደርጉ ይችላል:: ይህም የተዘረዘሩት ዘዴን ማሳወቁያ በቋር ይችላል::

ማጠቃለያ

- በስነ-መራት ቅርት እና ሁይል አህን-ሸት ለፌሳ እና ደረቅ መራቶችን ወይም የብድርን በቻ የዚህ ስይመን ለስ የሆነ ውሣ የሰራተኞችን አሁንሸዋ ለጥንቃን (Continental shelf) እና በዘመኑ ክፍል ለይ ያለ ደረቅችን እንዲማግኘት-ኩል:: በእለም ለይ ለማት አሁንሸች አለ:: እነርሱም እስያ:: አፍሪካ፡ ለማንኛ አማካይ፡ ይበብ አማካይ፡ እንታርከተካ፡ አውሮታ እና አው-ስትራላይ ዓቶች፡፡
- በገዢዎች ለይ የሚገኘትን የተለያየ ምድረ ቅርጋችን የሚሰሩ ቤይሎች ሁለት ዓይነት ዓቶች፡፡ ቤይሎች ወ-ሰጠ-መጥ (ው-ሰጠዋ) እና ወ-ሙ-መጥ(ው-ሙዋ) ቤይሎች በመባል ይታወቂሉ፡፡ ወ-ሰጠ-መጥ ቤይሎች ከመራት ወ-ሰጥ የሚመለመ ለሆነ የትንት እና ጉምሬዋ ሂደቶችን ያከናወናል፡፡ የትንት ሂደቶች የመራት ቅርጋዎን በመቀልበት፡ በመስጠት፡ በማዘኗና ወደ ለይ በማግዛኝ የተለያየ ምድረ ቅርጋችን ይፈጥራል፡፡ እነዚህ ሂደቶች የቅልበት፡ የዘንድት-ና የማግዛኝ ሂደቶችን ያካት-ታሉ፡፡
- የውሃ መጥ ቤይሎች ከመራት ወ-ሙ የሚመለመ ለሆን በዋናነት በአየር ቅጥ ተጊናው አማካችነት የሚከሰቱ ዓቶች፡፡ ወ-ሙ መጥ ቤይሎች አለቶችን በመራርራር፡ በማግዛኝ በማከማችነት የተለያየ ምድረ ቅርጋችን ይሰራል፡፡ እነዚህ ቤይሎች በአጠቃላይ የድርጅታ ቤይሎች ይባላል፡፡ የድርጅታ ቤይሎች ከወሃድ ቤይሎችውን ከገኘ በረጋ ተግባራቸውን በተንቀሳቸሽ ወከለው ማለተም በውሃዎች ውሣ፡ በነፃብ፡ በአትብጻዎ በረድ፡ በቀዳይ ጥገናና በመራት ወ-ሰጥ ወይም በክርስ ምድር ውሣ ያከናወናል፡፡
- የመራት ከባቢ አየር 78% ፍይት-ርሱን (N)፣ 21% አክሰናን (O₂) እና 0.9% አርገን (Ar) ለሆን እንዲሆዎም 0.03 % ከርቦንኖይኤክሳይድ (CO₂) እና ሌሎችንም ሽቦች የዚህ ነው፡፡ የአየር መጣ ማለት በእንደ በተውሰነ መጣ የበታ ክልል ወ-ሰጥ ለአጥር ገዢ የሚከሰት የአየር ሆኔታ ነው፡፡

➢ የአየር ጠበቃ ተለዋዋዎች ነው፡፡ የአየር ጽዜት በፊት መልከት በእኔና፡
በተወስኑ ስራ የበታ ክልል ወሰኑ ለረጅም ጊዜ የሚከሰት የአየር ሆነዎች
ነው፡፡ የአየር ጽዜት በፊት መልከት ቅማዊ ነው፡፡ የአየር ጠበቃ እና
የአየር ጽዜት ውስጥ ይዘዋል፡ ለክሙት እና የአየር ጠበቃ እና የአየር
ንብረት ውስጥ ቅማዊ ተቀባዩም ካይደለሁ፡ ከፍታ፡ ከባቢ ያለው እርቀት፡
ነፃጻና የአየር ገዢት እና የተራሱ እግዳ የቅርቡ፡፡ በመጨረሻም የካርታ
መስራት፡፡ ሂቀትና ስፃትና ማስላት እንዲሁም ስለዓለማቀሩዋ መገኘ
እርግት ተብሎች፡፡

ከለሳ ጥያቄዎች

ሀ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች ታክክለኛውን እውነት ወይም ታክክለ ያልሆነውን
ሁለት በማለት መልሰ፡፡

1. ቁልጊዜ እና ቤንፃት ወሰኑዋ የመራት ገጽ ለዋዋዎች የቅርቡ፡፡
2. ከፍርብ በቆዳ ስፃትና እና በሀገሪቱ በሆነት ከከለም የመጀመሪያውን ደረጃ የያዘው
አሁን የቅርቡ፡፡
3. በውሰድ ሁኔታ የተቀረብ-ትን ወጪዎች የመራት ገጽታዎች የሚያስተካክለ-ት
ውጪዎች ሁኔታ፡፡
4. በዘዴ ህዋ ከፍታ ስጋጣም የመ-ቀት መጠን እየቀነስ የሚሸጋበት የባቢ
አየር ጽዜና ነው፡፡
5. እርግታ ጽዜ እና ገዢ ስጋጣም በአናር በሂሳዊ ክልል ወሰኑ ይገኘል፡፡

ለ) የሚከተሉትን ከፍት በታወች በተሰማማዊ ቅል ወይም ሁሉም መ-ለ፡፡

1. ከፍርብን በስተምዕራብ _____ በስተምዕራቅ _____ ያዋለት-ታል፡፡
2. ለምዕራቅ ከፍርብ ስምም ስለቆ መፈጻሚ ውስጥ ምክንያት
ነው፡፡
3. ወደ ገጽ ጥናር የሚመጣው የቀለጠ እስት _____
ይባለል፡፡
4. በመራት ወሰኑ የቀለጠ እስት _____ ያባለል፡፡

ሐ) የተግባር ስራ

1. የሚከተሉትን የክፍልኩ መስራርት ወደ ዓረፍተ ነገር መስራርት ቅጽ::
 v) 1: 280,000 b) 1: 1,000,000
 d) 1:60,000 m) 1:90,000
2. የሚከተሉትን የዓረፍተ ነገር መስራርቶች ወደ ክፍልኩ መስራርት ቅጽ::
 v) 1ሳ.ማ ለ 30ከ.ማ b) 20ሳ.ማ ለ 300ከ.ማ
 d) 10ሳ.ማ ለ 200ከ.ማ
3. የሚከተሉትን የአረፍተ ነገር መስራርት ወደ መሰመሩዋ መስራርት ቅጽ::
 v) 1ሳ.ማ ለ 30ከ.ማ b) 20ሳ.ማ ለ 300ከ.ማ
 d) 10ሳ.ማ ለ 200ከ.ማ
4. ዕለታዊና ወቅታዊ የኢየር መገሪያ መለዋወጥ የሚያስከትሉትን ጉዳት እና
 ማረጋገጫ ተቀናው ወላይቶችሁን ወይም አዋጅ ለማቻን በመጠየቂ እና
 መረጃዎችን በግል በማስቀበለበት እና በግብ በማዘጋጀት ለከፍል ተማሪዎች
 አቅርቦ::
5. ወደ ተማሪዎች የኢየር ጽብረት እና የሰው ለቃድ ያለቸውን ቁርቷት በጥንቃ
 በመሆን ተወያዙ፡ (ፍንም፡ የኢየር ጽብረት በእሌጣበት፣ በእመጋበብ፣ በበት
 አመራር፣ በእርሻ እና በመማስለት፣ ለይ ያለውን ለየነት ተወያይቶችሁ
 ለከፍል አቅርቦ)
6. የኢየር ጽብረት ይዘዋል በኋይና በበታ ይለያለ? ለየነታዎች ከምን
 የሚመነው ይመስላቸል?
7. እንዲ ቅን ቅዱት ለሆን ለሰው ቅን ቅዱቱን ያለ ለሆን ይቻላል፡ በእንደኛው
 ቅን ነኝበት በጥል በሰላው ቅን ደረቅ ሆኖታ ይኖራል፡ ይህ የሚሆንበት
 በምን የሚከናወት ለሆን ይቻላል በለቸው ተስፋነቸል?

የቀልጥ ቅለት ፍቃ

- እሁን-ት፡ ትልቅ፡ የልተካኝፈለ ነገር ግን ካለለው አሁን-ት የተወሰን ሰራተኞች ማለው ወሂ የተለያ ግዢና ምድር ነው፡፡
- ወ-ቅያም፡ እኩን ሰራ እና የተነጣለለ የወሂ አካላ ነው፡፡
- ደስት፡ መ-ለ በመ-ለ በወሂ የተከበበ የመራት አካላ ነው፡፡
- ወ-ሰጠ-ሙጥ፡ ከመራት ወ-ሰጥ የሚመነው ሰምን የነነት እና ግምረዋዊ ሆኖታትን ያከናወ-ናለ፡፡
- ወ-ጨ-ሙጥ፡ ከመራት ወ-ጨው የሚመነው ሰምን በዋናነት በአየር ገብረት ተጋለኝ እማካኝነት የሚከሰቱ ፍቃው፡፡
- ገምረዋዊ ትና፡ ወደ መራት ገጽ ስምበ ተወርመ-ሪ የሚውጠ የቀልጠ አለት ነው፡፡
- ቀልበሽ፡ ከመራት ወ-ሰጥ የሚመነው ሁይል በወ-ጨ-ናው ቅርጫት መራት ላይ የሚገኘትን አለቶታት ሰፈለበበ የሚፈጠር ነው፡፡
- ዘንፈት፡ የመራት ገጥነትው እንቅስቃሴ በሚፈጥረው ግራት የተነሳ አለቶታት ከተለያየ እቅዱዣ ወደ እንደ እቅዱዣ ሲገኘ የሚፈጠር ነው፡፡
- ከባቢ አየር፡ መራትን እንደ በርድ ስፍኖ የሚገኘ የተያያ ጽሁታ ከምት-ት ነው፡፡
- ሰራ ህዋ፡ የታ-ና-ው የከባቢ አየር ገማና ነው፡፡
- ዘቁ፡ ከሰራ ህዋ ቅጠለው የሚገኘው ጽናው የከባቢ አየር ገማና ነው፡፡
- ማዳከለዋ ህዋ፡ በዘቁ እና በመ-ቁ ህዋ መከከለ የሚገኘ የከባቢ አየር ገማና ሰምን ተጋዋዣው የከባቢ አየር ገማና በመበል የታ-ውቃል፡፡

- ✓ መ-ቁ ህዋ፡- የመጨረሻው የክሳብ አየር ጥማና ሲሆን በጣም ፍቃታማው የክሳብ አየር ጥማና ነው፡፡
- ✓ የአየር መጠሪ፡- የእለት ካልለተ የአየር ሁኔታዎች ካስተካት እና በአውቆር ገዢ ሲጠናቀሩ የሚፈጻሚ ነው፡፡
- ✓ የአየር ጥብረት፡- የአየር ሁኔታዎች ለረጅም ገዢ ሲጠናቀሩ የሚፈጻሚ ነው፡፡
- ✓ የከርታ መሰራርት፡- በመራት ላይ ያለን የአንድን በታ ገዢ በከርታ ላይ ለከተኑ ለማስቀመጥ የምንጠቀምበት በለው ነው፡፡
- ✓ የከርታ ሪፖርት፡- የከረታን ሪፖርት በማስላት በመራት ላይ ያለ ሪፖርትን የምናገኘበት መንገድ ነው፡፡

ምዕራፍ- 2

ለን አዘገብ እና የማህበረ- ምጥኑ ሁብታዊ እንቅስቃሴዎች

መግለጫ

በዚህ መልሬፍ ወሰኑ የባህል ምንነት እና በዘመኑት፣ ወር ወር ምጥኑ ሁብታዊ እንቅስቃሴዎች፣ ጽዋድ እና ገዢ እንዲሆናው የመንግስት ገዢ እና ግብር ምንነትን በመቆከለ ለተማሪዎች ለማሳተምዎች አካቶ የያዥ ነው፡፡ የባህል ምንነት እና በዘመኑት በተመለከተ የባህል ተርጉም፤ ወር ወር የባህል ይዘዋልን እና ይጠፋል፤ ለማማጣት እና የሰው ለይ ለው ነው፤ ወር ወር አቀፍዋነት እና የማህበረው እና ባህላዊ አስተኛ ተከታታይ ለውጭ ተከተዋል፡፡ በሁሉተኛ ደረጃ ወር ወር ምጥኑ ሁብታዊ እንቅስቃሴዎች ማለትና የመጀመሪያ፤ ሁሉተኛ እና ለሉተኛ ምጥኑ ሁብታዊ ተግባራት ተደሰዋል፡፡ በሁሉተኛ ደረጃ በዚህ በምዕራፍ ወሰኑ የተከተተው ጽዋድ እና ገዢ ሲሆን የንግድ እና ገዢ ድንብ ሁኔታ፤ የንግድ ዓይነቶች እና በቀሚታዎች፤ አቅርቦትና ፍላት፡፡ የግብይት ወር ተዋናያች፤ የውዳድር ግብይት ማሳት እና የሰማያች መብት ጥብት ተብራሪቶች፤ በእራተኛ ደረጃ በዚህ ምዕራፍ ወሰኑ የመንግስት ገዢ እና ግብር የሚያሳት ሲሆን የመንግስት ገዢ የሚያሳገኝው ተቀባዩ በእተዋሻያ ተከተዋል፡፡

ከምዕራፍ የሚጠበቅ ወጪት፡

ተማሪዎች ይህንን ምዕራፍ ከተማሪዎችሁ በቋላ፡-

- ¤ የባህል ምንነት እና በዘመኑትን ተብራሪለቸሁ፡፡
- ¤ አለማቀፅዋነትን፤ የማህበረው እና ባህላዊ አስተኛ ተደንቃቄቸሁ፡፡
- ¤ የመጀመሪያ ደረጃ ምጥኑ ሁብታዊ እንቅስቃሴዎችን እና ወጪታቸውን ተወዳድሩለቸሁ፡፡
- ¤ የሁሉተኛ ደረጃ ምጥኑ ሁብታዊ እንቅስቃሴዎችን እና ወጪታቸውን ተተለተናለቸሁ፡፡

- ☞ ስለተኞች ይረዳ የጠቅና ሁብታዊ እንቅስቻለዎችን ከመጀመሪያ እና ሁለተኞች ይረዳ የጠቅና ሁብታዊ እንቅስቻለዎች ጋር በምን እንደማለያይ ታነግኖራለቸሁ::
- ☞ የመንግሰት ገበ እና ገበር አተገባበርን ተተማማማለቸሁ::
- ☞ የንግድ እና ገበ ይጋስ ሁሳበን ታዘጋጅለቸሁ::
- ☞ የንግድ ዓይነቶችን በመዘርዘር ገበና ወጪን ታስቦለቸሁ::
- ☞ የንግድ ዓይነቶችን እና መቀሚታዎችን ታውፊድራለቸሁ::
- ☞ የግብረት አቀርቦት፣ ፍላትትን እና የግብረት ወር ወር ተዋናዎችን ተተነስናለቸሁ::
- ☞ በየከመቱ መጨረሻ መንግሰት ከግበርና ቅረጥ የሚያስተኞውን ገበ ከማያወጣው ወጪ ጋር ታውፊድራለቸሁ::

2.1. የባህል የጊነት እና በዘመንት

ቁልፏ ቁልጥ፡-

☞ ማስ	☞ የሚከት
☞ ቁንቃ	☞ ቁስ ማስ
☞ ሁይማኖት	☞ መንፈሳዊ ማስ

2.1.1. የባህል የጊነት እና ወር ወር ይዘዋል

ተግበር-1

1. ተማሪዎች! የምትናገሩት ቁንቃ ለምን ይጠቀማል?

ባህል በጥቃለ የእንደ ማሆኑን ወይም ሁዝብ የአኋናር ካይበ ነው ተብሎ ለጠለሽ ይችላል፡፡ ከዚህ ተርጉም እንዲር ባህል የሚያስተኞው የስው ልጅ አስራርቸ፡፡ ባህልዎች እና ልምዶች አሉ ማስተካከለም፡፡ ለለምነም ባህል ወጪትን፣ ዕድገትን፣ ልምዶን፣ ፍጠራን፣ ቁንቃን፣ ጥበበን እና ተውራቶችን አጠቃለው የሚያዘን ሲሆን ሁዋብ ነው፡፡ በመሆኑም በተፈጥር የሚገኘ ለይሁን የስው ልጅ በተረከ

የደረሰ በልግዕድ ዝከበቱት የአስራር፣ የአዲደር፣ የአነጋገር እና የተሰሩ ቁጥጥር ነገሮች እንዲሆም መንፈሳዊ እስተቶን በመስራትና በመማር የሚገኘ ነው::

በሁሉ የሰው ለደቻቸው የሥራና የልግዕድ ሁብት ነው:: የጥንት ለወቻ ከተፈጥሮ ወር ባደረገትት ተግል በሂደት መሳሪያ በመሥራትና በመጠቀም የሞግብ ድህንነት ቅበትናቸውን እያጠናከሩ መጥተዋል:: በመሆነም በሁሉ እያደን እና እያሰሩ የሚሄድ ነው:: የባህል ወና ወና ይዘዋል እንደሚከተለው ተተንትነዋል::

1. ቀንቃ (language)

ስወቻ ሁሉ ለመኖር መግባባት መነጋገር አለባቸው:: ቀንቃ ለሰው ለደቻቸው ያደገት ትልቅ አስተዋጽኑ ያደርገ መግባቢያ መሳሪያ ነው:: ለገዢ ገን በአለም ሌይ የሰው እናደ ቀንቃ እያደንገኘም:: ቀንቃዎች የላቸው ማቅረብ ቅርቡት እያታየና እያተገመጻ በእናደ የቁንቃ በተሰበበ ይመዳበለ:: በመሆነም ቀንቃ አስተሳሰብን፣ ያደገትን እና ለምድናን ለማስተላለና እና በሰራ ሌይ ለማዋል ይረዳል:: ለሰነድ ቀንቃ የጋራ እምነት፣ አስተሳሰብ እና ስሜት የባህል መሳሪቶች ዓቸው:: እነዚህም የተፈጻሚነት እና ለተሳሳይ ለኖሩ የቻልት በቁንቃ አማካኝነት ነው:: ከዚህም በለይ ቀንቃ ወና የባህል ማስተላለፈ መሳሪያ ነው:: ከእናደ ትውልድ ወደ ለለ ትውልድ የሚተላለፈው ለምድ እውቀትና ቅርቡ በቁንቃ አማካኝነት ነው:: በእርግጥ እንዲደረሰ ቀንቃዎች የመሻፈያ ቀንቃ እያደለም:: ቀንቃን በጽሕና ማስቀመጥ መቻመር ይግባኝ የሰውን ለቻ ሲላጥና በከፍተኛ ሁኔታ አሳይቷል:: ሁሳን በጽሕና ማስቀመጥና መግለፅ የተደመረው ከ 5000 አመታት በፊት ነው::

ተግባር-2

1. ተማሪዎች! ወደ በተመክፈቱት በመሂድ ወይም ተዋወ ለወቻን በግል በመጠየቅ ቀንቃ ለባህል ያደገት ያለውን አስተዋጽኑ ትክክለኛ መረጃ በማስቀበብ ለከፍል ተማሪዎች አቅርቦ::
2. ተማሪዎች በአካባቢያቸው ስንት አይነት ቀንቃ ይነጋሱል? እናንተስ ስንት አይነት ቀንቃ ትናገራለቸው? ከእናደ በለይ ቀንቃ መኖር ሙን ጥቃም አለው በለቸው ተሰጣለቸው?

2. ባህላዊ እነቶች (Cultural values)

ተግበር-3

- ተማሪዎች! የአካባቢያዎች ማህበረሰቦ በተለያየ አውንታዊ ጉዳዮች ላይ
ያለውን መረጃዎች እና መተዋዋለ አበልፏ::

ባህላዊ እነቶች (Culture values) ማለት በእኔድ ማህበረሰቦ የአዲናር ዘዴው
ወሰን ተፈና መጥና:: ቅንቃ እና መልከ ተፈና በለው የሚለይበት የአስተሳሰቦና
የልምድ መሰረት ነው:: በዘመኑ ባህላዊ እነቶች በእኔድ ተፈና እስተ ነው የሚባል
በለላ የሚደርጋበት ወይም መጥና የሚሆንበት ሁኔታ ይኖራል:: ነገር ግን ሁሉም
የሁለም የፖሳቸው የሆነ አንቀጽ ገዢ ተመሳሳይ በለላ ገዢ የሚለያየ የሁለም
እነቶች አለት:: በእርግጥ አነዱ እነቶች በተለያየ የሁለም በተለያየ ሁኔታ
ባህላዊ መርሆ ሆነው በእናዳንዳንድ ስብሰብ ሁኔታና ሁይወት የሚገለጋና የሚታየ
ናቶች:: ማንኛው ለው ከባሁድ የሚመርመው ለለፈሰና ለለከለም የተለየ አመሌካከት
አለው:: ለለዱ የሰው ለቻቻ ለደፊት ከበተሰባቸው:: ከት/በት እና ከህይማኖት
ተቋማች እንዲት ማስብና መፈዥም እንዲለባቸው ይማራል::

ተግበር-4

- ተማሪዎች! የአካባቢያዎች ባህላዊ እስተ ከለለው አካባቢ ባህላዊ እስተ
ወር በማነሻና ወይም እድርጊ ከዘመኑ ለከናወል ተማሪዎች አቀርቦ::

3. የሚልከቶች (symbols)

ተግበር-5

- ተማሪዎች! በአካባቢያዎች በህይማኖት ተቋማት:: በሀብትሰቦ ባህል
ማለትም አለበበት:: ሁይማኖታዊ በዓለት አካባቢ እና በዚት አስፈር
ለይ የሚተገበሩ የሚልከቶች የምታውቁትን ተኋገሩ::

እናዳንዳንድ ባህል የሚልከት አለው:: የሚልከት ማለት የተለያየ ተርጉም የያዘ ሆኖ
በዘመኑ ሁብትሰቦ ባህል የቋሙ አካል ወይም ደምዕ ወይም የሚል ሁኔታ
ነገር ለወከል የሚችል ማለት ነው:: ደምዕ:: የሚል:: አለበበት:: እምነት እና ለለዱ

ለባዊ ደረጃዎች ሁሉ የምልከት ተምሳለዋች ፍቃው:: **አያስሎ:** በእንደ ሁብታሰብ
መሰተ አልፈልጋል....ማለት ይስታ መኖሩን ሲያመለከት:: እርሱ...እርሱ...ወይም
አ...አ...አ...ሁዝን ወይም ቅጂ መኖሩን ያመለከታል::

ተግበር-6

1. በምት-ጥሩበት አካባቢ የተለያየ ክስተቶችን ለመወከል ሁብታሰብ
የሚጠቀማችውን የድምዕስ የምሳሌ፣ የእለባበት ምልከቶችን በመዘርዘር
ለእያንዳንዱ ማብራሪያ ስጠ::

የምልከት ታርጉም የእንደ ማስረጃ በመሆኑ ለተጨማሪ ማሆኑ ማሆኑ ማሆኑ
ሁኔታ ወሰን ነው:: የክህናት:: የክርስቲና:: የእስልምና:: የመንግሥት:: የአገር
እና የፊልም ሁሉ ምልከቶች አለቸው:: ምልከቶች ከባህል ማስረጃ ይለያለ::
እነዚህ ማስረጃ ምልከቶች ሁሉ በጊዜ ሂደት የሚለውው እና የሚሽጢለ ፍቃው::
በአጠቃላይ ምልከቶች የሰው ሌጅ የራሳቸውን ሁይወት ታርጉም የሚገልጻበትና
የሚጠቀሙበት ማስረጃ ዘዴ ነው:: በመሆኑም የሰው ሁይወት ያለምልከት ማስቦ
አለቸራሱ ነው ማለት ይችላል::

4. ሁይማኖቶች

ሁይማኖት የባህል ሌጅ አካል ወይም ይዘት ነው:: ሁይማኖት የእምነትና
የእመለከት ነገናት ማለት ነው:: ሌጅ የፈለጋውን ሁይማኖት ወይም እምነት
የመከተል እና የመሰበከ ነገናት አለው:: ለሰነድ ሌጅ የፈለጋውን እምነት ይከተላል::
ማንኛው ሌጅ ከፍተኛው ውጤት የተኩሙንም ሁይማኖት ወይም እምልከ ለመከተል
አይገደድም::

ተግበር-7

1. ተማሪዎች! ሁይማኖት የሰው ሌጅ አብር የመኖር እና የመረዳዳት
አለትን ከማትለበት አንፃር ያለውን ሙሉ ግለዥ::

5. የሰው ኮር አመጣጥ

ተግበር-8

- ተማሪዎች! የሰው ኮር አመጣጥን ለመረዳት አለማዊ ወይም ሁይማኖታዊ
መሻከፌትን እንበባቸው ወይም ለወቻን መረጃዎች ተወቃቄቸው?
- እስከ የጊዜ ትልቅ ተናገሩ::

የሰው ለይ አመጣው ለታደርጉ በሁለት ውኩ ውኩ ገጽ& ሁሳቦች ተከናሎ ለታደርጉ ይችላል:: እነዚህም::

- የሰነ-ፍጥረት ገጽ& ሁሳ (creationist theory) እና
- የአገልግሎት ለውጥ ገጽ& ሁሳ (Evolutionary change theory)

1. የሰነ-ፍጥረት ገጽ&-ሂሳ

ይህ ገጽ&-ሂሳ መሰከታዊ ወይም ሁይማኖታዊ ነው:: የሚያራሱ ሁሱ ለወቻ የተፈጻሚነት አሁን የያዘትን መልክና ቁመና እንዲያዘው በፊጥረት ነው በለው ይገልጻል:: ከዚህም በላይ የሰው ለይ አድርጉ:: ቅንቃ እንዲሆዎ በለጠቀላይ ለበአዋጅ መንፈሳዊ ጉዳዮች ሁሉ ከላይ የተፈጻሚ ዓቸው በለው ያምናል:: የገጽ& ሁሳ መሰረት ሁይማኖታዊ በመሆኑ ይህን አስተሳሰቢ የሚቀበለው በመመርመር እና በመፈተሽ ለይሆን በማሙን በቋ:: ነው::

2. የአገልግሎት ለውጥ ገጽ&-ሂሳ

ይህ ገጽ&-ሂሳ የሰው ለይች አሁን ያለቸውን መልክና ቁመና የያዘት በኋይ ማደት (በአገልግሎት ለውጥ) ከሌሎች እንሰሳት በመለየት የመጣ ነው በለው ያምናል:: የሰው ለይ እንደሆት ከሌሎች እንሰሳት በኋይ ማካት እየተለያየ አሁን ያለውን መልክና ቁርቆ እንዲያዘው ያስረዳል:: በዋነኛነት በምርምርና በመፈተሽ የተደገኘ ነው::

ተግበር-9

- ተማሪዎች! በሰው ኮር አመጣጥ ገጽ& ሁሳቦች ላይ በመወያየት
በግዢ-ዶግዢ-ት ገጽ& ሁሳ ላይ ማብራሪያ ሲጠሩ::

መልካም! ተማሪዎች በጥያቄው እንደተከራከሬችሁና የበትለችሁን ጉንዘብ እንደያዘጋጀሁ ይችማናል:: ከላይ የቀረበት ጉዳድ ሁሳቦች በአሁኑ ገዢ ስለሰው ሌጅ አፈጣጋር ተቀብሩት ያገኘ ዓቃዎ:: ነገር ጉን ፍቅርም የተዋጥለችው ስራዎች ያልሆነ በመሆኑ እናንተና የወደፊቱ ተወልድ የእውቀቱን ከፍተት የመሙላት ሁላፊነት እንዳለባችሁ መረጃት ያስፈልጋል:: በእጠቃለይ የፍተረትም ሆነ የእነዚህም ለውጥ ጉዳድ ሁሳቦች የሰው ሌጅ ማህበራዊ መሆኑን ይቀበሉታል:: የሰው ማህበራዊ ፍጤር በመሆኑ በእንዲ አካባቢ የሚኖሩ ለወች የጋራ ባህል፣ ቅንቃ፣ አስራር፣ አመራገብ እና መሰተዳደር ይኖራቸዋል ማለት ነው::

ሀ) ባህል የሚያከትታችው ተግባራት

ተግባር-10

1. ተማሪዎች! የአካባቢያችሁ ማህበራለብ በእለባበት እና በእመራገብ ከሌሎች የማህበራለብ ከፍለው እንዳማለየ ተወቃቁለችሁ? እንደሆነ?

መልካም! ባህል በእንዲ በተወሰነ አካባቢ ለወች እንደሆነ መኖር እንዳለባችው፣ የሚ ዓይነት ለብዕ መልቦስ እንዳለባችው፣ የአካባቢያችውን ሁቦት እንደሆነ መጠቀም እንዳለባችው፣ የሚ ዓይነት የመገልጻ መሆኑን መጠቀም እንዳለባችው ወዘተ ነው:: ከዚህ እንዳር ባህል ሲታይ የሚገኘት መገለጻ ነው::

ህገዎች፣ በፊይዎች፣ በፊይረሰቦች እና ገዢዎች እንዳንድ ገዢም የተወሰነ አካባቢያች የሂሳብዎች ባህልና ባህል ለመስራት ይኖራቸዋል:: ከዚህም በላይ እያንዳንድ በተሰብ የሂሳብ የሆነ የባህል ለምድ ለጥረው ይችላል:: ካጋዢዎች፣ ማህበራዊ በድጋፍ፣ የሙያ ለወች ሁሉ የሂሳብዎች የሆነ የባህል ለምድ ለጥረው ይችላል::

ተግባር-11

1. ተማሪዎች! በአካባቢያችሁ ሲሰነድ ወጪዎች የባህል ለምድ ተከከለኛ መረጃ በማስቀባበ እና በግብር በማዘዣ ለክፍል ተማሪዎች አቅርብ::

ለ) የበሳል አይነቶች

ተግበር-12

- ተማሪዎች! የሰው ለቃ አስተዳደር እና አመለካከት መንፈሳዊ ባህል ነው.
በላይሁም ተስቦለችሁ? እንደሸቱ?

ባህል በሁለት መሰረታዊ ገዢዎች ተከናወል ለታይ ይታላሉ:: ይህም ቅድዊ ባህልና (material culture) መንፈሳዊ ባህል (spiritual Culture) ፍቃው:: ቅድዊ ባህል ማለት የሰው ለቃ በታሪክ ሂደት የሰራተኞች:: የተጠቀሙባቸው እና የሚጠቀሙባቸው ማኅቸውም ቅድዊ ነገሮች ወይም እቅዱዎች ማለት ነው:: **ምሳሌ:** የእርሻ መሰረታዊ:: የቤት መሰረቶ ዕቃዎችና አሰራርች:: የምግባ እቅዱዎች አሰራርና አጠቃቀም:: የልብስ አሰራርና አይነት የመሰሰለት ሁሉ በቀኩዊ ባህል ስር የሚመለስ ፍቃው:: እነዚህ በአይን የሚታየኝ በእኔ የሚያስስ ማስታወሻ ቀበታዊ ፍቃው:: መንፈሳዊ ባህል ለማስሰራ ለመጠበቅ የሚይቻለ ነገር ግን በላይ ከንወጣና ድርጋት ገዘዴው የሚታየ የሰው ለቃ ማስታወሻ ፍቃው:: እነዚህ ባህሉ ለማስታወሻ ፍቃው:: **ለምሳሌ:** መ-ዘዴች:: ለቅድ:: ሂደማዊ እና ለለዱትም ፍቃው:: እነዚህ ማስታወሻ በአይን የሚታየ እና በእኔ የሚያስስ ማስታወሻ እቅዱዎች አይደለም:: ይልቀም በሁሉም ወሰኑ የተቀመጧ ፍቃው::

ተግበር-13

- ተማሪዎች! በምት-ጥሩበት ማህበረሰቦ ከሚተገበሩ የበሳል አይነቶች
መከከል እንዲ በመምረጥ የስነ-ስርዓቱን ሂደት በጽሁፍ ካዚታዎችሁ
በታላይ በድርሱ ለርታችሁ አቅርቦ::
 v) የሰርግ ሲነ-ስርዓት ካ) የእርቅ ሲነ-ስርዓት
 b) የለቅድ ሲነ-ስርዓት መ) ባህሉ አልባሳት (የሰርግ፣ የቦናል፣ የሟወን)
- በምት-ጥሩበት አካባቢ ወሰኑ ሁብታለሁ የሰራተኞች እና የሚጠቀሙባቸው
ቅድዊ ባህሉ ችግር ችግር እንዲሆነ አርጊዏ::

2.1.2. ዓለም አቀፍዋነት፡ የሚሆን- እና ባህላዊ እኩልቶች ተከታታይ ለውጭ

ተግባር-14

- ተማሪዎች! የሰው ልጅ አስተሳሰቢ እና አው-ቂት እያደን ስራው ቅንቃ
ይለመጣል በላይሁ ታስቦለችሁ? እንደት?

አለማቀፍዋነት ማለት አገልግሎት በኢትዮጵያ፣ በፖ.ዳ.ኤ.ክ፡ በማሆኑ- እና ባህላዊ
ገዢያዎች ወዘተ በመሳሰሉት ነገሮች መተሳሳሪ ወይም ቅንቃት መፍጻርን
የሚያመለከት ሰምን በተለይም በንግድ፡ በንግድ አው-ቂር እንዲሆ-ም አይደለ
የቴክኖሎጂ ወጪዎችን ማስረጋጹት እና በጋራ መጠቀምን ያከተት ይንሰ ለሳብ
ነው፡፡ ይህ ደንጋጌ ለማህል መለውጥ የራስና አስተዋጽ ያደርጋል፡፡

ማንኛውም ባህል ያለማቋረጥ በለውጥ ሂደት ላይ ይገኘል፡፡ የለውጥ ዓይነት
እንዲተጨማሪ ነገሮች ሁኔታ በገዢያዎች ወይም ፊጥን ሰምን ይገኘል፡፡ ባህሉዎች
የተውራረሰ የተለያየ ክፍሎች ሲለያቸው የአንድ መለውጥ የለለውንም ለውጥ
ለያመጣ ይገኘል፡፡ የአንድ ማህበለሰብ ባህል ለለውጥባቸው የሚቻልበቸው
የተለያየ የሚከተሉ ሰምና እነዚህም ከአካባቢ አካባቢ የሚለያየ ሰምን የሚከተሉት
ዋና ውናውች የቻቻ፡፡

- ¤ የሳይንስ የቴክኖሎጂ ለውጥ
- ¤ ት-ምህር፡ የህንጻ ፍልዕትና ግንኑነት መኖር
- ¤ የተለያየ በዘመኑ መገኘቸው
- ¤ እናድ ባህል ከሌላው ባህል ጋር ሰ.ገናኝ በመውራረሰ ለውጥ
ለያመጣ ይገኘል፡፡

በጊዜው የተፈጻሚት ቴክኖሎጂዎች እና የመገኘና ዘዴዎች ለውጥ ከበታ በታ
በቀለለ እንዲጋጌዎን የተለያየ ባህል ያለቸው ለውጥ በጋራ እንዲያና አድርጋል፡፡
ስለዘይ፡

➢ ባህል ከባህል የመውራረሰ የመበዳደርና እናዚ እናዚን በመዋጥ የባህል ለውጥ
ያስከተሉል፡፡ ይህ የባህል ስርዕት (diffusion) ይባላል፡፡ ሆርዕት ለባህል ለውጥ

- ከሚያሳይት-ለት ጥምህርዎች እንዲ ነው:: የህይማኖት፣ የጥምህር እሁሉም፣ የእንሰሳት፣ አለባባል፣ የቁንቁ መሰራርት ሁሉ በዘመኝነት ይካተታል::
- የተራለሙ ግንኝነት መፍጠርም እንዲ በህል በዘመኝነት ወይም የባህል ስጠስቦችን ካለው እንዲቀበል ያደርግዋል:: ይህ እንዲ ሁበት-ትስቦ የፈላጊ ሁበት-ትስቦ በህል ለቀበልና ለመቀም የራሳን እየተው ያሸፍል:: ይህ የባህል መውራረሰ ሂደት / acculturation/ ይሞላል::
- ለለው የባህል ለውጥ ደግሞ የሚመጣው እንደሚሆበት የራሳን በህል ተ-ቶ የፈላውን መቁልሎ ለቀበል መመሰሰል ወይም መዋሮድ (assimilation) ይሞላል:: ይህ ዓይነት መመሰሰል የሚመጣው አብዛኛውን ገዢ ባለቤት ወይም ማሆንበት ወቅድ መኖረምዎን ት-ተው ወደ ለለ በህል (አገብ) ለቀበልና ነው:: በዘመኝነት መቀበል የእናሳ ማሆንበት ማንኛነት (ሁሉ) የሚጠኑበት መንገዶም አል::
- ፈጠራ (Invention): ፈጠራ ማለት እኩል ነገር (መሳሪያ፣ አስተሳሰብ፣ የሚገባ፣ ለጠስ እና የመሳሰለት-) መፈጠር ማለት ነው:: ካለው ለቁ ታሪክ እንደምንረዳው በዘመኝነት ቅዱቶች የእስተሳሰብ ለውጥ በተለያየ የታሪክ ገዢ ብቁ በለዋል:: እነዚህም በከፍተኛ ሁኔታ የባህል ለውጥ አስከት-ለዋል::

ተግበር-15

1. ተማሪውች! በእከባበያዎችሁ የሚገኘትን የለው ለቁ ፈጠራውች ዓይነት የለችዋቹውን በመዘርዝር ለማሆንበት የሚሰጠ-ት መቀሚታ አብራሪ::
2. ካፈጠራውች እንዲ በመውሰድ እንዲትና በምን መንገድ የባህል ለውጥ እንዲከተሉ አብራሪ::
3. ተማሪውች! በእት-የኩያ የሚገኘ በሁሉም እየተውራረሰና እየተቀበል ነው ወይም በነበረበት እየቀበል ነው በሚለው ለይ በመወያየት ያደረገችሁበትን ደምናም ለከፍል አቅርቦ::

በዘመኑ ባህልነት (Multiculturalism)

ተግባር-16

1. ተማሪውች! የተለያየ ቅንቃዎች እና ለማዳዋ ሁሉት በአንድ አገር ወሰጥ በብዛት መኖራቸው ለማሆኑን ስብት ፍቃድ በለቻ ተሰጣቸሁ? ለምን?
2. በዘመኑ ባህልነት የተለያየ ተሞክሮችን፣ የደጋጋጌ ስራዎችን፣ አመልካከቶችን እና አውቀቶችን የሚለውጥ እናል ይፈጥሩል? እንዲት?

በዘመኑ ባህልነት ስንል በአንድ በተወሰነ አካባቢ የተለያየ የባህል አይነቶች መገኘት ነው:: ይህም በቁጥሩ፣ በყይሮች፣ በትኩ፡ ለማዳዋ ሁሉት፡ ወረጃ፡ እኔቶች መሠረት የተለያየ ሁኔታ መገኘት ነው:: በዚህ ላይ ማረጋገጫ አገልግሎት በዋናነት ለትጠቀስ ተቃላለች:: በተለያየ መካግበቶች እንዲገለጹው በእትጥቶች ከ80 በላይ በሂር፣ በሂረሰቦችና ህዝቦች ይገኛል:: ለለሆነም እነዚህ በሂር፣ በሂረሰቦችና ህዝቦች የፋይነቶች የተለያየ የባህል አለቸው:: በብዘመኑ ባህልነት ወሰጥ ተልፋና ወሰኑ የሚሆናል እና የሚሆናል እና የሚሆናል እና የሚሆናል::

ተግባር-17

1. ተማሪውች! ለምት በአካባቢዎች እንዲት ተከባዩረው እና ተቋቃሉው እንዲሙናሩ በደራሱ መለኪ ካቀረባችሁ በኋላ ለለሳቸውት ተግባራት ሲሆ ወይም በማድረግ ይሞላማ ለይ ይረዳ::

2.2. ወር ወር ምጣኑ ሁብታዊ እንቅስቃሴዎች

ተግባር-18

1. ተማሪውች! ወለቃቃቸው ገዢ የሚያገኙት ምን እየሰሩ ነው?

ምጣኑ ሁብታዊ እንቅስቃሴ ማለት የሰው ለይ ተለትዎን ለማርካት መቆጣሪ የሆነ እኩዎችን እና አገልግሎቶች የሚመረቱበትን፣ የሚሰራመበትንና በኋይ ለይ

የሚውልብትን አጠቃላይ እንቅስቻለ የሚያጠቃልል ስ.ሆን ለሰት አይነት ምጣኑ ሁብታዊ እንቅስቻለዎች አሉ:: እነርሳም የመጀመሪያ ይረዳ ምጣኑ ሁብታዊ እንቅስቻለዎች፣ ሁሉተኛ ይረዳ ምጣኑ ሁብታዊ እንቅስቻለዎች እና ለሰተኛ ይረዳ ምጣኑ ሁብታዊ እንቅስቻለዎች ተቋሙ::

2.2.1. የመጀመሪያ ይረዳ ምጣኑ ሁብታዊ እንቅስቻለዎች

የመጀመሪያ ይረዳ ምጣኑ ሁብታዊ እንቅስቻለዎች የለው ላይ በቀጥታ ከተፈጥሮ ማብቶች መከከል የሚፈልጋቸውን ነገሮች ያመርጋል:: **የግል**: ሰንዶ፣ በረት፣ ፍሬ፣ እንሰሳት፣ ጥዣላ፣ ወዘተ--- የመሰሰለት፣ የሚመራቱት በእነዚህ ምጣኑ ሁብታዊ እንቅስቻለዎች ነው:: በመሆኑም የመጀመሪያ ይረዳ ምጣኑ ሁብታዊ እንቅስቻለዎች የግብርና፣ የማእድን ቁጥር፣ የአዲ ማስገባ፣ የደን ሁብት ለማት፣ የአዲን እና ፍራፍራ ለቀማ ወዘተ የመሰሰለ ሲሆዎችን ያጠቃልለለ::

ሀ) የግብርና ምንነት

ተግብር-19

- የአካባቢያችሁ ሁሉተሰብ የሚጠቀምባቸውን የግብርና አይነቶችን
ቦመለያት እንደሆነ እንደማረጋገጫው-ባቸው የምታው-ቁትን ተናገሩ::

ግብርና እንደ ምጣኑ ማብታዊ እድገት ይረዳዎች የተለያየ ታርጉም በሰጠውም የአካባቢያችሁ ሁሉተሰብ የሚጠቀምባቸውን የግብርና አይነቶችን የሚከተሉ ተጨማሪውን የሚከተሉ ነገሮች ወሰኑ ይግባኝ ከእነዚህ ተግብርና በተጨማሪ የአዲ ማስገባ፣ የግብርና ማስገባ የደን ለማት ለማት ሲሆዎችን ያጠቃልለለ:: ከመጀመሪያ ይረዳ ምጣኑ ሁብታዊ እንቅስቻለዎች መከከል ገብርና በግብርና ለማት የሚከተሉ ተጨማሪውን የግብርና አይነቶችን የሚከተሉ ተጨማሪውን የግብርና አይነቶችን ወደ 75% የሚሆናው ሁዝብ ተስማርቶ የሚገኘው በግብርና ሁሉ በመሆኑ ነው:: ከዚህ የግብርና አይነቶችን የአዲ ማስገባ የግብርና ሁሉ ለማት ለማት ነው::

የግብርና አይነቶች

በአለም ሌይ የተለያየ የግብርና አይነቶች አሉ:: በሚመራተው የምርት ዓይነት የግብርና ተግብርና በዚ ውና ውና ከፍለው ይመለባለ:: እነርሳም የአካባቢያችሁ ሁሉተሰብ የሚጠቀምባቸውን የግብርና፣ የአዲ ማስገባ የግብርና አይነቶችን የሚከተሉ ተጨማሪውን የግብርና አይነቶችን የሚገኘው በግብርና ሁሉ ለማት ለማት ነው::

የሚፈጸም መሰራት በሚደረግ የግብርና ተግባራት በ2 ውና ውና
ንዑስት ክፍለው ይከፈላለ:: እነርሳም፡ ስጠል ገበያ ገብርና መቆይ ገብርና ቅዱው::
ለግብርና ሲሆ በሚውለው የካተታል፣ የሰው ገልበትና የመፈራት መጠንን መሰራት
በሚደረግ ደግሞ ክርክሩ እርሻ/ግብርና /extensive farming/ እና ክብካቤ እርሻ/
ግብርና /intensive farming/ በመባላ ይመለበለ::

ጥዕረ-1. የከበት ምጣ ግብርና

ጥዕረ-2. የአገልግሎት ግብርና

ተግባር-20

1. ተማሪው! በተሰበዋቸው ወይም የአካባቢው ሁበረተሰብ የትኩሙኑ
የግብርና አይነት እንዲሆንበውም መረጃ በመሰጠበባና በግብርና ቅዱው
ለከፍል ተማሪው አቅርቡ::
2. ካለው ያለውን ትዕስ በየግብርና በእትከርድት ከተመለከተው በኋላ
የተረዳግሸትን ሁኔታ ለተማሪው አካፍል::

ለ) የደምና ወጪት አጠቃቀም

ተግባር-21

1. ተማሪው! በተሰበዋቸው ወይም የአካባቢው ሁበረተሰብ ደምና
እንዲሆት ይዝካባከለ? ለምን ለምን አገልግሎት ያውሬቸዋል? እስከ
የግብርናው ቅዱውን ያህል ተናገሩ::

በአሁኑ ገዢ በዓለም ላይ በየዓመቱ ከሚፈረጋው ግንደ ወሰጥ ወደ 900 ማረጋገጫ መሸትር ከብ የሚሆነው ለማገኘነት ይውላል፡፡ ወደ 1100 ማረጋገጫ መሸትር ከብ የሚሆነው ደግሞ ለእንዲከተሉ የሚገኘ ይውላል፡፡ ለማገኘ በጥቃዋሚ ላይ ከሚውለው እንጨት ወሰጥ አበባዎው ምግባን ለማሳሰልና ቤትን ለማጣቀሻ ያገለግለል፡፡ ለእንዲከተሉ ባብኩት ከሚውለው ወሰጥ ደግሞ ለማውላ መስጠቱ እንዲከተሉ ይችላል፡፡ ለተልተና ወረቀት ሲሆም ያገለግለል፡፡ የማገኘ ፍቃታን በተመለከተ በራዘዣ ተሸጋፊ ተመሸመሩ ያረጋ የሚሰላቸ ተጠቃሚዎች የቃጥቶ የሚሆነው:: በሁለተኛ ያረጋ የሚፈረቸ ተጠቃሚዎች እንደኋገኛል፡፡ የኢትዮጵያ ይረዳ የደንብ የለደን አገልግሎት የማገኘ ፍቃታ ስርዓት አየተጠቀሙ እናገኘችዎን:: በማገኘነት በቀጥታም ሆነ ወደ ከስል ተለወጪዎ በጥቃዋሚ ላይ የሚውለት እንጨቶች ባለጠንካራ ግንደ እንጨቶች የቃጥቶ:: የኢትዮጵያ የደንብ እንጨቶች ያገለግለት የማገኘ የሚገኘት በሆ኏ ከስል ወሰጥ ነው:: የእንዲከተሉ እንጨቶች ፍቃታን ለንመለከት በተከተሎም ለማት ወደፊት የገኘ አገልግሎት ፍቃታ በከፍተኛ ያረጋ ላይ ይገኘል፡፡

ተግበር-22

- ተማሪዎች! በተስቦችሁ ወይም የአካባቢዎ ሁብረተሰብ የደን መመናመንን ለመከላከል ለለማውሰድዎች እርምጃዎች ተከተለኛ መረጃ በመሰብሰብ እና በግባር በማዘጋጀት ለከፍል አቅርቡ::

አ) የማልኩን ቅጽ

ተግበር-23

- ተማሪዎች! በአካባቢዎችሁ የሽክላ አፈር አይታዎሁ ተውቃለዎ? ካለ ለምን አገልግሎት ይውላል?
- ተማሪዎች! በእናንተ አካባቢ ጥቅም ላይ የዋሌ የማልኩን አይነቶች አለ? ለመሆኑ ማልኩን ቅጽ ቅጽ የከተታል?

ማልኩን ቅጽ ወሰጥ ወይም ቅጽ ወሰጥ ላይ በተፈጥሮ የሚገኘ የከሚከል ጉጥረ ነገሮች ለበሰበት ወይም የከሚከል ጉጥረነገሮች ወሆኝ ለመሆኑ በጠማርነት ወይም

በፈላጊት ወይም በጋባነት ይገኘል:: **ለምሳሌ:** እ-ብረት አሰጣጥዎች፣ በረቱ አሰጣጥዎች፣ ካይቻ ጊዜት፣ የተፈጥሮ ምክ እና የደንጋጭ ክስል ወዘተ ያጠቃላላል:: ማዳድር የሚውጥት ተግባር፣ የሰው ለቻ ማዳድርናትን ከቅርቡ ውስጥ ወይም ከቅርቡ ለይ የሚገኘው ወይም የሚውጥት ተግባር ነው:: የተወስኑ ማዳድርናት በቅርቡ ውስጥ በጥልቀት ለጊዜ የተወስኑት ይገባው በቅርብ ጥልቀት ለይ ይገኘል::

ማዳድርናትን ለማውጥት ተጽዕኖ የሚያሳድሩ ይጠወች

በማዳድርናት ማውጥት ተግባራት ለይ ተጽኑና የሚያሳድሩ አያሉ ይጠወች አሉ:: እነሰም የሚከዳኑ ከምቻት መጠን፣ የሚገኘበት የጥልቀት ይረዳ፣ የጥራት ይረዳ፣ ቅጂ፣ የቴክኖሎጂ እናገት ይረዳ፣ ከህለዎት ያለው የሰው ቤት መኖር ወይም አለመኖር፣ የካተታል መጠን፣ የገቢያ መኖር ወይም አለመኖር፣ የፖስታ ሁኔታ፣ የአየር ጊዜት ሁኔታ እና መንጋግር ወዘተ ትቻው::

ተግባር-24

- ተማሪዎች! በግል ወደ በተ መሻሻለት በመሆኑ ማዳድርናትን ለማውጥት ተጽዕኖ ሲለሚያሳድሩ ይጠወች እንዲሁ ተጽዕኖ እንደሚያሳድሩ መረጃዎችን በመሰብሰብ እና ዘግ በማዘጋጀት ለከፍል ተማሪዎች አቅርቦ::

ሙ) በዓለም የዓሳ ማስገኙ ተግባር

ተግባር-25

- ተማሪዎች! የኩ ሁኔታ ለይ ለማስቀመጥ ማሆኑን የሚ አገልግሎት ይሰጣል በላቸው ታስቦላቸው? እስከ የምታውቀትን ጉለዥ::

በዓለም ለይ በየኩመቱ 50 ማረጋገጫ ማትረሻ ቅን የዓሳ የሚትመራት በፋይታ ለይ ይውላል:: ከዚህ ውስጥ የሰው ለቻ 25 ማረጋገጫ ማትረሻ ቅን የሚሆነውን በየኩ ፍቃታ ለይ ለፈጸመው ወደ 16 ማረጋገጫ የሚሆነው ይገባው ለጊዜ መኖነት፣ ለማይበረም አገልግሎት፣ ለእና ማጥመቷ የመንጋቆ ለጊዜ፣ ወ.ዘ.ተ. ይውላል:: ቅዱው ይገባው ለእናወጣት ተራ እቃነት ይውላል:: (1 ማትረሻ ቅን = 1 ቅን = 1000 ካ.ለመ ጉራግማ) ::

1. በዓለም ወና ወና የዓለም ምርት ተጠቀማ ካልሎች

ወና ወና የዓለም ምርት ተጠቀማ ካልሎች ካፍተኛ የህዝብ ጥጥት ያለባቸውና በባህር መረጃ አካባቢ የሚገኘ ካልሎች ፍቃው:: እነዚህ በታችቷ የሚገኘት 75% የሚሆንው የዓለም የዓለም ምርት በሚመራበት በሰሜናዊ ጉዳዊ ክብብ ነው:: በዓለም ሌይ ከሚመራተው የዓለም ምርት 1/3ኛው መጠን ያለው ምርት በጥቃዋ ሌይ የሚውለው በእስያ ስ.ምን 1/5ኛው ይገባው በአውድታ ወሰኔ በፍቃቻ ሌይ ይውላል:: 1/10ኛው በፈሳይ ወሰኔ በጥቃዋ ሌይ ስውል ይህንኑ የሚያህል መጠን በአማርኛ በከናዳ ወሰኔ በፍቃቻ ሌይ ይውላል:: በደብብ ጉዳዊ ክብብ ወሰኔ ተና በተወስኑ ደረጃ በዓለም ምርታና ፍቃቻዊ እየታወቀች በመጠጣት ሌይ ችግናልች::

2. ወና ወና የዓለም ማስገኘው በታችቷ

ተግበር-26

- ተማሪዎች! በአካባቢያችሁ የዓለም ማስገኘው በታችቷ አሉ? እስከ ክል የሚታወቂቸውን ስሜቶችን ዘርዝሩ::

በዓለም ሌይ አምስት ወና ወና የዓለም ማስገኘው በታችቷ /ካልሎች/ ይገኘል እነርሳም፡ የሰሜናዊ ምርራብ ተስፋክ፡ የሰሜናዊ ምርራብ አት-ገንዘብ፡ የደቡብ ምርራብ ተስፋክ፡ የምርራብ ማሻሻለዊ ተስፋክ ካልል እና የሰሜናዊ ምርራብ አት-ገንዘብ ፍቃው::

1:100,000,000

ምስል-3. የእለማችን ወና ወና የዓለም አምስት ካልሎች

ተግባር-27

1. ተማሪዎች! በወሰን-3 መሰረት የእለማችንን ወር ወር የእሳ አጥጋች ክልሎች ተሸ በተሸ ለከፍል ተማሪዎች እኩያ::

2.2.2. ሁለተኛ ደረጃ ጥጣኑ ሁብታዊ እንቅስቃለዎች**ተግባር-28**

1. ተማሪዎች! የሽመና እና የዚህ መጋገሪያ እንዲከተሉዎች ለማሆናለሁበት የሚሰጠው አገልግሎት የሚደንበት ነው?

ሁለተኛ ደረጃ ጥጣኑ ሁብታዊ እንቅስቃለዎች በመጀመሪያ ደረጃ ጥጣኑ ሁብታዊ እንቅስቃለዎች የተገኘ ማርቃችን በጥሩ ዕቃነት በመጠቀም ወደ በቃማዊ እቃወች የመለወጥ ወይም የሚዘዋጅት ተግባራትን ያከተታል:: በእጠቃለይ የሰው ልጅ በቀጥታ በኋላ ለመለጥው የሚችሉ እቃወችንና ስቀመጥቀሙችን እንዲሆኝ የኋላ እቃወች ለማያመርቱ ፍጋርከማች የሚያስፈልጊቸውን መሰራያዎች የማምራት ተግባራት ሁለተኛ ደረጃ ጥጣኑ ሁብታዊ እንቅስቃለዎች ይባላል:: እነዚህ ጥጣኑ ሁብታዊ እንቅስቃለዎች በዋናናት የሚተፋከና ተግባራትን ያጠቃላለል:: በተጨማሪ የግንባታና የጋይል ማመንጨት ሲሆዎችንም ያከተታል:: የመፈጸረት ተግባራት ተሸ ዕቃወችን በተለያየ ደረጃዎች በመለወጥ በቀጥታ ለሰው ልጅ የኋላ እንዲወለ ወይም ለለለች ፍጋርከማች በግብዓትነት የሚዘዋጅት እንቅስቃለዎች ዓቸው:: የመፈጸረት ተግባር የሚከናወነው በፋብሪካወች ወሰጥ በተለያየ እንዲከተሉዎች ነው:: እንዲከተሉ የሚገልበው መፈጸረት የሚገኘበትን በታ ለሆነ መፈጸረት ደግሞ በፋብሪካወች ወሰጥ የሚከናወነ ተሸ እቃወችን በከፈል ወይም መለያ በመለያ ወደ አለቀነቶው እቃወች የመለወጥን ሂደት ነው::

የኢትዮጵያ ፈይናቶች ጥናጭ

ተግበር-29

1. ተማሪውች! በአካባቢያችሁ የእድተበብ ወጪቶች የሚመረቁባቸው አንድስትሮች አሉ? እስከ ስሜቶች ዘርዝሩ::

ከእድገት ይረዳ አገልግሎት አንድስትሮች በሁለት ወር ወር ምድቦች ይመደባለ:: እነዚህም የነፃ አንድስትሮችና አመኖች አንድስትሮች በመባል ይታወቂሉ::

1. የነፃ አንድስትሮች (Cottage industries)

የነፃ አንድስትሮች የሚባለት የተወለነ የሰው ጉልበት በመጣቀም የእድተበብ ወጪቶች የሚመረቁባቸው አንድስትሮች ያችው:: **ለምሳሌ**: የበረት ሲሄ፣ የአናጋጥኑት ሲሄ፣ የበር አንጻርሱት ሲሄ፣ የሽጣ ሲሄ፣ የቅርቡት ሲሄ፣ የሽክላ ሲሄ፣ ወዘተ የመሳሰለት ተግባራት በነፃ አንድስትሮች ወሰጥ ይከተታለ:: የሚጠረት ማረቃ የሚከናወነት ይግሞ በበት ወሰጥ ነው::

ምስል-4 የእድተበብ ወጪት

ወ.ሰን ጥናት

የኢወ-ሪ-ጥማ ማህበረሰቦ

የኢወ-ሪ-ጥማ ማህበረሰቦ በአማራ ክልል በደቡብ ታንደር በን ደንብ ወረዳ ከውጭ ከተማ ወደ ድጋፍ-በርር በሚመለወው ነዳና ላይ 8 ካ.ለ. ማት-ሮች በኋላ ገባ በለው በአነስተኛ የገበር መፈት ላይ የሚገኘ ማህበረሰቦ ነው:: ይህ ማህበረሰቦ 104 አካባቢ አባውራም ተ 388 አካባቢ የሚደርሱ የበተሰበ አባላት-ን የከተተ ማህበረሰቦ ሲሆን ይህም በ1972 ዓ.ም እና ተዋጋ ነፃ በተባለ ቅለበት የተመዘረቱ ማህበረሰቦ ሲሆን ከሌላው-የከለለ-ም ሆነ የሀገራቸን ማህበረሰቦ ለያት ባለ መልከ የወታ አካልነት-ን በተግባር ይሳያ፡ ሲሆን የሚሆበረሰቦ እምነት ይደረግ፡ እና ማህበረሰቦ የሚተዳደሩበት የራሳቸው የሁነ መተዳደሪያ መርሆም ተንሬ በማስቀመጥ የሚተዋደር ማህበረሰቦ ነው::

የኢወ-እናጥማ ማህበረሰቦ የገበራው፡ እድገትበትና ሁ-ለንበ ሁበረት-ሥራ ማህበር፡ ተባበር መስራት-ን መሰረት ይደረገና በጥቃት አቅም ባለቸው ለመቻ በርካታ ይከጣቸን በመተጠገኘ ምኞች መስራት-ን ዓለማው-የደረሰ እናኩ.ሁ-ም ማህበራዊና አ-ከ-ጥማ-ዋዕ ት-ገ-ርን ለመኖታት የተቋቋሙ ማህበር ነው:: የሚሆበ አባላት በመ-ለ እናደየ አቅሙና እናደየ ት-ለ-ታ-ው የሚሰራበትና አ-ከ-ል ተከራይ የሚሆንበት ማህበር እናደሆነ ለያስረዳ አቅም ያለው አቅም ለለለው ይ-ታ-ና በመሆኑ በመረዳታትና በመተጠገኘ አ-ከ-ጥማ-ዋዕ ለው-ጥ ማጥመት፡ ነው:: አ-ከ-ጥማ-ዋዕ ለው-ጥ-ም ሁ-ለ-ን የሚያቀናና አ-ከ-ል ተጠቃሚ የሚያደርግ መሆኑን ይኋገራለ::

እና ተዋጋ በአ-ን-ዲ-ስ-ት-ሮ መስራት-ና ማድግ መለወጥ ይችላል በሚል አስተሳሰብ የሚያው-ቆዕትን የስመና መ-ለ አ-በ-ዋ-ጥ-ቸው ለለ ተከታታቸው-በማስለጠን ወደ ሥራ ተለማርተዋል:: በዘርፏ የተለያየ ለልጠናውን ማግኘት በመጀለቸው-ም ሥራው-ን ማስተካት ት-ለ-ው ባራ ላይ በርካታ ባለመ-ያወቸን በማሻራት እናኩ.ሁ-ም በአ-ን-ዲ-ስ-ት-ሮ እርፍ ተለማርተው አ-ከ-ጥማ-ዋዕ ተጠቃሚነታቸው-ን በማረጋገጥ ለከታማ መሆኑን ት-ለ-ዋ-ል::

ጥሰሌ-5. የአውራጭ ማህበረሰቦ እና ጥበብ

ጥግበር-30

- ተማሪዎች! ካለው የቀረበውን ፖስል በተገበዙ በማስተካወል እና በመወያየት የተረዳዋሁትን ሁሳብ ለከናወል ተማሪዎች ተራ በተሸ አብራሪ፡፡

2. በመናዊ ማን-ኩክቶሮን እንዲስትራዎች

ጥግበር-31

- ተማሪዎች በእነበበያችሁ የጤርቃቄዎች፣ የምግባ፣ የቤትና የበር እቅዱ ማያዣረች እንዲስትራዎች እና? እስከ ስማችውን ዝርዝሩ፡፡

በመናዊ ማን-ኩክቶሮን እንዲስትራዎች የተለያየ እቅዱንን ወይም ስቀጣ ስቀጣትን በራሱበት ወሰኑ የኤሌትሬክ ቤት ወይም ሌላ ቤት ወይም ሌላ ቤት በሚጠቀሙ ማስተካወል የሚያመርቱ እንዲስትራዎች ዓይወ፡፡ ከፍተኛ መጠን ያለው የርጻት ማያዣረት፡፡ ከፍተኛ መጠን ያለው ካጥታል መጠቀም፡፡ ከፍተኛ ቤት ወይም የሚጠቀሙ ማስተካወል፡፡ የሰራ ክናፍድ በከፍተኛ ደረጃ መኖር፡፡ ከፍተኛ ቅጥር ያለው መ-ለ በመ-ለ የሰራውን በከናወል የሰራውን የሰራውን ወይም ሌላ ቤት በጥቀም ሌላ መዋል እና የመሳሰለት ዓይወ፡፡

በመናዊ ማን-ኩክቶሮን (መራብረከ) እንዲስትራዎች ቀለልና ከባድ ማን-ኩክቶሮን እንዲስትራዎች በመበላ ይከራከለ፡፡ ቀለል ማን-ኩክቶሮን እንዲስትራዎች የሚባለት ጥቂት ጥራ እቅዱንን የሚፈልግ እና በመጠን ጥቂት የሆነ ዓይወ፡፡

እነዚህ እንቅስቃሴዎች የሚያመርጋቸው ጥወቂዎች የፍቻታ ጥወቂዎች ተቋሙ:: ለምሳሌ፡ የመርመራው እንቅስቃሴዎች፣ የሞተሮ እንቅስቃሴዎች፣ የበትና የበር እቃዎች ማያጭረች እንቅስቃሴዎች መዘተ ተቋሙ::

ከባድ ማኅናኩቶችን እንቅስቃሴዎች የሚሰለት ድግሞ ካብደና ግዢና የሆኑ ጥወቂዎችን/እቃዎችን/ የሚያመራቱ እንቅስቃሴዎች ለሆኑ በማጥረት ሂደት ወቀት ካብደና መጠን በዘተ የሆኑ የጥራ ስቻ ግብአቶችን የሚጠቀሙ ተቋሙ:: የበረታ በረት እንደነገሩን እንቅስቃሴዎች፣ የመርከብ ግንባታ፣ የበር ሆኖም እንደነገሩን፣ የአውሮፕላን ሲሆ፣ የተሽከርከሬዎች ሲሆ እና የመሰሰለት በዘቱ ስር ይከተታል:: ካብድ እንቅስቃሴዎች ከፍተኛ መጠን ያለው ካተታልና ጥሩ እቃዎችን በግብአትነት የሚጠቀሙ ተቋሙ::

ጥናል-6. ዘመናዊ እንቅስቃሴ

ተግባር-32

- ተማሪዎች ከለይ የምትመለከተት የእንቅስቃሴ አይነት የምን ማያጭረች ፍብርኩ ነው?

2.2.3. ለስተዳደር የሚሆበት ሁብታዊ እንቅስቃሴዎች

የሰነድና የሚሆበት ሁብታዊ እንቅስቃቸው የሚያከትሸቸው እንቅስቃሴዎች አገልግሎት ሲሆ በሆኑ የሰራ መሰከተ ወሰኑ የሚከናወነ ተግባራዊ እንቅስቃሴዎች ተቋሙ:: በዘቱ ወሰኑ የሚከተለት ተግባራት በቀጥታ እቃዎችን በማጥረት ለይ የተመሰረቱ ስይሆኑ ለእቃዎች መሰረት፣ ተራት፣ ስርዓትና ፍቻታ የሚያገለግለ-

አገልግሎቶችን መሰጠት ነው:: በዘመኑ የሚከተሉ የሚከተሉ ማጣሪያ እንቅስቻለዎች /ተግባራት/ የአገልግሎት ስም ተግባራት ይባላለ:: በዘመኑ ውስጥ የሚጠቃለለት አገልግሎቶች መንግሥት፣ መግኘት፣ ቁርክም፣ ጽዋድ እና መያወቂ የሆነና መያወቂ ያልሆነ የበርሃ አገልግሎቶች ዓይነ::

1. መንግሥት (Transport)

መንግሥት ለእለም የንግድ እንቅስቻለ የፌርማ አጥገት ነው:: መንግሥት አምራቸንና ተጠቃሚን የሚያገናች መሰረታዊ ነገር ነው:: መንግሥት የከልለዋ የሞርት አይነትን ያሳሩ፣ የመንግሥትና የሞርቶችን ወጪ ይቀማጠራል እንዲሆም አካዳቢ ልጠራዎችን እንዲሳሩ፣ ያደርጋል::

የመንግሥት አይነቶች

የየብስ መንግሥት፣ የብስ የሚያቀርቡ የመንግሥት አይነቶች ባብርና የተለያየ ተሽከርካሪዎች ለአንድ አገር አይገት ማትኩ የማይገኘለት አስተዋጽኑ ያደርጋል:: የወሄ መንግሥት ታላላቸው ወቅያዕስዎችና ባህሪዎችን የሚያቀርቡ መርከበችና ይልባዎች ሲወችን፣ ካብድና ወድንት ይለቸውን እቃወችና የነፃፃ በዚት ይኖድናቸን ካብታ በታ ያንተሳል:: የአየር መንግሥት የቅርብ ገዢ ክስተት ሆኖ እናገኘዋልን:: አውጭነትን ወድና ቅሎ የሚሰላሽ እንዲ አትከልትና ፍራፍራ እንዲሆም ሲወችን ከተፈለገው በታ በፍጥነት ያደርሳል:: ይህ የመንግሥት አይነት ወድ ስሜን እንዲ ሰው፣ አልማዝ፣ ወርቅና ለለም ወድና ቀላል እቃወችን ለማንኛው ይጠቀማል::

ተግባር-33

1. ከለይ የተዘረዘሩትን የመንግሥት አይነቶች ተጠናና ይከማ ነገዎችን በመግምገም ያደረሰቸሁበትን ሁሳብ ለከናፈል ዝደዋቸቸሁ አካፍል::
2. ተማሪዎች በአካባቢዎች ያለ የሚሆንበት ክፍለው አብዛኛውን ገዢ እቃወችቸውን ካብታ በታ የሚያንተዘት በየትቻቸው የመንግሥት አይነቶች ነው? መረጃዎችን በማስቀሰበ እና በግብር በማዘጋጀት ለከናፈል እቃርብ::

2. ቅርንጧል (Tourism)

ተግባር-34

1. ቅርንጧል! በአካባይዎች የቅርንጧል በታች አለ? እስከ ስማቶዎን ዘመኑ::

ቅርንጧል “ፋይ” ከሚለው የእንግሊዘኛው ቅል የተወሰደ ሲሆን ገብረመራም ካበታ በታ እየሂደት ማገኘ፣ አካባቢን ወይም ቅርንጧል መንፈሳዊ(ሂይማኖታዊ) ሰራተኞችን መለሰጥት ማለት ነው:: በዚህ ሰራ ሌይ የተሰማሩው ቅርንጧል ወይም ስብሽ ይባላል:: ቅርንጧል ለምትን የሚሰራበት፣ መንፈሳዊና አካላዊ እርካታ የመስጠትና የሚገኘናት አገልግሎት ነው::

ተግባር-35

1. ቅርንጧል! ቅርንጧል ለእገር አካውሏቸው ያለውን መቀሚታ አበራሩ::
2. የቅርንጧል ውና ውና ቅጂዎች ምን ምን እንደሆነ ጉለአ::

2.3. የገድ እና ገዢ

2.3.1. የገድ ቅንነት እና ዕንሰ ሁሳ

ቀድሞ በለም እንደተጠቀሰው የሰው ልጅ የሚያረው በተለያዩ አካባቢዎች በተወሰነ ቅጂዎች ቅንነት ነው:: በመሆኑም ቁሳዊና መንፈሳዊ ፍላጊውን የሚያጠረስት በሁሉም በታ ቅጂዎች አያጋጅቶው:: ስለዚህ ወሰን የለለው ፍላጊውን ለማጠረስ የገድ እንቅስቃሴን ይፈጥራል:: የገድ ዕቃንና ስቀመጥቻችን የመግባት፣ የመስጥና የመለወጥ እንቅስቃሴ ነው:: የገድ እንቅስቃሴ በአካባቢ፣ በሂንጻ ወይም በእሉም አቀፍ ይረዳ ይከናወናል::

2.3.2. የንግድ አይነቶች እና መቀሚታዎች

ተማር-36

1. ተማሪዎች! የምት-ጥሩት አካባቢ ማህበረሰቦስ በጥንት አይነት ጽግድ ይተደደርል? አስከ የምታው-ቁትን ተናገሩ::

የሚንኝው-ም አገር ጽግድ በሁሉት ወና ወና ከፍለው ይጠቃላለል:: እነዚህ የፋገር ወሰጥ እና የውጭ ወይም አለማቁኑዋ ጽግድ ፍቃው:: የፋገር ወሰጥ ጽግድ:: የሚባለው በሂሳር የሚከሂደውን የንግድ ሂደት ነው:: ይህ ጽግድ በማህበረሰቦስ ወይም በማስለበት መከከል የሚከሂደውን ዕቃንና ስቀመጥቷን የመግባት:: የመሽጥና የመለወጥ እንቅስቻለ ነው:: የፋገር ወሰጥ ጽግድ መጠን ካሳገር አገር ይለያል:: በእንደ አገር የቆዳ ስራት:: በመስረተ ለማት ማስት-ም በትራንስፖርትና በመገኘና እድገት ይውስናል:: አለም አቀፍ-ዋ /የውጭ/ ጽግድ የሚባለው በተለያየ አገርቸ መከከል የሚከሂደውን ስቀመጥና የመግባትና የመሽጥ እንቅስቻለ ነው:: የውጭ ጽግድ ሁሉት መልከት አለት:: እነዚህም ገዢ እና ወደ ወጭ የሚለው ስቀጥ ጽግድ ፍቃው::

የንግድ ወና ወና መቀሚታዎች

ንግድ የሚከተሉት ወና ወና መቀሚታዎች አለ-ት::

- የሰው ልሬ ቅትቱን ለማርካት የሚያስፈልጋት ነገሮችን በገዢ አማካኝነት ማማኛት ያስተላለል::
- ከፍተኛ ምርት ከተመረተበት ወደ ነቅተኛ ምርት እና ከፍተኛ ፍለት ወደ አለበት በማቅረብ ተርና ለማማኛት ያስተላለል::
- ለበዚ ማህበረሰቦስ የሰራ እድል መኖር እና የሰራ ከፍናል እንዲኖር ያደርጋል::
- አገርቸ ለንግድ እና ለትራና ሲባል ለአለም ገዢ የሚሆነ ምርቶችን እንዲያመርቱ ያደርጋል::
- አገርቸ ጥራት ያለው ምርት እንዲያመርቱ እና ተወካይ እንዲሆነ ያደርጋል::
- አገርቸ የእራሻቸውን ምርት እንዲያመርቱ እና የውጭ የንግድ ሙና እንዲቀንስ ያስተላለል::
- የእውቀት:: ከሁሉት እና የቴክኖሎጂ ብሔግር በአገራት መከከል እንዲኖር

ማስታወሻ ተቋሙ::

የሂሳር ወይም የከለማቀፅው ጽግድ እንዲከሂድ የሚያስገልጻል.

መሰረቶች

በሂሳር ወሰጥ ወይም በአለም አቀፍ ይረዳ ጽግድ እንዲከሂድ የሚያስገልጻል. መሰረቶች በርካታ ትኩሙ:: በተለያዩ አካባቢዎች የተለያዩ ምርቶች መመረት:: በተወስኑ አካባቢዎች ከመጠን በላይ መመረትና በለሎች በታወች ይግባኝ ከበቃ በታወች መመረት:: የጥሩ ዕቃዎች /ምርት/ ፍላጊት መኖር እና በቁ የሆነ የመገኘና አገልግሎቶች ወና ወናዎች ተቋሙ::

ተግበር-37

1. አለማቀፅው ጽግድ ከእናር ወሰጥ ጽግድ የሚለይበትውን ባህሪያቶች በመገኘገኘው የደረሰሳሽሁትና ሁሉን ለከፍል ተማሪዎች አቅርቡ::

2.3.3 የግብረት አቅርቦትና ፍላት:: የግብረት ወና ተዋናዎች እና የሰማያቶች መብት ጥሰት

ተግበር-38

1. ተማሪዎች! የምርቶች አቅርቦት እና ፍላት የሚከሰተው በምን ይመስላችኜል?

የምርቶች አቅርቦት እና ፍላት አለመጣጣም የኢየሱራቸውን የተዘጋጀ የንግድ ሥርዓት በተለይም የወጪና የገበዮ ጽግድ አለመመጣበን ለእናወቱ መባባሪ ምክንያትና ሆኖል:: የፍላት መጠወቃዎች እና የአቅርቦት እና ፍላት ለእናወቱ በምግኘ ማስተካከል:: የንግድ ሥርዓት ለእናወቱ የሚከሰተው በምርቶች አቅርቦት እና ፍላት የሚከሰተው በምርቶች አቅርቦት እና ፍላት ለእናወቱ ለመስራት ለመስራት::

ግብረት:: ባለቤት ወይም ያቋቶች ምርትና አገልግሎቶችን ለመለዋወጥ ካላቸው ፍላትና የመግባት አቅም በመስራት ፍላትና የሚከሰተው የሚያስተካክው ለመውጥ ለማድረግ የሚገኘኝበት ተቋም ነው:: በግብረት ሲሆን ወሰጥ ጥብቅ በዋናነት የሚመሩት የግብረት ተዋናዎች(market actors) ለባለ እነርሳው

አገማዎች፣ ሁብታዊ ማህበዎች፣ ፕሮግራምዎች፣ ተርጓሜ ነገሸዎች እና ተጠቃሚዎች የተዘረዘሩ::

መንግሥት የተደረገው በሚከሰትበት ወቅት ገበያውን ለማረጋገጫ እና ማረጋገጫ የጠበቀ የግብይት ሥርዓት እንዲኖር ለማድረግ ለመስክር ከሚገባቸው የእኩጣሚ እርምጃዎች ተን ለነፃ የሰማያችን ይህንንት ለማስጠበቅ እና በተከሰተው የእኩጣሚ አለመረጋገጫ ወሰጥ የከፋይ ጉዳትን ስያሳከትለው እንዲያልፏል ለማድረግ ለመስክር ለማግባር ሁርሞ መፍትሬዎች በየሁኔታ የሰማያች ጥበቃ ሁሉም ለይ ተከተው እንመለከታለን::

የእነት-የእኩጣሚ ሰማያች ጥበቃ የአገብ ማሻሻልም ለእኩጣሚው አይነቱ ምክንያቶች የሆነ የመንግሥት በማልቂ ገበያ በተወስኑ መልካት አውቅና ለተቶች እንመለከታለን:: የአዋጅ ቅጥር 813/2006 ስናነበት የሚጠገናው ነገር በጥር የእሌተገኘ የንግድ እንቅስቻለ ሲኖር እና የሰማያችን ይህንንት አይደረግም ለይ የሚጥል ሆኖታ ለፈጸመ በመንግሥት ለመስክር የሚግባቸውን ተገቢ እርምጃዎች በአገብ ተከተዋል:: እርምጃዎችን ለመወሰኙ እና ለማስረጃዎች በዋነኛነት ሥልጣን የተሰጠው በፊዴራል ይረዳ የንግድ እና አንቀጽነት ማረጋገጫ ለመስክር በሙላ በከልሎች ይግሞ የንግድ እና ገበያ ለማት በርሃም የተዘረዘሩ::

ተግበር-39

1. ለለእነት-የእኩጣሚ ሰማያች ጥበቃ የአገብ ማሻሻል የሚገኘውን ቅጽ ተረዳቸው የተረዳቸውን መረጃ በማስረጃው አበራሪ::

2.4. የመንግስት ገበያ እና ገበር

2.4.1 የመንግስት ገበያ እና ገበር የሚያስተካክው ጥቁዋቂ በእነት-የእኩጣሚ

ተግበር-40

1. ተማሪውን መንግስት ገበር ለምን የሚሰጠበት ይመለለቸዋል?

ገበር ለሁኔታ አገበበ ነገር አይደለም:: ገበር ከጥንት ይገኘው ለመረጃ ለዋረድ

የመግኘት ተረኞች ከሚያገኘት ገዢ በፊጥ በተወሰኑው መሠረት ለመንግሥታቸው የሚከተሉት ጉንዘብ ነው:: ከጊዜ ወደ ገዢ ሁብታዊ የጊዜ ሁብታዊ እንቅስቃሴዎች ለእድገት:: ለበልዕዋና የሚከፈል መዋጭ መሆኑን እየተረዳው መጥቻል:: ለለዚህ የጊዜ ለሁንር ለማትና እድገት ከጊዜ ለይ የሚከፈል ጉንዘብ መሆኑን በመረዳት የአገራችን ተረኞች ከሚያገኘት ገዢ የጊዜ እየከፈል ይገኛል::

በፊልዕራል የመንግሥት አውቶክር ለማጣን በፊልዕራል መንግሥቱና በከልሎች መከከል የተከናወል በመሆኑ በዚህ የስልጣን ክፍፍል መሰረት ሁሉታም አካላት የጊዜ የሚሰበበባቸው አካባቢዎች ተለይተው ተዘርዝረዋል:: ሁሉታም አካላት በሆነ ተደንግነት በተሰጥቸው የግብር አካባቢዎች እንዲያ ሁሉ የሚጠቃቸው የጊዜ የግብር ፍይነቶችም አሉ:: እነዚህ በጊዜ የሚሰበበበ የግብር ፍይነቶች የጊዜ ተሰጥቻል::

በሀገራችን የፊልዕራል መንግሥትና ክልሎች በተናጠልና በጊዜ የተሰጥቸው የግብር ፍይነቶች በኢት-መንግስት ወሰኑ ተዘርዝረው ተቀምጧል::

የፊልዕራል መንግሥትና ውና የጊዜ ማንቻች የሚከተሉትን ያካትታል:: እነዚህም:

- ¤ ከሁንር በማውጫና በማግበት እቃዬ ድርጅቶች ተቀማሪዎች የሚሰበበበ የጊዜ::
- ¤ ከፊልዕራል መንግሥትና ክልሎች አቀፍ ድርጅቶች ተቀማሪዎች የሚሰበበበ የጊዜ::
- ¤ በፊልዕራል መንግሥት ባለቤትነት በማተካደሩ ድርጅቶች ለይ የግብር:: የተጨማሪ እነት ታክክልና የኤሌክትሪክ ታክክል::
- ¤ ከበኀራዊ ለመተረኞች እና ለመተረኞች የኤሌክትሪክ መከራ ገዢዎች ለይ የሚሰበበበ ታክክል::
- ¤ ከኤሌክትሪክ አቀፍ ተረጋግጧር እንደግለጫ ለይ የሚሰበበበ ታክክል ወዘተ ደቻዎች::

የከልል መሰተካድር ወና የገበ. ጥንጋጌ፡፡

- ✓ ከከልል መንግሥት-ት ተቀባዩዎች ላይ የሚሰበሰብ፡፡
- ✓ ከመራት መጠቀማቸው የሚሰበሰብ፡፡
- ✓ በከልል ከሚገኘ ግለሰብ ነገዱዎች ላይ የሚሰበሰብ፡፡
- ✓ በከልል መሰተካድር በግል ባለቤትነት ሥር ክል. ቤቶችና ለለዎች
ንበረቶች የሚሰበሰብ፡፡
- ✓ በከልል መሰተካድር አካላት ከሚሰበ ዲቧቆቻና አገልግሎቶች
ከሚመኑው ክፍያዎች የሚሰበሰብ ዓይነ፡፡

የፈዕራል እና የከልል መንግስት-ት የጋራ ጥብር ወና የገበ. ጥንጋጌ፡፡

- ✓ የፈዕራል መንግሥትና ክልለዎች በጋራ ከሚያችቃማቸው የልማት
ድርጅቶች ላይ የሚሰበሰብ፡፡
- ✓ ከገል ደርጅቶች የንግድ ትርፍ ላይ እና ከባለአከሰራጥናቸው የትርፍ
ድርጅቱ ላይ የሚሰበሰብ፡፡
- ✓ ክፍተኛ የሚደረገን ሥራዎች እና ከማናቸውም የቴትሮለያምና
የጋዘዎች ላይ ከሚጣል የደጋጋሚ ክፍያዎች የሚሰበሰብ
ወዘተ ዓይነ፡፡

ጥብር እንሰነት-መንትን በሚሰራሩ ማረጋገጫ ማረጋገጫ የለቀ አስተዋዕና ያበረከታል፡፡
ይህም የሚሆነው መንግሥት ከገብር በሚያገኘው ገበ. መሠረት ለማትን
ማሳተሻው መንገዶችንና መብራትን ይዘረጋል፡፡ ይልደየቶችን፡ የወሄ እና የጋዢል
ማመንጻዎችን ወዘተ...ይገኘል፡፡ እነዚህ መሰረት ለማቶች በተሰራሩ መጠን
ሁኔታዎች ሰላምመቻቸላቶችው የሀገር ወሰኑም ሆነ የወጪዎች በለሁበቶች በተለያየ
የእንሰነት-መንት ሥራዎች ላይ ይሰጣል፡፡ በሌላ በተለ እንሰነት-መንት ሰሳፏ
የገብር ጥንቃቄ በዘመው መጠን ይደጋል፡፡ ሰሳፏ ብገናኝ እንሰነት-መንት
ተደጋጋል ሥራዎች ዓይነ ማረጋገጫ ነው፡፡

ተግባር-41

1. ተማሪውች! ጥብር ከፌዴራል የጊዜ መብት አለቸው? ግዢታቸውን ትንድን ነው? በሚለው ሁሳብ ሌይ በመወያየት የደረሰኝሁበትን ማድማድማይ አብራሪ::
2. መንግስት ጥብር በመሰብሰቦ የሚከናወት ማህበሰቦ የሚያገኘቸውን ታቁጥቶች ለክፍል ተማሪውች አስፈላጊ::
3. አንበሳትመንት ለእገር እድገት ያለውን ቁጥሩ መቆከፍትን በማንበብ ወይም በየነ መረጃ በመጠቀም በትክክለኛ መረጃ አስቀላቀሱ ለክፍል አቅርቦ::

ማጠቃለያ

➢ የህል የአንድ ማህበሰቦ ወይም ህዝብ የአናኞር ካይበ ነው ተብሎ ለጊለሽ ይቻላል፡፡ የባህል ወና ወና ይዘዋል፡፡ የሚበለት ቁጥቺ፡ ሁይማኖት፡ ትልካት፡ ባህላዊ እኔታች እና የመሰብሰት ቁጥቺ፡፡ የመጀመርያ ያረዳ የማኑ ሁብታዊ እንቅስቃሴ የሰው ሌጅ ፍላትቱን ለማማግት በቀጥታ የተፈጥሮ ሁብትን የመጠቀም ሂደት ነው፡፡ ሁሉትና ያረዳ የማኑ ሁብታዊ እንቅስቃሴዎች የተገኘ የረዳቸውን እና አገልግሎቶችን የማሻሻል ሂደት ነው፡፡ በመጨረሻም ሌሉትና ያረዳ የማኑ ሁብታዊ እንቅስቃሴዎች ለሁሉትና ያረዳ የማኑ ሁብታዊ እንቅስቃሴዎች አገልግሎት የሚሰጠ ተቆማት ቁጥቺ፡፡

➢ መንግሥት የተሸጠው ወድነት በሚከለትበት ወቅት ገዢውን ለማረጋገጧት እና ማዘዣ የጠበቀ የግብይት ሥርዓት እንዲኖር ለማድረግ ለመስጠት ከሚገባቸው የእኩጣሚ እርምጃዎች ገን ለንጂ የሽማችን ያህንነት ለማስጠበቅ የሽማችን ጥብቃ ሆነኛ ሌይ ተከተዋል፡፡

➢ የብር ለህጻ ለማትና እድገት ክበብ ላይ የሚከፈል ጉንዘብ መሆኑን በመረዳት የአገራችን ማረጋገጫ ከሚያገኘት ገቢ የብር እየከፈል ይገኘል:: ስለዚህ የፋይኬል የመንግሥት አስተዳደር ወና መለያ ባህሪ ለማስጠና በፋይኬል መንግሥቱን በከላሉው መካከል የተከናወል በመሆኑ በዚህ የሰልጣን ከፍናል መሰረት ሁሉም አካላት የብር የሚሰበበበባቸው አካባቢዎች ተለይተው ተዘርዝረዋል::

የክለሳ ጥያቄዎች

ሀ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች ታክክል የሆነውን እውነት ወይም ስህተት የሆነውን ፍሰት በማለት መሰረት::

1. የሚገኘው እንዲ ሁሉም ባህል ስው ስራውን በመሆኑ ተፈጥሮች የሆነ ነገሮችን አካላት ይደረገል::
2. የሰነ-ፍጥረት ጥናሸጭ-የሳብ መሰረቱ ምንም የሚቀርቡት በመሆኑ በቁ በሆነ የሚገኘው የተደገኘ ነው::
3. ባህል ስው ስራውን ተፈጥሮች ነገሮችን ያካትታል::
4. እያንዳንዱ ባህል የሆነ የሆነ የሚሰበበባቸው አለው::
5. ሁዝናና ደስታ ቁሳዊ ባህሉዋ የቃድር ነው::
6. መ-ያዊና መ-ያዊ ያልሆነ የብር አገልግሎቶች በሁለተኛ ደረጃ ቅጂና ሁብታዊ እንቅስቻለው ወሰኑ ይጠቀለለል::

ለ) ታክክለኛ መሰረት የሆነውን ፍቃድ በቁ ማረጋገጫ::

1. ከሚከተሉት ወሰኑ ቁሳዊ ባህል ያልሆነው የቱ ነው?

ሀ) የግብር እና የሚከተሉት ወሰኑ	ለ) የቅብር ስነሰርዓት
ሐ) የእርሻ መሰረቶች	መ) መሰረት የለም
2. ከሚከተሉት ወሰኑ ወሰኑ የግብር እና የሚከተሉት ወሰኑ ባህል ያልሆነው የቱ ነው?

ሀ) የሚመማሩበት መሆኑ	ለ) የማይረለውጥ መሆኑ
ሐ) የግብር የተወራረሰ መሆኑ	መ) መሰረት የለም

3. ከሚከተለት መካከል እንዲ ለባህል መቀሪር ባዕኑያት ለመንግሥት አይችልም

ሀ) የህዝብ ፍልሰት	ሐ) ነጥቦች
ለ) ተለዋዋዎን	መ) የፈጻሚ መኖር
ወ) መልስ የለም	

4. በትክክል ያልተዘመዶው የትናው ነው?

ሀ) መንፈሳዊ ባህል-ለቅስ	ሐ) መንፈሳዊ ባህል-የሚጠበቅ (ት/ቤት)
ለ) ቁሳዊ ባህል-መስጠፊ	መ) መንፈሳዊ ባህል-እስከበት
ወ) ቁሳዊ ባህል--ሽጭና	

5. ከዚህ ውና አሳ ማስገኘው በታወች ወሰኔ ከእውጭ ጋር የሚያስነው የቁ
ነው?

ሀ) ስሜን ምዕራፍ አትላንቴክ	ለ) ስሜን ምስራቅ አትላንቴክ
ሐ) ስሜን ምዕራፍ ጽሁዳክ	መ) ስሜን ምስራቅ ጽሁዳክ
ወ) መልስ የለም	
- ሐ) የሚከተለትን ጽድፋ ሁሉበች ከሚሰማማችው ጋር በማዘመዶ በከፍት በታወች
ፈጸለት በቻ ይች::

ሀ) የአገርማ ለውጥ ጽድፋ ማስተካከለሁ

ለ) የሰነ-ፍጥረት ጽድፋ ማስተካከለሁ

1. ----መለከታዊ ነው::
2. ----በዚህምርና በፍተኛ የተደገኘ ነው::
3. ----ለውች የተፈጻሚነት አሁን የያዘትን መልክና ቁመና እንደያዘው ነው
በለም ያምናል::
4. ----የሰው ለይ በኩሉ በዛት ከለለም እንሰሳት እንደት እንደተለያ
ያስረዳል::

መ) ለሚከተለት ጥያቄዎች ማስፈጸም ሲጠ::

1. በከልለቻው የመንግስት ገዢ እና ገብር የሚያስተካክው ጥቅምችን
እስረዳል::
2. የትራንስፖርት እና የሚመለከት ምክንያቶችን በመዘርዘር
ማስፈጸም ሲጠ::
3. ተማሪዎች ወደ ቤት መጽሕፍት በመሆና ሲስተዳደር እንዲከተሉ ባህሪት

ት-ከተለኛ መረጃ በማሳሳሰብ እና ዘግበ በማዘጋጀት ለከናፈል ተማሪዎች አቅርቦ::

4. ተማሪዎች በኢትዮጵያው ውስጥ በአብዛኛው የሚታየት የእንዲስትራክት አይነቶችን በመዘርዘርሰለክያንዳንድ ማብራሪያ ሲጠቸው::
5. ከዚመናዊ እንዲስትራክት አይነቶች በታችን ሁገራት እና በጣም በጥቃቱ የሚገኘት የት-ቃቄ ፍቃው? ለምን?
6. ተማሪዎች! በአካባቢያዎችሁ የጋራ ወይም የተለያየ ማህል መኖርና መስራኩት ያለውን ተቀናና ጉዳት ታውዋቁ ለወችን በመጠየቅ እና ዘግበ በማዘጋጀት ለከናፈል ተማሪዎች አቅርቦ::
7. ተከናሽ በኝነት መውራሪያና ለውጥ ለይ ማን አይነት ተዕ዗ና ያስከትላል? እስከ ማብራሪያ ሲጠቸው::
8. ተማሪዎች! የእንደ ሁገር ማለዋ እስተኛ ይለዋውዏለ በለቻሁ ታስቦለቻሁ? የሚለዋውዏለ ከሆነ ማክንያቶች ማን ማን ይመስላቸኑል? እስከ እናንተ በምት-ጥሩበት አካባቢ ከምታው-ቁት ማለዋ እስት የተለዋው ካለ አብራሪ::

የቀልጥ ቅለት ፍቻ

- ⦿ የህል፡- የአንድ ህዝብ የአድርጉ በይበ ነው፡፡
- ⦿ ቅንቃ፡- አስተሳሰቢነት፡ ልምዶች፡ አድገትን እና አመካከትን ለማስተላለፍ የሚያስችል ነው፡፡
- ⦿ ህይማኖት፡- እምነትና አመለካከትን የሚገልፅ ነው፡፡
- ⦿ ጥልከት፡- እንድ የታወቂ አካል ወይም ድጋፍ ወይም ምስል ሆኖ እንደን ነገር ለመከል የሚችል ማለት ነው፡፡
- ⦿ ቁሳዊ የህል፡- ለታደኖ ለጽሰሰ የሚችል የባህል አይነት ነው፡፡
- ⦿ መንፈሳዊ የህል፡- ለታደኖ ለጽሰሰ የሚችል የባህል አይነት ነው፡፡
- ⦿ የአጠቃላይ ገብርና፡- የሰበል ምርት የሚከናወንበት ገብርና አይነት ነው፡፡
- ⦿ የከበት ርዕስ ገብርና፡- የወተትና የሰጠ ከበት ርዕስን የሚገልፅ ነው፡፡
- ⦿ ደብዳቤ ገብርና፡- ሰጠል ማጥረት እና ከበት ርዕስን የሚገልፅ ነው፡፡
- ⦿ ሰጠል ገብርና፡- ለገበያ የሚሆን ሰጠልዎች የሚመራከበት የግብርና አይነት ነው፡፡
- ⦿ መቆያ ገብርና፡- ከእኔ ወደ አኞ የሆነ የግብርና አይነት ነው፡፡
- ⦿ ገርፏ እርሻ/ግብርና፡- በስራ መሬት አነስተኛ ወይም ካጥታል በመጠቀም የሚከናወን የግብርና አይነት ነው፡፡
- ⦿ ከበከበ እርሻ/ግብርና፡- በትንሽ መሬት ከፍተኛ ገዢዎ ወይም የሰው ገልበት የሚጠቀም የግብርና አይነት ነው፡፡

ምዕራፍ-3

የተፈጥሮ ህብቶች ና የማህበረ ምጣኬ ሁበታዊ እድገት

መግለጫ

ይህ ምዕራፍ የሚከተሉትን ወር ወር ሲሰነድ ጉዳዮች አካልዎች፡ የአካባቢ እንዲከበብ እና አጠቃቀም ለዘላቂ እድገት፡ ከጊዜ ስር የተፈጥሮ ሁበት አጠቃቀም መለያውጥ፡ የተፈጥሮ ሁበት እንዲከበብ እና ለለቂ አጠቃቀም፡ እንዲከበብ የነድለው የሁበት አጠቃቀም የሚያስከትልቸው አለታዊ ተስክናወች፡ የተፈጥሮ ሁበቶች ተደራሽነት እና ፍቃድቶች አፈጻጸም ተቆለዋል፡፡

በአካባቢ እንዲከበብ እና አጠቃቀም ለዘላቂ እድገት፡ በተመለከተ የተፈጥሮ ሁበቶች ተረጋግጧ እና የተፈጥሮ ሁበት አይነቶች እንዲሆም የተፈጥሮ ሁበቶችን ለመጠቀም የሚረዳ ሆኖም ተቋኑታዋል፡፡ በተጨማሪም የተፈጥሮ ሁበቶች ተቀና ማለትም የመጀመሪያ እና ሁለተኛ ይረጃ ፍላትቶች እንዲሆም እንዲከበብ የነድለው የሁበት አጠቃቀም የሚያስከትልቸው አለታዊ ተስክናወች ተብረርታዋል፡፡ በመጨረሻም የፈጥሮ ሁበቶች ተደራሽነትን የያዘ ለማንኛውም በዘመና ወሰኑ የግዢት መንሰናወችን፡ የግዢት አይነቶች እና የግዢት አፈጻጸም ለኖም ተብረርታዋል፡፡

ከምዕራፍ የሚጠበቅ መጠት፡

ተማሪዎች ይህንን ምዕራፍ ከተማሪዎችሁ በረጋግጧ፡

- የተፈጥሮ ሁበቶችን አጠቃቀም እና ጥቅምቶች ተተነተናለቸሁ፡፡
- የተፈጥሮ ሁበቶችን እንዲከበብ ተገመግማለቸሁ፡፡
- የተፈጥሮ ሁበቶች ለዘላቂ ለማት ያለቸውን አስተዋጽኑ ታደጋቃለቸሁ፡፡
- የተፈጥሮ ሁበት ተግሪቶችን በመለያት ለተግሪቶች የመኖተኗሸ ሆኖ ተመሳሳይለቸሁ፡፡

- ☞ የተ&ጥር ሁብቶች ተደርሱት እና የግዢት መንሰሳዎችን ትለያለቸሁ::
- ☞ የግዢት አ&ታት ሲደወችን ተደረጉቸለቸሁ::

3.1 የእክበበ እንከበበ እና አጠቃቀም ለዘላቂ አድራሻ

ቁልፅ ቅለት:

☞ የተ&ጥር ሁብት	☞ ታዳስ
☞ እንከበበ	☞ አ-ታዳስ

3.1.1. የተ&ጥር ሁብቶች አጠቃቀምና ምግባር ሁብቶች

የተ&ጥር ሁብቶች

ተማሪ-1

1. ተማሪዎች! የእክበበ እና አጠቃቀምና ምግባር ሁብቶች አንድሆነ ትውቃለቸሁ?
እስከ የምታውቸውን ዘርዝር::

የተ&ጥር ሁብቶች ማለት በተ&ጥር የሚገኘ የሰው ለይ እውቀቱን ተጠቃሚ
ወደ ተቋሚ ለለውጥቶው የሚችል ቁጥር እና ቁጥር ያልሆነ ሁብቶች ፍቻው::
በዓለማዊትን ያሉ ሁሉም ሁንጻት የተ&ጥር ሁብቶችን ተጠቃሚው የሀንጻትን
ፍላትቶች ያሚለሉ:: የእድገትና የበልዕዋና ለያነት የሚመጣው ሁንጻት ይላቸውን
የተ&ጥር ሁብት በአገባቡ መጠቀም ወይም አለመጠቀማቸውን ተከትሎ ነው::
በአጠቃላይ የተ&ጥር ሁብቶች ለህይወት አስፈላጊ የሆነ የተ&ጥር አካባቢ
አባላት:: ለሁሉም ሁይወቻዊ በአካላት በቅድሞነትና በጀመራ ምንምነት በጥቅም ለይ
የሚውሉ ነገሮች /substances/: መሰረታዊና መሰረታዊ ያልሆነ ፍለትቶችን
ለማርካት የሚጠቃሙ በተ&ጥር የሚገኘ የገዢ-መራት ብቻ የሆነ ቁጥር ፍቻው
ማለት ይችላል::

የተ& ጥር ሁኔታ ዓይነቶች

የተ& ጥር ሁኔታ በግዢነታቸው:: በጠራሪቶውና በጥቅምቸው እና በጣም ይለያያለ:: ከተ& ጥር ሁኔታ ትንታኬና እንከብከብ እና አንፃር የተ& ጥር ሁኔታ በማታቸውን:: ለመሩ ወይም ለይመሩ መቻላቸውን:: ለታደሰ ወይም ለይታደሰ መቻላቸውን እና ወጪዎች በመስቀም እንመድባቸዋል::

መንጋድ 1- የአ&C የእዕ዗ት አይነት እና ጥቅም

አ&C			
የአ&C አይነቶች	የአ&C ጥቅም	የእዕ዗ት አይነቶች	የእዕ዗ት ጥቅም
ሽክለማ አ&C			
ለም አ&C (loam soil)			
አሻዋማ አ&C			

ተግባር-2

- ተማረዥች! በደብተሮችሁ “መንጋድ 1”ን በመዘኝ በጥንድ በመሆን በመሆመሮ የአ&Cን ጥቅም በከፍት በታው መሳሌ:: በ2ኛ ደረጃ ደንገጧ የምታውቷን እና እዕ዗ት ከተ& ጥር በተሰጠው ከፍት በታው መሳሌ እና ለከፍለችሁ አቅርቦ::
- ተማረዥች! የሰው ለቻ ከደረሰ መሬት:: ከዚህም አካል፣ ከከባቢ አየር እና ከምድረ ህይወት፣ ወር የሚያደርጉውን መስተዋበር መጽሑፍትን በማንበብ መረጃዎችን በማሰባሰብ ልዩ ስራ ለከፍል ተማረዥች አቅርቦ::

ሀ) ታክሽን የተፈጥሮ ሁኔታ

ተግባር-3

- ተማሪዎች! በተሰበዋቸው ወይም የአካባቢያቸው መሆኑን ስለ ውሃ አጠቃቀም ያለቸው ገንዘብ ምን ይመስላል? እስከ የምትታለትን ያህል ገለዘ::
- ተማሪዎች! የሚከተለውን ማንጠረቻቸው በየግልቸው ተመልከቱ እና አናጋጥ የምታውቸውን በመጨመር የሚሰጠትን ጥቅም ገለዘ::

ማንጠረቻቸው 2- የተፈጥሮ ሁኔታ እና የሚሰጠት ጥቅም

ተ.ቁ	ታክሽን የተፈጥሮ ሁኔታ	የሚሰጠት ጥቅም
1	የዕዳደር ሁኔታ	የውሃ በ-ድት እንዲቀጥል፣ መራትን በማጣቀቸው ሁኔታ እንዲቀጥል ማድረግ
2	የነፃሰ ሁኔታ	
3	የከርስ ምድር መ-ቀት ሁኔታ	
4	የውሃ በ-ድት	
5	ከባቢ አያር	
6	ጥናት ወርሱ (precipitation)	

ታክሽን የተፈጥሮ ሁኔታ በዚህ ማሳሌ ይረዳ ሲሆን በተፈጥሮ ሁኔታ የሚተካና የሚያደለ በመሆኑ መሰጠት የሚገባውን ሁኔታ ያለምንም ማቅረጥና መቀነስ መሰጠት የሚችል የተፈጥሮ ሁኔታ ነው:: የሰው ሌጅ ተጠሪ የሆነ ወይም እንከበከበኛን መሰረት ያደረገ አጠቃቀምዎችን በመከተሉ ታክሽን ሁኔታዎችን ያለምንም ማቅረጥ መጠቀም ይችላል::

ታክሽን የተፈጥሮ ሁኔታ በሰው ሌጅ የዘመን አቆጣጠር ይረዳ ለጠና የሚይችለናቸው:: ሁኔታዎች በርካታ በሆነ መጠን ይገኘለ:: ለሰነድ የሰው ሌጅ ከእነዚህ ሁኔታ የሚጠቀሙው የሚከተለውን መጠን ከእቅርበታቸው እንዲር እሱ በጣም አነስተኛ ነው:: ለሰነድ የሰው ሌጅ በእነዚህ ሁኔታ ሌጅ የሚኖረው አጠቃቀም እያወስንም:: የሚያደቀ የተፈጥሮ ሁኔታ አጠቃላይ የመረት ውሃን፣ ከባቢ

አየርን፡ የተፈጥሮ ወብትን፡ ቅድመ ወርድን፡ የነፃስ ቤይልን፡ የባህር ጥገናንና ማሳሰቢያዎችን፡ የኢትዮጵያና የከርስ ትምህር መ-ቀት ቤይልን ይዘት ይደረሰ፡፡ አሁን ላይ መታወቂ የሚጠበው ጉዳይ የለው ልጅ የሚያልቀ የተፈጥሮ ሂብቶችን ለጠቀም በመጠናቸውና በውሳኔው ይዘታቸው ላይ ለውጥ ባይከከትልም በጥራታቸው ላይ ባን አለታዊ የሆነ ተዕ዗ ለይኖር ይችላል፡፡ ይህም ማለት የተፈጥሮ ሂብቶችን ጥሩት ለትክክል ወይም ለያዘን ይችላል ማለት ነው፡፡

ቻስል 1- የከርስ ትምህር መ-ቀት

ቻስል2- አዲሱ የነፃስ ቤይል ማመንጻ

ተግባር-4

- ተማሪዎች! በቻስል1 እና 2 ላይ ያለትን የሚያልቀ የሆነዎችን
ቦያግለችሁ በትክክል ተመልከቱ እና ስለእያንዳንዱው የተገለጠበት-ሁትን
አብራሪ፡፡

አንድንድች ቅድመ የተፈጥሮ ሁኔታ ይገጣ እርስ በእርዳቸው የሚያጠኑ ዓቸው፡፡
በመሆኑም የአንድናው ሂብት በአውንታዊም ሆነ በአለታዊ ይረጃ መካከት ለለዎችም
አንድነት ያደርጋል፡፡ ከአቅማቸው በላይ በጥቀም ላይ ከዚያ ለመናመሩ ወይም
ለትክክል ወይም መ-ለ በሙሉ ለጠና ይችላል፡፡ የሚለ እያወች፡ እንሰሳት እና
አዲር ዓቸው፡፡

ተ&በ-5

1. ተማሪዎች! የአካባቢያዎች ማህበራዊ በአካባቢያዎች የሚገኘ የዚህ እንሰሳትን እንደት ይጠቀባል?

ለ አ-ታደስ የተ&ጥር ሁ&ቃቄ**ተ&በ-6**

1. “ለንጂረቻ-3”ን በመተቀም ከተዘረዘሩት ማእድናት በተጨማሪ እናንተ
የምታውቁዋቸን በመዘርዘር ተቀማቷውንም አብራሪ::

መ&ጂረቻ 3- የሚልናት አይነት እና መቀሚታ

ተ. ቁጥር	የሚልናት አይነት	የሚለው መቀሚታ
1	አልማዝ	ለንጂረጥ
2	መፍብ	ለኢትዮጵያ ቅድቆ መስራቶ
3	ነቅረ በይት እና የተ&ጥር ምዝር	
4	የራኩያም	
5	ቅርቃዊ	

አ-ታደስ የተ&ጥር ሁ&ቃቄ የሚሰለት በውሳኔ መጠን የሚገኘ የተ&ጥር ሁ&ቃቄ ሲሆን እንዲ ዘዴ በጥቀም ለይ ከወለ በኋላ በነበረበት በታ ለይ ሪፖርት መተካት ወይም የሰው ለይ እንደነበረ ለያደርግቸው የሚይችሉ ሁ&ቃቄ ፍቃው:: እንዳንድቸ በጥቀም ለይ ከወለ በኋላ መለያ በሙሉ ይጠናለ:: እንዳንድቸ ባን የተሰራበቸውን ቁስት/እቃዎች/ ለያረቖ እንደገና በማቅለጥና በመስራት በጥቀም ለይ ለመለያ ይችላለ:: ስለዚህ ሁ&ቃቄ በሁለት ይመለባለ::

ሀ) የሚገው ካልተገኘ መለያ በሙሉ በጥቀም ለይ ለመለና ለጠና
የሚችሉ ሁ&ቃቄ::

ያሳስ: ነፃ፻ በይት እና አ-ብረት አስተኞች.

ለ) ከተጠቀሱንበትው በቻላ እንዳገኘ በጥቅም ሌይ ለውሉ የሚችሉ የተፈ.ጥር ሁኔታዎች::

ያሳስ: በረት-አስተኞች

በከተማለይ አ-ታዳደሪ የተፈ.ጥር ሁኔታ በጥቅም ሌይ ከዋሉ በቻላ ሪፖርቶች በረዳቸው አይተካም፡ በመጠንም ሆነ በጥራት አይታደሰም፡ በስው ልጅ የጊዜ ሰነድ እንዳገኘ እንደነበሩ አይሰሩም ምክንያቱም እነዚህ የተፈ.ጥር ሁኔታው በበተመቶ ማለያዊች ዓመታት ወሰኑ በማከናወኑ ሆነ መራታዊ፡ ፍዴር ካማካዊ ሂደቶች የሚሰሩ በመሆናቸው ነው::

የተፈ.ጥር ሁኔታን ለመጠቀም ከሚረዲ ሁኔታዎች መከከል የከተታል አቀም፡ የሚገኘበት በታ፡ የሰለጠነ የሰው ሂይል፡ የቴክኖሎጂ ሁኔታ፡ የመንግስት ጽልሰ እና የህጻዊ ተራጭዎች ሁኔታ ወርምጃ የሚያስፈልግ ነው::

የተፈ.ጥር ሁኔታን በአግባቡ ለመጠቀምና ለመዝከባብ ከሚረዲ ዘዴዎች መከከል የአገልግሎት መቆጣጠር፡ ከማራጭ የጊዜ ምንጭዎችን መጠቀም (የነፃ፻ ሁኔታ፡ ይኩተርማል ሁኔታ፡ የሀሁዳ ሂይል)፡ የእዕ዗ት ስራንን መጨመርና ያለውንም መጠበቅ፡ የተጠለው መራታትን መሻ፻ን እና ዘመናዊ የመራት አጠቃቀም (የእራርና ወሄ ጥበቃ፡ የእዕ዗ት ስራንን መጨመር፡ ጥበቃ በታወችን) መከለል ወርምጃ የሚያስፈልግ ነው::

ተግባር-7

1. ተማሪዎች፣ ታደሰ የተፈ.ጥር ሁኔታ ከአ-ታዳደሪ የተፈ.ጥር ሁኔታዎች የሚያስፈልግ ነበረና::
2. የተፈ.ጥር ሁኔታ መሆኑን በአግባቡ ለመጠቀምና ለመዝከባብ ዘዴዎች መረጃ በማለበበበ እና በግብር በማዘጋጀት ለከተማ አቀርቦ::

የተፈ.ጥር ሁኔታ ጥቅም

የተፈ.ጥር ሁኔታ ለመኖር አስፈላጊ የሆነ ነገሮችንና የደህንነት አቀም (ሬስን የመከከልና ለዓለምነትን የሚከበበ አቀም፡ ሆኖ ይጋበና የሚከበበ አቀም፡

የእውቅትና የፈጻሚ አቅም፣ ወዘተ...) እንዲኖር ያደርጋለ):: የሰው ልጅ እነዚህን ሁኔታዎች ለማማሪነትና ለማሳከት የተለያዩ ሂብቶችን ይፈልጋለ:: የሰው ልጅ የሂሳት ቅልተቶች በሁሉት ምድቦች ተከናወው ይታይሉ:: እነዚህም የመጀመሪያ ይረዳ የሂሳት ቅልተቶችና ሁሉትና ይረዳ የሂሳት ቅልተቶች ቅዱው::

ሀ) የመጀመሪያ ይረዳ የሂሳት ቅልተቶች

የመጀመሪያ ይረዳ የሂሳት ቅልተቶች መስራታዊ የሆነ የሂሳት ቅልተቶችን ያጠቃልለለ:: የሆነ ስሜ ምግባር:: ገዢ እና በሽታ ተከላከለ ምግባር ቅልተት:: አስፈላጊ ማሳይንስ የሆነ ከበከራና ነፃ ንግድ ነፃ የሆነ ወሄ ቅልተት:: ከበከራት ነፃ የሆነና በቁ አካልና የሆነ ገዢ አያር ቅልተት:: የተስተካከለ ዕለታዊ የአያር ሁኔታ የአለበት የአያር ገጠረት ቅልተት:: ለበለና መጠለያ የሚሰራባቸው የተለያየ ቁጥቶች ቅልተት እና ለምግባ ማብራሪና በትን ለማጥቀም የሚሆን የሆነ የሆነ ቅልተት የሚመለከት የሚከናወነባቸው ቅልተት ቅዱው::

ለ) ሁሉትና ይረዳ የሂሳት ቅልተቶች

እነዚህ ቅልተቶች በመጀመሪያ ይረዳ የሂሳት ቅልተቶች የምንፈልጋቸውን ቁጥቶች በተፈላጊ መጠናና ጥሩት ለማግኘት እንዲሆኑም ለደህንነትና አቅምን በአስተማማኝ ይረዳ ለማደራሱት የሚያስተሳ የሂሳት ቅልተቶች ቅዱው:: እነዚህ ቅልተቶች የማሳይንስና የጋዢ ምንጫዣ ቅልተት:: የሰው ልጅ የሳይንስና ተክኖሎጂ ተምክር ቅልተት እንዲሆኑም ምርት የሚገኘት:: የመለወጥና የፍቃድ ተግባራት የሚከናወነባቸው ቅልተት ቅዱው::

ተግባር-8

1. ተማሪዎች! ወደ በተ መቆከሩት በመሆኑ የተፈጥሮ ሁኔታ በሆነ ይረዳ የሚሰጣትን ምግባር ሁኔታዊ ማሆኑ ቅዱውን ተከናወው ተቀምች ተከናወው መረዳ በማስቀበብ እና ወገኖች በማዘጋጀት ለከፍል ወረቀቶችሁ አስረዳ::
2. በመጀመሪያ ይረዳ እና በረዳ ይረዳ የሂሳት ቅልተት መከከል ያለውን እንዲነት እና ለየነት አብራሪ::

3.1.2. ከጂዢ ወር የተፈ.ጥር ሁኔታ አጠቃቀም መለያዎች

ተግበር-9

1. በአካባቢያዎች ሁኔታውን ተደለት ፖስቲክስ የተነቀቀ የተፈ.ጥር ሁኔታ እና? ካሳ ለከፍለ ተማሪዎች ፖስቲክስ እና አንድሆነ ቅለዎ::

እንዲሟቷውው ሁሉም የገዢ-ምድር ክፍለዎች ለሰው ለይ መቻማ ሁኔታ ፕሮፏር እናው:: ሁሉም ክፍለዎች ለሰው ለይ ቅለትኝ ማርከራ የሆነ ቁልፍዎችን ለማምረቻ አስተዋጽኑ እላቸው:: ከዚህ እውነታ ስንሳ ለመ የማይኖርበቸው ከበደ አያርድ ወቅቶናቸ፡ በርሃዎችና የዋልታ አካባቢዎች እንዳ ስይቀሩ ለመደረሰ ተወልደ እንዲተለፈ በጥንቃቄ መያዝ የሚገባቸው በጣም መቻማ የሆነ ፕሮፏር እናው::

የጥንቃቄ ለመ መሰረታዊ ቅለትኝ ተፈ.ጥር በጥንት-ለግለቸው ፕሮፏር የሚረከብ ነበሩ:: ፖስቲክስ እንዳ የአሁኔታ መሰረታዊ ቅለትኝ ከጥንቃቄ ወር ተመሳሳይ በሆነም ከአገበበ እናግት:: ከሰላምና ፖስቲክስ ከተከናደውና ከከተማዎች መሰራቱት፡ ወር በቀጥር በጣም በዚ የሆነ መሰረታዊ ያልሆነ ቅለትኝ /wants/ በማይገኘ በመሰራቱት ላይ ፕሮፏር፡ ለሰላም ለሰው ለይ ለተፈ.ጥር ፕሮፏር ያለው ቅለትኝ በየጊዜው እያደን፣ እና እየተለውበት በመሆኑ ላይ ነው:: ለሰው ለይ በአሁኔታ ወቻት ሺቀጥ ሺቀዱትን (እቃዎችን) ለማምረቻና ነይልን ለማመንጨሙት ሲል እናግ መጠኑ በዚ የሆነ የጥንቃቄ ፕሮፏር እና የመቻማ ላይ ያውላል፡፡ አጠቃቀሙን ሰኞች ደንግሞ እናግ መጠኑ በዚ የሆነ በከተሉት የጥናላቦት ነው:: በመሆነም በአገበበ የተፈ.ጥር ፕሮፏር ላይ ጥንቃቄ የሆነ ሙና እያሳይረ ይገኘል፡፡ ሁኔታው በዚ ከቆጠለ የዓለም ፕሮፏር የሚሰጠትን ጥቅምት ለመቻማ የሚቻሉበት ሁኔታ እንዲሟቃር ይገመታል፡፡ ለሰላም ቁጥሮ የሆነ የሚሰጠና የጊዜ እቅርቦት በአስተማማኑ ይረዳ እንዲኖር ለማድረግ የአገበበዎች ተማሪው ወደፊ እያሆነ መጥቻል፡፡

ተግበር-10

1. ተማሪዎች! በአካባቢያዎች ያለ የተፈ.ጥር ሁኔታ በማሆነው የአጠቃቀም ጥናለት ፖስቲክስ የሚቻሉበትን መንገድ በበድሩን በመወያዙት ለከፍለ ተማሪዎች እቅርቦ::

3.1.3. የተፈጥሮ ማስታወሻ እንከብከብ እና በለቀ አጠቃቀም

1. የእንከብከብ ምንት

እንከብከብ የተለያየ ትርጉምች ያለት ሌሎች ለመን በሚከተለው መንገድ ለማቅረብ ተሞክሏል::

መዘገበ-ቁለቻዊ ትርጉም: -

- ⦿ እንከብከብ የተፈጥሮ ማስታወሻን መጠበቅና ከእደጋ መከላከል ማለት ነው::
- ⦿ እንከብከብ የተፈጥሮ ማስታወሻን ከበለሽት፡ ከተዳደ፡ ያለግባብ ከመጠቀም፡ ከጥሩት፡ ከበከነት፡ ከመሰሰለት፡ መከላከል ነው::

ለለቻ ትርጉም:

- ⦿ እንከብከብ የተፈጥሮ ማስታወሻን ለመደረግ፡ ለመጠቀም ሲባል መጠበቅና ከእደጋ መከላከል ማለት ነው::
- ⦿ እንከብከብ የተፈጥሮ ማስታወሻን ለተጨረጋ ነገር፡ በሚፈለግ መጠን እና ለረጅም ጊዜ በአግባቡ መጠቀም ማለት ነው::
- ⦿ እንከብከብ የሰውን ለይ ካር መኩ፡ ለማድረግ የተፈጥሮ ቁስታና የታይ መንገድ በአግባቡ መጠቀም ማለት ነው::
- ⦿ እንከብከብ ማለት እያዋት፡ እንሰሳት፡ ለለቻ አ-ሁይወታዊ ቁስታ የሚሰጠት መርት እንዲያደቂዱ እንዲያደቂንበት ማለትም ማረጋገጫ የሆነ መርት የመሰጠት፡ የመታደስ ህኬት እንዲያተዋል በሰው ለይና በተፈጥሮ ማስታወሻ መከላከል መልካም ግንኝነት መፍጠር ማለት ነው::

ምስል-3 ክትር

ምስል-4 በተሳታፊ መረጃ ለይ የተተከለ
እዕቅት

ተግባር-11

1.. ተማሪውች! ጥንድ ጥንድ በመሆን የስል 3 እና 4ን በመመልከት እና
በመወያት ልዩነቶችውን እና ኢንዲኅቶችውን አብራሪ::

3.2 እንከብከብ የትደለው የሁበት አጠቃቀም እና የሚያስከትሉት አጠቃቀም እና ትክክል

ተግባር-12

1. እንከብከብ የትደለው የሁበት አጠቃቀም ሲኖር የንግድ ለከሰት ይችላል?
2. በአካባቢያዎች ወሂሳዊ በምን በምን ይበከላል በላቹም ታስቦለችሁ? እስከ
ለመግለፅ የካፍድ::

የሰው ላይ የተፈ.ጥር ሁ.ቁ.ቁ. በተሳታፊ መረጃ በአገባብ ባለሙያው የሚከናወት በአካባቢ እና
በሰው ላይ ለይ አጠቃቀም ትክክል ይችላል:: ስለዚህ የእያንዳንዱን
ተፈ.ጥር ሁ.ቁ.ቁ. ትግርኛ መነሻ በማድረግ አጠቃቀም ትክክል እንደሚከተሉው
ማየት ይችላል::

የውሃ ውስጥ ትግርኛ የውሃ በከለት/Water Pollution/ እና እጥረት ዓይነ::

በከለት ማለት በሰውና በሌሎች ሁይወታዊ በከለት መንገት ወይም አደጋር ወይም ተግባራዊ እንቅስቃለዣት ላይ አለታዊ ተክክሪ የሚያደርስ ለማቅረብ በውሃ፡ በአየር፡ በአፈር ወይም በምግባ ፈጻሚዎች፡ ከሚከዋ እና ሁይወታዊ ለህርይት ላይ የሚፈጻሚ አላስፈላጊ ለውጥ ማለት ነው፡፡

ወሃ በተፈጥሮው ስታ፡ ጥያቄ እና ቅልጭ ያለውም፡ ለላይ ስለው ነው፡፡ የውሃ በከለት የሚያመለከተው በውሃ ወሰጥ የውሃን ጥናሁና ለመበለስ የሚችሉ የሚያደረግ ነው፡፡ ለላይ የውሃ ስለመጠቀማቸውን ምክንያት ወሃው ለምንም ነገር በጥቅም ላይ ለውል አይችልም፡፡ ከዚያ ሁይወት ለሳይ ይችላል፡፡ ለለው የውሃ ቅርጫ ደግሞ የውሃ አጥረት ለማቅረብ ለሰውን መጠኑ ወሃ በአግባቡ፡ በቀበሌ እና ሲያሳካ በለመጠቀም የሚመጣ ቅርጫ ነው፡፡ ለላይ በእጥረቱ የተነሳ በአግባቡ የሚገኘ እንሰሳት እና እዕምት የከፋይ የውሃ አጥረት ለለማያረጋግዧው ይጠናለ ወይም ይደርቷል፡፡ በተጨማሪም ለውሃ ሆኖ እና እንሰሳት ወሃ ቅልጭ ወደ ለላ በታ ይሰዳል ማለት ነው፡፡ ለላይ የውሃ አጥረትን በተመለከተ የመ-ቁጥር ለባት በስራው ተያተለዋሁ ወይም ንብረቶች ለመ-ቁጥር ለማቅረብ፡፡

ቁጥር-5. የተዘረዘሩ ወሃ

እኛዎት ስራ ባለ መልከት ደሞች፡ ለጋዢ፡ እኛዎት መቀ፡ የበረሱም እኛዎትና የከፍታ የሚደርሱ እኛዎች በመባለ ይመለባል፡፡ ከእነዚህ ወሰጥ የሰው ልጅ በከፍተኛ ደረጃ ተክክሪ ያሳይሏልቸው ደሞችና ለጋዢ ደሞች፡፡ እነዚህን በአግባቡ በለመንከባከብ እና በአግባቡ በለመጠቀም የሚመጣ አለታዊ ተክክሪዎች በርካታ ደሞች፡፡ የእኛዎት መመናመንን በተመለከተ የመ-ቁጥር ለባት በስራው ንብረቶች፡፡

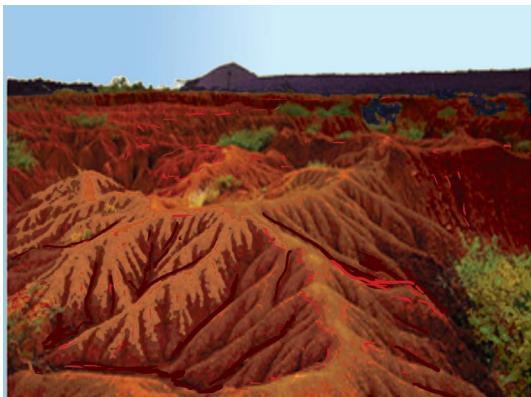
ተግባር-13

1. ወሆን ማከም ማለት ትምህር ማለት ነው? እንደሆነ ይታካማል? መጽሐፍ በማንበሳ ለገዢት ለክፍል ተማሪዎች አቅርቦ::
2. ተማሪዎች! “ምስል-5”ን በአት-ከ-ድት ተመልከቱ:: በመቀበል ካወጣለ የተረዳዋሁትን ሁሳ አጋሩ::

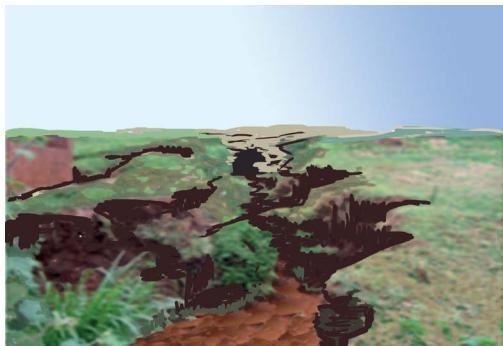
የኢትዮ-ጵያ ትምህር የኢትዮ-ጵያ መሻርሻር (Soil Erosion) ነው:: ኢትዮ-ጵያ መሻርሻር በተንቀሳቸው ወከላይ አማካይነት እና ምን ከበታ በታ የሚንቀሳቀስ ወይም የሚጠኑ ሂደት ነው:: የኢትዮ-ጵያ መሻርሻር በተፈ.ጥር ሂደት ወሰኑ የሚይቀርና አስፈላጊ የሆነ ሂደት ነው ምክንያቱም አዲዲት እና ምክንያቱ እንዲሆና ከድንጋጌ በላይ ያለት አርሱም እና ምክንያቱ መካከል አለበትው:: በተጨማሪያም የኢትዮ-ጵያ መሻራትና መከማትና ማዘን የተመጠበት እንዲሆና ያደርጋል:: ነገር ግን ኢትዮ-ጵያ መሻርሻር እና ምክንያቱ ከሚሰራበት ሂደት ጋር ስራመጠበት በጥጥነት የሚከናወን ከሆነ እንደ በተፈ.ጥር ያልተለመደ ተፈ.ጥርን የሚያችውን ነገር አለ ማለት ነው:: ስለዚህ ሁለት የኢትዮ-ጵያ መሻርሻር አገላለኛ ይኖራሉ:: በመሆኑም ኢትዮ-ጵያ መሻርሻር መደበኛ ወይም ይሳይቷል እና መሻርሻርና የተፋጠበት ኢትዮ-ጵያ መሻርሻር በመባል ይታወቂለ::

መደበኛ ወይም ይሳይቷል ኢትዮ-ጵያ መሻርሻር- ይህ ኢትዮ-ጵያ መሻርሻር በተፈ.ጥር የሚከናወን ሂደት ሲሆን ከኢትዮ-ጵያ መሻራት ሂደት ፍጥነት ጋር የተጠቀሙ ነው:: ይህም የኢትዮ-ጵያ መሻርሻር ሂደት ከኢትዮ-ጵያ መሻራት ሂደት በመጠበት ይነስ ይሆናል ማለት ነው::

የተፋጠበት ኢትዮ-ጵያ መሻርሻር ማለት የተሰራ ኢትዮ-ጵያ ከሚሰራበት ሂደት በፊት ሁኔታ እያተጠረገ ይውስኗል:: የተፋጠበት ኢትዮ-ጵያ መሻርሻር ለተከለት የሚያሳው በእኩልዋት ሪፖርት ለይ ተቆወጥ ለይደርስ በሚቻል የአየር ገበየት ለውጥ ወይም በስው ለይ የሚከሰተው ይኖችን በማውዳም፡ ስርዓት ይጋግሞ በማስታጥ እና በጀለቀር የአስተራዎች ዘዴዎች ምክንያት ነው:: በተግባር እንዲማቻቃውው ሁሉም የተፋጠበት ኢትዮ-ጵያ መሻርሻር በስው ለመጠበት ማለት የሚፈጸመው ነው:: ስለዚህ የተፋጠበት ኢትዮ-ጵያ መሻርሻር ለው-ራውር ኢትዮ-ጵያ መሻርሻር ይበላል:: ይህ ይግሞ የኢትዮ-ን ለማነት ያሳጠል እንዲሆና እና አገልግሎት ተቋማ የሆነ ገጥረ ነገዽችን አያገኝኝም:: ስለዚህ የግብርና የሚሆበት የሚሆበት ይቀኑል ማለት ነው::

ምስል 6- የተገኘ መረጃ

ምስል 7- የተገኘ መረጃ

ተግባር-14

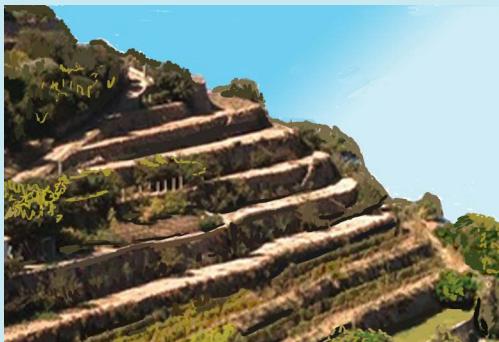
1. ተማሪውች! የምስል 6 እና 7ን በአንከር ከተመለከታቸው በጀት እያንዳንዶችውን የመረጃ ክፍሎች በምን በምን እንደተተቀ እና የተደረሰ መጠናቸውን መሰረታዊ በማድረግ አውቆድሩ::

ውሳኔ ጥናት

ከንሰ

ከንሰ ከአዲስ አበባ ደቡብ የሚሆበት ክፍል 10595 ከ.ማትር ሪቀት ላይ የምት-ገኘ ሲሆን በጠቅላይ 9 ትስፋትን ይህልች:: በብዛት “አዲሽንስ” የተሰለ ቁንቃ የሚኖሩት ከንሰውች አሉታዊ የሆነውን መልከት የሚሆበት እና የተደረሰ መጠናቸውን መሰረታዊ በማድረግ አውቆድሩ:: የካንሰ ታታዎች ማሆ኏ለሁበት ያንጋዢማ:: ይረቱ:: ተራራማ እና ወጪ ገዢ የሆነውን መረጃ በባህላዊ መንገድ እርከን እየሰራ እና እያረሰ እና እንደይደርሱ በማድረግ ውጤት-ማ በመሆኑቸው “Konso Cultural Landscape” በሆነ በየኔበሩ በ2011 ተመዝግበ ይገኘል:: የካንሰ ህዝብ የጥራ የሚባል 3 የሚሆበለሁ መሰረሰበያ አይቀምሷች አሉ-እቶዎች:: እንደዚው ካስረ በጀት በዘጋጀ እድባባይ ተሰጣለበው ገዢ የሚባለውን መዋቅ እየተጠቀቀ መቋ የተባለውን ማሆኑንበት ነው::

ሁለተኛው የእምነት አገልግሎት የሚከሂድበት እና የተጠለ ሲወቻ
ለመተማሙን የሚመማለበት ነው:: ለሰተኞች ደንገጧ ታላቅ የዓመት በዓል
የሚከበርበት ነው:: በከንደ ታላቅ ስራ ወይም ታረክ ስርቶ ለሰራ ሲወቻ
ሰበት ገዢዎም ደንጋጌ የሚተከለለቸው ለሆነ እነዚህም ሲወቻ ወካወቻ
በመባል ይታወቂሉ:: በፊላ በከ-ሳ የከንደ ህዝብ ከተወልደ ታወልደ ስልጣን
ስረከከብ አሳይቷ የሚባል የትወልደ ማስታወሻ የእንጨት ምል ይተከለሉ::

ቁስለ-8 የከንደ እርከን ሰራ

ተግባር-15

1. ተማሪዎች አንዳ የተፈጥሮ ሁኔታ ሲተዘረዘሩ ለለው የተፈጥሮ ሁኔታ ይገኘል::
ይህ አንዳው ለሆነ እንደሚችል በምሳሌ በማስቀመጥ አበራፍ::
2. ለሰተኞች የቀረበውን ትምህር ካለበትም በቻለ የቀረበ-ትን ትምህር
በአት-ከርድት ተመልከቱ:: ቅጥላችሁ የተረዳችሁ-ትን ሁኔታ የእኩበበያችሁ
ማሆበሰበበ ከሚያከናወነው የእራር ተበቃ ስራ ወር በማወመድ
አበራፍ::

3.3. የተፈጥሮ ሁኔታ ተደራሽነት እና የግዢታዊ አፈጻጸም

ቁልና ቅለት:

☞ ምጣና ሁኔታዊ
ግዢታት	☞ ስምምነት
☞ ገለሰቦች ገዢታት	☞ አለመማቅኩዋቸው
☞ ደርፊር	☞ ይኑት
☞ በድናዋ ገዢታት	

ተግባር-16

1. ተማሪዎች! በአካባቢያቸው ስምምነት ለምን ያስፈልጋል?

የተፈጥሮ ሁኔታ ተደራሽነት እና የግዢታዊ ሁኔታ አይደለም:: አንዳ አካባቢ ስርቃቱ ክፍተኛ ለሆን ለለው አካባቢ ደግሞ ገዢታዊ ወይም የለለው ለሆን ይችላል:: ስለዚህ በድናዋ ወይም ገለሰቦች የተፈጥሮ ሁኔታ ወሰንነት ለደረግማቸው አንቀጽ ከእንዲያችው የተስለ ተጠቂሚ ለመሆን የሚያደርጉት ጥሩት ወደ ገዢታት አንዳጋቢ ምክንያት ይሆናል ማለት ነው::

ሀ) የግዢታት ምንነት እና አፈጻጸም

ግዢታት ምንድን ነው? መካከውን? ገዢታት አንዳጋቢ ይሆናል? ወዘተ ለሚሉ ጥያቄዎች ቅተተኩና ወጥ መልስ መሰጠት በደረግነትም በተለያዩ የግዢታት መሰከታቸውን የሰራ ምሁራንን መሰረት በማድረግ ሲለንዳየ ማብራሪያ መሰጠት ይችላል:: የአት-የኩል ፍንቃዎች ጥናት ተቆም የዚጌዎች የአማርኛ መዝግበ ቅለት ገዢታትን «ጥል መብ» በሚል ይተረገጠመዋል:: የ “Lesiu” (1973) አማርኛ አንጻር አውዳዋዎች መዝግበ ቅለት ገዢታትን «ት-ግል» ለይነት አለመስማማት:: መብ:: ወ-ግል:: አለመማባባት በማለት ይገልበዋል::

ለ) የግዢት መነሻ ምክንያቶች

ከርት የተሰጠው ፖስቲክስ ቅዱት በስሳት ወደ ወርቅ የሚ ችልት የሚከናወች መለትም በእኩል ነው፡፡ በእነት እና በስልጣን እንዲማከሰቱ ይገልጻል፡፡

የሚከናወች ሁ.ቁ.ቁ. (Economic): መነሻው እኩል ማቅረብ ጥሩ ነው ስንጻ በድናቸው ወይም ባለቤት የተፈ.ጥር ሁ.ቁ.ቁ. ወሰንት ሲደረግ መግለጫው እንዳታው ከአንዳቸው የተሳሳይ ተጠቃሚ ለመሆን የሚያደርጉት ተረት ወደ የግዢት እንዲገቡ ምክንያት ይሆናል መለት ነው፡፡ ሁሉም በድናቸው ወይም ባለቤት ተጠቃሚነታቸውን ለማሳደግ ያላቸው ተረት እየኖረ ሲመጣ ይህን የለገኘት ለማሳከት ቅዱት የሚከናወች የሚከናወች የግዢት ይሆናል፡፡

እስቶች (Values): - ለዚህ ዓይነት የግዢት መነሻ ምክንያቶች በስው ለቋም የእኩልር ዘይቤ፡ የርዕም ዓለም ምርመራ የለገኘት መቆሪን መለትም የነው መርሆና እምነት መለያየት የሚፈጥረቸው ዓይነት፡፡ ይህም መለት የእኩል መሆበት እመለከከትና እምነት ከለለው ወር ከልማም ሲል ወይም የለለውን የእኩልር ዘይቤ በግድ እንዲከተሉ ሙና ለደርሰባቸው ይህ አይነቱ የግዢት ይፈጻል፡፡

ስልጣን (Power): ይህ የግዢት ዓይነት የሚፈጻልው እኩል በድናን ወይም ባለቤት በስላክው በድናን ወይም ባለቤት ለይሁ ለይሁ የቦላይ ለመሆን ተዕወጥ ሲያሳይና ነው፡፡ እኩል ወገን በስላክው ለይሁ የቦላይ ለመሆን የሚያደርጉው ተረት ሁሉም የግዢት መንበኑ ነው፡፡ ተዕወጥ የደረሰባቸው በድናቸውም ሆነ ባለቤት የተነቀቀትን የህይል መግዛት ወደ ሪፖርት ለማሳደግ መለት ማድረግቸው ለለማዘዴር የስልጣን ምክንያቶች ይኖራል፡፡ ይህ የግዢት እስዱ የሚያገኘው እኩል ወገን ተስናፊነቱን ተቀብሎ የለለውን ወገን የቦላይነት ሲያሆን ነው፡፡

ሐ) የግዢት ዓይነቶች

የግዢት ዓይነት የተለያየ በሆኔም “Fisher” እንዲገለበው በስሳት ወደ ወርቅ የሚከናወች አለት፡፡ እነርሱም ባለቤባዊ፡ በድናቸው እኩል የግዢት ዓይነቶች እና የግዢት ዓይነቶች በሚል እኩል ተግባር የሚከናወች አለት፡፡

1. **ግለቤባዊ የግዢት ዓይነት (Interpersonal conflict):** ይህ የግዢት ዓይነት የሚፈጻልው ሁሉት ለዋቅ በፍላጊት፡ በዓለም፡ በአቀራረብ፡ በተግባሩት መግባም ለዋቅታቸው ነው፡፡ እነዚህ ለዋቅ ለየነታቸውን ለማጥበበና የዓለም ለየነታቸውን እጅምለው መሳከድ ከጅለ በመከከለቸው ያለው ተቋርጥ ይችሳል፡፡

2. በ-ድናዊ ጥቃት (Intergroup conflict): ይህ የጥቃት ዓይነት አንድ አይነት አመልካክለት፣ ማስፈጸም ነገቶች ስምም የተፈጻሚ በ-ድናዊ በ-ተመሳሳይ ከተፈጻሚ ካለለ በ-ድናዊ ጋር የሚያደርጉትን ጥቃትን ያጠቃላላል፡፡ ይህ አንድ በ-ድናዊ በ-ለላኩው ላይ የበለይ ለመሆን ሲፈልግ፣ ለታማና ለንቀቀም የሚፈጻሚ የጥቃት ዓይነት ነው፡፡ መገለሰና ጉዳት የደረሰበት በ-ድናዊ ይህን የበታቸነት ስሜት አምኖ ስራው ስ.ቁር ተቋርጥው የከኔ ይሆናል፡፡ በአቅም ወ-ሳንነት ወይም በተለያየ አመልካክቶች ልበደ ነቅተኛነቱን አምኖ ስ.ቁር የጥቃቱ በለፈ መፍትሬዊ ባይናረውም ይረግባል፡፡
3. አለማካናዊ ጥቃት (International conflict): እነዚህ ጥቃቶች በአለምናው ያረጋግጣል ስ.መን በሁገራት መከከል የሚከሰቱ ዓቸው፡፡ የእነዚህ ጥቃቶች ምክንያት የተለያየ ስ.መንም አንድ ሁጻ በ-ለላኩው ሁጻ ላይ የሚከናወተው መርከትና አካውሏዊያዊ ማሻሻል ወንጀ መገለጻዎች ዓቸው፡፡

ተግበር-17

1. ተማሪውች! በምት-ዓናብት አካባቢ ስለጠለሰባዊ እና በ-ድናዊ ጥቃቶች መነሻ ምክንያቶች ላይ መረጃዎችን ከታችቁ ስምም በማስበበብ እና በግብርና ስ.መን ስለመስጠት ለከናወተ አቅርቦ፡፡

ሙ) የጥቃት አፈጻጸም ዘዴዎች

በጥቃት አፈጻጸም ላይ የተለያየ ጥናት ይከሂደ ምሆኑን ጥቃት የሚፈጻሚዎችን ስልቶች በየራሳቸው መንገድ ያስቀምጣል፡፡ አንድ አምባግሮ ገለግ ወና የጥቃት መፍታዊ ዘዴዎች የሚባለት ድርጅር፣ ስምግልና እና ይኝነት ዓቸው፡፡

መዝጠና 4- የጥቃት አፈጻጸም ዘዴዎች እና ሂደቶች

ተ.ቁ	የጥቃት አፈጻጸም ዘዴዎች	ጥቃቱ የሚፈጻሚዎች ሂደቶች
1	ሽምግልና	
2	ድርጅር	
3	የኝነት	

ተግባር-18

1. ተማሪዎች! በበድን እና በአለማቀራዊ ግዴታዎች መከከል ያለውን ልቦነት እና እንደነት አብራሪ፡፡
2. ተማሪዎች! በዚጻው ስርዓት የአካባቢዎች ማህበረሰቦ በአብዛኛው የሚገለገለባቸው የግዴታት እናታት ዘዴዎችን በመግለፅ እንደሆነ ቤትና አንድማራቸው፡፡

1. ዳርድር /Negotiation/: ዳርድር በግለሰቦ፣ በበድን፣ በበኩርና በሁገር መከከል የሚከሰቱ ግዴታዎችን ለመፍታት ከሚያገለግለ የግዴታት መፍቻ ዘዴዎች እንዲ ነው፡፡ ይህን እንዲ ዘዴው የህሳኔን ተቋሬና ወገኖችን ቅለገታት ይፈልጋል፡፡ ይህም ማለት ተቀራጭ ለመነጋገርና ለየነታዎችን በውይይት ለመፍታት መፈለግ ይኖርባቸዋል ምክንያቶም ሁሉታም ወገኖች ተስማምተው ወደ ዳርድር ካልገባ ተሞራራዊ ለሆን አይችልም፡፡ በመሆኑም አብዛኛውን ጊዜ ሁሉቱን አካላት አቅራጭ ለደርድር ነገሏቸው የሚያደርግ ስነታዎች ወገን የሚያስፈልግ ለሆን ሂደቱም በፍላት ለይ የተመለከት ነው፡፡
2. ስምጣልና (Mediation): ስምጣልና ከግዴታት መፍቻ ዘዴዎች እንዲ ለሆን የህሳኔ ወገኖች ይህንታት የተሰጠው አካል ጉዳዩን በስላምዋ መንገድ ለመፍታት የሚጠበበት መንገድ ነው፡፡ በዚህ የግዴታት መፍቻ ስልት ስምጋይ ሆኖ የሚቀርቡው አካል ስነታዎች ወገን በሆኑም የመጨረሻው የእርቅ ወሰኑ የሚተለለው በሁሉቱ አካላት የጋራ ስምምነት ነው፡፡ ይህን የግዴታት እናታት ስልት ከደርድር የሚለው በተጠቀሱት መከከል ጉዳቶ የሚስተረቁ ስራ የሚሰራው ስምጣል ሁሉቱን አግባብቶ ወደ ቀድሞው ሁኔታዎች ለመመለከ ስለዚ መጨረሻው ያረሳ የሚሸፍ መሆኑ ነው፡፡ ዳርድር ከእንዲ ወገን እንበታ ለሰማ ይችሱባል፡፡ ስምጣልናን ወጪታማ የሚያደርግበው ግዴታት ወሰኑ የጊዜ አካላት ለስምጋይ የሚሰጠት ከበርና እውቀና ነው፡፡ በሁሉቱም ወገን ይህንታት ከለገናና ቅለንም ለማከበር ነገሏቸው ስነታዎች ከለለ እርቅ አይሆኑም፡፡

3. ዓንትር (Arbitration): ይህ ካለው ከቀረብ የግዢት ስልቶች የሚለው ለሰተኞች ወገን ለማቻቸው እልባት ይሆናል የሚለውን ወሰኑ የመስጠት ሁዋዊ አቅም ያለው መሆኑ ነው:: በመሆኑም ሁሉቱን ወገኖች በእንደ ሌይ አውያዣ ጥሩታቸው የተባለውን አካል ለይቶ ወደ ነበሩበት ለለማቅ ቤት ያስተሳልፏል:: ዓንተ ካለውም የሚለው ማቻት ወሰጥ የገበትን ይሆንታ ለይፈልጉ ጉዳዮን ማየቱና ህገን ተከትሎ ወሰኑ የመስጠት አቅም ያለው በመሆኑ ነው::

ወሰን ተናት

የአዲ ማቻት

አዲ የአለም ለጀመ ዓንበር ተሽጋሪ ወገን ሲሆን 11 ተኩስስ ሁንራትን የሚያቆርጥ ነው:: የወጪው የገዢና ተኩስስ ሁንራት የሚባለት አትጥፊያ: ተንሬኝ: አጋዝና እና ከንያ ሲሆን የመሆል ተኩስስ ሁንራት ደግሞ ያለብ ሲሆን: እርትራ: ፈቃድና በፍትሬ ደቻው:: በመጨረሻም የታችቸው ተኩስስ ሁንራት የሚባለት ደግሞ ሲሆን እና ጉብዕ ደቻው:: የአዲ ጉብር ወገዢ ነው እና ተከተል እና ተከተል (አትጥፊ) ወገዢ ደቻው:: ነው እና ከተንሬኝ: አጋዝና ከንያ ዓንበር እና ከንያ ከሚገኘው ከስነዚርያ ሁይቅ ተነስቶ ወደ አዲ ወገን የሚቀላቀል ሆኖ 15% ውሣ አስተዋዕክ ያደርጋል::

አዲ ደግሞ ከገና ሁይቅ የሚከናና 70% እና ከገና የውሃ ደርሻ ያለው ሲሆን ተከተል ወገን ደግሞ ከስነዚርያ ወገን ጉባኤነት ከእርትራ እና ከኢትዮጵያ ተነስቶ ሀስቀል እና ከገና የሚቀላቀልና 15% አስተዋዕክ የሚያደርግ ነው:: እና ከገና ተከተል ከኢትዮጵያ ሲኋለው ውሣት ተነስቶው ከርቂምን ከቅርጹው ውሣ የሚገቡና 85% የውሃ ይዘት የሚሰጣው ደቻው:: በአጠቃላይ እና ከገና ከተማ ከርቂም እና ከገና ይገኙና ተቀለቁለው ውሣት ሀማቻረጥ ማቻትናንያን ባህሪን ይገባለ::

የአባይ ወንበት ተኩለስ ማረጋገጫ ወንበት የምማኑ ሁ.ቁ.ቁ
እናገት መሰረት እንደሆነ በማመድ በዘመኑ የተፈ.ጥር ሁ.ቁ.ቁ ተጠቃሚ
ለመሆኑ ዘርፍ በዘመኑ እንቅስቃሴዎች ፕሮጀክቶች:: የአባይ ወንበት ለቀመናው
ሁ.ቁ.ቁ የእርሻና የመሰኔ ማልማያ:: የእሌካት.ሬክ ታይል ማመንጻ:: የውሃ
አቅርቦትና የአሳ ለማት:: የተፈ.ጥር መሰራተኞች የምማኑ ቅስትና ማረጋገጫ
ምና የሚያገለዋል መሆኑን በመገኘበት ማረጋገጫ ወደ ተግባራዊ እንቅስቃሴ
ገባተዋል:: እ.ት.የድ.ቁ የእሌካት.ሬክ ታይል ማመንጻን በዋናናት የመሰኔ
ስራዎችን ደግሞ በመጠኑ ለማስተካት ታለቁ የህዳሴ ግድብን በመገኘበት ላይ
ት.ገኘለች:: ታህንናይም ለንዳሸ የመጠጥ ወሱ አቅርቦት አለማ በሽክርር
ህዳዊ ላይ የሮመራዎች የልማት እንቅስቃሴ ተጠቃሚ ነው:: የንግድ የውሃ
እስተዋዴና የለለት ግብዕ ግን እነዚህ ማረጋገጫ በውሃ ሁ.ቁ.ቁ ተጠቃሚ
እንዲሆነ እንቅራት እየፈጻሚ ት.ገኘለች::

ይህ የግብዕ አቅም በአንድ በከል የለለው ተኩለስ ማረጋገጫ እ.ከናማያዊ
ተጠቃሚነት መብት በለላ በከል የፈጻሚው ወጥረት በቀመናው ላይ
ግብዕ እንዲሆወልደ የአካባቢው ማሆኑን ስራት ላይ ሲሆን በግብዕ
መረዎች በከል የጠርነት ታምቦር ሲደለቁና የቀረርቶ ዘረን ሲሰማ የነገሮችን
አቅጣጭ ወደ ግብዕ አየገሩ እንዲሆነ መገመት ይችላል::

ቁጥር-9. የታለቁ ሁ.ቁ.ቁ ግድብ በአባይ ወንበት ላይ

ተግባር-19

1. የአት-የኩል እና የግብዕስ በአባይ ወንበት የሚያደርጉት አለመሰማማች በየት-ኩል የግዢት አይነት ይመዳባል? በየግለቻው ካሳቃቻው በጀት የደረሰኞችሁበትን ሁኔታ ስትና ተማሪዎች አቅርቦ::
2. ተማሪዎች! በምስል-9 ሌይ ጥልቷ ውይይት በማድረግ ስለተመለከተቸውት ጉዳይ ማብራሪያ ሲጠቸው::
3. ጉብዕስ የህዳሴውን ጉዳብ በት-ቃወሞም አት-የኩል የግብዕስ ውሣ የመጠቀም መሠረት አሉት በማለት አባይ ወንበት ሌይ ጉዳብ ገንዘቤት የሚከተሉት:: የሚከተሉት ምን ይመስላቸኝል?

ማጠቃለያ

- የተፈጥሮ ሁኔታ ማለት በተፈጥሮ የሚገኘ የሰው ላይ እውቀቱን ተጠቃሚ ወደ ሁኔታ ለለው-ማቻው የሚችሉ ቁጥር እና ቁጥር ያልሆነ ሁኔታ ዓይነ:: በግለማችን ያደገኘ በማድረግ ሌይ ያለና ይህ ሁኔታ ለለም የተፈጥሮ ሁኔታ ተጠቃሚው የህዝቦችን ፍልትቶች ያማረጋገጥ የሚጠቃሚ በተፈጥሮ የሚገኘ የገዢ-መራት ብቻ የሆነ ቁጥር ዓይነ የሚለት ይችላል::
- ለህይወት አስፈላጊ የሆነ የተፈጥሮ ሁኔታ አካባቢ አካላት፣ ለህይወት ለዚህ ሁኔታው ዘዴት በቀኑዋነትና በጀት የሚገኘ ሁኔታው እና የሚመለ ነገሮች፣ መሰረታዊና መሰረታዊ ያልሆነ ፍልትቶችን ለማርካት የሚጠቃሚ በተፈጥሮ የሚገኘ የገዢ-መራት ብቻ የሆነ ቁጥር ዓይነ የሚለት ይችላል::
- ከተፈጥሮ ሁኔታ ተንተናና እንከበከበሽ እያታ እንጋር የተፈጥሮ ሁኔታ ተከተል በማቻውን፣ ለጠና ወይም ለይጠና መቻላቸውን፣ ለቻላቸው ለይጠና መቻላቸውን ወይም የፋይ የሆነ ለንጂ መሰራርት በመጠቀም የሚያልፁ እና ለያልፁ የሚችሉ የተፈጥሮ ሁኔታ ተከተል በሆነው በሁሉት ይመዳባል:: የሰው ላይ የተፈጥሮ ሁኔታ ተግበኝቸውን እያደረሰ ይገኙል:: ስለዚህ የእያንዳንዱን የተፈጥሮ ሁኔታ ተግበኝቸው መካሬ በማድረግ አለታዊ ተግበኝቸውን ለመቆቻም የተለያዩ የመዝከበበያ ዘዴዎች መካሬ በማድረግ አለታዊ ተግበኝቸውን ለመቆቻም የተለያዩ

- የተፈ.ጥር ሁ.ቁ.ቁ. በሁሉም በታ ተደራሽ አይደለም፡፡ እንዲ አካባቢ ስርጾቸው ክፍተቶ ሲሆን ለለው አካባቢ ደግሞ ጉዴት ወይም የለለውም ሲሆን ይቻላል፡፡ ለለዚህ በድጋፍ ወይም ባለቤበት የተፈ.ጥር ሁ.ቁ.ቁ. ወሰንነት ለይታጥማችው እንዳታው ካለንዳታው የተስለ ተጠቃሚ ለመሆን የሚያደርገት ተረት ወደ ግዴት እንዲጠበቅ የሚከናወት ይሆል ማለት ነው፡፡
- የዚህ የግብር መካሻ የሚከናወቶች ሰነት ሲሆን እነርሱም የእ.ከፍማዊ፡ የእነት እና የሰልጣን ዓቸው፡ የግብር ዓይነቶች ደግሞ በሰነት የዚህ የግብር ክፍለው ሲመደበ እነርሱም ባለቤባዊ፡ በድጋፍና ዓለም አቀፍዋ በማል ተከናወል፡፡
- በግብር አራተኛ ሌይ የተለያየ ጥናት ያካሂዬ ችግሮች ግብር የሚፈጸማቸውን ስልቶች በየራሳቸው መንገዶች ያስቀምጠል፡፡ እንዲ አጥቦች (Imboighe) ገለግ የግብር መፍቻ በዚመች የሚባለት ድርጅር፡ ምምጣልና እና ዓይነት መሆናቸውን አስቀምጠል፡፡

የክለሳ ጥያቄዎች

I. ለማከተለት ጥያቄዎች ታክክል ካሆኑ አውነት ካልሆነ ደግሞ ሁለት በማለት መልስ፡፡

1. አባቢ አያር ከሚይዘው ወሰን በተጨማሪ የሚሆነው ዓይነቶችን እና ክረበንዳይኤሌ እንዲሆኑ ተረጋግጧል፡፡
2. ከተፈ.ጥር ሁ.ቁ.ቁ. መከከል የአራር ውክና ቅጂ የአራር በከለት ነው፡፡
3. ማንኛውም አግባብ ያለው የተፈ.ጥር ሁ.ቁ.ቁ. አጠቃቀምና አስተዳደር በአዋር ጊዜ ወሰን በተፈ.ጥር አካባቢ ሌይ ጥሩት ያስከተላል፡፡
4. ማንኛውንም ግብር በሽምጣልና መፍታት ይቻላል፡፡
5. በሆነዚ አለመግባባት ለግብር መንሰኗ ሲሆን ይቻላል፡፡

II. ለማከተለት ጥያቄዎች ታክክለኛውን መልስ የሚፈልግ፡፡

1. ለማከተለት ወሰን የተፈ.ጥር እወጣት ጥቃም ያልሆነው የቱ ነው?
 (ሀ) የካረበንዳይኤሌ እና የአከለድን የጥጥን እንዲኖር ማስታወሻ
 (ለ) ለእንዲስትር ግብር መዋል መ) የአራር መሰርዓትን መከላከል

- አ) ለቅር እንሰሳት መጠለያ
ወ) መልሰ አልተሰጠም
2. ከሚከተሉት ውስጥ ታደሰ የተፈጥሮ ማኅበር አና የሚሆበት ትምህር ማስታወሻ እና ግኝነት ነው?
 ሆ) የከርስ ትምህር መቀት ሁይል ለ) በገዢ-ትምህር ለይ የሚፈልጉ ውሃ
 አ) የከርስ ትምህር ውሃ ለ) መልሰ የለም
 መ) የባህር ጥገና
3. የደምኑ መመሪመን ከሚያስከትልው የሰነ-ጥምህር መቂወስ የሚይከተተው የቱ ነው?
 ሆ) የእዕ዗ት ካርድዋቸ መጥፏት
 ለ) የሰራተኞች ክፍተት መኩብን
 አ) ደምኑ የእዕ዗ት መራቢያ ሁነው መቀበላቸው
 መ) የተፏጠነ የእዕ዗ር መከላት መኖር ለ) መልሰ የለም
- III. ለማከተሉት ክፍተት በታችቸ በተሰማሚያው ቁሳት ወይም ሁሉም መለያ::
- _____የሚፈጻሚው እንደ በድን ወይም ገለሰብ በሌላቸው በድን ወይም
ገለሰብ ለይ የበለይ ለመሆን ተወስ ለይሰሩና ነው::
 - _____ሰሰተኞች ወገን ለግዢቱ እስጣት ይሆናል የሚለውን ውስኔ የመሰጠት ሁዋዊ አቅም ያለው ነው::
 - _____በዚህን መጠን የሚገኘ የተፈጥሮ ማኅበር ለሚሰጥ እንደ ቤት
በጥቅም ለይ ካወል በረጋግጣት በታ ለይ ሲሳቸውን መተካት
የሚይቸሉ ማብቻ ፍቃው::
 - _____የተፈጥሮ ማብቻ ከበልሽት፣ ከተዳደሪ፣ ያለግባብ ከመጠቀም፣
ከጥፏት፣ ከበከነትና ከመሰሰለት መከላከል ነው::
- IV ለማከተሉት ጥያቄ ማብራሪያ ሲጠ::
- አንዳ የተፈጥሮ ማብቻ ለሚሰጥ እንደ ቤት በሌላው የተፈጥሮ ማብቻ ተቆወጥ ያሳይሶል::
እንደውት? በምሳሌ እብራሪ::
 - የሰው ልሆ አካባቢን ለራሳ ማቻ ለማድረግ በእኔበበ ለይ ተቆወጥ ያሳይሶል
ስጠል ማን ማለት ነው? በምሳሌ እብራሪ::

የቀልጥ ቅዱት መኝቶ

የተፈጥሮ ሁኔታ የሰው ልጅ እውቀቱን ተጠቃዋሚ ወደ ሁኔታ ለለውጥቶው ማቅረብ ቅዱስ እና ቅዱስ ያልሆነ ሁኔታ ዓይነቶ::

እንዲሁበዚህ የተፈጥሮ ሁኔታን መጠበቅ እና ከከላደ መከላከል ማለት ነው::

ታክሽ፡ የሰው ልጅ ለጠቀምባቶው ለቀንስ፣ ለጠኩ እና በተፈጥሮ ሲሳቻውን ለተከና የሚችሉ የተፈጥሮ ሁኔታ ዓይነቶ::

እ-ታክሽ፡ በውስኑ መጠን የሚገኘ የተፈጥሮ ሁኔታ ለሆነ የሰው ልጅ እንደ ከተጠቀሙበት በቻለ ከነበሩበት በታ ለይ ሲሳቻውን መተካት የሚይችሉ ዓይነቶ::

ምዕራፍ-4

ዘመናዊ የኢትዮጵያ
ቻርክ

መግለጫ

ይህ ምዕራፍ በኢትዮጵያ ሲመናዊ ማධ්‍යነት የጥናረሱታ ሂደት የተቋሙረበትን 1855 መካከል ያደረገ ሲሆን የኢትዮጵያ የግብር አንድነትና ለዓለምኑን ለማስተካከል የተደረገ ትግልዎችን ይቀበሳል:: በዚህም ወር ወር የታረክ ክሰተቶችን ማለትም የአዊ ተወዳሪስ አነስተኛ:: በአዊ የተረክ ሁኔታ እና በፊግማዊ አዊ ጥናልኩ የአስተዳደር በመን የነበረውን የወጪ አገርች ወረሱ ሌሎ ያተከራል:: በተጨማሪም ከእድዋ መርነት በቻላ በኢትዮጵያ የነበረውን ማህበራዊ:: ምጣኬ ሂብታዊና ሳለቴክዋ ለውጭዎች:: የጠለያንን ወረሱ በመን (1936-1941) እንዲሁም የሰማለያ ወረሱ የዚህ ምዕራፍ ይዘዋል ተቋሙ::

ከምዕራፍ የሚጠበቅ ወጪዎች

ተማሪዎች ይህን ምዕራፍ ከተማሪዎችሁ በቻላ:

- ☞ ሲመናዊ የኢትዮጵያን አመሰራረት በንግድ ታቀርባለቸሁ::
- ☞ የሰራራ የንግድ መሰመርችን በከርታ ሌሎ ታሳይለቸሁ::
- ☞ አትዮጵያ ከወጪው ዓለም ጥር ለሰነበረት ባንቃነት ትተነትናለቸሁ::
- ☞ አትዮጵያዊያን የወጪ ወራሪዎችን ለመመከት ያደረጋቸውን ተረድሎምች ታደንቃለቸሁ::
- ☞ በደህን አድዋ በመን የታየ ማህበራዊና አከምማያዊ ለውጭዎች ተገመግማለቸሁ::

4.1. የዚመናዊ አገር የኢትዮጵያ ጥምህራር

ተግባር-1

1. ወጪን መሰኞችን የሚከተሉት መግለጫዎች ነበሩት? የጥምህርውያት
ለከፍል ወደፊት ተሸጠዋል፡፡

በኢትዮጵያ ከ1769-1855 ዓ.ም. ቤት ውስጥ ማብከላዊ መንግስት በእርስዻ በርሳ
መርነት የተዳከማበት ወጪን ነበር፡፡ ይህ ወጪን “ወጪን መሰኞች” በመባል
ይታወቂል፡፡ ወጪን መሰኞች የከተማው በአዲ ተወድርበ መነሻት ሲሆን ገንዘብ
ነገድና ማብከላዊ መንግስት ለመመሰረትና የዚመናዊ ለውጥ ለማያዝት ከፍተኛ
ጥረት አድርጋዋል፡፡

4.1.1 የዳግማዊ አዲ ተወድርበ ወጪ (1855-1868)

ሀ) የከና ትደስ አነስተኛ

ከዚ ሁዳደር ከደጀለማች ሁዳደር ወ/ሃይርጋስና ከወይዘና አት-ጠገብ ቅሬ ውስጥ
በ1818 አካባቢ ተወስኑ፡፡ ከወለደቶችው ጥሩ በጀት የልዕነት ቤታዊውን ከቅርቡ
ገኘ ደቃሁማች ከንፃ ወር አስፈላጊ፡፡ ከደጀለማች ከንፃ ወር በነበሩ ቤቱ የበተከሱት
ትምህርት እና ሁንጻ በቀል ወታደራዊ ስልጣና አገኘተዋል፡፡ ደቃሁማች ከንፃ
በ1839 ከጥሩ በጀት ከኩ ትደስ ስራቸ፡፡ ከደጀለማች ከንፃ ወር በነበሩበት ወቅትና
በሽፍት-ነት የዚመናዊ ወታደራዊ ከደረሰደረትና የአስተዳደር ስራን ተለማግኘድዋል፡፡
በ1848 ከግብያት ወር የደበርከ መርነትን ተዋግተው ለመጀመሪያ ቤቱ ተስነኑ፡፡
ነገር ግን ይህ ስንፈት የወደፊቱን የወጪው ስለሆነ፤ የዚመናዊ የጠር መሰራም እና
ስነ-ስርዓት ያለው ምርመራ ግንባታ ላይ የነበረውን እቅድ እንዳቀርብ ምክንያት
ሆናል፡፡

ከዚ ለቅ ያለ የጠር ስት-ሮ-ቴክ ዕውቀት ባለቤት መሆናቸውን ያስመሰከሩባቸው
ተከታታይ ደሰኛን በትክክል ገኘ ደቃሁማች ጊዜ ገርአማኑ ላይ በ1852፣ በብሩ
አለጊዢ በለለሙ ስስት የደረሰአገኘማች ማብረካ በነበረው ባለባቸች ላይ በትርጉ
በታኂ በ1853 ደል አገኘተዋል፡፡ በ1853 በአይኩል መር ማረዳ የመጨረሻውን የየች
ባለቤት ተንስ ሲሆ አለን አስነኑ፡፡ በ1855 የሰማንኑ መዝናድ ገኘ ደቃሁማች
ውጭ ደረሰና ላይ በማስነና የዳግማዊ ተወድርበ ገንዘብ ነገድና ለአገር የዚመናዊ በመሆን
በደረሰና ማርያም ቤት ክርስተያን በአበሮ ምርመራ ተዋግተው ከውድ ይሩ፡፡

ጥሰስ 1፡ ደግማዊ አቶ ቴወደደብ እና በውሃቶች

ለ) ደግማዊ ቴወደደብ የኢትዮጵያን አንድነት ለመመለከ ያደረገት ተረት

አቶ ቴወደደብ በኢትዮጵያ ጽልቤዕዋ አንድነት ለማምጣት የተለያየ እርምጃዎችን ወከደዋል፡፡ በዘመናዊ መሠረት ከተትራያዣ ይር በመሆኑ የኢትዮጵያ ተዋህዳ ዕምነት የኢትዮጵያ ፍይሳማት አንዲሆን ጥካሬዎች፡፡ ቴወደደብ በወለድ፡ ነፃዎ፡ ስወ እና ተግራ ግዢቶች ተከታታይ ወተዳደሪያ በመጀመሪያ በማካሂድ የአካባቢ ባለቤቶችን አሰወግድው የራሳቶች ተማኝ የአካባቢ ገዢዎችን ለይመዋል፡፡

በዚ ዘመናዊ ለውጭዎችን ለማምጣት አሰመው የተነስተ እና ቴወደደብ በበተክሱነት ወሰኔ የነበረውን ክፍፍል እና በራው በሽፍታና በወታደር መዘረሩትን ለማስቀም ተግለዋል፡፡ በተጨማሪም በርሃት፡፡ ከአንድ በላይ ማስተካት ማማጣት፡፡ እና ለለዕች ነፃ ማህበራዊ ዳርጋቶችን ለማስወገድ ተረዋል፡፡ የአውሮታን የቴክኖሎጂ ዕድገት በኢትዮጵያ በማምጣት ሁኔታ አንዲሰላጥን ክፍተኛ ተረት አድርጋዋል፡፡ ከሁሉም በላይ እና ቴወደደብ አንድነቱ የተጠበቀ፡ መዝናሬ መስተዳድር ያለትና የውጭዎችን መቆቀም የምትታል እትዮጵያን ለመንግባት፡ ይከመዋል፡፡

አቶ ቴወደደብ ለያሳካ ከፈለጋቸው በዘመናዊ ለውጭዎች መከከል ይመወከ የሚከራለው ቅጂ ለረዳቶች መንግባት፡፡ የወጪ መሰራይ ማምረት፡፡ እና ለለዕችም ነው፡፡ ይህንንም ለማሳካት የሙንግባትን ገበ ለማሳደግ አሰቦዎ ነበር፡፡ ከግብር ነፃ ከነበረው የበተክርስቲያን መረት ለይ ባጋር ለመሰበሰበ ጥካሬዎች፡፡ አንዲሆናም በአንድ በተክርስቲያን 2 ቀድሞና 3 ዓይቀዶች በቻ በቻ ተቋው በማስተካት ተስማዘ

አስተላደቂዎች:: ከሆኑታም ድርጋቸን በፊት በመቻወም በንግድ ላይ ስም የማጥሩት ነውም ካሱቱ:: ሁገራቸውን ለማዘመን ካለቸው ፍላሽት በመነሳት በአውሮፕ ታክናቶ እርዳታ መድኅና መመንሻ ለማምጣት በተለያየም ለእንግሉዝ መንግሰት ተደርጋሚ ጥያቄ እቅርቦዋል:: ከአውሮፕ የሰለጠነ የሠው ሁያል ለማጥኑት የደረገት ያለበለስ ጥሩት ፍራ እልባ በመሆኑ እኔ ተወድርስ በሀገራቸው የማጥኑትን የአውሮፕ ማሳያናዊያንን ስብሰዕው በማስር ጉዳት (ዶጂታብር አጠቃቢ) በቀቀሙት የጠረታበት ማቅረብ ማከከል መመንሻና መድኅና እንዲሠራ አዘጋጅ:: ማሳያናዊያናም ከኢትዮጵያውያን ባለሙያዎች ዝርዝር በመሆኑ መመንሻዎችን እና መድሪሻን የሠራ ለሆኑ ከእነዚህም እንዲ ለባለቸዋል ይባላል::

ገቢ 2: የማጥኑ እኔ ተወድርስ ያለፈት ለባለቸዋል መድኅ

እኔ ተወድርስ አለማቸውን ለማስካት በወሰኖች እርምጃ ምክንያት በሀገር ወሰኖች በውጭ መለያቸው በረከቱ:: የአካባቢ ጽሑጥናን በሁያል ለማንበርከኩ መጥናከራቸው ተቀናቻቸቸውን ስለበዕው ተደርጋሚ ወተደራዊ ነውም ለማካሂድ ተገደዋል:: በ1867 በአውሮፕ እዋዴች እና የደረገት ተደርጋሚ ወተደራዊ ነውም የተለያቸው የኬዕ ተወድርስ ሲሆቷ ቀጥሩ በጣም ቅንስ ነበር::

በዚህ ወቅት እስረዴች እንዲሸፋ እንግሉዝ በተደርጋሚ መልካተና በትልካና ዘጋዴ ነገሏች ጥያቄውን አልተቀበለትም ነበር:: በመሆኑም በ1868 እንግሉዝ በጀናራል ይበርት ዓጥያር የሚመራ ለሆኑ ወደ ኢትዮጵያ ለከተት:: ለእንግሉዝ መር እቅማው በማስያየትና ተባባሪ በመሆኑ የቆጣማዊ እኔ ተወድርስ መንግሰት እንዲወደች ከፍተኛ ማና የተጠቀቃት የትግራ ጽሑጥ ድጋጌማች ከስ ምርመራ ነበር:: ለተደረገነቸው ወለታም የእንግሉዝ መር ለካሳ ምርመራ በርካታ የወር መሰራዎች እና መያተና ለጠቃቸው:: ከመያተቃቸው ወለጥ የወር እማካሂ ሆነው ይገልጻለት::

ከረከሱም አንዳ ፍቃው:: በሁሉም ሁይለታ መካከል የመጀመሪያውና የመጨረሻው ታሳቁ መርነት የተከሂደው መቅረብ አጥባ ስር በሚገኘው እርጊ ማዳ ሌይ አጥረል 10/1868 ነበር:: በዚህኩል በፈቃዣውና ገብር የሚመራው የአዊ ተዋድሪዎ ሙራዊት ሌይ ክብድ ጉዳት ከመድረሰ በተጨማሪ የጠሩ መረጃ ተሰውተዋል:: ይህ ክስተት በእኔበበ ገኝምችና በኋህናቱ ተቋሙጥ የተደከመትን የአዊ ተዋድሪዎን ወዳቀት አኅጻው:: የኢንግሊዝና ያለምንም ቅድመ ሆኖታ እና ስጥ ጥያቄ ባለመቀበል ዓማማዊ አዊ ተዋድሪዎ አጥረል 13/1868 ላላቸውን በሽተጥቃው ገደለ:: እንግሊዝና ከደረሰት ወዳሙት በተጨማሪ ከፍተኛ የቅርብ (የንገድ ነገሏችን አውድ መምር በለሎችም ቅርቡች) ሌይ በረሩ ልዕማዋል::

ምንም አንዳ ከአዊ ተዋድሪዎ ሁልፊት በኋላ አለመፈጻሚትና የሰልጣን ሪከታ በስፍንም ወደ ወሮ መሳሪያት የመመለስ ሆኖታ ጥን አልነበረም:: በቀጣይነት የተከሂደት መርነቶች ለንጂስ ነገሏችን አንዳ ወደ ወሮ መሳሪያት ለመመለስ አይደለም:: ወሮ ለመድሩት ተደካከሶ የነበሩት የለበታው ወግኑም ነበዬ ገበረ መድሃን:: የትግራይ ከሳ ምርመ እና የሰውው ገንዘብ ምኞልኩ ነበር:: ተተክወቃቃው የተዋሂድና አትዮጵያ ገንዘብ ነገሏት ለመሆን መፈለጋቸው ከአዊ ተዋድሪዎ የወረሰኑ ሁሉም ነበር ማስተካከለ:: አዊ ተዋድሪዎ በእኔውት ባይኖሩም አንዳ የወሮ ለሳሳይ ለማሻሻል::

ተግባር-2

1. አዊ ተዋድሪዎ አትዮጵያን ለማዋሩ ከተጠቀመት ስልት ምን ተማሪችሁ?
2. እንግሊዝና አዊ ተዋድሪዎን ክፍል በኋላ አትዮጵያን ለምን በቁና ማዘተ አልሆነም?
3. የወሮ አትዮጵያ ምስራታ እውን ለማድረግ ያጋጠሙ ተግዳሚቶችን በግል ዘርዝሩ::
4. አዊ ተዋድሪዎ የወሰዶችው እርምጃዎች ተከከል ፍቃው በለችሁ ተሰጣለችሁ? በበድን ተወያይቶችሁ የተሰማማችሁበትን ለከፍል ወደቀችሁ አቅርቦ::
5. ስለ አዊ ተዋድሪዎ ወሮን በመማሪችሁ ያገኘችሁትን ተቀናው ለከፍል ወደቀችሁ ማስረራይ ስጠ::

4.1.2. የኢትዮጵያ የተጀመረው ማንኛውም አገልግሎት (1872-1889)

ተማሪ-3

- ተማሪው ከመቅደላ መርነት በኋላ በአዲ ቴወድሪስ ስለተተከት ገንሰ
ነበት ለከፍል ዝደቂቃቸው አብረሩ::

ከመቅደላ መርነት በኋላ ወውድ የዳኅት ውጤናም ስብሰብ ገንዘብ ስምን
በንግድና ስማቶዎም እኩ ተከለበየርጻለ (1868- 1871) በመባል ይታወቂሉ:: ካር
ገን በቁሳይ 1871 ተግራይን ለማስተካከል በሀመተቱት ወቅት በአስጥ መርነት ካስ
ምርመን ገጥመው ተሽንፈው ተማሪዎ:: ካሱ ምርመን በጥር 1872 እኩ የተጀመረው 4ኛ
በመባል የኢትዮጵያ ገንሰ ነገሮት ሆኖ::

ገዢል 3፡ እኩ የተጀመረው 4ኛ

በአዲ ቴወድሪስ የተጀመረው የማርያም መንግስት ምስራታና የኢትዮጵያን አንቀጽ
የማስተካከል መካሬ በአዲ የተጀመረው 4ኛ ወመኑም ቅጥል:: እንደ እኩ ቴወድሪስ ሁሉ
እኩ የተጀመረው ሆኖ የማዋዣ ተረጋግጧውን የቀበሌ ሲሆን በትንድር:: ክፍያ::
የች እና አማካይን ለማስተካከል ወመኑም አካሄድዋል:: እኩ የተጀመረው ከአዲ ተስማ
(ገንሰ ተከለ ማይጣት) ወር ሠላም በማውራድ የትክክል ገዢነታውን ተቀብል::
በተጨማሪ 1881 ተከለ ማይጣት በሚል ስም የትክክል ከፌ ገንሰ በማድረግ

4.2. የ19ኛው ክፍል አጠቃላይ የስራራ ገንዘብ

ቁልፍ ወል

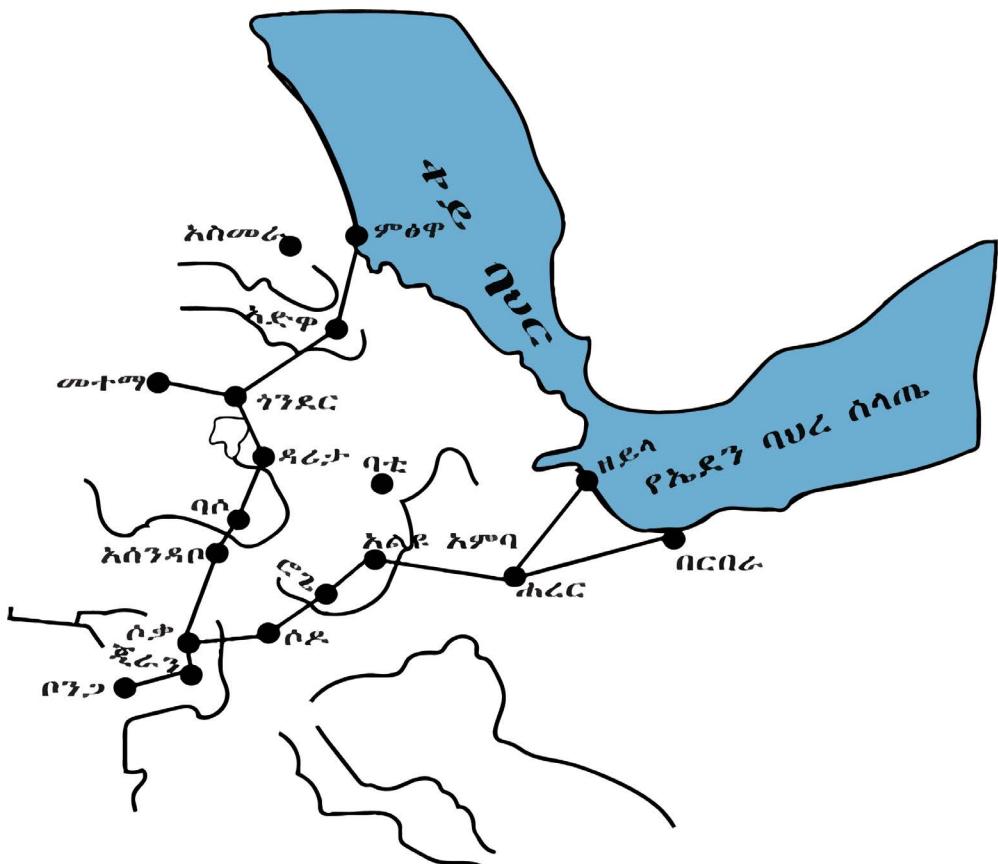
የስራራ ገንዘብ

ተግባር-5

- የወረቀት ገንዘብ ከመታተማቸው በፈትሮ ወና ወና የመገበያያ ግብኬቶች የጊዜ ቅጽ እንደለበሩ ዘርዝር::

በኢትዮጵያ የ19ኛው ክፍል አጠቃላይ የስራራ ገንዘብ ወሳኔ አካልምያያዊ እንቅስቃሴ ነበር:: ይህ የንግድ እንቅስቃሴ የአካባቢና የስራራ ገንዘብ በመባሉ ይታወቂል:: የንግድ ለመዋጫ ለተሟኝነት የነበረው በዋናነት ስቀጥና በሽቀት በመለወጥ ነበር:: በተጨማሪም እንደ አጥሌ መው እና የመስከላለ ሕቀጠች እንደመገበያያ ገንዘብ በመሆኑ ተቀም ለይ ወላዋል:: በኢትዮጵያ እንዲሁም በአፍሪካ ቅጽ ለነበሩ የተለያዩ ህዝቦች ገንዘብ ወና የግንኙነቶቸው መዳረሻ ነበር:: ለበዚህ ሁኔታ የኢትዮጵያን ከውጭው ዓለም ሪፖርት የሚያገናኝ እንቅስቃሴ::

የስራራ ነገዶች ለዚህ ማቋት በልቀው ለሰንጻ ለሰንጻ በደንብ በደንብ ተደርሏቸው ይዞታ ነበር:: የቦድኑ አለቸ ነገድኑ ተብሎ ይጠናል:: የነገድኑ ወና ተግባር ገንዘብ ማስተባበር:: የሚያጻሩትን በታ መምረጥ እና ለዚህ ማቋት አቆርጠው ሲለማችል ማንኛውም አካር ለመከላከል በድኑን ማስተባበር ነበር:: ከዚህ የሚነው የስራራ ገንዘብ መሰመር የተለያየ የኢትዮጵያ ክፍልዎችን የሚያቆርጥ ነበር:: ከዚህ ወደ ብሔን እና ስዕን አቆርጠ እንዲ ወደ ስዕን ምድረው አቆርጠው ማለትም አስተዋዣ-ባለ-ዓረታ-ይፋት-ይፋት-ነገር ይቀጥልና እንዲ ወደ መተማ ሲሄድ ሁሉተኛው በአዲዣ ወደ ምልዕም ይረዳል:: ለለዚ አለቸ ተነስቶ ወደ ለፋ-እሌክትሪክ-ኤሌክትሪክ-ኤሌክትሪክ በይሱ እና በጠበቅ ይገባል::

ቻል 4- 19ኛው ክፍለ ዘመን የንግድ መሰመርቶ (ጥንቃ: ልሁ ነው.ደ፡ 2002)

ተግባር-6

1. መዕስናበትን በማንበብ ወይም ስምቶን በመጠየቅ 19ኛው ክፍለ ዘመን አትዮጵያ ወደ ወጪ የምትልከቶችን እና ወደ ሁንጻ ወሰታ የምታስተዋዱትዎችን የኩ የኩ ጥርቶች በመዘርዘር ለክፍል ዓይነቶች አስረዳ::
2. በአሁኑ ገዢ አትዮጵያ ወደ ወጪ የምትልከቶችን እና ወደ ሁንጻ ወሰታ የምታስተዋዱትዎችን የኩ የኩ ጥርቶች በመዘርዘር ለክፍል ዓይነቶች አስረዳ::

4.3. ኢትዮጵያውያን ለሁሉ አንድነትና ለዓለምነትን ለማስጠበቅ የደረሰት ትግል

4.3.1. የግብዕስ መሰራተኞች እና የኢትዮጵያ ፌላ

ተግባር-7

1. የኢትዮጵያና የግብዕስ ቅድመት ግንኝነት ማንኛውም ሰራተኞች እና የተመሳረተ ነበር?

ኢትዮጵያና የግብዕስ ቅድመ በግብር በሚያመጣት የረጅጥም ቤቱ ግንኝነት ነበረቸው:: ነገር ቤቱ ቅድመ በ19ኛው ክፍለ ኮሚሽን በፌዴራል መጠን ሁሉ የግብዕስ መሰራተኞች ነገር የኢትዮጵያና የግብዕስ ቅድመ አንዳሸያም የአባይ መነሻ የሚገኘውን ኢትዮጵያን የሚያከተሉት በመሆኑ ግንኝነታቸው ላይ ተቆልኝ አሳይቷል::

የግብዕስ መረጃ የዚህ መሰራተኞች የአባይ ወንበኩ ተፈለጋን መቀጣጫ ነበር:: በዚህም መሠረት የመከመድ ዓለ መንግስት በ1821 ለተደንን ተቀጣጫ:: የአባይ ወንበኩ መነሻ አንድመሆኝ መጠን ኢትዮጵያውያን የግብዕስ ወረራ ለሰን ሆኖም ለማቅረብ ማስቀመጥ ስሜን:: ይሞበያ እና የአስተኛ ስክድዎች (Shiekhdoms) ላይ ተቃት ልዕማቸው:: የግብዕስ የመጀመሪያው የመሰራተኞች አይደርም ኢትዮጵያ በዚህ መሰራተኞች የግብዕስ የሚገኘውን ሁኔታ ከሚሸፍ ተረጋግጧ ለመመከት ጥረት አድርጋዋል:: ባብዕስ ቅድመ በኢትዮ-አዲስ ድንበር የሚገኘውን ሁኔታ ከዚያ ተረጋግጧ ተመሳሳይ በመሆኑ የግብዕስ የሚገኘውን የሚቀመጥ አዋጅ ቤቱ ለማቅረብ አንዳሸያም የግብዕስ ወደፊት ለሰን ሆኖም ለማሳከትና ተለቂ ቅድመ በስሜን አድራሻ ለመገኘት የአባይ መነሻን መቀጣጫ በሚሌ እሳበ የወጪ እርምጃ ነው:: ተከራካሪ ለማቅረብ የግብዕስ የሚሰራበት የግብዕስ የሚገኘውን የሚፈጸም እና የግብዕስ አውጥ::

የመጀመሪያው የግብዕስ ወረራ ሆኖም በመሆመድ ለውጥ ታክክለኛ የአዲስ ከተማን በ1875 ተቀጣጫ:: ሁሉተኛው ወርሱ መ-ንብረት የተዘረዘሩ የሚሰራበትና የግብዕስ የሚፈጸም የሚፈጸም እና የግብዕስ አውጥ::

እና ፌርማን ተወስኝ እንዲሆም በኢትዮጵያ የግብር ወረዳ ዕቅድ አውጭ ከታች ተነስቶ ወደ መሆል ሁገር ገሰሰ:: ሁገር ግን የሙኒዘንና 500 ሲሬቻት ስዋ ከመድረሰ በፈቻት በአዲር ሁገር ተደመሰሰ:: ማስተኞች በደንብ የታጠቀውና በደንማርካዊ ከለኔል አረንድረጥ የሚመራው ሁይል የመረብ ምላሽን ካልል በማቅረጥ 1875 የመረብ ወንበ ደርጅ ሌይ ይረሰ::

አሁ የአንበሳ ጉዳይና በስላም ለመፍታት ያደረገትት ጥሩት ባለሙስነቱ ወደ መርነት ገበ:: የገዢ ነገራቱም የከተት አዋጅ አውቹ:: የገዢ ነገራቱ ባደረገትት የከተት አዋጅ 20,000 የሚገመት መር ምላሽ ለጥቶ ነበር:: እኩ የአንበሳ መኖን እየመሩ መረብ ወንበን አቅርቦው ፍጥምበር 16/1875 የተገዢነት መርነት ተዋን:: በዚህናው ከለኔል አረንድረጥና በርካታ ግበዋይና ተገዢለ እንዲሆም የዚህ መሰረቶች ተማሪዎች:: የሰዕ አሳኔ ስንፈት በትክክልነበሱ በተገዢት ይሰ ምክንያት ከኢትዮጵያ የወጪዎች ማተኞች ለቃ አልወጣቸው:: ከዚ እኩ እስማኑል ለሌላ ዘር የበቀለ መርነት መዘጋጀት ይመራ:: በቀጥሮ ዓመታዊ በደንብ የታጠቀና በመሆመና ላይ ተናወነ እና በአማራኩው ይኋላል ለጋንዘን የሚመራው መር የሰማናዊ እትዮጵያ ማተኞችን ወረዳ:: ሁሉተኛው የኢትዮ-ግብር መርነት ጉዳዕ በማባል ከተገዢት አቅራቢያ ሌይ ከማርች 7-9/1876 ተደረገ:: በዚህና ባብ ደግሞ ተስኅራቸ::

የግብር ስንፈት ከባድ የፖስቴክ ከሳራ ስ.ምን በ1879 ከዚ እኩ እስማኑል ከሚልማን ከመውራዱም በተጨማሪ በ1882 በኢንግሊዝ ቅጽ አገባብ ሥር ወደቀች:: የሰዕ በዚህና በትክክልነበሱ እና እትዮጵያ ያለቸ ለዓለምት ሁገር የማት-ቀበለውን ሁሳብ አቅረቡቸ:: ከነዚህም ወሰኑ የዚህ ከስ እንዲከፈለት:: የዚህ ምርከቶች እንዲፈፀድ:: የተማሪዎች የዚህ መሰረቶች እንዲመለስ እና የተወለት ጉዳዕ ማተኞች እትዮጵያ መጠየቁ እንደት-ተው የሚለ ነበር:: በኢትዮጵያ ምክንያቶች ማቋኑን በስላም ለመፍታት የሚይታለበት በመሆኑ ማረጋገጫ::

በ1880ዎች መቋመራይ ዓመታት ማብዕ ከኢትዮጵያ ጽሑፍ ዓጥለማሳያዊ ሁብረት መፍጠር ልላት:: ለዚህ የአቅራቢያ ለውጥ ሁሉት ከስተቶች አስተዋጽኑ እድርጋዋል:: የመቋመራዱው ማብዕ ከ1882 ይሞር በኢንግሊዝ መሆኑ ነበር:: ሁሉተኛው በስራ የሂድማናቸውና በፊርማና ገቅናቁ በማህዳከቶች ተነስቶ የግብርን መር በመበታት ለተናና ተቀባዩ:: ከምዕራብ ስ.ምን የተቋመሩው የሚህዳከቶች ተቋት የግብርን መር በማስነፍ የተወሰነ የግብር ወታደሮችን በኢትዮ-ስ.ምን ይጋበር ከበዕዋናው:: ማብዕ ቅጽ ገዢው እንግሊዝ የሚህዳከቶችን ተቋት ማስቀም ለለተሳናቸው የተከበበውን ለመዋት ለማስለቀቅ ለሌላ ዘር መፈለግ ይመራ:: በዚህም መሠረት

እንግሉዝ አትዮ-ጥብስ ግዢት-ን በሠላም ወል በመቁጭት የኢትዮጵያን እርዳታ መጠቀም ፍል:: ለተሟም የእንግሉዝ መልዕስትኝ ጽር አድማራል ስር የለም ሲውት ከዚህ የአንበሳ ጽር 1884 የአውት (አድዋ) ስምምነት የተባለውን ተፈራይሙ:: የሰምምነቱ የመጀመሪያ እንቀዱ አትዮጵያ የምጽዋን ወደብ በነፃ መጠቀም እንደምት-ቻል የሚገልጻ ነበር:: ሁሉተኛው አትዮጵያ የተደረገበት ማሞች እንደማረጋገጫ ይጠቀሳል:: በስዕተኛው እንቀጽ አትዮጵያ የተከበበውን የግብዕ ጥር በግብጽ በተሳሳይ የሚገልጻ ወደ ማሻሻል ወደ ምጽዋ ከዚያ ወደ ተስፋ እንዲመጣል::

የአውት ስምምነት ለኢትዮጵያ የባህር በርና የተደረገበትን ማሞች የሚያስጠበቅ በሆነም አትዮጵያን የሚሆ኏ልኝ ተለት አድራሻ:: እኩ የአንበሳ የአውት ስምምነት ማሞች-ቻውን ለመውጣት ፍል አለ-ገን የግብዕን ጥር ከከበበው እንዲያተረኞት አለበት:: በ1885 ፍል አለ-ለ ከሚሆ኏ልኝ ጽር የከ-ፊትን ጥርነት በመዋጭ ተልዕናቸውን ተወጪ:: ነገር ገን ይህ የኢትዮ-ጥብስ ሁሉት በስዕተኛው በስምን-ምጀራብ አትዮጵያ ማሞች ለይ የሚሆ኏ልኝ ተቋት አስተካላል:: ከምንም በለይ ይገባ ስምምነቱ ጠለምን የምጽዋን እንደት-ይሁ በር ከፍጻል::

ተግባር-8

1. የአውት ስምምነት ያስከተላቸውን ሁኔታ በበኩን ገምገማችሁ ላይ አቅርቦ::
2. የአውት ሁኔታ የአውት አዋጅን ይፈጸም ለመምህራቸሁ አቅርቦ::

4.3.2. ከአውት ወል በንገት የተከከለ ሁኔታዎች

በወሰን መሰረት በነገት ለኢትዮጵያ በመለከም ምጽዋ ለማለያዊ ተስጠ:: የአውት የአንበሳን ተያቄ ተለ በማለትና የአውት ስምምነትን በማኅሩ በ1885 በእንግሉዝ ሂሳብና ተከተል ሁኔታ ለመውጣት እንደለቀቁ ይዘው:: ከዚያ የከ-ው ይገባ በለም ማሞች ወደ አትዮጵያ መሆኑ እንዲይገባ አገዲ:: ከዚያ ገብር በለ እንዲሆኑ ወደ መረብ ምሳሽ (የዘራው እርትራ) መሰራተኞች ይመሩ:: እንግሉዝ በለም በማስጠር ምጽዋን እንደት-ይሁ የጋቢዎች ለሆነ የለማውጥ የፈረንሰዎች በቀይ ባህር ከልል መሰራተኞች ለማስቀም ነበር:: በለም የተመረጋገጫው ይከማና እንግሉዝን መይናከር ለለማት-ቻል ነበር::

ተግባር-9

1. ጥርጋትን በሰላም ማጽሕት የሚኖረውን ፊይይ አበራሪ::

ጥልደዋች ከዚያዊ ወደ መረጃ ምሳሽ መስፈርቶች ስሸምና የመረጃ ምሳሽ ጉዢ ሲሆን አስተ እንግዲ ተቋውጥ አስመ:: ጥልደዋች ተቋውጥውን ቅለ በማለት በድርጅታቸው በመቀጣቸው ሲሆን አስተ 20,000 የሚገመት ጥር ይዘው በመዝሙር በሁሉቱ በቃዋቂ ለቀጠና ወኪ የመፈፀምና ጥልደዋች ለማስለቀቅ ባካሩ:: በጥናትና የሚከተሉት የጥልደዋች ማስለቀቅ ካብ በ.ምንም በ1887 ዓ.ም 500 የጥልደዋን ወታደርቸን በአስተ ጥር ይጋለ ላይ ተደመሰሳ:: ይህ የጥልደዋ ይለ በመባል የሚታወቁ ስ.ምን ለጥልደዋች አስፈንጻዊ ክስተት ነበር::

እንግላን ጉዳይን በሰላም ማጽሕት ይረዳል ጥርቻል የሚባል መልዕክቶች የለከቻ በ.ምንም ለሳካ አልቻለም:: ለዘመኑ ምክንያቱ የጥርቻል የመፈፀም ሁኔታ ለይጋለው ግዴት እኩ የካንሰ በይሩ ይቀርታ እንዲጠይቀ እኩ ጥልደዋች ለቀጠ:: ወኪ፣ ከረንንና ለለም የቀይ ማህር መረጃዎን እንዲይዘጋ የሚጠይቀ ነበር:: ጥልደዋች የመፈፀም ይርጋና በመከሂድ ላይ እያለ ለቀጠን እንደገኘ ይዘ፡፡ የእኩ የካንሰን መንግስትና ቁለጥት ወሰጥ አስገቡት:: በኢትዮጵያ ነገሱት ላይም እኩ ተደቀነ:: እኩ የካንሰ ከከተው ከሚሞኑት በቃላ ተረዳ-ገብ የሆነ ቅጂዎች ይጠማቸው ስ.ምን ጥልደዋች በስሜን፡ ማህዲስቶች በስሜን ምዳሪ እንዲሆም ከንተሰ ማኅለ እኩ ከንተሰ ተከለ ሂይማየት ጥር ወሰጣዊ ቅጂ ተፈጻሚ:: በመሆኑም ከ1887-1889 እኩ የካንሰ በሆሣት አቅማው ወጥረት ገጠማቸው::

በ1888 ከጥልደዋች ጥር የካንሰውን ግዴት እስቀት ለመሰጠት እኩ የካንሰ 80,000 ወታደርቸን አስከተለው ወደ ለቀጠ በመቱ:: እኩ የካንሰ ጥልደዋች ለቀጠ ላይ በ.ኤስ-ጥ ከጥናትና ተቋውጥ በሁሉቱ መከከል ወሰኑ ቅጂዎች ለይፈጻ አልቻለም:: ከእንደ ወር ከበባ በቃላ የእኩ የካንሰ ጥር የስንቀ ቅጂ ለለጠመው:: እንዲሆም በማህዲስቶች የትንድርን መቋጠል በመስማትና የጥልደዋች ተገኘዋል::

ተግበር-10

1. ከሳውቃ ወል በጀት እና የአንድነት የተገዢደሸችውን ውስ ውስ ቅጂዬችን ጥለዥ?
2. በእኔ የአንድ አስተዳደር ኪመን የኢትዮጵያ የውጭ ጥንቃኑት የሚ ይመከል እንደነበረ በጥንድ በጥንድ ከተወያይቶች በጀት ኪባ አቅርቦ::

4.3.3. የደርሃት እና የኢትዮጵያ ጥንቃኑት

ቁልፍ ቁለት፡

☞ መሆኑስት ንብረት | ☞ አንድነት

ተግበር-11

1. 1880ወታዊ በፊት የኢትዮጵያና የሰላምና ጥንቃኑት የሚ ይመከል ነበር? በጥንድ በፊት ከተወያይቶች በጀት መልስና ለመምህራኝሁ ገኻ::

መሆኑስተኛ የሰላምና ጥንቃኑን የሚያስፈልግ ተስፋዎች በመውራራችው ገንዘብ ተከለ ማረማጥት በፌዴራል 1887 ተዋጊተው መተማን ተቀባዩና:: ነገር ገን በተለያየ ጥንቃኑት የሚመራው የደርሃት መር የንግድ ተከለ ማረማጥትን መር ስርዎሣ ሌይ በ1888 አጠቃ:: የደርሃት መርም ድንብዚን ወረጃ:: የማህበራ-ሥላሴ ገዢምናና ተንድር ከተማን አውድመ::

እኔ የአንድ በማርቻቸው 9/1889 መቶ ገዢ የሚገመተውን መራችውን እየመሩ በመተማ ሲያገኘ በፊት ቅስሉ:: በዚህም ምክንያት የንግድ ነገሩና መር ተበታተለ:: በማግለቱ የአንድ የሞቱ ሲሆን እንዲሆች አለከዙትን በመማረከ መንቀሳቻችውን ቅርጫው እምድሩሙን ለሚገኘው መረዳችው ለከተት:: በ1889 እኔ የአንድ በመተማ መሬት ሁይወቻችውን ከጠ በጀት እኔ የሚልከ “በለሀበት እርም ጉኑህ እኔ ነኝ” በለው አዋጅ አስነጋዜው ገንዘብ ነገሮች ሆኖ::

ተግብር-12

- የመተማ መርሆን ያስከተላቸውን ወጪዎች ገምገማዎች::

4.3.4. የኢትዮጵያ እና የጠለያን ግንኝነት**ተግብር-13**

- የጠለያን የንግድ የሚፈልጉት ግንኝነት መቻና እንዲከተሉ ተደርጓል?

የንግድ የሚፈልጉት የጠለያዎች ይፋዋ ግንኝነት የተደረሰው በ1876 ሲ.ሆን የጠለያ የኢትዮጵያዊ ማህበር ወደ ስዋ ከመጣ በጀት ነበር:: የማህበር መራ ማርከብ እኩዎች አንቀጽ ነበር:: የአንቀጽ ተልዕክ በሳይንስ ጥናት ስሩን አትዮጵያን ለቅናት ማዘኑ መስራና ለቅናት ዓለማጥቃው ለማጥናት ነበር:: በንግድ የሚፈልጉት በከላል ማለያዎች የተፈለገት ከዚህ መመሪያ ለማማገኘት ለለማረዳቸው በዘመና ለዘመና የሚያደርግትን ትግል ለማጠናከር ነበር::

በዘመና መሠረት ዓገጃ የሚፈልጉት አንቀጽ አጠቃላይ የሚገኘ ለተማሪያ የተባለ በታን የሰጠናቸው ሲ.ሆን ማለያዎች በበከላቸው ለንግድ ከዚህ መሠረት ለማረጋገጫ ወከል በእኩበ በታ ለሰጠ ተከማሙ:: ቁልጊዜ ሲ.ል የተደረሰው ግንኝነት የጠለው መቀራሪዎች ያሳያው በ1882 ተትር አንቀጽ የሚፈልጉት ለዚህ ማለያ በጀት ነበር:: ዓገጃ የሚፈልጉት ማለያን በ1883 የውጭነትና የንግድ ለምምነትና ተፈራራመ:: ለምምነቱ የቆንሰለውች ለውውጥን፣ ነፃ የንግድና የዘመና እንቀሳቸውንና በንግድ ለማረጋገጫ የሚሰበው የሚለ እንቀጽ ይገኙበታል:: ለሰጠናቸው የጠለያዎችና ስዋ ለምምነት በ1887 የዳርሰን ግዢት ተከትሎ የተፈራራመ ሲ.ሆን በዘመና መቀት ማለያዎች የሚፈልጉት እርዳታ በጣም ይፈልጋል ነበር:: ከዚሁ የሚፈልጉት ማለያ ይፈልጋል:: የውጭነት ተብሎ የተጠረውን ወል በ1887 ተፈራራመ::

የንግድ የሚፈልጉት እና የጠለያዎች ግንኝነት ከፍተኛ ይረዳ የደረሰው የውጭነት ወልን ማረጋገጫ 2/1889 ከተፈራራመ በጀት ነበር:: ይህ ወል የውጭነትና ማረጋገጫ መሠረት ለማረጋገጫ ወል የሚፈልጉት ማለያ ይፈልጋል:: የውጭነት ወል የተፈራራመው ወል ወሰኔ ወል በተባለ በታ ሲ.ሆን ለምምነት የገኘውም ከበታው ነው:: የውጭነት ወል ሂደት

አንቀጽ ያለት ስምን ለኢትዮ-ጣሌደን ጥቃት ተሰቻቸት የሚተካው አንቀጽ ለሰተኞች አስራ ለበተኞች ነበር፡፡ አንቀዱ ለሰት (3) ባሌደን በይዘሮች የመረብ ምላሽ ጥወቃችና በቀረው የኢትዮጵያ ጥወቃች መከከል የሚኖረውን ወሰን የሚለው ነበር፡፡ በዚህም መሠረት ባሌደኖች ከመረብ ወንግዢ ማድ የሚገኘትን አጠቃላይ ቅለማ በታወችና ጥቅት ያጋማ በታወችን በይዘሮነት እውቅና ተስማችው፡፡ ነገር ግን የቃኬ ጥወቃች መሠረታዊ ቅለት ለሰተኞች የሚገኘው ወደ ወሰጥ መግባት ይመሩ፡፡

አንቀዱ አስራ ለበት (17) በኢትዮጵያና በጣሌደን መከከል ለተርጉ ለለማችለው ጥንቃነት ይጠሉበል፡፡ የቃኬ ጥወቃች ሁሉም ለሰተኞች በተገኘውን ወል እውቅና ተጠቃላይ አስራረማችው፡፡ በዚህ ሂደት ኢትዮጵያ የጣሌደን የሞግብት አስተዳደር እድሜነት የዲፕሎማሲ ዘመኝ ከፈተቱ፡፡ ይህንን ለመተግበር የውጭለው ለል አንቀጽ አስራ ለበትን የተቀነበበት የአማርኛና ባሌደኖች የትርጉም ተቋርና ለመጠቀም ባከረቻ፡፡ የአንቀጽ የአማርኛ ተርጉም ኢትዮጵያ ከለለው የአውጭታ ማርቃች ወር በሚኖራቸት ጥንቃነት የጣሌደንና እርዳታ መጠቀም ተቋላለች የሚለ ነበር፡፡ ባሌደኖችው ዓሁፍ ግን ኢትዮጵያ ማንኛውም የውጭ ጥንቃነት በጣሌደን መንግስት በከል በቃኬ ማድረግ አለባት የሚል የአስተዳደርነት መንፈስ የነበረው ቅል ነው፡፡ የዚህ አንቀጽ እንደምታ ኢትዮጵያን በጣሌደን የሞግብት አስተዳደር ሆኖ ያለች ማርቃች እንደሚነት የሚገልጹ የኢትዮጵያን ለዓላማነት የሚጋሩ ነበር፡፡

ወሰል 5፡ የውጭ ወል የተፈረመበት በታ

አዲ ፈመልከት ለማለያን ጽንሰ አ-ምበርቃ አንቀጽ 17 እንደያስተካከለ የሚገልጻ ይዘጋበ በልከ-ም ፕ.ቁድና አልማነ-ም፡፡ ፈመልከት በኢትራል 1891 የዲ.ጥለመማሪ ነው፡፡ የጀመሩ ሲ.ሆን ለሁለ-ም የአውጭ ህንጻቸ ይዘጋበውችን ለከ፡፡ በደብዳቤውችቸው-ም የጠለያንን የሞጣዘ.ት-ነት መብት ለማከበር እንደማይረገደ ገልዥዋል፡፡

ጠለያን ወልን ከማስተካከል ይልቅ ማሳሙናና ከፋ.ፋ.የ የህን ሂሳብዎችን መተማበር ይመረች፡፡ የማስመን ሂሳብና የሚመራው እንቶኑለ ወና ባለማው-ም እኩ ፈመልከት ወልን እንዳቀበለ መገኘ.ፋ.ት ነበር፡፡ ይህ ሂሳብ መብት በመብት ወድቅ የህንው ጽንሰ ነገበቱ በፈበኬዊ 1893 የውጭነት ወልን በይና በመሰረዝዎች ነበር፡፡ የጠለያኖች የመከፋፈል ሂሳብ ከተማራ መሰፍንት ይር ገዢያዊ ሰነት አስተዋጅለቻዋል፡፡ **ለዚሳሌ** በ1891 የመረብ ለምግባት የተማራ መሰፍንት በረሰ መንገሻ የካንሰ መረከት ከጠለያኖች ይር ለመሰራት ቅል ገበተዋል፡፡ ሰነ መንገሻ የጠለያኖች የመከፋፈል ሂሳብ ሲሆ ለሰተረዥ መብት በመብት ወድቅ አድርጋው ለአዲ ፈመልከት ተማኝ ሁኔታል፡፡ በስኑ 1894 ሰነ መንገሻ እና ሰነ አስተ ወደ አስተ አበበ በመሄድ ለምኑልከ ያለቸውን ተማኝነት አረጋግጣ፡፡ በ1895 ሰነ መንገሻና ሰነ አስተ የመረብን ወንበ በማቋረጥ ጠለያኖችን ቅለታትና ስንከል ሌይ ተዋጋተዋል፡፡

በዚህም በኢትዮጵያ በከተማ የመበኬት ግልጽ እያሆነ መጠ፡፡ እኩ ባይቱ፡ ፈቃውራራ ገበያ እና ሌሎች-ም ጽንሰ ነገበቱ ወቃደራዊ እርምጃ እናውስዶ ግልታ ያደረገት ሲ.ሆን እኩ ፈመልከቶ ለመበኬቱ በግዢት ማድረጋቸውን ቅጠሉ፡፡ እኩ ፈመልከት የፋይነትና ፍሰድን አጋርነት እንዲሆም ከእነዚህ ህንጻቸ መሰራያ ለማግኘት ተከራዋል፡፡ በኢትዮጵያ 17/1895 የከተማ አዋጅ ያውጠ ሲ.ሆን በዚህም ከሁለ-ም ግዢቶች ሁዝቦ ለመዝመት ተነስ፡፡ እኩ ፈመልከት በማለያን ሌይ ይዘመቱት መለውን የኢትዮጵያን ሁዝቦ ነበር ለማለት ይቻላል፡፡ መለው ሁዝቦ ለመበኬት ሲ.ዚሁት ድጋፍትና ከሆነት ማረጋገጫ እናውስ ነው፡፡ እኩ ባይቱ ለመበኬቱ በግዢታቸውን ቅድመው የጀመሩ ሲ.ሆን ሌቶችን በበተመዝግበቱ በመሰብሰብ የማብ፡፡ የማብሰይ ቁሳቀስ፡፡ ባህላዊ መድቡኑቸው፡፡ የቆስል መጠገና ወዘተ እንዲሆች አዘተ፡፡ እኩይ በስሜን አ-ት-የጋድያ ለማግኘት መሰፍንቶች ማረጋገጫ በግዢታቸው ሌያልና የማግበት እንዲያቀርቡ አዘተው ነበር፡፡ በአድዋ ነው፡፡ እኩ ባይቱ በግለቸው ከ6000 በለይ ማረጋገጫ መጠተዋል፡፡ ሌቶች ለተዋጋው ማረጋገጫ የጥራል ድጋፍ መሰጠት በቻ ማይሆን በመዋጋት፡፡ የቆስልትን በማከና፡፡ ለመረጋገጫ የማግበት መጠጥ በማቋረብ፡፡ ከምጥ በመጠበቅ ወዘተ እንደግለዋል፡፡

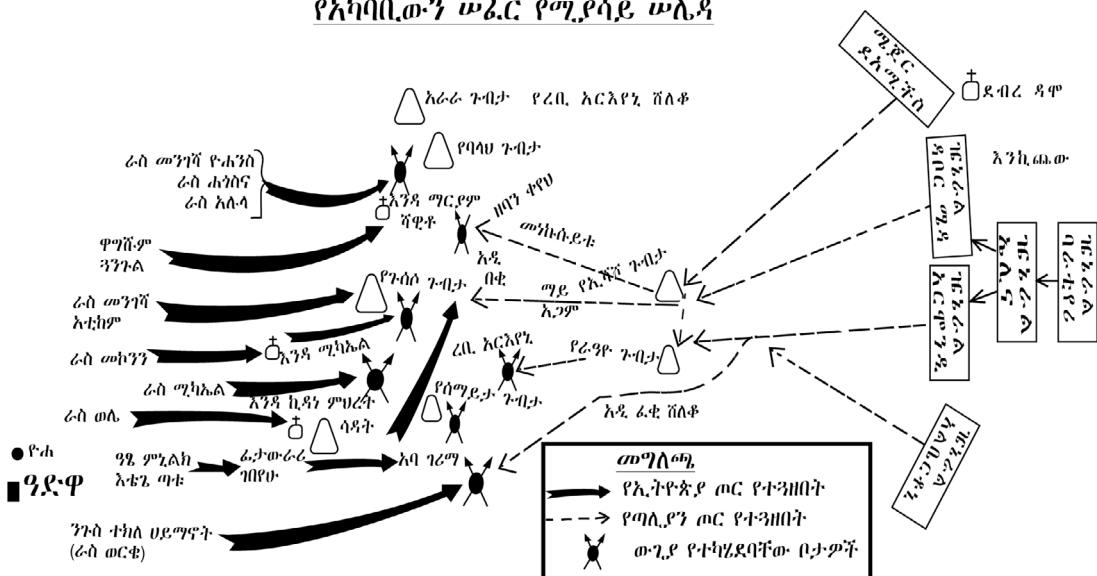

ጥኑል 6፡ እግማዊ አዊ ጥናቂነና ባለቤታቸው እኔና ማይኑ ብርሳ

4.3.4.1. የኢድዎ መርነት

ከዚህው አድዎ መርነት በፊት እትዮጵያዊያን እና ገብረመድኑ ሁሉምት በታወች ላይ ተዋጋተዋል፡፡ የመጀመሪያው በ1895 በፊትወራው ገበያ እና ለለምትም መከንያምት የሚመሩት፡ የኢትዮጵያ መር በደቡብ ትግራይ አያዝባን ላይ በሽላቂ ቅስረዳለ የሚመሸውን የጣለያናን መር ድል አድርጋል፡፡ ገብረመድኑ መልኩ በሙሉ የተስነና ሲሆን ቅስረዳለን መሬምር በተወቃቄ ሲገዢለ የተረሱት፡ የጣለያናን መዝኑ ምስኑ ወደ ማረጋገጫ መቀሌ ስሰኑ፡ ሁለተኛ በፊት መከንና አገማችነት ከተለያየ የኢትዮጵያ ማካቶች የተወጣዎ በመሳፍንቶች የሚመሱ ተምር መር በመቀሌ የጣለያናን ምስኑ ከበበ፡፡ የኢትዮጵያ መር በጣለያናን ምስኑ አጠገብ የሚገኘውን ለመታደሪቶች ተቀናዣ የሚሰጠው ተንሱ ምንም እንዲቀመጣል ከእኔና ማይኑ ብርሳ የሚገኘውን ምስኑ ለመልቀቅ ሲገዢለ ምስኑ እና ለመፈጸም ተቀናዣ የሚመሱ ተስፋዎ፡፡ ከፋይነት 7-21/1895 መቀሌ የተከበበ ሲሆን በእርግጥም የጣለያናን ወታደርቶ በወሂኑ እወት ተስፋዎ፡፡ ገብረመድኑ የመቀሌን ምስኑ ለመልቀቅ ሲገዢለ ምስኑ ለመፈጸም እንዲሂሳብ ልቀሻለቸው፡፡ ነገር ዓይነት በጀኑራል እረሰኑ ባሬቱ የሚመሸው በእሱት በርሃይቶ የተከራለው ለሠዋጥቶችን ለመርነት ቤት አደረጋገጫ፡፡ ለስቱ የጣለያናን በርሃይቶ በወሰት ይኑራለሁ ማለትም አልበርቶና፡ አረምንዳ እና ዕበርሃዊ የሚመሱ ሲሆን በርሃይቶ ይኑራል እለና የተጠበቀው መር አካኝ ነበር፡፡

የኢትዮጵያ የጠልያ መር ሰራተኞች የተዋጋበትን የዓይማንኛ
የአካባቢውን መፈርር የሚያሳይ መለያ

ጥቅም 7፡ የኢደዋ መርነት ማሞራልች እና የመሆኑ አስላላፊ

በቀጥር የጠልያን ወታደሮች አነስተኛ በሆነም ከኢትዮጵያዊያን የተሰለ መሰረቶ
ነበረቸው፡፡ በተጨማሪም አውጥቶ ስልጣና የውሉ መር እና የሰለጠኑ አሟጊቸ
ነበረቸ፡፡ ጠልያዎች በሚገባ የተዘረዘሩ በሆነም ስለኢትዮጵያ መር በሆነም ሆነ
ወታደሮች ተከተለ ተከተለ መረጃ አሳይነሱቸውም፡፡ ይኬራል ባሔራው የተወስኑ
ወታደሮችን በመለከ የኢትዮጵያ ሲሄድ ተጊዜ እንዲከሂድ ለክ፡፡ ፍለማውም
ኢትዮጵያዊያን ከምስራቸው ወጥተው ለጠልያዎች መጽና አለማ እንዲሆነ ተፈልግ
ነበር፡፡ የአካባቢው ሁኔታ የመረጃ ማስቀበብ ሥር አትዮጵያዊያን ተቀኖቸዋል፡፡
ለጠልት የተሰራት መረጃ ማቀበል እንዳ የነበረ ስልጣን **ለምሳሌ** ጠልያዎች በሁለት
ወንድ ለሳይ በነበረት ባሻ አውሳለም በደረሰኩው መረጃ መሠረት የኢትዮጵያ መር
በበዓለት የሚያውጡ በመሆኑ እሆና ማርቻ 1/1896 በቅዱስ ገብርኤል መታሰቢያ
በዓል ለይ ይኬራል ባሔራው መርነቱ እንዲችመር መከተሉ፡፡ ባሔራው በደረሰኩው መረጃ
ተቋሎ የጠልያን መር ማጥቃት እንዲችመር ተሶሣነ ስጠ፡፡ በመሆኑም በዘመ
ንጂት ለይ በኢትዮጵያ ሲሄድ ተጊዜ ለጠልያዎች ተቃት በመስጠዘራቸው መርነቱ
ተቋሙለ፡፡ ከፍተኛ መርነት ተካሂደ አትዮጵያዊያን በቋላቅ ይግኘት ተዋጋተው
ከሰዓት በቋላ አስደኝቆ ይል ለደንገኝ ተለዋል፡፡ ባሔራው ከባድ ስንፈት የደረሰበትን
ሲሄድ ከተማራይ በመለስ ለቆ እንዲያረጋግጣ ተሶሣነ ስጠ፡፡ አትዮጵያን ቅዱ
ግዛት የሚኖረው ሁሉም የነበረት ጠልያንም እቅድ ከስል፡፡

ተግባር-14

1. በጣለያን እና በንገት ምኻልኩ መከከል የተደረገበት ውስጥ ምን ይዘት ነበታቸው?
2. የወጪለ ውስጥ ይዘት ምን ነበር? ለአድዋ መርነት ምክንያት እንዲሸቱ ለሚን ችል?
3. በአድዋ መርነት እትዮጵያ ያል ለታደርግ የቃለቻዎች ምክንያቶች ምን ምን እንዲነበሩ በበድን ተወይምታቸው ለከተማ ጥረቃቸው አቅርብ::

4.3.4.2 የአድዋ ያልኩ ፊይይዎ

የአድዋ ያል እትዮጵያ በአፍሪካ ነባንታን በመርነት ያስከበረቻ በቻቻ ሁንጻ እንዲሸቱ አድርጋቸል:: እንዲሁም እትዮጵያ ለዓላዊ ሁንጻ መሆናን አለምናቀሩዋ እውቅና አሳሽናቸል:: ይህ እውቅና በሆሉት መንገድ ይገለዋል:: እንደሆነ የተለያዩ ቤቶ አገልግሎት አጥባለዎች/ቁንስለዎችን በአዲስ አበባ የከራኑ ለሚን እነዚህም ጥለያን (1896):: እንግሊዝና ፊልንሰ (1897) አማራካ (1903) ድርመን (1905) እና ለለውም ነበሩ:: ሁሉተኛው በኢትዮጵያና አዋጅና በሆነ ቅና ገዢ የአውርንጾ ሁንጻ መከከል የጋራ ያንበረቻቸው በከርታ ለይ የተሰጠረ ለሚን ይህም ከ1897-1908 ቀለው ገዢ ውስጥ ተመናቸል:: ከፈረንሰያቻ ጉር የፌዴራል ያንበር በ1897:: ከእንግሊዝ ለማለሳንድ ጉር በ1897:: ከጣለያን ጉር የአርትራ ያንበር በ1900:: 1902ና 1908:: ከስራን ጉር በ1902:: ከከንያ ጉር በ1907 ከጣለያን ለማለሳንድ ጉር በ1908 ተፈርመዋል:: ይህ ያልም የካልዋ እትዮጵያን ቅርጫ ለጥቃቸል::

አድዋ የዓለምናቀሩ ማህበረሰቦን ተከራዩት ወደ እትዮጵያ እንዲሸቱ ያደረገ ከስተት ለሚን ይህም ተቀርቻ በነጋዢ ለይ የተቀዳደሩት ተለቅ ያል ነበር:: በአውርንጾ የሚታተሙ ወና ወናው የአዲስ ምኻልኩንና የእኔን ጥረቄን ምስል በፊት ገዢቸው ለይ ይዘው ወጥተዋል:: የአድዋ ያልን ተከተሉ የወጪ ሁንጻ ተጊጥቶ:: ካጋዢዎች ለለው እውርጥዎችን ወደ እትዮጵያ መጥተው ነበር:: በከተማ የአድዋ ያል በአፈራዊ ከሬት ምስል:: ሁንጻ ተፈከወው ተከተለ ተወልደም የሀገሩን ነገነት ለመጠበቅ ቅርጫ የሆነ አቅም እንዲኖረው አድርጋቸል:: የአድዋ ያል በጣለያቻ ለይ ከባድ ያንጋጂና ቅዱስ አስከተዳለ:: በዋና ወና የጣለያን ከተሞቻ ሁንጻ ለሰማዊ ለልኩ ያደረገ ለሚን እና ምኻልኩን እኔን ጥረቄን የሚያውድስ መፈከርቻን ይዘው ወጥቃቸል:: ለልፈቻቸው ይኞች በፈተያ መር ቅርጫ

በት እንዲቀርብ፣ የሚከኝ ጠለያናዋይን እንዲለቀቁ እና ጠለያን አጥረካን ለቁ
እንደት-ውጭ መደቀቅል፡፡ በዘመኑ መዝኑ ተቁወጥ የሚከኝበት የጠለያነት መቅለይ
ማኅበትር ፍራንስስ ክረሰጥ ስልጣን እንዲለቀ መደቀቅል፡፡ ባሬቱያዊ ደንብ
ሥልጣን በመልቀች ወሆናል፡፡

የኢድዋ ያል በአጥረካና በመለው ዓለም ቀረቡ ተግል እንዲከሂድ ጉዢተ-
ሆለናን በጥቅር ህዝቦች ላይ ከኩ እድርጋል፡፡ በአማራኑ የጥቅርች ያሉ የከራት-
ምንጭ የሆነ ለሆነ በተመሳሳይ ሆኖታ የነጻው የበለቤት በነገሰበት ይበብ
አጥረካና ለጥቅርች ከራት-ን ልጥረሰቻቸውል፡፡ እትዮጵያ ነባንታን የሚሰጠቸ
ገዢያ የመጀመሪያዎች፣ የፖን-አጥረካና ጉባኤዎች አይንዳ ቁጥሮች ርዕስ ነበር፡፡
ለለው የኢድዋ ያል በጥቅር በአሁርተቻች ተግል ወሰጥ ካነጻው በተከርስተዋናት-
የተገነጻለ የጥቅርች ሂደማናታዊ ጉቅናቃዎች መጀመር የሚከኝበት ሆኖል፡፡ **ለምሳሌ**
እትዮጵያና ከዚህ በመባል የሚታወቁውን እንቅስቃሴ እንዲፈጻሚ እድርጋል፡፡ ከላይ
ስታየ እነዚህ ጉቅናቃዎች ሂደማናታዊ በመስለም የነጻውንን የበለቤት በጽሑ-
የሚታገለ ነበሩ፡፡

አካቶሽር 2/1896 የጠለያን ዓይነት ማስቀመጥ በደን ወደ እትዮጵያ በመሞጣት-
የኢዲስ አበባ ወል ተፈራራሙ፡፡ በስምምነቱ የውጭነት ወል የተሰረዘ ለሆነ ጠለያን
የኢትዮጵያን ነባንት ዕውቅና ለጥቻለች፡፡ እትዮጵያም የጠር የሚከኝቷን ለመልቀች
ተስማምቷል፡፡

ተግባር-15

1. የኢድዋ ያል ዓለም አቀፍዋ ፊይይዎችን ገለበት?
2. የ1896-ኩን አዲስ አበባን ወል መዝኑና ይከማ ሲን ገዢማሙ?
3. የኢድዋ ያል ለኢትዮጵያ ህዝቦች ያስተኞችን ተቀባዩ እና ጉዳታዎች
በተመለከተ በትንንን በደን በመሆኑ ክርክር እድርጋል፡፡
4. የኢዲስ የሚፈጸም የከተት አዋጅ ዕኩል ለመምህራት አቅርቦ፡፡

4.4. ማህበራዊና አካውሃዊ ለወጥቶች

ተግበር-16

1. ከእድሜ መርነት በፊት የንግድ፣ የግብርና አካውሃዊ እንቅስቃሴ ውጤ ይመከል ነበር?
2. በኢትዮጵያ ከዘመናዊ የመገኘቱ ወደወጥቶች መቻመር በፊት ማህበራለሁ ይጠቀምባቸው የነበረትን የመገኘቱ አማራጭው ከሚያውቁ ለወጥ በመጠየቁ በግብር አዋጅበት::

የ20ኛው ክፍል ዘመን ሰነት አስርት ዓመታት የተሰለ ማህበራዊና አካውሃዊ ለወጥቶች የታየበት ነበር:: እነዚህ ለወጥቶች በአንድ ወይም በሌላ መለከ የ19ኛው ክፍል ዘመን የሚከተሉበት መንግስት ምስራታ ሂደትና የውጭ ወረዳ የመከተሉበት ዘመናዊ ጥርጋትና ባረሪ ጽግሩን ለማስቀረብ ወሰኑ ፈልጻዊ ተካሔቷል:: የባረሪ ጽግሩ ውና ለለባ የነበረው የህበረተሰብ ክፍል ወጣቱ ለሆነ ለመን ባረሪ በሚፈልግበት አካባቢዎች የህይወትና ጽብረት ወሰትና ባለሙያ የህዝቦን የማምረት ተነሳሽነት የገዢበት ነበር:: የባረሪ ጽግሩ የውጭ ሁይለውን ጥልቃ ጽብነት አስከተላል:: እትዮጵያዊ የመንግስትና ማህበር በ1923 ከተቀለቀለች እና አመት በሂሳ ባረምዎችን ነፃ ያወጣና ባረሪ መሻጥና መግባትን ህን ወጥ ያደረገ አዋጅ አወጣች:: የግብር ሲሆን የሚያገድ ሁግኩ በ1935 ወጣ::

በተጨማሪው ጽብርን በገንዘብ የመከፈል ድንጋጌ የወጣ ለሆነ ይህም በአንድ ወገን 30 ቀር ነበር:: የሚከተሉበት መንግስት ምስራታን መጠናቀና የእድሜ ድልን ተከተለው በኢትዮጵያ የሰራተው ለለምና መረጃዎት ጽግሩ እንዲያንስራው አድርጋል:: እትዮጵያ ከበርከታ ሁገድች ጥርጋትና የኤሌክትሪክ ለመስማት ተካሔነት ከእድሜ ድል በፊት ከነበረው የተሰለ የንግድ ተስፊርን ፈተሚያቸል::

በ19ኛው ክፍል ዘመን ማብቃሪና በ20ኛ ክፍል ዘመን መቻመር አካባቢ የንግድ ቅስት አቅጣጫ ወደ ምስራቅና ምስራብ ያጋዙለ ለሆነ ለዘመናዊ የሚከተሉበት መቻመርና ጽግሩ እና በአጭ ምስራስ ዘመን ስም ማከከል መሆናን ተከተለው የሰማን የንግድ አቅጣጫ ወደ ደጋብ ተከተለ እና የደረገ:: ከነዚህ ምስራቶች በተጨማሪ የጀበት - እና አበበ የባበር መስመር መከራቱ እና እንግሉዴ በጋምበለ የከራቱት

የንግድ ጥበቃ አስተዋወሻ አበርከተዋል:: እስከ 20ኛው ክፍለ ከመን የመጀመሪያ አጠማሽ ያረሰ የኢትዮጵያ የወጪ ጽግድ በደቡብ በከል ለሆነ ቅድል:: ክደቡብ በመቀመል በ1904 እንዲለሁም በፖ.ቁጥር ፩ የንግድ ጥበቃ የተለያየው የበና የወጪ ጽግድ የሚከናወንበት በታ ነበር::

ከእድሜ ያል በኋላ የወጪና የወሰኑ ጽግድ በዋናነት የተቆጣጠሩት ከተለያየ ሁገድ የመጠ ካርድዎች ለሆነ የተወሰነ የንግድ መደብ አባላትም ወደ ጽግድ ገበተዋል:: እኔኝ ጥይቃ በሰማቶው የሚጠራውን በአዲስ አበባ የመጀመሪያውን ሆኖ በ1907 ክፍተዋል:: ከዚህም በተጨማሪ ጽግድ ነገሏቸው ጽግድ ተቻላቸው ባለቤቶች ዘር በመሆን ለንግድና ለግብርና መቆበር አስተዋጽኑ የሚያደርግ የመጀመሪያ የሆነውን አበሳንያ በንግድ እንዲለሁም የሚመለከ የንግድ ገዢ ላይ ማረጋገጫ በአዲስ አበባ ለረሱ በትና የተከሰለ አገልግሎት ይችላው ነበር:: የመንግስት ምስረጃዎች እና የንግድ ማንስራራትን ተከተሉ የከተማ እድገት እንዳሆወ ለውጥ አሳይቷል:: በአዲ ምስረጃ እትዮጵያን እንደገና የሚያሆና በመታወቂያ የወጪና የመጀመሪያ ማቅረቢያ በአዲስ አበባ የንግድ ጽግድ ሲቀርቡ የሚያስፈልግ ተከተሉ እና የንግድ ጽግድ የሚያስፈልግ ተከተሉ እና የንግድ ጽግድ የሚያስፈልግ ተከተሉ እና የንግድ ጽግድ::

በተጨማሪው ወደ እትዮጵያ ከገበ ከመናዊ የሰሌምና ወጪቶች ወሰኑ በ1904 መከና:: በ1908 ክምህር በት:: በ1910 ሆኖታቸል:: በ1912 የማተሚያ ማሽን እና በ1929 አውራጥለን ይጠቀሰለ:: ተለጠናቸውና የንግድ እንደገና የሚያሆና በመታወቂያ የወጪና የመጀመሪያ ማቅረቢያ በአዲስ አበባ የንግድ ጽግድ የሚያስፈልግ ተከተሉ እና የንግድ ጽግድ::

ተግበር-17

1. የቆጣጠሪያ ምስረጃ ማቅረቢያ ለማዘመን ያደረጋገኘውን ጽግድ ተፈጥሯ በማህበራዊ:: ምጥና ልማት እና ስልታዊ ክፍለዎች በመለያት በስንጠረዥ አርባና::
2. በአካባቢያቸው በአዲሱ ተለለቁ ለመቻችን በመጠየቁ በሀገራቸውን የነበረው መሰረት አጠቃላይ ገዢ እና የግብር አዋጅ ምን ይመስል እንደነበረ አብረና::

4.5. የፌዴስት ጥለሮን ወረራ (1936-1941)

ቁልፍ ቅልት:

- ☞ ፌዴስት
- ☞ አስተዳደር

- ☞ የውሳጥ አጋጣጥ
- ☞ ባንዳ

ተማሪC-18

1. ከእድዋ መርነት በጀት በኢትዮጵያ በጥለሮን መከከል የንግድ ዓይነት ገንዘብ ነበር?

ከእድዋ መርነት በጀት ጥለሮን ለሽያጭ ነገዴት ስታደርግ ቁይታ እትዮጵያ ሌይ በ1935 ዓግጣ ወረራ ፍ.ዴመቶ:: ለአግጣ ወረራ ውኩዎ መካከል ጥለሮናቸው በታረሰኑው አሳይቷል የሚኖውን የእድዋ ሽንፈታቸውን መብቀልና የቃኬ ማት ሁሉም ተጨማሪ ለማሳከት ነበር::

ፌዴስት ዓገማቸውን ይብቻ በማድረግ እትዮጵያን ለመወራር ሆኖታወችን ለማመወችት በማሳሰቢ በእድዋ፣ ንጽሕር፣ ይበረማርቁስ እና ይሁ የቆንሰለ ዘ/ቤቶችን በመከራከት መረጃ ያስቀበብ ነበር:: በእርትራው ገዢ ከራዲ በላ አማካይነት በኢትዮጵያ ወሰጣዊ ክፍናል ለመኖርበር ተንቀሳቻወል:: የትግራይ፣ የወሎ፣ የበንግድርና የትክክል መሳሪጊቶችን በንግድ ነገሩና ሌይ እንዲያሞኑ መደለም በመስጠትና በመቀበቅስ ጥረት አድርጋወል:: የጋዥለ ሰላለ ማቆከላዊ አስተዳደር ሌይ ቀደም የነበረው ለምሳሌ የትክክል ሲስ ሂይለ፣ የዚሙው አባይበር፣ የትግራይ ዝግጁማች ንይነት ተጨማሪ መሠረት የጥለሮን መሠረት የጥለሮን ውስጥ ነው:: የጥለሮን በእርትራና ለማለገንድ ቃኬ ማተዋቸ ወታደሏቸና የጠር መሳሪያ ማከማጥት ይመረች::

መ-ሰላም ከለይ የተዘረዘሩትን ነገሮች ከደረግ በጀት ወረራውን ለመጀመር ለቦብ በመፈለግ ሌይ ነበር:: በ1908 በተደረሰው የኢትዮጵያና ጥለሮን የድንበር ስምምነት መሠረት ወልወል የምትገኘው በኢትዮጵያ ማት ወሰጥ ነበር:: ነገር ጥን ጥለሮናቸው ወሰጥ ይሰጣል 5/1934 ተቀት የኢትዮጵያ ተረና መቀመጥ ስለሠራት ሌይ ተቀት ፍ.ዴመ:: ይህ ወሰጥ ተከተል የጥለሮን የሰበት ወረራውን ለማሳከት ስለፈለግ እትዮጵያን ወንጀለኛ አድርጋ ከሰነድ:: ወልወል የጥለሮን ለማለገንድ ክፍል ነው::

ስትል ካስ አቀረበች:: በዚህም መሠረት እትዮጵያ በይሩ ይቀርታ እንደትጠይቷ እና የጥር ካሳ እንደትከናል የሚል ካስ አቀረበች:: የኢትዮጵያ መንግስት ጥያቄውን ውድቅ በማድረግ ጉዳዩን በሠላም ለመኖታት ለመንግስታቱ ማህበር አቀረበ::

ተግበር-19

1. ገዢ እትዮጵያን የወረዳቸውን መሰመር ካርታ ሲጠቃቻ አመልካቸ::

የመንግስታቱ ማህበርን በበላይነት የሚያገኘቀበስት እንግሉዝና ልረንሰይ ሲለነበሩ የወልወልን አይኝም ለበርካታ ገዢ አዘገኛ:: ሁሉም ለገዢ በሁለተኛው የዓለም መርነት ወከማ ላይ ገዢ የወረዳቸውን እንዲቀረቡ ማብበል ሲለፈለጥ እትዮጵያን በሚከተሉር መሰዋዕት ማድረግ ልላት:: በመጨረሻም የመንግስታቱ ማህበር በሁለቱም ለገዢ ላይ የጥር መሰረም ማዕቀበ ገዢ:: ማዕቀበ ገዢንን አልተቀጥሱ ምክንያቱም ከዚህመንና ገልጋተኛ ካነበረቸው አማራካ ነወሮና መሰረም ማስተካከለ ቅጥልለች:: በማህበር የፊከመ አቃም በመቆኑራር መሰላምና ከወልወል ግዢት እንደ ዓመት በኋላ እትዮጵያን ወረዳ::

ገዢ ወረዳውን የወረዳቸው በሁለት አቅጣጫ ሲሆን በስሜን ከእርትራ እና በደቡብ ከገዢ ለማለገንድ ነበር:: በስሜን ከእርትራ የተንቀባቀውን የፌዴስት ሁኔታ በመጀመሪያ ይመራ የነበረው ማርሳል እሚለም እና በኋ ሲሆን ቅጥት በለ የጥርነቱን አስከኂ ምልኩና በመራው ተትር ባይግለም ተተክቷል:: ወታደሏቸ በቀኂ ግዢታቸው በእርትራና በኢትዮጵያ መከከል እንደ ደንበር የሚያገለግለውን የመራብ ወንበ በፍጥነት አቅርቦው ወደ ትግራይ ለገንዘብ በዓለም አቀፍ ይረዳ የተከለከለውን መርካማ ጋዜ እየተጠቀሙ ነበር:: በስሜን የገዢ ወረዳ አካቶች ቀ/1935 ተወረዳ:: በደቡብ የፌዴስት ወታደሏቸ አሁንም ድኬር ፍጤና ግራዎችና ነበር:: በደቡብ ወረዳው ከስሜን በግዢ ተወረዳ:: ወደ ወሰጣዊ የኢትዮጵያ ማተሻ በአውጭነት ይጠረና እየታገቡ ተስተካክለ::

ተግበር-20

1. የኢትዮጵያ መንግስት ለወረዳው ባለሽ የሰጠው በግዢ ነበር:: ይህ የሆነበት ምክንያት አብራሪ::

በሰሜን ገንባር የኢትዮጵያ ስራዎች አሟች ሲሆን ካሳ ሁይል እንዲሆነ ተደረገ፡፡ በዘመኑ ገንባር ጥለያኖችን በወጪት አቅጣጭ የተጠሪው ስ.ምን የመጀመሪያው በጥር መሬስትና በረሰን መ-ለ-ንታ ይገቡ የሚመራው ሁይል በጥናራዊ አቅጣጭ የአምባ አራዳምኑን መርነት ተዋር፡፡ መሬል ለይ (በተምህሩን ግምባር) ሲሆን ካሳ ሲሆን ስራዎች የሚመሩት መር እንዲሆኝ ሲሆን እምሩ ተደለስለስ በምዕራብ በከላል የሽፈን መርነት መርተዋል፡፡ የኢትዮጵያ መር መጀመሪያ ለይ በሰነድዎች መልስ ማጥቃት ሲሆን ካሳ እና ሲሆን ስራዎች በመጀመሪያው የተምህሩን መርነት አስተዳደርል፡፡ አምባአራዳምኑ ለይ ፍ.ስለቶች የአው-ሮ-ጥላንና መድና ድ-በረን ለ6 ቀናት የህል አካሄድው ሲሆን መ-ለ-ንታን ሙዴር በጥና በርካታ ወታደሮችን ገደሉ፡፡ መ-ለ-ኔ ክረምቱ ከመግባቱ በፊት የኢትዮጵያን ዘመኑ ለመጨረሻ ስለጥና ስለጥና የደጋጌዎችን አሟች አደርሱ ስመው፡፡ ይህ አሟች በዓለም አቀፍ ይረዳ የተከለከለውን መርሆም ጉባኤ በመፈመ ተቀም ለይ አዋል፡፡ በአካናናር 1936 ሲሆን ካሳና ሲሆን መንገዶች ስራዎች በሁለተኛው የተምህሩን መርነት ጥለያኖችን በፌ-ለሙ-ም የቀጥርና የወር ስልት የበለቤት የነበረቻው ጥለያኖች ይህንን ሁይል ከተቀም ወጪ አደርጋውታል፡፡ አሟገኘችም የጠለያኖችን ክበባ ለተቀባዩ በማግኘት ክረም የሚገኘለጥ ክረም የሚገኘትን ገንዘብ ነገሱ ተቀብሎዋል፡፡

በምዕራብ የሽፈን ገንባር ሲሆን እምሩ የሚመሩት መር የጠለያና አስከረሰ ወታደሮችን እንዲሞላና ለይ ማስነድ ቅድመ፡፡ ይህ መር ወ-ሰጠዋ ቅጂ የነበረበት ስ.ምን ይህም የትክክልና ስሜን መሳሪቱንቶች በንገት ነገሩ፡፡ ለይ በነበረቻው ቅደታ ማከናዣት የተወሰነ ተይል ከመንገድ ከድና ተመልወል፡፡ በመንግሥት ሲሆን እምሩ መሩን በበቃት መርተዋው በኢትራል 2/1936 ሰራ ለይ መርነቱን በየሽፈንናም ይሳይ ዘመኑ፡፡

በሰሜን ገንባር የመጨረሻው ወደኋ መርነት የተካሂድው ማይ 31/1936 ማይመው ለይ ስ.ምን የተረፈውን ሁይል በማይራሸት መሩን የመሩት ቁጥጥዋዊ ተደለስለስ ነበሩ፡፡ በማይመው መርነት ለይ የተሳተፈው 6000 የከበር አበኩ መር ነበር፡፡ ኢትዮጵያዊያን የመጀገውን የኢትራይ መር ለ13 ሌዓታት የህል በቃጥንት በዋጥና በአው-ሮ-ጥላን ድ-በር ቅጽም የሆነ የበለቤት የነበረቻውን ጥለያኖችን ማስነድ አለታልም፡፡ በመጨረሻው በጥር ማኋ የተስነሩት የኢትዮጵያ ወታደሮች የተበታተለ ማፈጻሚ ሲያደርጉ የጠለያና በጥናና ጉባኤ ተቀብት ስለባ ሆኖ፡፡

የደበብ ገንባር የኢትዮጵያ ሲሆን ስራዎች ስጋፍ ሲሆን ስራዎች ስጋፍ ሲሆን እንደሰሜኑ ተመሳሳይ ነበር፡፡ የጠለያና መር በአማካይ ፍ-ደልው ቅጂዎችና እየተመራ ወታደሮች የበለቤት ስለጥናው በኢትራን በከላል ወደ መሬል ገበ፡፡ የኢትዮጵያን መር ድቃናለማች

ነሰበ፡ ሪሳ ደስታ ይሞጋው፡ ያደኑሁማች ባልቻ ማር፡ ያደኑሁማች እንዲልከቶው መከናዣ እና ሌሎች መጣት እና ከፍተኛ የወጪዎች ለምድ ያለቸው አዋጅ ፖሱስሎች ይመሩት፡ ነበር፡፡ የግራይኤኬ የመጀመሪያው የጥቃት አለማ ይችላል ትረጋግጧት ለመያዝ ስትራቴክኒዊ በቀሚች ያለትን አጋዳን ወሰኖ የምትገኘው ቅሬዊ ሌይ ያነጠረፈ ነበር፡፡ ይህንና በመረዳት የኢትዮጵያ መር በአዘገፍ ግራኝሁማች እኩዎርቁ አስደናቁ መዝኑሮ የመከላከል መርነት በይደርግም ቅሬዊ በጠላት እና ወደቀች፡፡ ከቆራየ በጀት የፋይነት ወታደርች ይችላል ትረጋግጧት ለመያዝ አስቻቷቸዋል፡፡

ጥቅም 8፡ ግራኝሁማች እኩዎርቁ ወልደሰማዕት

ለላ በዘመናዊ የፖ.ሆነው ተግዳሚት የራሳ ደስታ ይሞጋው ለራቅት በኢትዮ-ስማሌ ይንበር ወደምትገኘው ያለ አይ ያደረገው በመጀት አስከኂ ወጪት አስከትንጻል፡፡ ያለበቁ ስንቅ በረሃውን ያችሉበው ለራቅት በውጭርናን መካከት ጥዃኩረት በርካታ አባለውን አጥቃል፡፡ የተረፈው እና የተዳከሙው ለራቅት ጉኑስ ይሸፍ ሌይ ለሰብት ቅናት በዋጥና ተሽንናል፡፡ የተረፈውን ቅናት ወታደር በመያዝ ሪሳ ደስታ ወደ መሆኑ ህንጻ በማሳግራን የመጀመሪያውን የሽምቁ ወጪዎች ይመሩ፡፡

በሁለቱም ግንባር የነበረው መርነት በዘመናዊ ሁኔታ ከተመናቀቀ በጀት፡ ግርማዊ ቅድሚዊ እኔ ሂይለ ለሰብ ወደ አዲስ አበባ ተመልከው ከታሳሳቁ የበተ-መንግስት ለወች ሽር ከተመከከሩ በጀት በቻብሩ በከል አደርጋው ወደ እንግልን ህንጻ ተስፊቷ፡፡

የሂዕስበት ምክንያት ለዓለም መንግስት ማህበር ጥለምን የፈወመቻውን ወረዳ በአካል ተገኘተው ለማስረዳት ነበር፡፡ ገብ-ለገበቱ በዓለም መንግስቱ ማህበር በአካል ተገኘተው አይወ በጣም አሳይናቸ የሆነ ገጠና አድርጋዋል፡፡ ነገር ገን አውሮፕላን ጥለምን ወረዳ እንዲታረሙ ይሁንታ ስለነበረችው አጥቃቢ ምለሽ አልሰጣም፡፡

ጥቅምር-21

1. አትዮጵያዊያን በሰሜን-ም ሆነ በደብብ ግንባር ለሰነድ የቃልበት ምክንያት ምንድን ነበር?

አትዮጵያዊያን ስንጋት በርካታ ምክንያቶችን መተቀበ ይችላል፡፡ የመጀመሪያው ጥለምና በወተዳደሪያ ተከናለሱና በቀጥር የነበረችው የበለይነት ነበር፡፡ የጠልያና ማረጋገጫ መመሪያ መከራከል፣ መደናቱ፣ ታንካና ከሆነው በላይ በምብና መርሆም ገዢ የሚጥሉ አውሮፕላን ነበሩት፡፡ በአንቀጽ የአትዮጵያ ወተዳደሪያ ቤት የለፈባችው በአድዋ ነውም መመሪያውን የታጠቀ ለሆኔን ከፍተኛ የተደረገ እጥረት እጥረት-ም ነበረባችው፡፡ በተጨማሪም አትዮጵያዊያን የተደረገ የሰንቀና ትጥቅ አቅርቦት እልነበረችውም፡፡ ማረጋገጫ የተቀናዣ ትቃት ለመስጠናር የሚያስቀለው የሆኑም ግንኝነት እልነበረውም፡፡ ለለመቻም በርካታ ስማምናት የእርስ በርስ ቅዱስ የነበረችው ለሆኔን ይህንም በጥናቱ ሂደት ለይ አለታዊ ተዕኖ አሳይሻል፡፡ በንገስ ነገሩ የከረቡ ባለበት አለመናርና ነወለ ለለለ በመንግስቱ ማህበር ለይ የነበረችው የተሰጣት እያነት እና አትዮጵያ በሽግና ወቀት መሆና ለሽንጋቱ ወኩ ምክንያቶች ነበር፡፡

ጥለምና የወረረቻችውን ግዢቶች በስራው አስተዳደሩዋ ከፍፊለኛ አዋጅቷ፡፡ በዘመና መሠረት ሁሉቱን ትግራይ ተናጋሪ ግዢቶች እርትራና ትግራይን በማዋቅድ እርትራ በሚል ሲያጻ ወኩ ከተማ አስመራ፡፡ የበታምድር፣ ነፃም እና ወለን መምር ወኩ ከተማ ትንድር ለሆኔን አዲስ አበባ የሰዋ አስተዳደሩዋ ግዢት ነበቻ፡፡ ሁሉም የደቡብ ምዕራብና ይዞበት ከፍፊለኛ ባንድ ለይ ተጠቃለው ወኩ ከተማቻው ይመጣ ሆነቻ፡፡ አረርና የባሌ እንዲጋድ አካባቢዎችን መምር ወኩ ከተማቻው አረር ለሆኔን የጠልያና ለማስለንድ እርምጃን በማካተት ለማስለያ በመባል ወኩ ከተማዋው ፍቃይል ሆነ፡፡ የምስራቅ አፍሪካ ጥለምና የመሰረት እንደራሴ ወኩ መቀመጣው አዲስ አበባ እንዲሆነ ተደረገ፡፡

ጥቅም-22

1. ገብረመድኑ አዲስአበባ ለመወረጃ የሚመለከት መሰረታዊ ፖስቲክስ የሚገኘውን ነው?
2. የሽያጭ ሲሆን አዲስአበባ ለመወረጃ ስሁነ የሚኖውን ምክንያት ብሎት::
3. የዓለም መንግስት ማህበ (League of Nations) ብቻ ለመፈጸማት የሚደበትን መንግዶና ለኢትዮጵያ የሰጠው ወጪም የሚገኘውን የሚመለከት ነው?
4. በፊጥም የሚለውን ወረዳ የኢትዮጵያንና የሚለውንን መር በማውያዙ ተተካና ስጠ::

4.6. የኢትዮጵያ ተቋደሎና የኢትዮጵያ የነገሩት መመለስ**ጥቅም-23**

1. ተማሪዎች አርበኛ ለባል ለሚታቸው ተወቃለቸው? የሚገልጻ ነው?
የሚያውቀ ለምትን መይቸው በላይ በማዘጋጀት ለሚደቀዱት አቅርቦ::

የሚለውን አገባብ በከተማቸ አካባቢ የተወሰነ ለሆነ ሁንጻ አቀፍ የነፃነት ተግል በግዢር አካባቢዎች ይከናወል ነው:: የኢትዮጵያ ተግል በመለ አዲስአበባ የተከናወል በሆነም በስዋት ገዢያዊ ተንካሬ ነው:: የኢትዮጵያ ተግል ሁሉት ይረዳቸውን ነበሩት:: የመጀመሪያው የወኞች መርነት ቅጥያ ለሆነ እስከ 1937 መጀመሪያ ያረሳ ያለውን ገዢ ይፈናናል:: የተግል መረጃዎች ከፍተኛ ስልጣን የነበረቸው መሰኞቸውን ለሆነ በዋናው መር ማረዳ ለይ ተከታዩ የነበሩ ዓይነ:: **ለምሳሌ** ላይ እና አምራ ወደ ንፃ አፈጻጸግ ተቋት የሚደረገው ወተደራዊ አካይማ ወጪት መከንያት እና የተማሩ አዲስአበባውን በመሳሳይ “የጥፋር አንበሳ ማህበ” ይርሱትን መሰርተው ተግልን ለመቀበል ፍክልዋል:: በመጀመሪያው የኢትዮጵያ ተቋደሉ እኩሉ እበባን ከፋይነቶች ነፃ የሚመጣት መከናወል ተካሂድ ነው:: እቅዱ በ1936 ክረምት ለይ የተተገበሩ ለሆነ ዓይነው ከተለያየ አቅማቸውን እኩሉ እበባ ለይ የተቀናዣ ተቋት በመሳጠና ሁንጻዊ አመዳ ለመቀበቅበ የታለሙ ነው:: የዘመዣ ወተደራዊ በመጀመሪያው መረጃዎች የረሳ ክሳ ሁይል ሁሉት ለይ ይፈናና እኩሉ እና አስተዋዴን ክሳ:: የኤልዋው ዝግኑ ይፈናና ክሳ:: ባለቤት በንጻ ላይ (በንጻ ላይ)

አረጋዊ እና ደቃምማች ፍቅርማዎች ይኖሩ ነበር፡፡ ተቁጥ በደንብ ያልተቀናዙኝ
የልተደረሱ በሙሉ እያንዳንዱ በድን ለየበታ ፍሰሰቶችን ተዋጋቸል፡፡ አሁን
እጥረስ ህዝቦ ለማልያን እንዲገባ እንዲያሳይዣ በመቀም ፍቃድኝ ባለሙያናቸው
በጥረት ተደረጋበው ተገልጻ፡፡

ግዢል 9፡ አሁን እጥረስ

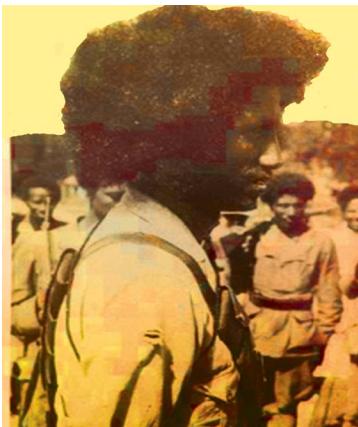
ሁለተኛው የአጠቃላይ የትግራ ዘመን የተደመረው ከየካተት አንቀጽ 1937 የግራይና
ፖ.ሮፌኑ በጀት ነበር፡፡ አጠቃላይ ድጋፍና ጥገና አስተያየቶ የተባለ ሁለት መቀቃች
እንደሸስዱትን ማርሻል ግራይናን ለመግዳለ በማስተካከል በግብር ወረመናበት፡፡ ፍንዳታው
ግራይናን ያቆሰለው ለሆነ ለለዕች ተቁጥ በለያናዊ ባለስልጣናቸኝም ገጽሎ ነበር፡፡
የግድያ መ-ከራውን ተከትሎ ፍሰሰቶች ለሰነድ ቅናት የህል ድምጋዊ ተቃዋሚ
አሁን እና ዘረም አካሄዱ፡፡ የፖ.ሮፌኑ ውስጥ ውስጥ ውስጥ አለበት አካሄዱ
ተጠለው የተጠረጋገጫ የተማሩ እትዮጵያዊያን ላይ ነበር፡፡ በዚህ ድምጋዊ ተቃዋሚ
30,000 የሚደርሱ እትዮጵያዊያን በአካሄዱ አሁን በቃ ተገልጻዋል፡፡ ነገር ገን ይህ
ፖ.ሮፌኑ በአትዮጵያ ሁለተኛውን ዘመን የአጠቃላይ እንቅስቃሴ አመናከርቸል፡፡
የግራይና ተቃዋሚ በሀይወት ለተረፈት እትዮጵያዊያን የፋስናዣን እውነትና
ገዢ ያሳያ ነበር፡፡ ሁለተኛው ዘመን የአጠቃላይ ተጠሪሎ ከመጀመሪያው የሚለያው
የጠጠር አካባቢዎችን ማዕከል ያደረገ የሽምቀ ወጪዎ መሆኑ ነበር፡፡ አጠቃላይ
የተለያዩ ስልቶችን ተጠቃሚው የጠላት መር ላይ ይጋገተኝ ተቁጥ መሰንበር፡፡
የመገኘኝ መሰንበርናን መቆራረጥ እና ሁኔታዎች ለመታወቂዎች በጠላት መር
ለይ ተቁጥ መሰንበር ውኩና ስልቶችው ነበር፡፡

አርበዋጥ የሰንቅና ትጥቃ ቅጋርቻ እበዲቸው:: አነበሱን ቅጋርቻ ለመኖታት አርበዋጥ በገበደ ቤቶች ወሰኑ በመቆየት እና የጠላትን መር በማተቻት ስንቅና መሳሪያ ይገኘ ነበር:: መድረኝትና ጠቁማ የጠላት መር እንቅስቃሴዎችን የተመለከቱ መረጃዎችን የሚያገኘት ከጠለያዎች ጋር ከሚኖሩና ከሚሠራ የወሰኑ አርበዋጥ ነበር:: ከወሰኑ አርበዋጥ መካከል በጥም ተዋቀዋ ወ/ሮ ስዋጋንድ ገጽለ እንዳናቸው:: በተጨማሪም በርካታ የሆት አርበዋጥ የነበሩ ሲሆን ከበደቸ ሰነድ ልማት በይን:: መ-ለ-ነሽ ፍርድ እና ለለ-ቻም ከፍተኛ ተቋልሙ ለዕመዋል::

የአርበዋጥ ትግል የጠላትን አቅም አይከም የጠልያን እንቅስቃሴ በከተማ አስተዳደር ተገደቦ እንዳቀር አድርጻቸል:: ከቻውቁ የአርበዋጥ እንቅስቃሴ መረጃዎች ወሰኑ ሲሉ አበበ አረጋግጣ:: ያደረሰማች ቤይለማማሪም ማሞ:: ያደረሰማች ቤፈለ ወያ:: ያደረሰማች ገረሰ ፋይ:: ያደረሰማች በለይ በለቀ:: በት-ወደድ መንገሻ ይምበራ:: በት-ወደድ አያለው መከንና:: ሲሉ አጥራው ወ-ብለሁ:: በት-ወደድ አይነ መከንና:: በለቻ ተከለ ወ/ሂዋሪያት:: ሲሉ ይስታ ዓምጠው:: ለ/ቋነራል ይረዳ ከበደ:: ተጠማ ካለ እና ለለ-ቻም በርካታ ይገኘበታል::

ግብር 10: አትዮጵያዊያን አርበዋጥ

ጥቅምት በለይ ነገሮ
ከአጭቦች ጥር

ጥቅምት ፈሰን አፈጻጸም

ጥቅምት ወይስ ከበደ

ጥቅምት ፈሰን ዘግመተው

ጥቅምት ገብረ ደ-ካ.

ጥቅምት ፈሰን አጥራው ወ-በነህ

ጥሰል 17: እርሱን ስምራንድ ገዢ

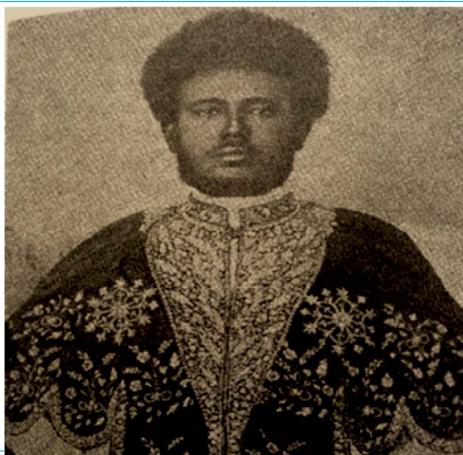
ጥሰል 18: እርሱን ልዘምላሽ በየን

ጥሰል 19: ባታውደድ አቶን መከኝን

ጥሰል 20: ንጂማ ካለ

ጥሰል 21: ባታውደድ መንግሥ ደምበ

ጥሰል 22: ደቶጂማች ቤይለማካርያው
ማቀ

የአርበታች እንቅስቃሴ የመጨረሻው ወደኛ ጥምህር ለይ የደረሰው መርነቱ አለምና አቀፍ መሆኑ ለፌዴራል ነበር፡፡ ይህም በ1940 ቀጠልውን ከኬዎ ድርሱን ተን በመሰላፍ የተባበሩት ሁይለታ (እንግሊዝና ፊልጂዕያ) ለይ መርነት ያወጪበት ገዢ ነበር፡፡ በተሸጠው የአርበታች በመርነቱ ማብቃት ዝር ተያይዞ በማጥረው የድል ወጪት ህገናን ከዚርመን ዝር ተጠሪ ለማድረግ አለበት ነበር፡፡ ዘጋጀ ነገሩ በሀገር ወሰኑና በወጪ የአርበታች እንቅስቃሴ በማስተባበር ቁልፍ ማኔና እንዲማጻወቁ የተካከለበት እንግሊዝና ዘጋጀ ሲሆን ከርተም ቁጥር 25/1940 ይዘዋዋወው መጠና፡፡ የኢትዮጵያ እርበታችን ወደ ሲሆን ድንበር መጥተው መሰረቶና ለለዕች ተተቆችን እንዲወስዶ ተደረገ፡፡ የእንግሊዝ ከፍተና ወታደራዊና ሇሳይንስ በለስልጣኑ ከስራ ከንግድ በመከናት በኩስስተኛ ለይ ከሰበት አቅማው ጥቃት ለመሰንበት፡፡

በዚናወል ተለት የሚመራው ሁይል እርትራ ከረን ወሰኑ ወሰኑ የጠሌያዊት ተዝናሮ ይዘታ ከ53 ቀናት ወጪው በጀት አስለቀቀ፡፡ ለለው የእንግሊዝና ማፈል ዘጋጀ ነገሩን እሱ በትቃዋሚ በከተል ወደ አ.ት.የዳደሪያ የገበ ለመን አሟገታዊም ከለሁ ስንጋጌ እና ሰላም ተርጉሙ ነበር፡፡ ይህ “የጤዳና ሁይል” ተብሎ የሚጠራው ሲሆን ከኢትዮጵያ እርበታች ዝር በመሆኑ ፍቅርችን ከተናደርና ነዋም መሬርት አስቀመጣ፡፡ ለሰተኞው የእንግሊዝና ሁይል ከንግድ ወሰኑ የተደረሱ ይዘዋዋወው በዚናወል ከነግግሗም የሚመራው ነበር፡፡ ይህ ሁይል በፈጥሩ ግስጋብ የጠሌያዊ ለማለፈንድን ተቀማጥሮ ወደ ሁሉር በመገቢት ባለያዊትን እሱ እንዲሰጠ እደረገ፡፡ ከእንግሊዝና ወመቶ በተጋናዙ የኢትዮጵያዊያን እርበታች ጥቃቃቃውን በማጠናከር የኩስስተኛ ሲሆን ወጪት እና ተነስቃቃቃው፡፡ በዚናወል ከነግግሗም የሚመራው የእንግሊዝና ሲሆን እና ተነስቃቃቃውን እርበታች በኋላ ተጠና ወር በጀት ማይ 5/1941 ቀዳማዊ ቤይለስስለ ወደ እዲስ አበበ የገበ ለመን አ.ት.የዳደሪያዊም ከአዋጅበት ዓመታት ተግል በጀት የውሃርውን ሁይል አገራለች፡፡

ተግበር-24

1. በሽምቃ ወጪዎን በመደበኛ መርነት መከከል ያለውን ልዩነት ጥለት?
2. የግራዘዴኑ ምድርኑ የአጋብቻችን እንቅስቻሉ እንደሆነ ለመተካሪው ተስለ?
3. ከአጋብቻች ተጠቁላው ምን ተማሪችሁ? በመማሪችሁ ያገኘችሁትን ተቀም ለመግምገሮችሁ በዕሁፍ አቅርቡ::

4.7. የሰማለያ ወረዳ**ተግበር-25**

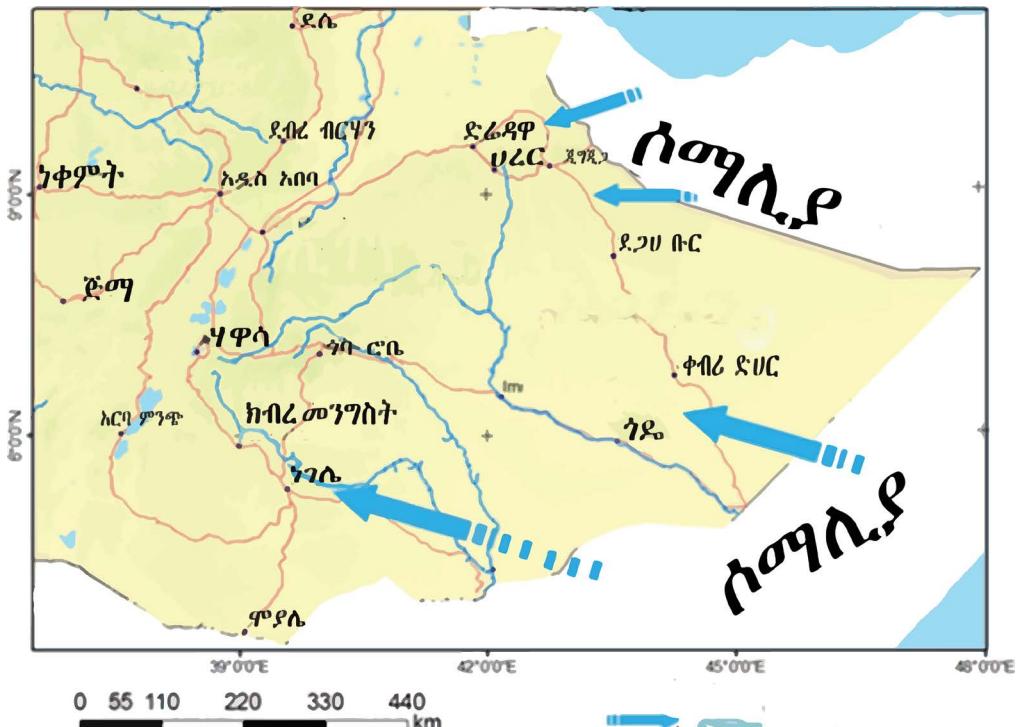
1. ተማሪዎች ሰማለያ የት እንደሞትትን በከርታ ሌይ አመልካቸ::

የኢትዮጵያ ሰማለያ መርነት መካከል የሚችምረው በ1940ዚ አካባቢ ነው:: ከጣለያን ወረዳ በጀት አጋዥን በእንግሉዝ አስተዳደር ስር ነበር:: ከዚህ የዲፕሎማዊ ትረት በጀት አጠቃላይ የአጋዥን አካባቢ እንግሉዝ በ1948 ለኢትዮጵያ አስፈላጊ ከወጣች ይጠበቅ በኢትዮጵያ መንግስት ስር መተዳደሩን ቅጠል:: በ1954 እንግሉዝ የአጋዥንን ከፍል መለያ በመለያ ለኢትዮጵያ አስፈላጊው:: እንግሉዝ አጋዥንን ለኢትዮጵያ ሰነድመልስ ሰማለያ ያስተኞች አላነበቻም:: ተበታትነው የቆየትን የሰማለያ ነገሮችን (እንግሉዝ ሰማለያንድ:: የፌዴራል ሰማለያንድ:: መለያን ሰማለያንድ:: አጋዥን እና የሰማለያ ከንድ አካባቢዎችን) በአንድ ስንድቅ አለማ ስር ማስቀበለት ወና አለማ ያደረገው የሰማለያ ሂጥብለት መንግስት ከፍተኛ እንቅስቻሉ አደረገ:: በ1960 የጣለያን ሰማለያንድና የእንግሉዝ ሰማለያንድ ተዋሱወው ሆኖ ከመሰረቱ በጀት አጋዥንን ለመወሰድ እትዮጵያ ሌይ መርነት አውቸ:: ሁሉቱ መንግስት ተስለ በ1964 ለመችመርያ ቤት መር ተማወቻ:: መርነትም በኢትዮጵያ አስፈላጊት ተጠናቀቺ::

የአጋዥን ጉዳይ እንደገና በ1977 ሌይ አገልግ:: በወቅቱ የሰማለያ ሂጥብለት ተፈጸሱት የነበሩት ነው:: ባለ የመፈት ይገባኝል ተያቀያቻውን በማንሳት “እስከ አዋጅ ይረዳ የዚ ነው” በማለት ታላቸው ሰማለያ እንገባለሁ የሚል ጊዜ ሰማለያውን በአትዮጵያ ሌይ መርነት ከፈተት:: ይርግ ሲልማን እንደሆነ በዚ የህንጻ ወሰጥ ፍተቶች እና የውጭ ሆኖ ተያወች ከፍተኛ ሲሰነበር እትዮጵያ አጠቃላይ ወሰጥ ነበሩት:: እትዮጵያ የነበሩት መር በማትና ተጥቅ ከሰማለያ ወር በቀጥርና

በዚህ አገልግሎት አይመጣበንም ነበር::

በደረሰ በከተል ስሜለያ ቅድም በላ በቁ የወታደራዊ ሪፐብሊክ በማድረግ ከስጭነት ሁጻረት ገዢ ጥንቃቄነት በሚጠናከር የወታደራዊ ዴንብ አገኝታለች:: ሪፐብሊክ ተቋሙን ከመረዳሪ በኋላና አገልግሎት በ1977 የሰማለያ መደበኛው መር ለፈጥት የምስራቅ አገልግሎትን ውስጥ በመውራር 700 ካ.ል. ማትር ዘላቂ በመግባት ተቀባዩ::

ጥናል 23፡ የሰማለያ የወራሱ አቅምሹ

የኢትዮጵያ መንግስት ወዳደሮት አገኝውን ለመመለከ እኩን አስደናቁ ሪፐብሊክ አደረገ:: በእናት ሆኖ ተሸ 300,000 የሚለሽ መር በኢትዮጵያ ቤት በማስልጠን ለመደበኛው መር አጋኞች ለፈጥት አዘጋጅ:: በደረሰ በከተል በኢትዮጵያ የሚርከስለት ሌኒዝስት ሳክሪተክለም ስለታወቃ ደርግ ከስጭነት ሁጻረት ገዢ ጥንቃቄነት በመመስረት የወር መሳሪያ ዴንብ አገኅ:: ለሰማለያ የወራሱ ሪፐብሊክ ብቻ የተቋሙን ብቻ የአገልግሎትን መር በማስታወሻ ከፍተኛ አገኅ አደረገ:: በተጨማሪም ከባድ ደቦብ የሙን ወታደርቶች ውስጥ አገልግሎት ለፈጥት የሚከተሉ የሚከተሉ የሙን ወታደራዊ መከንያቶች እርዳታና ተብብር የኢትዮጵያ ለፈጥት የሙስና ማጥቃት መርካናን በማድረግ የሰማለያን ወራሱ ቅዱበስ:: የኢትዮጵያ አያር ሂይልና

የኢትዮጵያ ማረጋገጫ መር ታላቅ ማረጋገጫውን በእብራተኞች የሰማለያ ስራዊት ነይ አስናፊነቱን ተቀናጅታል፡፡ በማርያም 1978 የሰማለያ ስራዊት በኋራሙኬ ነይ ይባቁ ከተመታ በኋላ ከኢትዮጵያ ግዢት መለያ በመለያ ለቀቀ፡፡

ጥንበ 24፡ ዓዲ ለቀ መንበር መንግስቱ ዘይለማርያም (የወቂቱ የኢትዮጵያ መር)

ጥግበር-26

1. ከኢትዮጵያ ህንጻቸኝን ከወራራዎች ለመታደግ እርበዋዎችን ከፍተኛ ተደረሰ ልዕማዎል፡፡ እሁን እየገበመን ያለውን ቅጂር ለማስኑና የሚ አይነት የእርበዋዎት ተደረሰ እንደማሸቦራል በበድን ተወይደታቸው ለከፍል ጉዳዩታቸው ባለው፡፡
2. ተማሪዎች በኢትዮጵያና በሰማለያ መከከል ለተደረገው መርነት የሚከናወቱ የሚ እንደነበር በየግለቻው እብራራቸ፡፡
3. በ1977 በኢትዮጵያና በሰማለያ መከከል በተካሂደው መርነት የሆሳቸን ህንጻቸ የወር ተግኝቸ እውቀድሩ፡፡
4. በሰማለያ ተወጪ የነበረውን የኢትዮጵያ ግዢት በንድፋ ካርታ አመልካቸ፡፡

ማጠቃለያ

በኢትዮጵያ የዘመኑ አገባብ ሌላም ትርዝር ያለው በመንግሥት የሚከተሉበት መንግስት ስልጣንን መገኘዬ የታረኩትን አንድ መገለጫ ነበር፡፡ ለዚህ ተፈጥሮ የሚሆነው የዘመኑ መሰራት ቤት ነው፡፡ የነበረው ንብረቱ ሁይል የተደከመበትና የአካባቢ ባለቤቶች ሁይል የገነዘበት ነውን ነበር፡፡ ይህ በዘመኑ የከተማው በ1855 ክሱ ሁይል ደግሞዋ እኩ ተወዳደሪ ተሰለው አውድ በደረሰበት ቤት ነበር፡፡ ከዚምዋ እኩ ተወዳደሪ በጀት የተለያየ የውጭ ቡድሎች ማለትም ግብዕስ፡ ደርጋጭ፡ ባለቤትና ለማለያ በኢትዮጵያ ለይ ተከታታይ ወረሱ ልዕማዊል፡፡ ኢትዮጵያዊም አነዥናን የውጭ ሁይል አሳይሩ በመመሰለስ ነገነታን አስተባቂዎች፡፡ በ19ኛው ክፍል በዘመኑ ሁለተኛ አጋማሽ የዚመረው ኢትዮጵያን የማዋህድ አንቀሳቂዎች መንከራ ማከተሉበት የሚከተሉበት ሁኔታ ሁኔታ በመመሰለት ተጠናቂል፡፡ በተጨማሪም ማህበራዊ፡ የሚከተሉበት ሁኔታ ስለተካሂዎች የሚከተሉበት ተመዝግበዋል፡፡

የከለሳ ጥያቄዎች

I. ቅጥሎ የቀረበትን ጥያቄዎች ካለበትሁ በጀት መልካቻቸውን በትክክል ዘዴ፡፡

1. የእኩ ተወዳደሪን ኢትዮጵያን የማዋሁድ ስልተን ገምገመ፡፡
2. የእኩ የአገልግሎት እኩ የሚከተሉበት ኢትዮጵያን አንድ የማድረግ ጥረቶችና እርምጃዎችን አውቆድና፡፡
3. ግብዕስ ኢትዮጵያ ለይ ወረሱ የፈወመችበት ወር የሚከተሉት የሚነበሩት ነበር?
4. የመንግስትና ማህበር በኢትዮ-ማለቤት ግዢት ለይ የነበረውን ማኅ እንዲት ተያዙለሁ?
5. በማለቤት ወረሱ በዘመኑ የኢትዮጵያዊያን የአጋጋሚነት ተጋድሎ የሚነበሩት የሚነበሩት የሚከተሉበት ነበር?
6. ስልጣቱ የምስራቅ አገልግሎት ማለቤት የአገባብ ክፍፍልው የተከለለት የሚከተሉበት መሠረት በማድረግ ይመስላቸዋል?
7. የኢትዮጵያ እርምጃዎችን ተጋድሎ መንከራና ድካማ ክፍትን ገምገመ፡፡

8. Ո1978 հ.թ.քաջար ՈՂՄՊԱ.Ք ՀԵ ՀԱ ԼՍՈՎՔԹԵՐԻ ՔԸՄԱԴՐԱՄ
ԽԸՆԱԿԱ:

II. ՔՄԱՀԻՒՆԻՑ ԴՐԱՄԱԳԻՐ ԿԱՌԱԴՐԱՄ ՈՉ ԴԻ ԴԻ ՀԱՅԱՀԱՅ ՄԱՆՈՒՄ ԱՋԱՄ

1. ԿՈ ՀԱՅԱ (ՈՉ ԴԻ ՔԱՐՄԱՔ ՀԱՅ ԿՄԱՀԱՅ) Ո1848 հԿՈՄԴ ՀԱ
ՔԴՎՐՈՒՄ ՈՒ _____ ՔՈՂԱ

 - ս) ՔՈՉԻ. ն) ՄԵԴԱԿ. մ) ՀԱՅԻ. տ) ԴՐԱՄԱԳԻՐ

2. ՔԱՐՄԱՔ ՀԱՅ ԿՄԱՀԱՅ ՔՈՂԱԴ ԴԱՎԱ ՄԱՀԱ _____ ՈՄԱԴԱ
ՔՄԱԴՈՎՔԱ:

 - ս) ԱԿՏԵՐ. ն) ՔԱՐՄԱՔ. մ) ԱՊՈՒՏԵՐ. տ) ՄԵԴԱԿ

3. ԿՄԱՀԻՒՆԻՑ ՎՈՒՄ ՀԱՅ Ո1889 ՀԱՅ ԲԻԿԱՆԻ ՔԱՐՄԱԳԻՐ ԴՐԱՄ
ՀԱՅԱՀԱՅԱ:

 - ս) ՔՊԱ.ՔՆ ՄԱՀԱ
 - ն) ՔԿՈՄԴ ԴՐԱՄԱԳԻՐ
 - մ) ՔՄԱԴՈՎՔԱ ԴՐԱՄԱԳԻՐ
 - տ) ՔԴՎՐՈՒՄ ՔՈՂԱԴ ԴՐԱՄԱԳԻՐ ՀԱՄԱՅՆ

4. ԱՀԱՅՎ ՄԵԿԻ ՄԱԿԻ ՀՈՊ ՔՄԱԴԱ ԴՐԱՄԱԳԻՐ ՆՈՉ?

 - ս) ՈՀՄԱՀԱ ՔԴՎՐՈՒՄ ՀԱՅՓԾ 17
 - ն) ՈՊԱ.ՔՆ ՔԴՎՐՈՒՄ ՀԱՅՓԾ 17
 - մ) ՈՎՀԵԴԻ ՔԴՎՐՈՒՄ ՀԱՅՓԾ 3
 - տ) ՄԱԾԱ ՔԼՐԱ

5. ԿՄԱՀԻՒՆԻՑ ՎՈՒՄ ՀԱՅ ՔԱՀԱՎ ՀԱ ՎՈՒՄԻ ՀԱՅԱՀԱՅԱ:

 - ս) ՔԱՎԱՐԱՎԱՐ ՀԱՅՈՒՄ ՈՀԿԱ ՀՈՊ ՄԱԿԱԴ
 - ն) ՔՎՈՆ ՈՎՄԱԿԱԴ
 - մ) ՈՀԿԱ ՔԱՎԱՐԱՎԱՐ ԴԱՎԱ ՄԱԿԱԴ
 - տ) ՔԴՎՐՈՒՄ ՀԱՅՈՒՄ ԴԱՎԱ ՄԱԿԱԴ

III. ልታች ጥያቄዎች

1. ለዚህን በሙከራቅ ወይም መሆኑን በማንበብ ለማስተካት ጥያቄዎች ተጊዜማ አቀርብ::

ሀ) አቶዬራኤል	ሁ) ደጃዝማት
ለ) ሪሳ	ሐ) ጥራዝማት
ሐ) በትዥድሪ	ፈ) ልደ

2. በአካባቢያዎች በዚህም የተሰተኞች ሲለሆነታው የሚያውቀ ለዚህን በሙከራቅ ወይም መሻከናትን በማንበብ አትዮጵያዊያን ለማለያን እንደሆነ ይረዳ ማድረግ እንደሆነ ለመምህራቸው ስጋርት አቀርብ::

የቁልና ቅልት ፍቃድ

- ✓ የሰራራ ገንዘብ፡ በግመል እና በጋማ ከበላሽ ዓይነት የሚደረግ ሌጅም እና አገር አቅራቢው ገንዘብ ነው::
- ✓ ማህዳድት፡ ማህዳ ከሚለው መሥራት ለም የተወስደ ሲሆን በስራ ወሰጥ የግብዕት አገባብ በሙቻዎቹ የተመስረተው ምማርታዊ ያዘት ያለው የፖ’ለቲካ ገቅናቸው ነው::
- ✓ አንቀር፡ ለማህዳድት ወታደሪቶች የተሰጠ ስያሜ ነበር::
- ✓ ፫’ሽስት፡ ፍሰት ከሚለው የለቱን ቅል የተወስደ ሲሆን በ1920ዚያ በጣለያን ወደ ሰልጣን የመጠ ይንፈጽ በፊርማ እና ልሳቦች መንግባታዊ ሰርዓት ነው::
- ✓ የወሰጥ አርበኛ፡ በጣለያን ወረዳ ገዢ ከጠላት ጋር ተመሳሳይ ለአርበኛ በሚሰጥር መረጃ የሚያደርሱ ፍቃድ::
- ✓ አስከራከ፡ ከቅና ተገኘው በታወች የተመለመለ የጥቅር ወታደሪቶች መጠሪያ ነው::
- ✓ ባንክ፡ ከጠላት ጋር አብር ሆኖ ሁኔታ የወጠ ሆኖ ለይፈል ነው::

ምዕራፍ-5

አፍሪካ ከ1500 በፊት

መግለጫ

ይህ ምዕራፍ ከ1500ምት በፊት በአፍሪካ ወሰጥ የተከሰቱ ወና ወቻዎችን ማለት-ም የባረዱ ገንድ፡ ቅዱ ማዘተ፡ የቀኑ ማዘተ አስተያየር፡ ተረጋግጧል፡ ከዚያ ማዘተ ትግል እና ይህን ትግል ማለት-ም የባረዱ፡ ከዚያ ማዘተ ትግል እና የባረዱ የተከሰቱ ወና ወቻዎችን ማለት-ም የባረዱ፡፡

ከምዕራፍ የሚጠበቅ መጠት፡

ተማሪዎች ይህንን ምዕራፍ ከተማሪዎችሁ በፊት፡

- « ባርካትና የባረዱ ገንድ በአፍሪካ ያደረሰውን ማህበውያዊ፡ የሚሸጠውን ማለት-ም የባረዱ የባረዱ፡፡
- « አፍሪካዊያን በቀኑ ማዘተ በመን ስላሳለፈው ገዢያች ተብራራለችሁ፡፡
- « አፍሪካዊያን ከቀኑ ማዘተ ነገ ለመመጣት እና በመከከለው ሁሉን አቀፍ ተብሎር ለመኖርበር ስላደረግችው ገዢያች ተተነስናለችሁ፡፡

5.1 ባርካትና የባረዱ ገንድ በአፍሪካ

ተግባር-1

1. ከ1500 በፊት በአፍሪካ እና በአውርታዊያን መከከል የነበረው ግንኑነት የኩን ይመስል እንዲነበር አበራሩ፡፡
2. ተማሪዎች የባረዱ የባረዱን ነው? የባረዱ ገንድን? በጥንድ በጥንድ በመሆኑ ተወያዙ፡፡

ባርነት ካወር፣ ከቅዳ ቅለም ወይም ከአፍሪካ አሁን ገዢ በቁጥር ጥናው አይደለም፡፡ በአውጭ በተለያየ አካበበዎች በተለያየ ጽማዎች የውሳጥ ጽሑፍች መከናዣት የጊር መርከቶች በባርነት ይሰጣ ነበር፡፡ ለረጅም ኮሙን ከሚስራቅና መከከለኛው አውጭ በተለያየ የስለሽ ነገድ አባላት ወደ መከከለኛው መስራቅና ስሜን አፍሪካ ይለከ ነበር፡፡ የአውጭዋይን ሰላብ (slave) የሚለው ቅል የተገኘው ሰላብ (slav) ከሚለው የነገሩ መጠረም ነው፡፡

ከተኩት ኮሙን ይሞር ከስተሩ በስተድቦ-ብ ያለ የአፍሪካ ጽሑፍች ወደ መፈጸም እና አካባቢ በረጅም ይለከ ነበር፡፡ ይህ የባረድ ጽግድ ከግኝው ከፍለ ኮሙን ይሞር እያጠሙ በመጠጥ ከፍተኛ ደረጃ የደረሰው ግን ከእስከ ኮሙን መቆጠር በቂሳ ነበር፡፡ አውጭዋይን አማራሪን እንዳገኘ ለእርሻና ማቆድና ቁጥር እምቀት ሲጠት እንዳለው ተገኘበት፡፡ ይህንን ሁብት ለመጠቀም በርካታ የወራተኛ ሁይል በመፈለጋቸውም የህንፈው ነው፡፡ ነገር ግን የአማራሪን እንዳገኘ (Red Indians) በመቆጠር በአውጭዋይን በመስቀያቻቸውና እያደለ በሽታው መቆቻም በለመቻላቸው ተፈላጊውን የሰው ሁይል ለመሚለ አልቻሉም፡፡ ከእነዚህ መከራዎች በቂሳ ነበር አውጭዋይን ወደ አፍሪካ ፍቃቃቸውን በማዘር የባረድ ጥልበት ይገባቸቸውን ለማሚለት ይሰጣት፡፡

አውጭዋይን በረጅም እና አፍሪካ ለማግኘት ከፈለጥናቸው መከከል አፍሪካዋይን በአፍሪካ ከልል ለለማናና ከእዲስ ዓለም ገዢ ተመሆነው የአየር ገበያት ለለለው እና ከዚህ እንዲር ነበር፡፡ ከዚህም ሌሎ የአፍሪካ የገዢ አለቀች የጊር መርከቶችን በህጻናትበት የተለያየ ስምምነት በባርነት ለመስጥ ያላቸው ነገዙነት አውጭዋይን ጽግዶን እንዳገኘበት እድሩፍርሻቸውል፡፡ አጠቃቻዊ በረጅም መቆረሻ የአማራሪ አሁን ለመንቀሳቸው በረጅም እና አፍሪካዋይን በባርነት ለመስጥ የገዢ እና የአየር መርከት፡፡ በክፍለ የአማራሪ መርከት እንዳሁም በስሜን አማራሪ ይበጣል በኋላ እና የሰኔ የአየር መርከት፡፡ በክፍለ የአማራሪ መርከት እንዳሁም በስሜን አማራሪ ይበጣል በኋላ እና የአየር መርከት፡፡

የመቆጠርያዎች በረጅም እትላንቴክን አቅርቦው ወደ አማራሪ የተጋበት በ1532 ዓ.ም ነበር፡፡ በቀጣይነቱ መቶ ቀመታት የሚጠበት በረጅም ቅጥር አነስተኛ ሆኖ የቀጠል ለመንቀሻው በቂሳ ግን ደቃቃ፡፡ ልረንስቦችና እንግሊዘኛ በንግድ ወሰኑ በመግባቸው ከፍተኛ ዕድገት አማይቻል፡፡ ከ1532 ይሞር ለተከታታይ 300 ቀመታት በተካኔወው የባረድ ጽግድ ከ10 ማለያን በለይ አፍሪካዋይን በባርነት ተሽጠዋል፡፡ ይህ ቅጥር በንዝው ሌይ የጥሩ 2 ማለያን በረጅም እና የአማራሪው፡፡ ከአፍሪካ የጊር ጽሑፍ በ16ኛው ከፍለ ኮሙን ወቀ የባረድ መንፈም የነበረው

የሰኔዎች ገዢ ስሜን የአንጻለ ገዢ ደንብ ከ16ኛው እስከ 19ኛው ክፍለ ዘመን የባይሮ ምንም ሆኖ ነበር፡፡ የለሎች አውርጥዋያን ተማትና ለጨምር "በለታ ካስታ" ይሳይ የነበረው ገዢ ልላው የባይሮ ምንም ሆኖል፡፡ ዓገዳ ክፍተኛ ይረዳ በደረሰበት በ18ኛው ክፍለ ዘመን ካስኔዎች እስከ አንጻለ ይላው የአትሌንቴክ ገዢ በጠቃላይ የባይሮ ምንም ሆኖል፡፡

አውርጥዋያን የባይሮ ፍንጂለ ዘመኑዎችን ለማካሬድ በጥቅምት አጋጣሚዎች በከናር በሽታዎች ይቆመው ወይም በአፍሪካዋያን መር ይሰነሩ ነበር፡፡ በዘመኑ የተነስ ሂማቸው ቅጥታ ከመሳተፍ ይፈቻ በአፍሪካ ተቀናቸች የትኩ አለቸች መከከል መጋቢት እንዲነት የጠር መሰራቶ ያቀርብለቸው ነበር፡፡ የጠር መሰራቶዎችንም የሚለው መት በበደዎች ነበር፡፡ ለምሳሌ ገርፋውያን በከንጻው ዓይነት የትኩ መረዎች ይሰነሉት ማቸት በርካታ ለወች ገዢ ለወች ማማገኘት አስተላማኬቸዋል፡፡ በአፍሪካዋያን የትኩ መረዎች መከከል የጠርነቱ መነሻ ባህል የተለያየ በሆነም ወጪቱ ጉን በርካታ ለወችን ለባርቤት ይርጋል፡፡

ተግባር-2

1. አውርጥዋያን ባረሙዎችን ከእፍሪካ ለማማገኘት ለምን ይለት?
2. የባይሮ ፍንጂለ ተማታዎች እንማን እንደነበሩ ዘርዝሩ፡፡

የ02-ባይሮ ጉዳይ እንቅስቃሴ፡- በ18ኛው ክፍለ ዘመን የሰኔዎች ምርት ክፍተኛ እድገት አማካይ፡፡ የምርቱ መትሬናዎች በበትራ ለዋጋው መርከለ አስተዋዱለ እረደን፡፡ የአንቀሳተሬ አበየጥትን ተከተላው በተለይም በእንግሊዘኛ ዓይነቶ ዘመናዊ ማስቀል በበኩራ እርምጃዎችው ቅቅም ላይ ወለው የተተረጋገጧ የሰኔዎች ምርት በማማገኘት ገበያውን አጥለቀለቷ፡፡ በለላ በትራ የምዕራፍ እፍሪካ የባይሮ ነገዎችና የገመ አለቸች የባይሮ ወጪን ከፍ እድገት፡፡ የባይሮ ወጪ መውድድ የአውርጥ ባለ ስራ እርሻ ባለቤቶች ባረሙዎችን መተከተት አለበቻለቸውም፡፡ በዘመኑ የአንጻለ ባለ እርሻ የሚያገኘት ገቢ ቁነስ፡፡ የባይሮ ጉዳይ እንዲቀምጣም ምክንያት ሆነ፡፡ በዘመኑ እውርጥዋያን ከባይሮ ጉዳይ የበለጠ ቴርፍ እንዲማያገኘት ተገነዘቦ፡፡ ስለዘመኑ ከ1800ዎች በጀት እውርጥዋያን የባይሮ ጉዳይን ለማቀም ተነሟለ፡፡ እንግልን ባርቤትንና የባይሮ ጉዳይን በ1807 ህን ወጥ መሆኑን አውይቸ፡፡ ይህንንም ተግባራዊ ለማድረግ "የ02-ባርቤት የባህር ሆይል" አቋቀማ የምዕራፍ እፍሪካ ገዢ በማስለስ በሆነ ለማስቀም ወሰና ተንቀሳቀሰች፡፡

የአፍሪካውያን የዕለጥ-፫ ተግልም የባረድ ገንዘብ እንዳቁም አስተዋዕክ አደርጋል፡፡ አፍሪካውያን ከባርነት ነገ ለመውጥት ይደረገት፡ አስተዋዕክ ቅል ግምት የሚሰጠው አልነበም፡፡ የባረድ ገንዘብ እስቃቄ ገዢ በዕሁፍቸው ይጠበቅ፡ ሁሉቱ ከምበራብ አፍሪካ ተሽጓዣ የተወስኑ የቀድሞ ማረምዎች አለፈሁ አቶታዊና አቶባዊ ከፍጻ ከጋዢ ተጠቃቂ ዓይነት በተጨማሪም አፍሪካውያን አማራና ከሱስትን ደረጃዎች ከደረሰም በጀት አመማቸውን አላቸረጠም ነበር፡፡ **ለምሳሌ** በፈረንስ ቅጽ ግዢት ለደንት ዝግጁነት (አይሁ) የባረድ አመዳ የተከሂደ ለሆነ በዚህ ግዢትም በ19ኛው ክፍል ዘመን 400,000 ማረምዎች ይገኘ ነበር፡፡ የአይሁ ማረምዎች በ1791 አምስት ነጋ አማራውያቸውንም ገልጠል፡፡

ተግበር-3

1. በአፍሪካ የባረድ ገንዘብ በአፍሪካ ወሰጥ እንዲት ተቋሙል?
2. የሽንክራ እርሻ መስራኩት ከባረድ ገንዘብ ማረጋገጫ ይረዳ የለውን ት-ስለር በበኩነት በመወያየት ለከፍል ዝደምቸቸው ግለዥ፡፡
3. በባረድ ገንዘብ ክፍና የተከሂደው የትኩዎች የአፍሪካ ክፍል ነበር? ለምን?
4. የባረድ ገንዘብ በአፍሪካ አሁን ለደ ይሰከተለቸውን ት-ማርቃቸው በቋሙው መልካ ለከፍል ዝደምቸቸው አቅርቦ፡፡

5.2 የአውርጋጥዋያን ቅጽ ግዢት በአፍሪካ

5.2.1. የአውርጋጥዋያን የቅጽ አገባብ ምስረታ ማረጋገጫ

ተግበር-4

1. ለለ ቅጽ ግዢት ለመሆኑ ለምታቸው ተወቃለቸው? እስከ የሰማቸው-ትን ለመምህራቸው ተናግሩ፡፡
2. ነገሮች ምንድን ነው? ቅጽ ግዢት ነገሮችን በዚህ መልካ ይጠበቅ? በት-ገንዘብ በደንት ተወያየ፡፡

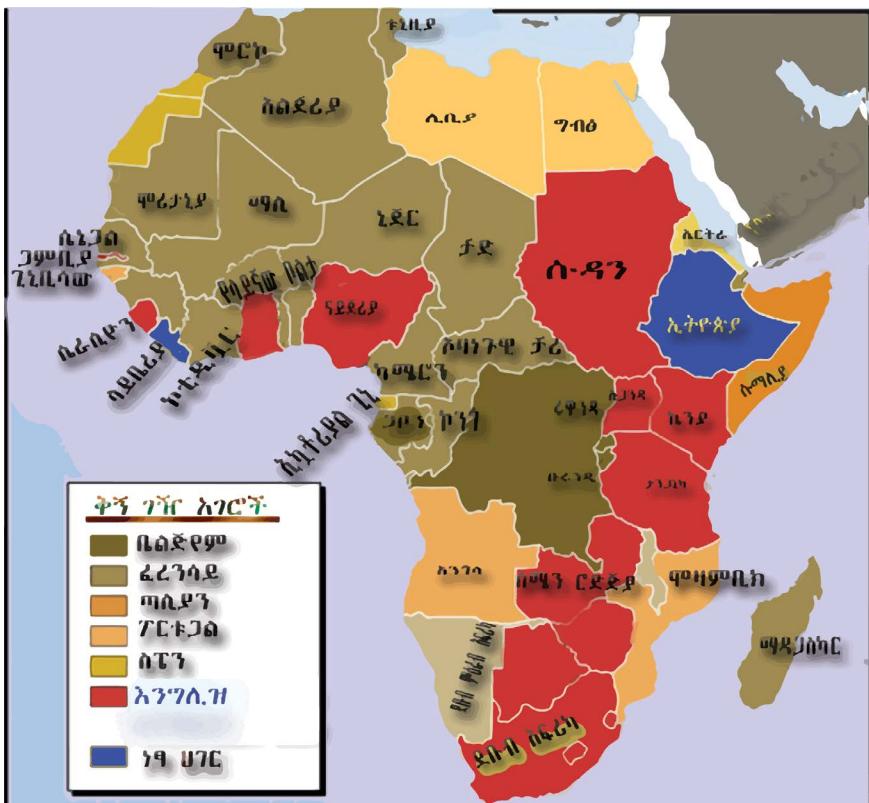
በአፍሪካ የአውርጋጥዋያን ቅጽ አገባብ እንዳሸመር በር የከራቱት ሪፖርታው ለሆነ በ15ኛው ክፍል ዘመን በአሁን-ራቱ መረጃዎች ባካሂድቸው የአስፈላጊ ገዢዎች ለበብ ነበር፡፡ በመቀበልም ይችች፡ እንግልዎች፡ ፈረንስ እና ሲተጥቃ የፖርታውንን

የኩ ተከተለው መጠሪ፡ ከ19ኛው ክፍል ዘመን በጀት አፍርሻ ለእንዲከተሉ ተፈ እቃ ምንምነት፣ ለሽቀሚያው ገዢ እንዳሆም ልማት የሰው ቤድል መገኑ ትት በሚል እናበ የአውርጥዋይንን ትከረት ስላም፡፡ ከአፍርሻ የሚገኘውን ትቅም ለማሳደግ አውርጥዋይን ስለ አህንራቱ እምቅ የተፈጥሮ ሁብጥቶ መረጃ ማስበበብ ችሎዋል፡፡ የአፍርሻን የተፈጥሮ ሁብጥቶ፡ ለትራንስፖርት አገልግሎት እመታት ያለውን ወጪዎን ወጪዎን እንዳሆም ለገበያ ማስከል ሌሎች የሚቻሉ ህዝብ የሰራፈባቸውን አካባቢዎች ለይተው ማውቅ ችሎዋል፡፡ እናሽና እነዚህን ወጪዎን ከአፍርሻ ወሰጣዊ ክፍልዎች ወርሃ ለማካሂድ የንግድ እንቅስቃሴዎች የትራንስፖርት መሰመርቶ ሌሎች ይቻላል የሚለው ግምታቸው ትከረታቸውን ወደ ወጪዎን እንዳያደርጉ አስተዳደሩዋል፡፡

አውርጥዋይን ነገዎች ከጠረፍ ጥበቃዎችቸው በመካከት ወደ አህንራቱ ወሰጣዊ ማተሻ ዘልቀው በመግባት የንግድ መሰመርቶን መቆጣጠሩን ተያያዘት፡፡ **ቦታናስ** በ1860ዎች የፋይናሳይ ነገዎች በሀገራቸው መንግባት እርዳታ በስኔጂል ወንበ ፍርማ ትንሽ ቅሬ ማከት መሰርተዋል፡፡ በነፃድ ከስት የእንግሊዝ መንግባት ከፋይ መንግባት ባንዱ ይቻል፡፡ የእሁን አፍርሻ የፋይናሳይ መሰመርቶ በ1874 ማስናገድ ችልል፡፡ በደቡብ አፍርሻ የደቻ ለፋይዎች ወደ ወሰጣዊ የደቡብ አፍርሻ ማተሻ ዘልቀት በማራግራዊ ከእንግሊዝ ቅጥጥር ለመስና ጥከረዋል፡፡ በ19ኛው ክፍል ዘመን እጋማን ፈረንሳይ ለሚን አፍርሻን በቁጥ ማከት ለማስከበር ተንቀሳቃለቻ፡፡ ቅሬ-አገባብ በአፍርሻ ታሪክ ወሰኑ መሰራፍ ለይ የደረሰው ግን በ1880ዎች ነበር፡፡ ይህ የታሪክ ከስተት የተፈጸመበትን ገዢ “አፍርሻን መቀራመን” ተብሎ ይታወቁል፡፡

የበልዕሙ ገንዘብ ለመንፈድና ይርመን በፋክክና መግባት አፍርሻን የመቀራመቱን ፍጤ አፋጥናቸል፡፡ አፍርሻን የመቀራመቱ ሂደት በአውርጥዋይን መከከል ማጥታ ሲለፈ በረሱ ጉዳዮን በሰላም ለመኖታት የበርለንን ጉባኤ ከ1884-1885 አካሂድ፡፡ የበርለን ጉባኤ በአቶ ሰን በአማርኛ አስተባባሪነት ከ1884-85 እና እሱት የአውርጥ ሁገዎች አፍርሻን የቅሬ አገባብ በተመለከተ ለመወያየት የተከፈልበበት ለበለቤ ነበር፡፡

፲፻፫ወር 25/1885 የካንፈረንስ ተስታፊዎች የበርለን ጉባኤ አጠቃላይ ይገኘው የተባለ ለነድ የተፈጸመው ሌሎች ይገኘው በርካታ እንቀጽ ለበለቤ፡፡ እንቀጽ 34 እንደሚለው ማንኛውም አውርጥዋ ሁገዎች በአፍርሻ ቅሬ ማከት ለይ ለጠቅላላ ይገኘው ፈራማዊ ሁገዎች ማስቀመጥ ይኖርበታል፡፡ ሁገዎችም ይዘታውን ማሻሻል፡፡ ወደቀ ማሻሻል ወይም ይገባኝል ጥቁቀ ማቅረብ ይቻላል፡፡

ወሰን 1: አውሮታዊያን አፍሪካን በቁጥር ማብት ስልጋም

ተግባር-5

1. አፍሪካን ለመቀራመት መሠረታዊ የክናያቶችን አገልግሎት::
2. በበርላን ገባው ላይ ተሳታፊዎች የሚ የዘት ያለቸው ወሰኑዎች እኩለት::

የበርላን ገባው ላይ ተሳታፊዎች የሚ የዘት ያለቸው ወሰኑዎች እኩለት:: በ1882 ቀበሌ በኢንጂል.ን ተይና የነበረ ሲሆን አልፅረምና ተናዘጋጀው በፈረንድና የበርላን ላይ ተሳታፊዎች የሚ የዘት ያለቸው ወሰኑዎች እኩለት:: ከተባለው በኋላ ፍረንድና በምስራብ አፍሪካ የነበረትን ያዘት በማጠናከር ይሆኝ:: አይደረገብስትንና ቤት ይዘዋል::

እኩለ ፍረንድና ሁሉ የኢንጂል.ን፣ ይርመንና በፈረም መንግስት በአፍሪካ ቅዱ ማብት በመያዝ ተግባር ተመዳው ነበር:: በኢንጂል.ን አሁን ለመፈጸም ከቻና የሚመራው የኢንጂል.ንና ቀበሌ ማሞራ መር በ1898 መሆዳስቶችን በአምዶራማን

ጥርሱት አስነፌ:: ይህ ከሆነ ከሳምንት በጀት በማርቃንድ የሚመራ የረጋግጣይ መር ፍጥና መዳረሰን ከታናር መልከት ይረሰው:: ይህ ቅጥጂ የፍጥና ወካማን ተብሎ የሚታወቁ ስ.ምን በፊጥለማማስ ተረት በስለም ተመናቸል:: ከ1898 በጀት ስ.ምን በእንግላዝና ጥበቃ ተዋር አገባብ ስር መደቀች:: ይርመንም በፈናዋ የቅና-ግብት ማስተካት አድርጋለች:: በደብብ የምዕራፍ አፍሪካ (ዘዴ ፍማብዬ) እና ታንጋኝነት ተቆጣጥረለች::

ተግባር-6

1. በእናፍሪ በእንግላዝና ፍረግኩይ ቅና ማብት ሁሉም የቅናው ነበሩ? በንድፏ
ክርታ አመልካቸ::
2. ቅና ማብት አስተዳደር በየሁርድው ምን ድመሰል እንደነበረ ጉምገሙ::

በ20ኛው ክፍለ ዘመን የመጀመርያዎች ሁለት አስርት ዓመታት የቅና ገዢዎች ወና ተግባራት ቅና ማተኞችን መቆጣጠር:: ይንበር ማከላልና አመዳቸን መቆጣጠር ሌይ
የተከና ነበሩ:: ስለማግነት ሁኔታ ጥንበብ ስይኖራዊው አስተዳደሪያዎችን ለማዋፍ
ጥናቸዋል:: በዘመኑ ሁለት የቅና ማብት አስተዳደር አይነቶች ተመሳተዋል::
እነርሳ-ም ቅጥተና(Direct) ቅጥተና ያልሆነ(Indirect) አስተዳደሪያዎች ነበሩ::

እንግላዝ የአፍሪካ ለማዳዋ መስተዳደርዎች ሁዝባቸውን እየመሩ እንዲመሰል
በማሳቢ ቅጥተና ያልሆነ አስተዳደር መስጠትዋል:: ይህ ቅጥተና ያልሆነ አስተዳደር
ተብሎ የሚታወቁው ወና ቁራዊ ፍረድርና ስ.ምን መጀመርያ ተግባር ሌይ
የዋለው-ም ለማን ፍረድርና ሌይ ነበር:: በለሎችም ቅና ማተኞች የተጠቀሙበት
ስ.ምን ለዘመኑ ምክንያቱ የሚያስፈልጋውን ወጪ እንዲሆ-ም የሰለጠነ የሰው
ሆይል(ወታደራዊና ሲ.ስ.ል) እጥረት ቅና በማቻለስ ነበር:: እንግላዝ ለ
እስቀቃቸው ነገሮች ስተተዋቸው የነበረ ስ.ምን ይህም ለእነርሳ ተማኝ ሆነው
እስከቻው ይረሰ ተቋቃ::

በተቋራኑው ፍረግኩይ ቅጥተና አስተዳደር መስጠትዋል:: ይህንን ስለስ. ያቆጠረው
እስበርት ስርት ስ.ምን በጣም የተማከለ አስተዳደርን የሚደግኝ ለው ነበር::
ፍረግኩይ ተንከራ የረሰ ገዢ መብት ያለው ማብት ለመንጠስት ሁልውና ቅና
ይፈጥራል የሚል ድሞዳማ ሌይ ይረሰ:: እንደ ፍረግኩይ እስበ ቅጥሞን ማስከበር
የሚታወቁው ቅና ተገና ሁዝቦችን ፍረግኩይ ቅናዎች በማሳተማር:: በፈረግኩይ ሆነ
በማሳተማር:: ስለቴክኖሎጂ ለብዛዕባ መብቻችን በማሳናግኝ ለው የሚል ዕምነት-

ነበረቸው:: ይህንን ለማሳከት የፈረጋሚያ ካሬታ መብቶችን ለቀኔ ተገናው ህዝቦችም እንዲተገበሩ ይገኛዋ::

ተግባር-7

2. የእንግላዝ የፈረጋሚያ ለቀኔ አስተዳደርን ስርዓቶችን አነቀፅ::

5.2.2. ቁና አገባብ በአፍሪካዎችን ላይ ይሰከተለው ተዕኖ

ተግባር-8

1. ለቀኔ አገባብ በአፍሪካዎችን ላይ ጥን ዓይነት አካሞችም፣ ማህበዎች
ፖልቲካዊ ተዕኖ ይሰከተሉ ይመለክቷል?

የቀኔ ግዢት አስተዳደር በአፍሪካ የሚከተሉት ተዕወጥዎች ነበሩት:: እነዚህም የአፍሪካን:

- አካሞችና ባህል እንዲቀቀው አድርጓል::
- ሁብት ለብዝቦዎ ዘርጓል::
- መለያዎት እና የባዕድ: ባህል እንዲቀበሉ አስተዳደሩ::
- የተሳሳተ የደንበር አከላለል በመጣቀመ ለሁገራት ግዢት ምክንያት ሆኖል::

5.2.3. የአፍሪካዎችን ተረኞቸው ቁና ግዢት ተረድሎ

ተግባር-9

1. አት-የአድራሻዎችን ለአውጻጥቶችን የቀኔ ግዢት መ-ከራ የሰጠት ምለሽ ጥን
እንደነበር በጥንድ በ-ድን ከተወያዩና በኋላ ለመምህራናና አስረሩ::

በአፍሪካ ወሰኑ የተቀናዙና ለበአራዳዊ ነፃነት የሚያደገው ትግል ወደ ወሰኑ ምዕራፍ የተስጠገው ከሆነተኛው የቀረም መርነት በኋላ ነበር:: የረጅም ገዢ የትግል ለምድ:: የት-የአድራሻ እና መግኘት እና ከመጠን ያለፈ የቀኔ ግዢዎች የብዝቦዎ ስርዓት አፍሪካዎችን የት-ግለጽውን ስልት በተቀናዙ ጽልቲካዊ አፈረጋም እንዲመሩ አነሳዎች:: የአፍሪካዎችን በፌርማዎች በሁሉም የአፍሪካ ክልሎች

ከጊዢ ወደፊዢ እያደን መጣ:: በየረርታኝነት ቁድሞ ማዳግ የጀመራው ከሌሎች የአፍርሻ ክልሎች ይለቅ በስሜንና በደብብ አፍርሻ ነበር::

ስሜን አፍርሻ

የግብዢ የነገነት ትግል:: የግብዢ የነገነት ትግል የተመራው ስሜ ቅጂልል በተባለ ግብጥ በከርታኝ ነበር:: ቅጂልል ወፍድ የሚባል ተርቱ በመመስረት ግብጥ ለነገነታቸው እንዲታገለ ይቀበቅበ ነበር:: ይህ ትግል ፍቅር አፍርሻ እንግልን ለማብዛዣያን የራስ-ገዢ አስተዳደር በ1922 ዓ.ም አውቶች:: ነገር ጥን ይህ አዋጅ የግብጥ ለማብዛዣያን መለያ ነገነት የመለሰ አልነበረም:: በመጨረሻም የዋፍድ ተርቱ አስናኔ በመሆኑ በ1936 ዓ.ም ለማብዛዣያን ለማስተካቸውን ለማስመለስ ችሎዋል::

የለበደ ነገነት ታቻኬቸ፡ ለለበደ የጠለያን ቅጽ ባዘት የነበረቸ ለሆነ ሁሉተኛው የዓለም መርነት መለያንን ከለበደ እንደት-ለቅ ለሰአደረጋት እስከ 1949 የተባለፈ መንግስታት ያርቻቸ በእንግልን የባለአደራ አስተዳደር ስር እንደትሆን ወሰነ:: በመጨረሻም በ1952 ለለበደ ነገር መሆና ችሎች::

ልክና፡ በስራና የነገነት ትግል አል-አስኂ እና አል-አማ የተባለ ተርቱም ጥንበር ቁድም ማኅና ተመውተዋል:: በእንግልንና ግብዢ ጥምር አገባብ ስር የነበረቸው ስራና በየካተት 1953 ልሳን በራስ ለማስተዳደር የሰነት ዓመት የሽግግር ገዢ ተስማት:: በዘመኑ ዓመት በተካሂደ ምርመራ ሁዝቦ የጥርሰማ ተወካዮችን መርጠ መስተዳደር ተዋቀል:: በ1955 የመጨረሻም የእንግልን ወታደርቸ የወጪ ለሆነ ሁሉት በጥር 1956 ነገነቱን አውቶች::

ጥርከ፡ ቶርከ በፈረንሰና ስቴን ቅጽ ጉዢዎች ተከናወለ ነበር:: በሙሉለም በየረርታኝ የተቋቋሙ የጥርከ በፋይራዊ ጥንበር (1947) እና አስተቀላል ተርቱ (1928) ትግልን መምራት ይሞላው ነበር:: ተርቱም መለያ ነገነትን ለጠቃቄ ሲልማን መከተማድ አጥቢትና ጥያቄዎን ድጋፍው ተቀለቀል:: በየረርታኝም ለፈቃቄ በማይደረሱት በስምም ወጪ የትጥቅ ትግል ይመሩ:: በ1955 የራኩ እና አት-ለስ ገዢዎች ትግልን በመቀለቀለቸው ወታደራዊ አመሰ ከፍተኝ ይረዳ ሌይ:: በዘመኑም የፈረንሰና መር በእርጠዋቸ በመስነኩ ለጥርከ ነገነትን ለመስጠት ተስማማቸ:: ልራንስ በ1956 የጥርከን ነገነት የሚያውቃውን ስሜ ልራንስ ተስማማቸ:: በዘመኑው ገዢ ስቴን የወጪዎች የጥርከ ተስማማቸ የጥርከ ስሜ ነገነት በመቀበል ሲልማን የተዋሂደቸው ቶርከ የመጀመራያ ገዢ ሆኖ::

ቍኬዎች፡- በተጨማሪ የነገሩት ትንሹት የመፈት የኔወደት-ሰርጾ ጥርቱ በሁባብ በርሃን መሸጻት እና የተጨማሪ ከሚያደበት ጥርቱ በሙላው እና መሸጻት ነበር፡፡ ከ1952-54 ዓለት ገዢት ቁኬዎች የቅርቡት የትጥቃ ትንሹ ላይ ለደንሳይንስ እንዲት-ቀርብ አስተዳደሩት፡፡ በመጨረሻም በ1956 ቁኬዎች ነገ ስትውጥ ማረጋገጫ በርሃንም የመሸመራቶው ተፈዘድንት ሆኖ፡፡

አልደረቶ፡- ከ1945 በፊት ተቋቁጥ የነበረው የከምየኑስት ጥርቱ በአልደረቶ የነገሩት ትንሹ ጥንበር ቅድም መሸ ነበር፡፡ ይህን ትንሹ “ከሎ” (ቅና ገዢው) ተብሎው የሚጠናት ነው ለፏረዎች ለማጠናገኘ ጥከረዋል፡፡ አልደረቶዎችን የአልደረቶ አርበዋች ብሂራዊ ነገ አውጭ ጥንበር የተባለ ድርጅት አቅቀመው ከ1954 እስከ 1962 የዘላቸው መሸር ትንሹ አካሄድዋል፡፡ አልደረቶዎችንም በከይር ቤት የስራ የሰራት መንግስት አቅቀመው በ1954 ትንሹ ይመሩ፡፡ በት-ትና የተታናቸው ለረንስ በ1961 ሁዝቦ ወ-ሳኔ እንዲከሂድ በመስማማቷ ሁዝቦ ነገኝና መሸጻ፡፡ የበኂራዊ ነገ አውጭ ጥንበር መሸ የነበሩት አሁመድ በን በላሁ በ1962 የመሸመራቶው የሁንኔ መሸ ሆኖ፡፡

ጥ&፩ አፍርክ

ዚና፡- ለጋና ነፃነት በ1947 የተመስረተው ያናይት-ድ ነልድ ከስት ከንበናሽን ትንሹት የመሸ ሲሆን ከዚህ ገዢው ንክርማህ ከመረወች እንዲ ነበር፡፡ በ1948 ንክርማህ ሁዝባዊ መስራት ያለው ተተልስ ከንበናሽን ጥርቱን መስራቱ፡፡ በዚህ ጥርቱ ሁዝቦን በስላም እንዲታገል በየደርጋው ከእንግሉዝ እስራት አለመለጥ-ም ነበር፡፡ ጥርቱው የስራ ማቆም አድማ፡፡ ለልደቻና በእንግሉዝ ስቀመች ማኂቀብ መጣሉን በመስሰለ ስልቶች ትንሹት አቀማበለ፡፡ በዚህም እንግሉዝ ለመደራዳር በመስማማቷ በ1951 የና የራስ ገዢነት ለማማጥት ችግሮች፡፡ በተጨማሪ በተካሂወ ድርድር ችግሮች በ1957 የና ከስተኞች በታች ካለ የአፍርክ ሁጻዊ መከከል ነገ በመውጥት ቁጥር ለት-ሆን ችግሮች፡፡ ንክርማህም የመሸመራቶው መሸ ሆኖ፡፡

ለለቻ የጥ&፩ አፍርክ ሁጻዊ ማለት-ም ፍይይሮ በ1960፣ ለራስ የና ከምበደ በ1965 ነገነታውን ተለናዣ፡፡

ዲብ-ብ ምስራቅ አፍርክ፡- በከንያ ለበኂራቅ ገቅናዎች መሸመር ወሰኝ ማና የነበረው በጥርጋችና በነጋጌዎች መከከል የተፈጻሚው የመፈት ማፈናቀል ነበር፡፡ በ1901 እንግሉዝ ከከንያዎችን መፈት የመፈረሰና ለነው ለፏረዎች መስጠት የሚያስተኞል ሆኖ አውጭ፡፡ መፈት በመከተቻቸው ክኩል የተገኘት ከከ-ጥ&፩ ችግሮች

በኢትዮጵያ አደራሻነት የወጣት ከሳይንስ ማህበው አፈቀመው ተቋውጥና የቅና ግዢ እስተዳደር ለወጥ አንድነፃድ ጥያቄ አዋጅበ:: ከበዚ የትግል ሂደት በጀት አንድ
1963 ለይ ነገሱትን ተለጻዕች::

በደብዳቃ የአፍሪካ አገሪቱ በተለይ በደቡብ አፍሪካ፣ አምዲቦች እና ፍማሽቦች የወራቅና ግዢ ትግል በሰራው የተከናወል ሌሎች ትግልም ለፈጸም ዓመታትን የወሰኩ ነበር:: በደቡብ አፍሪካ የቅና አገባብ ያበቃው በ1994 ሌሎች የመጀመሪያው ተቀር ገዢነት የወራ-እጥረታዊያ መሬ የነበሩት ንልስን ማንኛውለ ነበሩ::

ተግበር-10

1. ከሁሉተኛው የዓለም መርነት በጀት የአፍሪካዊያን የነፃነት ትግል የተፈፀመው ለምን ይመስላችኝል?
2. የነጠቃቸው የዘረዘሩትን አመለካከት በአፍሪካዊያን ለይ ይደረሰው ተቆኅና ማን ነበር?
3. ተማሪው የቅና አገባብ ስርዓት ለደረሰው በዘመኑና ምክና የአፍሪካዊያን ምለሽ ማን እንዲነበር መቆናቸትን በማንበብ አጭር በንብ ስርታቸው አቅርበ::

5.3. ነገር የሆነ የአፍሪካ ማገኘ ምጣኬ ሁበታዊና ፖ.ለተካዊ ወሆናት ለማጥሙት የተደረገት እንቅስቃሴዎች

ተግበር-11

1. በደህን ነፃነት በመን በአፍሪካ እና በአውሮታ መከከል ማን ዓይነት ባንኩነት እንደተፈጻሚ ተወያዙ::

5.3.1. የአፍሪካ እንደነት ድርጅት (አ.አ.ድ)

በሆነው የነገሩት ጉዳች እንደተፈጻሚ በዚ አፍሪካዊያን እና አሁን ድርጅት ለመመስረት ቅልት አሳይቷል:: ይህ አይነቱ አመለካከት የአፍሪካ እንደነት ጉዳች እንዲያቀጥና የአፍሪካ ሁበት ዓንድ ሁሳ እንዲሰሩ እስተዋጽኑ አበርካታል:: ምንም እንዲ የአፍሪካ እንደነት ጉዳች በ1919-1921፣ 1927 እና 1945 ገብኬዎች

በደካች ሁኔታው ሁሉም ከአፍርክ ውጤት የተጠና ነበር:: ለመጀመሪያ ጥሩ በ1958 አፍርክዋን በጋራ ጉዳይቶው ላይ ለመወያየት የእኩልን ጉባኤ አዘጋጅተዋል:: በዘመኑ ጉባኤ ላይ ቅድሞ ከቅጽ ግዛት ነገ በወጪ 6 የአፍርክ ማረጋገጫ ማለትም መኖር:: ቅበዬ፣ ሲዳን፣ ቅንጧ፣ ጥርከ፣ ለበደረሰ እና ሁሉም ነፃወቶ ለይዘረዳኝ አትዮጵያ ተነስሸነት የተካሂለ ነበር:: ጉባኤው አፍርክ የእንዲነት አስተሳሰብ እና ለደሰተኞች የአፍርክ አንድነት ጉባኤ ሆኖ ሆኖ የሚገለግ ነበር::

ነበር ጥን የአፍርክ አንድነት ምስረታ በበዱ ልተኞች ወሰጥ ወደቀ:: አፍርክዋን መንግስታት በሀገርች መከከል ፖለቲካ ውሣኔት መኖጋዊ በሚለው ሂሳብ እና ከቀድሞ ቅጽ ጉዳይቶው ይር ለለማጣሪዎች ቅንጧነት በተመለከተ ለየነት ነበሮችው:: በዘመኑ የጥምድርሰቦችና የካሂበለዝና በለው ለሁለት ተከራለ:: በኋይሸርያና በለይበርያ የተመለፈተው የጥምድርሰቦች በድን ቅድቶ እይምረከባት:: ከሚሸን፣ ቅት፣ ሲኬዳል፣ ማለጋሰ፣ ምበን፣ አትዮጵያ፣ ሲፈለያን፣ ለማለያ፣ መከከለኛው የአፍርክ ሪፖርት፣ ጥርታነያ፣ ነፃር፣ ለበደረሰ የለይቶው ሰልታ፣ ቅንጧና ከንግም ተሳትፊዋል:: ወኩ፣ ማለ፣ ቅበዬ፣ አልፌርያና ጥርከ ድግሞ የካሂበለዝና በድን አባላት::

ይህንን ክፍፍል ማሳወገድ የአፍርክ አንድነት ድርጅትን ለመመለፈት የአትዮጵያው ገንዘብ ነገሮች እኔ በይለ ሰላለ፣ የግብዢ ገንዘብ አበዳለ የስር እና የጋናው ከዚህ ተከራዩም ወሰኑ ማረጋገጫ ተጨሙተዋል:: እነዚህ መረጃዎች በአፍርክ ማረጋገጫ መከከል የባህል፣ የኢትዮጵያና የፖ.ስት.ኩ. ለየነትን በማሳወገድ በጋራ አለማችው ላይ እንዲቀመጥ ገልሆ ማረጋገጫ ተጨሙተዋል:: በ1963 እኔ በይለ ሰላለ ነገ የሆነ የሆነንም የአፍርክ ማረጋገጫ መረጃዎችን ማሳወገበበ በአፍርክ አንድነት ላይ ያለችውን የተለያየ አመለካከት ማማስታረቂ መከራከራ አድርጋዋል:: በመጨረሻም አትዮጵያ በቅን 1963 የአዲስ አበባ ጉባኤን አዘጋጅተለች::

የአፍርክዋን ትግል አንድ እርምጃ ወደ ፈት የሚያስታግር ሰላምና ለየነቻቸውን ማጥበብ ተገቢ ሆኖ ተገኘቷል:: ሰላዕሱ የካሂበለዝናና የጥምድርሰቦች ሁሉም በድንቻቸው ለገዢው የአፍርክን የመዋና ሇስተካዊ ጥያቄን በማሳወገድ የአፍርክ አንድነት ድርጅት (ኢ.አ.ዲ) እንዲመለፈት ተስማማቸውል:: ሰላሆነም የአፍርክ አንድነት ድርጅት በይፏ ቅን 25/1963 በአዲስ አበባ ተመለፈተ:: በጥቅኑው ነገነቸውን የተካሂዱ ዓላማ የአፍርክ አንድነት ድርጅት ሰላምና ተስማማቸውል:: እኩል አበባ የደርጅት ማሻሻል ወይም መቀመጫ እንድነሮች ተመለፈል::

ማስል 2: የኩ የኩ የአፍሪካ አንድነት ድርጅት መስራችት

አ.አ.ደ: የሚከተሉትን አለማና ግብች ለማሳከት የተመስረተ ድርጅት ነበር::

- ¤ በአፍሪካ ህዝቦች መከከል መግባባትና አንድነትና ማገልበት::
- ¤ ከኢምቤርዳላውምና ከቅዱ አገባው የአፍሪካን ነገነት ማሩጻን::
- ¤ የአፍሪካዊያን የፖ’ለቲካ እና መሰረታዊ የሰብአዊ መብት ታስትን በተመለከተ ከኢለም አቀፍ ማህበረሰብ አስተያየት ማስቀልበ::
- ¤ በአፍሪካ ህዝቦች መከከል እና ማህበረሰብ በመኖር ይኖርታል ሲቋጥና እና አፍሪካን መመስረት የሚያስችል ሲሆትን ማገልበት::

ተግባር-12

1. የአፍሪካ አንድነት ድርጅት ሲመስረት አንጻර የተነሳው ዓለማ ቁንድን ነው?
2. በአፍሪካ አንድነት ድርጅት ምስረታ ላይ ግንባር ቁልጻ የአፍሪካ መረጃዎች በተሳካው ላይ እንደት ለያዘተውን ለፈፀፈ ተስል?

ማጠቃለያ

➤ አፍሪካ በአውርጥ ነገሮችና ቅጽ ገኩም ተስፊ ስር ወድቂ ነበር፡፡ የአውርጥ ነገሮች በሚለያን የሚችበሩ አፍሪካዊያንን በባርነት ወደ ስሜንና ደቦብ አማራካ እንዲሁም ካረበያን አንተዋወል፡፡ በተጨማሪም አውርጥዋያን የአፍሪካን ጥሩ ሁቃወች ለእንዳከተለው የሚያስፈልግ አግባብ፡፡ ከ19ኛው ክፍለ ኮሙን ይሞር የአውርጥ ህገቶች አፍሪካን በቅጽ ማዘኑ ቅጂበር ስር ይዘው፡፡ ሁሉታዊ የዓለም መርነት የአፍሪካን ነፃ መውጣት ያሳጠ ለመን በዋናነት ቅጽ ገኩ ፍጋፍናን ክፍና በማቀዝሙ እንዲ ቅድመ ለፍቅር ማቆቻችን መቆጣጠር አላስቸላቻውም ነበር፡፡ በተጨማሪም ሁሉታዊ የዓለም መርነት የአፍሪካዊያን ገልጻዊ ገዢተ-ሀለና እንዲያበር አስተዋጽኑ አበርክታል፡፡

➤ በ1950ዚ ዓመታት የለውጥ ሂደት አበዛቸው የአፍሪካ ህገቶች ነባንታቸውን ተግናዕኅወል፡፡ አፍሪካዊያን እናናፏወችን የህበረቱ ሁይለታን ደንብው ባደረገት አስተዋጽኑ የቅጽ ገኩም ተስፊ ቅልጠ ስቦ ስለነበር አፍሪካዊያንን በፖስታዎች፣ አካውሃዊዎች ማህበራዊ ወሰኑ ስጋት ለማሳተኞ ወሰነው፡፡ ለዘመኝ ለባል በውስድቸው ህገ-መንግስታዊና ለሎታ ጥገናዊ ለውጠች የቅጽ አገባብ ሆኖች እንዲያከተሉት መጋቢት መርገዋል፡፡ የነፃነት ታግለ በተፋሩሙት ገዢ አፍሪካዊያን ለጋራ ዓለማ የጋራ ተቋም ለመመስረት ጥሩት አድርጋዋል፡፡ ይህ ሁሉታዊ በርካታ መሰናከለውን አልፎ፡፡ በ1963 የአፍሪካ እንደነት ድርጅትን መሰረተዋል፡፡

የክለሳ ጥያቄዎች

- I. የሚከተሉትን ጥያቄዎች ተከከል ከሆነ እውነት ስህተት ከሆነ ደንብ ሲሰት በማለት መሰረት፡፡
 1. የባረድ ጉልበት ተፈላጋለሁ በአዲስ ክፍለ ዓለም እንዲጨምር ክደረገት ምክንያቶች ወሰጥ አንቀ የሽንክር አገዳ እርሻ መሰሩሙት ነበር፡፡
 2. በምጀራዊ አፍሪካ መንከራ የሆነ የወራ-ቅጽ ማዘኑ ገዢናዊ ከከሆወት ወሰጥ ልጥረ ቅል ተጠቃሽ ዓይነ፡፡
 3. የአክራ ጉባኤ ውና አዘጋጅ ቁጥጥሮ እኔ ቤይ-ሥላሴ ነበር፡፡

4. 1884-1885 የተካሂደው የበርለን ገባና ወር ዓለማ አፍሪካን ያለመረነት ለመቀራመስ ነበር::

5. የእፍሪካ አንድነት ድርጅት ወር መቀመጫ አይሰ አበባ ነበር::

II. የሚከተሉትን ፖሮፏዥ ካነበሩት በጀት መልስ የምት-ለትን ማሳዣ በፊሁና ለመምህራት አሳይ::

1. የርነትና የበረታ ጽዋድ በእፍሪካ ሌይ ያደረሰውን ማህበራዊ፣ የመኑ ሁብታዊና ሪለታዊ ገዳት አበራኝ::

2. ጥብቅ እና ጥና ለነፃነት ያደረገት-ትን ተቋዶ በማውያድር አበራኝ::

3. የእፍሪካዊያን የፖለቲክ ጽዴት ህሉና አንዳደርግ ቀዥማውያና ማህበራት ወንን ዓይነት አስታዊያኩ ያበረከቱ ይመስላቻል?

4. አው-ጋጋውያን "እፍሪካን ለማስለጠን" የሚለው ተልሱቸው ለእፍሪካ ለማስለጠን አበርከታል ወይም አለበረከተም? በደንብ-ቁጥር ሁኔታ ሌይ ተንተና ዘኑ::

5. በሁሉም የእለም መርነቶች መከከል የእፍሪካዊያን ቦረ-ቁጥር አገባብ ት-ግል ሲልቀቻን ዘርዝሩ::

6. ከሌሎች የእፍሪካ ሁገዱች በተለያ ሁኔታ የእልሱራ የነገነት ት-ግል ያም አፈሳሽ ለመን የቃለው ለምን ይመስላቻል? ወከንያቶችን ዘርዝሩ::

7. የምዕራብ እፍሪካ ሁገዱችን በቁጥር ማት ይዘው የነበሩ የአው-ጋጋ ሁገዱችን ቁጥር ማተታቸውን ዘርዝሩ::

III. ሂታች ፖሮፏዥ

1. ለእፍሪካ አንድነት ድርጅት ማስረታ አንቀፅት የነበሩ ማከንያቶችን፡ ሲከታችን እና ድክመኖችን ሲወቻን በመጠየቅ ወይም መቆሆናትን በማንበብ ማብራሪያ ተፋቻሁ ለመምህራት አቅርቦ::

ምዕራፍ-6

ቍድ-ሙ-ዘመናዊ እና
ዘመናዊ የዓለም ታሪክ

መግለጫ

በዚህ ምዕራፍ ስር በዓለም ላይ የተከሰቱ ወርቅ ወርቅ ገዳብናት መሳሪያው በዋናነት የኢትዮጵያ አበባትን፣ ሁሉታን የዓለም መርነቶች እና የቀንቃዬው መርነትን ያካትታል፡፡ የኢትዮጵያ አበባት በስው ልደ ነው ላይ ከፍተኛ ለውጥ ያመጣ ክስተት ለሆነ የዓለም ማገኘትን ያደገና በማረጋገጫ ላይ የሚገኘ በማለት እንዲከፈል አድርጋል፡፡ የዚህን አበባት አድማማውር፡ ሂደትና ወጪዎችን በዚህ ምዕራፍ ይቆከራል፡፡ በተጨማሪም የሁሉቱ የዓለም መርነቶች የዕዝንናት፡ ሂደት እና ወጪዎችው ተካተዋል፡፡

ከምዕራፍ የሚጠበቅ ወጪት፡-

ተማሪዎች ይህንን ምዕራፍ ከተማሪዎች ሆነት፡-

- ☞ ስለ ታሳቀ የደክአገራፊያዊ አስተ በመን እና ሂደቶች ተገልግሎቶሁ፡፡
- ☞ የሀሳብ እና የሂጻማናታዊ እንቅስቃሴዎች ላይ ያለ መሰረታዊ ገዳብናትን ተተለተናለቸሁ፡፡
- ☞ የኢትዮጵያ አበባት መገለጫዎችን ተስረዋለቸሁ፡፡
- ☞ ለኢትዮጵያው አበባት መነሻ የዕዝንናቶችን መጠቃለያ በግብር ተቀርባለቸሁ፡፡
- ☞ ስለሁሉቱ የዓለም መርነቶች ሁኔታዎችን ተገልግሎቸሁ፡፡
- ☞ የቀንቃዬው መርነትን ወርቅ ወርቅ መገለጫዎች ተዘረዘሩለቸሁ፡፡

6.1 ታላቁ የደንብነትና አሰሳ ዘመን

ቍልና ቅልት:

☞ አሰሳ ☞ አዲስ አበባ	☞ ቅልት

ተግባር-1

1. ተማሪዎች አሰሳ ስጻል ስምታትሁ ተውቃለቸህ? ጥንን ያመለከታል?

በመከከለኛው ዘመን የደንብነትና ዕውቅት በአውሮታ፣ በስሜን አፍሪካና በጣም ዘመኑን አሰሳ የተገዢበት ነበር፡፡ ከእነዚህ ክልሎች ወጪ ለሎች ክፍለ ባለማት ስለመኖራቸው ዕውቅና አልነበረም፡፡ በዘመናዊ ታሪክ በጥያቄ ላይ ለመጀመሪያ ገዢ ታላቁ አሰሳ የተከናወነው በዋናነት በፖርቱ ተፈጻሚ ነበር፡፡ ጽሑፍ ተፈጻሚ በደቡብ የሚሰጠ አውሮታ የሞት-ገኛ አገር ለት-ሆን በ15ኛው እና በ16ኛው ክፍለ ዘመን አዳዲስ ክፍለ ባለማት-ገኛ በማግኘት መረ ተዋናይ ሆኖ ነበሩ፡፡ አሰሳን በአራዳዊ አድንዳ በማድረግ በከፍተኛ ሲከታ እንዲከናወን ያደረገት የፖርቱ ተጠስ ነገሱት ምኬራ ነበሩ፡፡ በአሰሳው ላይ የነበረቸው ማረጋገጫ ክፍተኛ ስለነበር “አሰሳ ምኬራ” የሚል ቅዱል ላይም ተስተቶችዋል፡፡ ወደ አት-ለን-ቴክ ወ-ቅያናስ፡ ሆኖ ወ-ቅያናስ፡ ይጠብና የሚሰጠ የከፍረብ የባህር እርምጃ የሚደረገውን አሰሳ በጥናት ተከተሉ የከፍረብ ተመርጓሚነት የሰነድ የሰነድ ተመርጓሚነት አቅማቸውን እንዲያደርግ የቆወቅት ማጠልበት ተ-ምህርት በት-ከፍተዋል፡፡

በ1400ወች ገዢ የፖርቱ አሰሳ ነበሩ፡ ማደራሪ እና ከተ ስርዓ የተባለ ይረዳቸን አገኘትዋል፡፡ በ1497 ስሳ ይጠብና ወ-ቅያናስ አሰሳ አራት መርከበችን እያመሱ ወደ ሆኖ ወ-ቅያናስ አመራ፡፡ ስሳ ይጠብና ጉዢውን ቅዱል በ1498 ክልከታ ይረዳ፡፡ በ1500 ተደርሱ ከባራል የተባለ የፖርቱ አሰሳ 13 መርከበችን ይዘን በበረከላ የባህር እርምጃ ላይ አረፈ፡፡ በበረከላ የፖርቱ የባህር ማረጋገጫ እንዲከተሆን መሰረቱን ክስቀመጣ በኋላ የሚሰጠ እቅዱ ይዘን

አቶወካን በመርከብ ዝርዝር የህንድ ወ-ቅያየስን አቀርብ ካልከታ ስራለ፡፡ በመጠረሻም
በ1501 ወደ ገዢቱ ተመለሰ፡፡

በ15ኛው እና በ16ኛው ክፍለ ዘመን ከገዢቱ ተመለዋል ስቴንግ በአስተ ታዋቂ
ሁንር ነበረች፡፡ የሰነድን ጽሑስ ነገሮች ፊርማናንድ እና ባለቤታቸው እኔበለ አስተን
የበከራዊ አይነት አድርጋው አሳይቷን በገንዘብና በቀኩቀስ አግባብነት፡፡ ጥለያናዊ
አሳሽ ከርስቶስ ከሎምበት የአት-ገንዘቱ ወ-ቅያየስን በማቋረጥ የከረበያን ይረዳች
እና የአዲስ ክፍለ ዓለም (ሰሜን አማካይና ደቦ-ብ አማካይን) እንዲያገኘ ስቴን
የገንዘብና የቀኩቀስ ይጋፍ አድርጋለች፡፡ አት-ገንዘቱ ወ-ቅያየስን አቀርብ በማለና
አዲስ ክፍለ ዓለም አገኘ፡፡ ያገኘውን አዲስ ክፍለ ዓለምም ምስራ-ብ ሁንድ ይባላል
በላ አስተውቀ፡፡ ንጋር ግን አዲስ ክፍለ ዓለም ምስራ-ብ ሁንድ ልይሆን የአማካይን
አሁንም መሆናቸውን ያረጋግጣው አማካይ ተስተዋዙ፡፡ ነው፡፡ ስያሜውም ከእርስ-
ስም ተወስዶ የአማካይ አሁን ተባለ፡፡

በ1480 በገዢቱ የተወለደው ፊርማናንድ ማቋረጥ ዓለምን በመረከብ በመዘገበ
የመጀመሪያው መርከበኩ ሆኖ፡፡ የምስራብ-ን አቅማዊ ተከት-ለው በመሆኑ ወደ ፊቃ
ምስራቅ መድረሰ ይቻላል የሚለውን አሳይ እንዲሁ ተነስቶ ነበር፡፡ ዕሳውን እውን
ለማድረግ ወደ ስቴን ሂደ የሰነድን መንግስት ይጋፍ መዋቅ፡፡ የሰነድን መንግስት
ንግስ ነገሮች የሆነት ቅርጫለ 5ኛም ተያቀውን በበት ስለተረክሱት 5 አነስተኛ
መረከበኩ ፊቃወለት፡፡ በአገስት 1519 የምስራብ-ን አቅማዊ ይዘ ገዢውን የቃሙሉ
ለመን አት-ገንዘቱ ወ-ቅያየስን በማቋረጥ የጊዜዏስ ወ-ቅያየስን በአካናው 1520
አገኘ፡፡ ለመጀመሪያ ጊዜ በዘጋጀ ወ-ቅያየስ ለይ በመርከብ የተገኘበኩ ማቋረጥ ነበር፡፡
በመቀጠልም በ1520 የፈለጥንስ ይረዳችን አገኘ፡፡ ንጋር ግን ገዢውን ከቃሙሉት
5 መርከበኩ ወ-ሰጥ 4፡ በፈለጥ ሌያ ምክንያቶች ሲጠላስ ተልወካዎን አጠናቆ
ለተ-የምበር 9/1522 ወደ ስቴን የተመለሰው እንድ መርከብ በቻ ነበር፡፡ የምንግሥት
አንድን የሚችለን ሁይወት በፈለጥንስ በያልፍም በእስት የተቃሙሉው ገዢ ግዢ ስለመታ
ዓለምን በመርከብ የዘጋጀ የመጀመሪያው አሳሽ ተደርሱ ይመለከል፡፡

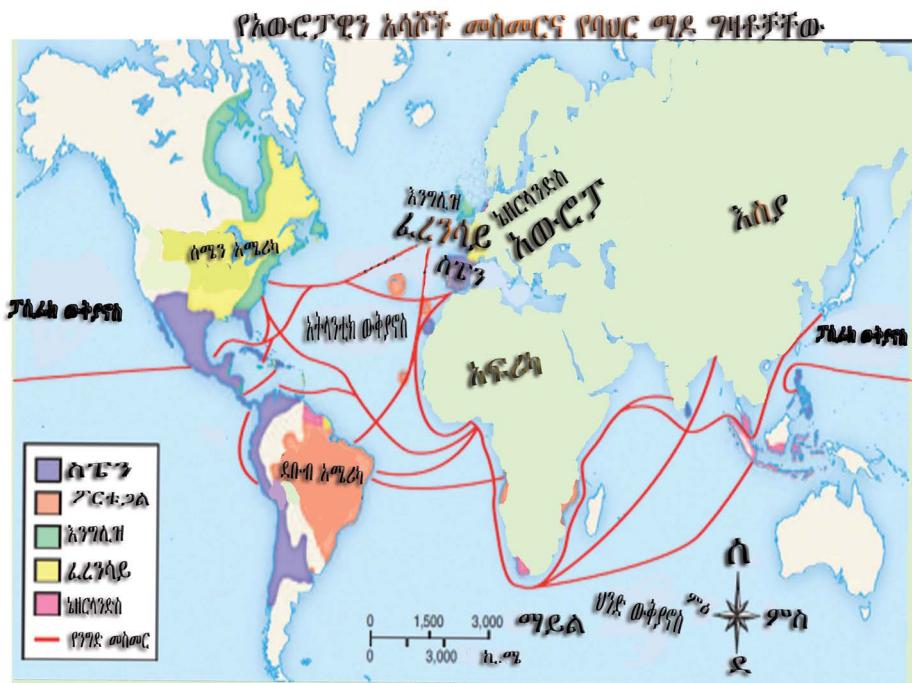
ገቢል 1: ሂርደናዊ ማሬነት ዓለምን በመርከብ ለመዘርፍ የተከተሉው መሰመር

በ15ኛው እና በ16ኛው ክፍለ ወጪን የአውሮፕላን የአስፈላጊ ቅልት በከፍተኛ ሁኔታ መመራ:: ለዚህም አነስተኛ ምክንያት የሚከተሉት ዓይነ::

- ከሩቅ ምስራቅ አገልግሎት ወር የንግድ ቅልት መሰመር:: በ1453 አቶማን ቁርካቶ ከንስተንድሮንልን ስለዚህ የአውሮፕላን የየበት ገዢ የንግድ እንቅስቃሴ ቅመ:: የየበት ማለፊያውያም በተቋዋሚ አቶማን ቁርካቶ ስለተያዥ ለለ አመራዊ መፈለግ ግድ ሆኖ:: ከሩቅ ምስራቅ የሚመጣ ቅመማ ቅመሞች በአውሮፕላን ገበያ ለይ በጣም ተፈለጋ ስለነበሩ አማራዊ የንግድ መሰመር መፈለግ አስገዳጅ ነበር::
- የቴክኖሎጂ እድገት:: ለፈ ወተሞኑን እና ባህሪን ለማቆረጥ የሚያገለግል የተሽጠለ የቴክኖሎጂ ወጪዎች:: **ለምሳሌ:** ካርታ፣ ለሳ፣ አቀጣጭ መቋሚ ከምጻል፣ መግነባለዋ አቀጣጭ መቋሚ (magnetic needle) እና የሚመለውን የመርከብና የቻልባ ጥተርጋች በወተሞኑን እና ባህር የሚደርሱውን እድገት መቀነስ::
- የአውሮፕላን የጀትና ዕውቀትና የሆነት ቅልት መሰመር:: አውሮፕላን አያዲስ ክፍለ ዓለማትን በአስፈላጊ የማማት ገገትን ተከተሉ የሆነት ቅልትዎ በዘመናው መጠን መመራ:: ምክንያቱም በአስፈላጊ ከተገኘ ህጋዊ ምርመራ ወር ቀጥተኛ የሆነ የንግድ ግንኝነት ስለመስረቱ አካውማያችውን ለማሳደግ ክፍተኛ ማኅ ነበረቸው::

የታላቁ አሰሳ ወጪዎች

- ሀ) የማይሸጥውቁ ክፍለ ዓለማካት እንዳሸጥውቁ አደርጋዎች::
- ለ) በአውሮፕሪን መከከል ጥቃትን አስከትሆል:: አውሮፕሪን አሳሽ ሁገድ በአሰሳ በተገኘ እያወለ በታወች ላይ የባህር ማይ ማዘት በመመስረት የምጣኑ ሁሉት እና የፖ’ለቲካ ቴክኖሎጂዎን ማስጠበቅ ስለፈለግ ጥቃትን አስከትሆል::
- ሐ) ሌሎች የአውሮፕሪ ሁገድ አሰሳ ላይ እንዳሰተኞ ክፍተኛ የሰነ-ልቦና እና የፖ’ለቲካ መነፋቻትን ልተሻል::
- መ) ታላቁ የአሰሳ ዘመን በአፍሪካ ላይ የባሬያ ጽዋድ እንዳሰሩና የሚከናወት ሆኖል:: በተጨማሪም በላይን አጭር የነበር ማሟበራለሁት እስተና ማንነት እድር ላይ ወድቆል:: አሳሽ ሁገድ እዲሰ በተገኘ የባህር ማይ ማዘት ስለመስረቱ የነበር ማሟበራለሁት ቅጽ፣ ታሪክና የማንነት መገለጫ የሆነ እኔቶች ወድመዋል በአውሮፕሪን ማህልም ተወረዋል::

ገቢል 2: የአውሮፕሪን አሳሽ መሰመርና የባህር ማይ ማተሻቸው

ተግባር-2

- የታሳቁ አሰሳን አውንታዊ እና አሉታዊ ወጪዎች ከለያችሁ በቻላ
መልስትን ለመምህራችሁ ጉለዥ::

6.2 ዘመኑ-ህዳሴ፡ የጥርሱስታንት ዕምነት ጉቶናዊ እና የከተማውያምን ጥገና

6.2.1. ዘመኑ-ህዳሴ**ቍልና ቅል:****ህዳሴ****ተግባር-3**

- አት-ጥናት በዓባይ ወንበት ላይ አያዝነዋች ያለውን ግድብ ለምን ሁኔታ በላ
ስተምቻው?
- ተማሪዎች በአውርድ የሚለማው ዘመን መገለጭዎችን ዘርዝሩ::

ጥንታዊ የዓለም ሰልጣኬ በአውርድ ከ5ኛው-14ኛው ከፍለ ዘመን አሻፈልቀሎ ነበር::
ሰልጣኬ እና ማህበረሰቦች ለውጥ ባለሙያኬ የተነሳ ይህ ቃል በአውርድ የሚለማው
ዘመን ተብሎ ይታወቂል:: በ14ኛው ከፍለ ዘመን መሸመራያ ገዢ የጥንታዊ
ጥረሰኝ ሰልጣኬዎች ላይ አዲስ የእስት አሻፈልጭ ተጨምረው ይግኙ
ማንሳራራት ይመሩ:: ይህ እንቅስቃሴ በእንደ ዘርዝር ላይ በቻ ያተከራ ለይሆን በበኩ-
ክሳኩ:: በበኩ-ጥበብ:: በፖ.ለተካ:: በሳይንስ:: በማህበረሰቦችና አ.ከፍማማዊ አሳይቷው
ለይ ከፍተኛ የሆነ ለውጥ አሳከተኛል:: የመከከለኛው ዘመን ለሆናን አሳይቷው
ከሄይማኖትና መለከታዊ ነገሮች የሆናን አሳይቷው:: የዘመኑ-ህዳሴ ለሆናን ጉን
ከሄይማኖትና መለከታዊ አሳይ ይልቀ የሆና ለሆና ተፈጥሮና የገዢዎች ዓለም
የፈጻሚ ወጪዎች የጥናት መሰከ እንዲሆነ አድርጋዋል::

የህዳሴ እንቅስቃሴ በ14ኛው ከፍለ ዘመን ቅድመና በጣለያን በቻ ያለ ለሆናን በሂሳት-

ውደ ፈረንሳዊ፡ ይርመን፡ እንግላን፡ ሆነዚያና ለለምትም ህገዴታ ተሽጭሬል፡፡ ጠለያን የጥንታዊ የሚማ ስልጣኑ ማስከል እና ለገረከም ቁርብ ስለነበረች የሰልጣኑ አሻራዎች የቀጭት ስማትን ፈተሻል፡፡

የዘመናዊ እንቅስቃሴ በሰው ለይቶ ተፈጥሮችና ማህበራዊ እሳዎች ላይ ታኩሩትና አትናዕናል፡፡ **ለምሳሌ፡-**

- ልሄችን በፖ.ለተካ፡ በፖ.ሪ.ርት፡ በመ.ዘ.ቁ፡ በሰነ-ጥበብ፡ በአይ.ንስ.ዘ.ዘ.ር. የነበረችው የምርምር ተሳትሪ መመርሻል፡፡
- የለሄችን የምርምር ካሂይማማታዊና መለከታዊ እናበ ይልቻ የሰው ለይቶ የፊልት ተስለት ተግዳሱት ላይ ያተከረ ነበር፡፡
- የአቶ መኖሪ ቅንቃዎች የሰነ-እስተና ቅንቃ ሆነዚ ሆነዚ እንዲያደገት አስተዋዕና አድርጋል፡፡

ወና ወና የዘመናዊ ልሄችን

- ሀ) ወለያም ርከለጥ.ር (1564-1616)፡ እንግላዝዎው ወለያም ርከለጥ.ር አምስት፡ ሪፖርና ቁለት፡ ቁለያስ ቁርርና ማከበበ የተባለ ተወነታዊ ዝርማዎችን በመስራት ይታወቂሉ፡፡
- ለ) ለወናርሱ ዓይነት (1452-1519)፡ ዓይነት የሰነ መ.ያ ባለቤት ነበር፡፡ ለዓለ፡፡ ቁርባ ቁርዕ ለራ፡፡ መ.ዘ.ቁ፡፡ መሁንዳስና ስይንተስት፡፡ በሆነዚ የሚታወቁው ግን በጥናለሁ ስዕልና የመመረናው እኔት የጥበብ ሲሆዎች ነው፡፡

ጥናለ 3፡ ጥናለሁ

- ሐ) ማኅኤል አንጻሎ (1475-1564): የአዲግኝ አፈጥሮር የማሳዣውን የጥበብ ሲሆ አበርከታል::
- መ) ንሕላስ ከተርኩሉስ (1473-1543): ይህ ላይንደሰት በትወልድ ጽ’አንዳዋ ሌ.ሆን የማታወቂውም በሰነ-ካዋከበት ምርጥምር ነው:: ብሩይ የሰርዓት ብሩይ (solar system) ማኅኤል መሆናን እና መራት-ም እንደ ለለቻ ጥገናቸው ሁሉ በዚሁ ተረጋግጧ-ተረጋግ የምት-ከውን መሆናን አረጋግጣል::
- ሙ) ወለ.ለ.የ ወለ.ለ. (1564-1642): ይህ ጥለያናዊ የሰነ-ካዋከበትና የፊዢስ ሌ.ቁ የመራት ሲበትን የተፈጥሮ ቁመር የፊልሰናና የቴሌስትሪ አገልግሎት ያሻሻል ነው::
- እ) አይሁክ ንውተን (1642-1727): ይህ እንጂለያዊ ታላቅ የሚሳቦና የፊዢስ ሌ.ቁ ሌ.ሆን የካልብ-ለስን እና የመራት ሲበትን ቁመር ያሻሻል ነው::

ተግባር-4

- ዘመኑ-ሀክሰ ቍድመያ በጥለያን ለምን ያንስራ-ራ ይመስላቸኝል::
- በወለ.ለ.የ ወለ.ለ. እና በአይሁክ ንውተን መካከል ሲለመራት ሲበት ቁመር መሰረታዊ ለያነት የፊዢስ መምህራቸውን በይቅር ገለጋ አድርጋ::

6.2.2 የጥርጉስታንት ዕምነት አማካኝ ጉቶናዊ

ተግባር-5

- የሃይማኖት መለያዎት ለምን ተፈጻሚ?

የጥርጉስታንት ዕምነት አማካኝ ጉቶናዊ ከድማ ከተለከዋት በተከርከለያን ለመለያት የተደረገ እንቀሳቸበ ነው:: ለጥርጉስታንት ዕምነት ጉቶናዊ መነሻ የድማ ከተለከዋያን እና ቁሳውስት በፖስታ እና ከድማ ማስቀመጥ ጉዳዮች ለይ የነበረቸው ገዢ የለሽ ተቆዳው አስተዋዕና አድርጋል:: የጥርጉስታንት ዕምነትን ከድማ ከተለከዋት በተከርከለያን ለመለያት በእንጂለዘና በበሃማያ (ቁኩ) እንቀሳቸበ ቁልጊዢ በለመ በ14ኛው ክፍለ ዘመኑ መ-ከራወች በኋና-ም በይፈሩ የተመሰረተው ገን በ1517 በጀርመናዊ ማርጋቱን ለተር አማካኝነት ነበር::

ማርቴን ሌተር የተፈለጊ ዕምነት ተከታይ መነሻ-ስ እና በዋተኞበው ይረዳል፡ የቴወሎች ተሮፏስ ነበር፡፡ የደማ ካቶለካዎት በተከርስቱያን ለሆጻዎት ማስተላደገም በላ ከግለሰቦች የምት-ሰበሰበውን ጉባኤ በመተቻት 95 የሙቀውማቸው ሁሳቦችን በዋተኞበው በተከርስቱን መግቢያ በር ሌይ በአካቶበር 31/1517 ለጠራ፡፡ የሰው ለይቶ ካሆነውን የሚገዢት በበት የሚባር እንዲ ጉባኤ በመሰጣቸው አይደለም በማለት ተቋውጥና አሰማ፡፡

ባሰል 4፡ ማርቴን ሌተር

የማርቴን ሌተርን ስብከት ለማስቀምና እስንም ወደ ካቶለጊ ዕምነት ለመመለስ በዚ ተረት በፈረግም አልተሳካም፡፡ ማርቴን ሌተርም በዚ ተከታይ እኩራ ዕምነቱም ወደ ለሎች ሁገች ተስራጭ፡፡ በእውጭና በስምን አመራሪ ሁገች የጥርጭበታት ዕምነት ተስፋሩ፡፡ **ለምሳሌ፡-** በፈረግናይ በየሕንስ ካልሽን አማካኝነት የካልሽናነት ተርጭበታት ዕምነት ለመሰረት ተከታታቸው ሁግናትና ይበላል፡፡ በእንግሊዘ የእንግሊዝ ተርጭበታት በተከርስቱያን ተቋቁሙ፡፡ በስዋዕርሰንድም የሰዋዕር ተሆናል በተከርስቱያን ተመሰረተ፡፡ በለለ መልከ ደንቀም በዚ የእውጭ ሁገች የሂጭናነት መርነትን አስከተረል፡፡

ተግበር-6

1. ማርጫን ለተር የጥርኤስታንት ዕምነትን ለማስፈጸም ተደርጓል፡ ይህም ተመዝግበው በዚህ ተመዝግበው የሚከተሉት ነው፡፡
2. የጥርኤስታንት ዕምነት ጽሑፍ የሂያይኖር ተከተል የሚከተሉት ነው፡፡

6.2.3. የካተማውያን ምላሽ**ተግበር-7**

1. የዕምነት መጽሑፍ ለሰላም እነት ያለውን ማኅና ተወያዙ፡፡

የጥርኤስታንት ዕምነት ከፍተኛ ትኩስና ተቋዬ ስላሳል የድጋግ ከተማውያን በተከርስተዋን ወሰንው የማሽናያ እርምጃዎች ወሰልቸ፡፡ እነዚህ ወሰንው የማሽናያ እርምጃዎች የድጋግ ከተማውያን በተከርስተዋንን ከጥርኤስታንት ማይኖር ጽሑፍ ለመጠበቅ የተወስኑ ነበሩ፡፡

ከእነዚህም መካከል፡-

ሀ) መዝኑ አመራር መሰማም፡፡ የድጋግ ከተማውያን በተከርስተዋንን ለትኩስ የፊራር የአመራር በልስት ስላለበት አቅም ያለቸውን እና ቁርጓኛ የሆነ ጉልሰቦች የመረኑት በታወችን እንዲይዘው ተደረገ፡፡

ለ) ተከታታይ የሂያይኖር ተከተል ማዘጋጀት (1545-1563)፡ ተከታታይ የሆነ የሂያይኖር ተከተል ማዘጋጀት ከተካሂደ በኋላ የዓለምዊ ህይወት ተንብረ፡ ለሂጻች ማስተካርድ ተብሎ የሚሰበበው ገንዘብና ጉልሰቦችን በዝምድና ተሳሳር መሻጭ እንዲቀር ተደረገ፡፡

ሐ) የእያስተዳደሪያን ሲጠረት መመዘኛ፡፡ በኢትዮጵያ ለመጀመሪያ በ1543 የተመዘገበው የእያስተዳደሪያን ሲጠረት ወና ዓለማ በተለያየ ከፍል ዓለማ በስውርም ሆነ በግልጽ የካተማውያን በስብከት ማስፈጸም ነበር፡፡

ተግበር-8

- የደጋማ ካቶለከዋት በተከርከተያን ወሰጣዊ ችግርችን ለመቅረብ የሚገኘውን ወሰን የሚገኘውን ወሰን ይገልጻ?

6.3. የኢትዮ-ስትራ አብያት

ቁልፍ ቅል

☞ የኢትዮ-ስትራ አብያት

ተግበር-9

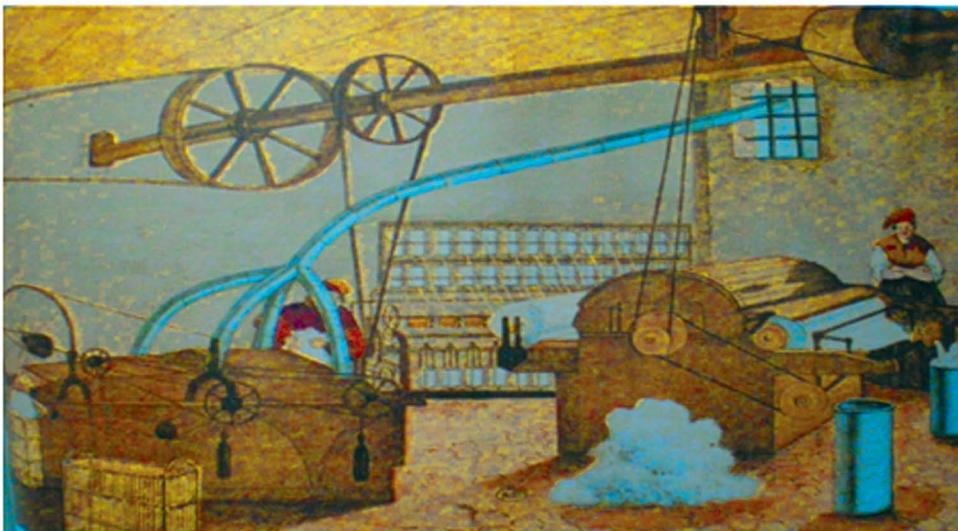
- በአካባቢዎች የሽጠና ወይም የበረታ በረት ስራ ባለሙያዎች ካለ ደረቃውን እንዲከት እንደሚከውጥ መረጃዎች በጽሁፍ ዘግ አቅርቦ::

የኢትዮ-ስትራ አብያት በ1750 ጉዳማ ተቃዋሚ በማግኘት ሂደት ወሰጥ የሠው ጉልበትን በማግኘት መተካት ወይም የማግኘ ለውጥ ነው:: ይህም አገልግሎት ወደ ካነበረው በእኔ ማግኘት ፍጥነና ምሳሽ ወደሚነው በማግኘ የማግኘት ሂደት መስጠትና እንዲሁም በበት ወሰጥ በተለያዩ ከማግኘት በማግኘ በተደራሱ ቁብረ ደረጃ ማግኘት መቃመሩን የሚያመለከት ነው:: የኢትዮ-ስትራ አብያት የተቃመረው በእንግሉዝ ሲሆን ቅስ በቀስ ወደ ለለም የአውሮፕ ህገድና አማራካ ተካምቷል:: ይህ አብያት በእንግሉዝ ለቃመር የቃለበትው ወኩ ወኩ ምክንያቶች ማግኘትን ለርተውና ገዢተው የመጠቀም አቅም የነበረቸውና ቁብረዎችን መገኘበት የሚችለ ባለቤት መኖራቸው:: የሚችለ ሁኔታ መፈጸመ:: የተፈጥሮ ሁበት (የድንጋጌ ካስልና የበረታ ማቆድን) መኖር ዓይነ::

በጥንቃቄው ዘመን እንዲሁም በአውሮፕ መከከለኛው ዘመን የነፃፃ ጉልበትና ወሄ ለሂሳብ ምንምነት ተቃዋሚ ለይ ወለዋል:: በኢትዮ-ስትራ አብያት የመቃመረው ዘመኑም ወሄ ጉልበት ተቃዋሚ ለይ የዋለ በሆነም በእናስ እና በየትናውም በታ ተቃዋሚ ለይ መዋል በማግኘውና የበረታ ጉልበት የሚያመነው የኢትዮ-ለውት ሂደል ተግባራዊ ሆኖል:: የኢትዮ-ለውት ችግርች ወሄን በድንጋጌ ካስል በማግኘት በታመቀ እንዲለውት ሂደል የሚመንጨውት ተከናለሱ ነበር:: በእንግሉዝ የድንጋጌ

ከዚህ በብጀት የሚገኘው ሆነ በመሆኑ ለዘመናዊ ማስቀመጥ አጋጣሚን ፈተሻል:: የመጀመሪያዎች የእንዲለሁት ጥሩ-ተሸቃቄ የተፈለሰኝት በሳ-ሽ (1698) እና ነው-ከመን (1705-1711) ነበር::

በ1660ዎች ካህንድ የሚመጣው ከጥጥ የተሰራ መርቁ በሀገበት ተወካይ ሆኖ ስለነበር የእንዲለሁት ነገወዎች የጥጥ መርቁ ቁ-በረከን በሀገራቸው የማግኘት መ-ከራዎችን አደርጋው ነበር:: በእንዲለሁት የመርቁ-መርቁ ምርት ሂደት የድን ካይ ልጠራ(flying shuttle) ስር ካለው ለወጥ እንዳያመጣ ያደረገ ለሆን ስማናዎች ከሚያመርቁት የበለጠ ቅጥነት ነበረው:: በ1764 ለለው እንዲለሆዋ ፕሮስ ህርጻራ-ሽስ ማጠንጠኝ (Spinning Jenny) ገለ የሰየመው ማሽን በእንድ ገዢ በርካታ ክርቃት ለበለ እንዳሆነ የሚሰጠን ማሽን ነበር::

ገኘ 5: (spinning Jenny) ቅዱ ቅዱ ወደ ክር ቅዱው ለለበት መሠረታዊ ሲሆን

ለለው የእንዲለሁት ጥሩ-ተሸቃቄ የሚደለ ምንም በመሆኑ ያገለገለው በባቡር ታ-ራ-ንስንስት ላይ ነበር:: የባቡር መንግሥት የኤክኖሎጂ ታልቅ እመርታ እንዳያመጣ ማሽን የተጠወቁት ፙርድ ስ-ኤ-ፕ-ንስንስ ለቻ ሰበርት ስ-ኤ-ፕ-ንስንስ ነበሩ:: የመጀመሪያው የባቡር ታ-ራ-ንስንስት የተዘረዘሩው ከስቶክኩን እስከ ዓርለንግተን ከተሞች በ1825 ለሆን በመቀጠልም በ1830 ከለስተርል እስከ ማንተስተር የተወራው ነበር:: የእንዲስት እስያት ታልቅ የኤክኖሎጂ እምርታ ያሳያለት ለለው መስከ በረት ማቅረጥ ላይ ለሆን በብጀትና በርካሽ ወጪ ለመረት ታደል:: የድንጋጋ ከስልን እንደሆነ የሚገኘው ምንም በመጠቀም በብጀት ማቅረጭ ማሽናች አማካይነት በርካታ

መጠን ያለው በረት ማማረት ተችሷል::

ተግበር-10

- የኢትዮ-ስትራቴጊ አብያት በረት የኢትዮ-ስትራቴጊ ምርቃቶች እንደሆነ ይመሩቱ ነበር?

የኢትዮ-ስትራቴጊ አብያት ከገዢና ከተከናወለው ዕድገት አይደለም ሁሉት ወና ወና ደረጃዎችን ያለፈ ነበር:: የመጀመሪያው የኢትዮ-ስትራቴጊ አብያት (1750-1870) የመጀመሪያዎች መሰጠበት ማቅረብ ዕድገት የተስተካከለ ቅድሞት ፍጤናው የተገኘበት እንዲለው የሚደለ ምንም በመሆኑ ለምርትና ለመንጻን አገልግሎት መሰጠት የቃመረበት የደንጋጌ ከስል፣ የበረትና የአረብ በረት ምርቃቶች በበዛት መመረት የታየበት እና አዳዲስ የመንጻን አይነቶች በበዛት መመረት የቃመረበት ወቀት ነው::

በሁለተኛው የኢትዮ-ስትራቴጊ አብያት (ከ1870 በታላ የኤሌክትሮኒክ ገልበት በሂያደል ምንም ማሳሳይ ይሞላው ነበር:: ስይንስ ለኢትዮ-ስትራቴጊ ባንባታ ማሳሳይ ለመሆኑ እንደ ሙርመራው በረቱ በረቱ:: ከሚከል፣ የተሸጠበት ተለስተካከል፣ ዓይነት የመሳሰለት ማው ለሠራሽ ምርቃቶች በበዛት ሲሆ ለይ ወላዋል:: እንደ አውሮፕላን፣ ፍልያ፣ ቴስቦና፣ የኤሌክትሮኒክ መልዕክቶችና የመሳሰለት አዳዲስ ፍጥነት የመንጻን እንዲሆም የመግኘቶ መሳሪያዎች መፈልግና ለሆ ለይ መዋል ይገኘበታል:: በተጨማሪም በመረበት ተረም የሚከለከሩ ማው ለሠራሽ ለተዘረቶች እንዲሆም ወደ ለለም ተለኝቶች የሚለከትን መንከራከርቶች ለሆ የሚያጠቃል ዘመን ነው::

የኢትዮ-ስትራቴጊ አብያት የዓለምናንን ገዢ ቁይሮቻል:: ምንም እንደ ይህ አብያት አለታዊ ወጪዎች በጥሩትና ቅዱት ተቀጥቷል የነበረ ነበር::

ተግበር-11

- በኢትዮ-ስትራቴጊ አብያት ሁሉ ደረጃዎች የተስተካከለ ሲሆዎችን አውቆድሩ::
- የኢትዮ-ስትራቴጊ አብያት ለምን ቅድሞ በእንግሊዘን ይመሩ? ቅዱት ምርቃቶችን ለመምህራቻሁ ግለዥ::

6.4. ሁሉቱ ታላለች የዓለም መርነቶች

6.4.1. የኢንደናው የአለም መርነት (1914-1918)

ተግበር-12

1. ተማሪዎች ስለግዢት ምንነት እና መንሰሪ የሆነ ጉዳዮች ጥለዥ? እነዚህ ጉዳዮችን አንድሱ ይፈልጋል?

የኢንደናው የዓለም መርነት በበህረው የኢትዮ-ፖ.ስ.ስቶች መርነት ነው:: በአውሮፕ የካተታል.ዘምናን እድገት ተከተሉ የፖ.ስ.ቴክና አካውሮች ቅዱስና ከፍተኛ ደረጃ ላይ ደረሰኝ:: ይህ ቅዱስ የአውሮፕ ማጠቃቄን በሁሉት ወቻልናዊ በ-ድናቸው ለመ እንዲያደርግ እና እንዲያጥገኗ ምኞች ለመስራት ለሚከተሉት ያለው::

- ሀ) አገር-ቤት የቅና ጉባት ጉዳዮች:: የአውሮፕ ቤቶችን መንግስት የአፍሪካንና የአስተያየት በቅና ጉባት ለመቀራመት ከፍተኛ ቅዱስ ነበረው:: ይህም ጉዳት:: አለመተማመንና ሲጋት እንዲነግስ አድርጋል::
- ለ) በአርተኩኒት:: በአርተኩኒት ማጠቃቄ ለሚኖሩ የቅና ጉባት የቅና ማጠቃቄ የቅና ቅዱስናን የጠቃላላል:: በ19ዱው ከፍለ ኪመን በአውሮፕ በአርተኩኒት ወናው የቅና መንሰሪ ነበር::

ተግበር-13

1. በአርተኩኒት እንደሱ ለግዢት ምክንያት ለሆነ ይችላል?

- ሐ) በ-ድንተኩኒትና የበር መማሪያ እስቁድ-ምድ-ምድ:: በአውሮፕ ማጠቃቄ መከከል እና ማጠቃቄ የመጠው ወ-ጥረት ምክንያት በበር መሳሪያ እና ወቻልናዊ ሁኔታ እንዲ ለለውን ለመብለጥ በንክስ ቅዱስ ወሰጥ ገብ:: በአውሮፕ ማጠቃቄ ማጠቃቄ ተርጉማዊ ወሰጥ ወናው የቅና እና ወቻልናዊ ቅዱስ:: ለቅና ለመስራት የቅና ማጠቃቄ መንግስት ወቻልናዊ በ-ድናቸውን ለመስራት አበቃቃቸውል::

በዚህም መሰረት የሚከተሉትን ሁኔታ በኋላ «ማብከላዊ ሁይሎች» (central powers) በጀርመን መሬነት፣ በአስተኛው ሁኔታ፣ አቶማን ቁርክ፣ ጥልያን (በ1915 ሁኔታን የለቀቀች) እና በልጋራው (በ1915 የተቀለዋልች) ተመሳሪቶ ነበር፡፡ ለለደኝው በ-ዳን ይግባኝ በ1907 በአንጻልካ፣ ፈረንሳይና ፍ-ሰይ የሰነት-የኩስ ወካይነት (triple entente) የሚባል የጥር በ-ዳን መመሰረታቸውን አሳይቷል፡፡

6.4.1.1. የጥርነቱ አድማማር

ተግባር-14

1. መርነት የሚገኘው የሰነት-የኩስ አንጻልካ መሰረታዊ ይችላል?

ለአንደኛው ዓለም መርነት መፈጸምት ስለዚ የአስተኛው ሁኔታ መሰኞና አልጋ ወረዳ የነበሩት ቅሬንስ ልርቀናንድና ባለቤታቸው ስኖም በበኩሉም ወና ከተማ ስራያዊ በት-በቻት ሌይ እንዲለ በቁጥር 28/1914 መገልልችው ነበር፡፡ የደኝውን የፈዕሙዎ የሰነት-የኩስ ተወስኝ የሆነው ምስራለው ጽርዝር በመሆኑ አስተርያ ሁኔታ በስርታው ሌይ ቀለው 28 ቀን 1914 መርነት አውቃች፡፡ ይህም ለጥርነቱ መፈጸምት ስለሆነው አስተላለፈ፡፡

ፍ-ሰይ ወካይነት ለሰነት-የኩስ መርከት መሸጻ እንቀሳቀልች፡፡ ይርመንም የፌስታን እንቅስቃሴ በመቋወጥ አገበት 2 ቀን 1914 በፌስታ ሌይ መርነት አውቃች፡፡ በተመሳሳይ አገበት 3 ቀን 1914 ይርመን በፈረንሳይ ሌይ የጥር አዋጅ አስተላለፈ፡፡ ይርመን ፈረንሳይና ለመወጪት ገልጋተኝ በልሸያምን እንደመሽጫርያ ድልድል ተጠቃሚለች፡፡ ይህንም በመመልከት አገበት 4 ቀን 1914 እንጻልካ ይርመንን ለመወጪት ከጥርነቱ መግባርናን አስተዋወቂች፡፡ ቁርክና በልጋራው ማብከላዊ ሁይሎችን በመደገና ወደ መርነቱ ገበ፡፡ የፈረንሳይና የእንጻልካን በ-ዳን በመደገና ይግባኝ ወደ ሲሳይ የሚደርሱ ሁኔታ በጥርነቱ ተስፊሩ፡፡

የአንደኛው አለም መርነት በስተት ወና ወና ጉንባኤች ተካሂድል፡፡ እነርስ-ጥና፡-

ሀ) የግብር-ብ መር ጉንባር፡ በዚህ ጉንባር ይርመን ከፈረንሳይ፡ ከእንጻልካና ከኢጣልያ መርች መር ተኩልማለች፡፡ ከዚህ በፈረት ለመርነት ያልዋል እንደ አውጭነትን፣ ተንከ፡ መድና፡ የመርካ ምክና የመሳሳይት የጥር መሰርያዎች ለመፈጸመያ ገዢ ወ-ደም ሌይ የዋሌት በዚህ ጉንባር ነበር፡፡

ለ) የምስራቅ ገንባር፡ በዚህ ገንባር ፍሰት በአንድ ወገን ይርመንና አስተኛው ሁኔታ በፈላጊ ወገን በመሆኑ ተዋግተዋል፡፡ በዚህ ገንባር ፍሰት ከፍተኛ ጽንፈት ደረሰባቸል፡፡ ከዚያም በ1917 የሰሽለስት አበየት በፍሰት በመፈጸምና ከዚህን ልት-መዋጥ ችሎት፡፡

ሐ) የደብ-ብ መር ገንባር፡ በዚህ ገንባር ሁሉታም በፊልግ ከፍተኛ ፍልማት አካሄድዋል፡፡ በ1917 ይርመንና አስተኛው ሁኔታ አበየት ወገን የባሌኩ ማት-መቆጣጠር ችሎው ነበር፡፡

ነገር ጥን የተባበሩት ቤይለታ በ1918 የደረሰት ተቃት ከፈለጊ የባሌኩ ማት ነፃ አውጥተው አስተኛው ሁኔታ በመሽነኩ ከዚህን ልት-መዋጥ ችሎት፡፡ ቅድም በለው ተርከና በልጋጋው ከዚህን ልት-መዋጥ ችሎት፡፡ በዚህ መልከት የእንደናው የእለም መርነት ፍልማት ሆኖ፡፡

6.4.1.2. የጥረሰ የሰለም ጥበኩ እና የዚህን ወጪዎች

ተግባር-15

1. በአካባቢዎች ማቻት ስራው ስምማለውን እንዲት ያስታርቂል?

ከእንደናው የዓለም መርነት ፍልማት በጀት በአስናና ቤይለታ በተሻናለውን መከከል የሰለም ወል ለመፈጸራለም የጥረሰ የሰለም ጥበኩ በ1919 ተጠሬ፡፡ ይህን ጥበኩ በበላይነት የመሆኑ መርነቱን ያሳኔቸት አሱቱ ቤይለን አገርታ ነበር፡፡ እነዚሁ የእምጋዣው ተጨማሪነት ወደፊዴው ወልሰን፡፡ የእንግሊዝ ተቀባይ ማረጋገጫ ይገልጻል፡፡ የፈረንማይ ተቀባይ ማረጋገጫ ይገልጻል ከለመንሰላትና የእጠለያን ተቀባይ ማረጋገጫ ሲተርጓሜ እማነኩል እርግንዳ ነበር፡፡ ጥበኩው ለውሃት ከተካሄድ በጀት በአስናና ሁኔታና በይርመን መከከል በስርዓቶች ከተማ ተፈረሙ፡፡ ይርመን ላይ የሚያደግግም የእርምጃ እርምጃ ተወስድ፡፡ **ለምሳሌ** ለአስናና አገርታ በዚህ ጥበኩ እንደትከናል ተወስድ፡፡ ከእናደከና ከእስዱ የነበረት ቅዱ ማዘተዋዣም ተነጋጋች፡፡

እንደናው የዓለም መርነት በዚህ መሰከት የተለያዩ ወጪዎችን አስከትሇል፡፡ አዲር ማረጋገጫ የሚሆኑ ወታደሮች ሲያልቀ ወደ ሆኖ ማረጋገጫ የሚጠገኗ ቅስለዋል፡፡ በአካባቢዎች ዝርዝር በርከታ ሁበት በመውዳጠው የእናደማች ቅዱ በአውጭታ ተከለተ፡፡ በፈላጊ መልከት ይግሞ በዚህን ልት-መዋጥ ችሎት እናደረሰ ቤይለን ሁኔታ ሆኖ፡፡

አዲዲት ሁንጻታዊ ተመሳረቱ:: ገብዳዊ አስተዳደርና በፍትሬ በዚህ በአስተራው ተወካይ እንዲሁም የእለም መንግባታት ማህበርያ (League of Nations) ተመሳረቱ::

ተግበር-16

1. ለእንደኛው ዓለም መርነት መፈጸማት ስበሰ የሚጠናን ነው?
2. የእንደኛው ዓለም መርነት ያስከተላውን ውልመት ገምገመ::

6.4.2. ሁ-ለተኛው የእለም መርነት (1939-1945)

6.4.2.1. የወጪና መሰረታዊ የሚከናወቶች

ተግበር-17

1. በአካባቢያችሁ ለዚህ በተደረገው የሚጠናው ለምንድን ነው? ወደ መፍትሬዎች እንደሆነ ይመጣል?

- ለሁ-ለተኛው የእለም መርነት የሚከተሉት መሰረታዊ የሚከናወቶች ይጠቀስል::
- ሀ) የፌዴስት መብት ያለቸው አጥቢነት መንግባታት በጥፊትና ድርመን ሲልማን መያዝ እና ወቃድሬዊ መንግሥት በቃጥን ወደ ሲልማን መቆጣት::
 - ለ) ቅድመ ዘረኑ በፌዴስትና ከለይ በተመቀበት ስበት መንግባታት በንድ ቅድመ ዘረኑ የሆነ በፌዴስትና መሰረቱ::
 - ሐ) በዚህ መንግባታ የሚከናወቱ ተጨማሪ የሚመለከት የወጪና መሰረታዊ ማጥፊቃት:: የወጪና ተጨማሪውን መገንባት:: የአሁን ተጨማሪውንም አለምር ለመርነት ያዘዋል ነው:: በተጨማሪው ስበቱ መንግባታት የበርለን-ሪፖ-ርቶች ሲስትና በድን መመሰረታዊው በሌሎች ሁንጻታዊ ለይ የደህንነት ሲሆት ፈተሻል::
 - መ) የእንግላንድ የራሱንሰራ መንግባታት ያከተሉት የነበረው የሚግባባት ጋዜጣ (Appeasement Policy) ውልቀትና የመንግባታዊ ማህበር ይከመት ነበሩ::

6.4.2.2. የጠርነቱ ማረጋገጫ

ደርሱን ሽያጭና ስትዎር የጠርነቱ መሸመራያ ሆኖ:: የደርሱን መር ፈቃን
ወደ የመ-ፍ-6 በማህተም የርወይና:: የንግድና ለተስተካከለ ወረዳ:: የርወይና
በመስቀል የደርሱን ወታደሮች ወደ ልደንሰይ በማጥሬት የሰጣኑና የምስራብና
ከፍል ተቆጣጥ:: በከፈል ደብብ ልደንሰይ ከፍል በሽታ ከተማ የራሳ የሚነውን
መንግስት ስያችቷው በስድት ላይ ወደ ወጪ የሰነድ ልደንሰይ በይናል ደንብ
አስተባበሩት እና ልደንሰይ በማለት ትግላቹውን ቅጠል::

አማራካና የቃጥንና በረቃ ምስራቅ መስራኩት በመቻወም በቃጥን ላይ የንግድ
ማዳቀብ ማለች:: የቃጥን ይህን እርምጃ በመቻወም ዘላምበር 7/1941 በሁዋይ
ደረት የTCR ሁርጻዊ የባህር ሁይል በየጊዜ ደበዳበች:: በዚህ ጊዜ የቃጥን አዋጅ
ደርሱን ማለያን አማራካና ላይ መርነት አውቂ:: አማራካና ወደ መርነቱ ገዢ::

ገቢ 6 : አዲስ ሲታለር ከኩሉ ወታደሮች ወር

ቃጥ 22/1941 የደርሱን መር ፊልምን ወረዳ:: በተጨማሪም ግረክናና የትුለስናያን
በከባድ ሆኑታ ማጥቃት ይዘ:: የደርሱን ወታደሮች ፊልምን በስሰት አቅጣጫ
ወረዳት:: በሰጣኑ የሰጠለንግድና በመያዝ በመሆል ባለቤናና በደብብ ደግሞ
የከራይና በእነርሱ እና ለማለጠት ወደፊት ገበጠ:: በ1943 የፍ.ም ቅድ መር
ሆይልን በማስተባበር ለመሸመራያ ጊዜ በደርሱን ወታደሮች ላይ ስታለንግድ
በተባለ ስፍራ ድልን ተቀኝ:: ከዚህ መርነት በሽታ የደርሱን መር ስነት የደመረበት
አና የፍ.ም ቅድ መር ወደ ፈት የገበጠበት ነበር:: ወደፊት በማስተባበር የፍ.ም

ቀዳ መር ይርመጥናትን ካይማንኛ፣ ከበላጋራ፣ ከየትነስቦ፣ ከህንጻና ከፖ.ንድ ጠራርት አስወጣ፡፡ ይርመንን ለመውረር በምሳራቅ አቅጣጫ ገዢዎን ወደፊት ቅጠል፡፡

በዚህ በት-ል አማራካ ወደ መርነቱ ከገባቸው በጀት ከእንግሉዝ መር ገር በመሆኑ በሰሜን አፍሪካ የነበረውን የዚርመንና የጠለያን መር በግብዢ እል አለማኑ የተባለ ስኖ ላይ ደል አደረገት፡፡ በመቀጠልም የአማራካና የእንግሉዝ ማምራ መር ገልያንና ወን፡፡ ገልያንና የሰውንም ቁድ-ሙ ሆኖታ መሽነኩን ተቀብለቸ፡፡ ችግር 6/1944 ማምራ መሩ ፍ.፲፲፭፭ ነኝ ለማውጣት የርመንዳ፣ የተባለ የ፲፲፭፭ ማዘት ገበ፡፡ ይርመጥናትም ደል በማድረግ ከ፲፲፭፭ አስወጣቶው፡፡ የእንግሉዝና የአማራካ ማምራ መር ገዢዎን ወደ ይርመን ቅጠል፡፡ ኦተራል 25/1945 ማምራ መሩ ይርመንን ከምሳራቅ አቅጣጫ እያጠቃ የመጠቀም ቅጽ መር በኬልበ ወንበት ላይ ፍ.፲፭፭ ማዘት ገጥመው የመጨረሻ ደል አደረገት፡፡

የ፲፭፭ መር በ1942 በተካሂድው ወረዳ ፍ.፲፭፭፡ ማለኩያ፡ እንደሆነኩያና ነው ገዢ ተፈጻሚ፡ ሆኖም ገን ይህንን የ፲፭፭ን ባስራ የአማራካ በህር ሂደል ገተቶች፡፡ የአማራካ መር ይጊዜን በተደርጋመሱ በማስነኩ በዚ ደረቶችን ተቀባዩ፡፡ ከእነዚህ ደረቶች በመከተት የአማራካ የአየር ሁይል በ፲፭፭ ላይ ገዢት አደረሰ፡፡ አገበት 6 እና 9/1945 ሂደማማና ፍ.፲፭፭ በተባለ የ፲፭፭ ከተሞች ላይ የአማራካ አየር ሂደል አቶማካ በምብ ጥለ፡፡ ቅዱቱን ለመቆቅም በለመቻል የ፲፭፭ መንግስት መሽነኩን አመለ፡፡ በዚህ የሁለተኛው የአለም መርነት አስፈ ላይ ተጠናቀቀ፡፡

የሁለተኛው የዓለም መርነት በስው ሁይወትና በንብረት ላይ ከፍተኛ ገዢት አደርሏል፡፡ ከመ-ቤትም እንዲሰራ-ኩ አደርሏል፡፡ አማራካና ፍ.፲፭፭ ይደል ማር ሆኖም እንዲወጪ አስተኛው ቅዱቱን ተፈጻሚው፡፡ የቀጥታው መርነትን አስከተኩል፡፡ የሁገቡ ደንብሮች ላይ ለውጥ እያወጥች፡፡ የ፲፭፭ ቀን አገባብ ተግል እንዲፋይም ለፍቻል እና የተባበሩት መንግስት ደርሱት መመስረት ምክንያት ሆናል፡፡

ተግበር-18

- የሁለተኛው የዓለም መርነት መንሰኗዎችን አስፈሩ፡፡
- ተማሪዎች ሁለተኛው የዓለም መርነት ምን ዓይነት ወጪዎችን አስከተሉ?

6.5. የቀንቃዣው መርነት (1945-1991)

ቁልና ቅል

☞ የቀንቃዣው መርነት

ተግባር-19

1. ለለምን የሚያደገኝ ገብቶች የሚን የሚን ዓይነት?

በከተታለሁምና በከመሸረም አቀንቃዣ ሁይልዎች የተከሰተ የርዳሪ-ተ-ዓለም መርነት ለሆነ አማራርና ፊልም በፈታው-ራሱት መርተው-ታል:: የቀንቃዣው መርነት ማንኛው እንዲ አለምና አቀፍው ፊትክር በሆነም በማድረግ ለይ ባለ የእለም ሁንጻዎች ከፍተኛ ተጀዬ ፋጥሪ-ል:: ቅልቃዣው መርነት በአፍሪካ ለይ ተጀዬ አስከት-ደል:: እርዳታና ይጋፍ በመስጠት መፈንቅለ-መንግስትና አበያቶች እንዲቀሰቀሰ እድርጓል:: በዚህ ወቆት አፍሪካ ከአማራር፣ ከፍልም እንዲሆም ከእንግላን፡ ከኤሌክትሪ፡ ከፌይና ከከ-በር ቅርብ የሆነ የፖልቲካ ት-ስስር ነበራት:: ለለሆነም አፍሪካ ከቅና ገዢ ሁይልዎች ወር የነበረት ት-ስስር እንዲቀጥል እድርጓል:: በአጠቃላይ ቅልቃዣው መርነትና ቅና ማት-ለአፍሪካ ፋጥሪ የሆነ የፖልቲካ እንዲይኖራት አስተዋዕለ ነበራቸው:: ቅና ማት-ና ቅልቃዣው መርነት የእኔ አዘጋጅ (Neo-colonialism) በአፍሪካ አስተዋዕል::

ማጠቃለያ

- በዚህ ባሮርና የመጀመሪያ ርዕስ ሆኖ የቀረበው አሳሳ ሲሆን በ15ኛው እና በ16ኛው ክፍለ ዘመን ጽርቃቃልና ስቴን ቁጥሮች ሁገዴች ነበሩ:: አውርጻዊያን አሳሽ ሁገዴች በአሳሳ በተገኘ እያወሰን በታወች ላይ የባህር ማረጋገጫ በመመስረት የምጣኑ ሁሉት እና የፖ’ለቲካ ቁጥማቸውን ማስጠበቅ ሰላራለን ቁጥሮችን አሳሳቸል:: ሁሉተኛው ርዕስ ጉዳይ ዘመን-ህዳሴ ሲሆን የህዳሴ እንቅስቃሴ የጥንቃቄ የርሱማና የገዴብ የሰላምኑ ወጪቶችን ደግሞ በማጥናትና በማድነች የተጀመረ ነበር:: ይህም በእኔድ ነርፍ ላይ በቋ’ የተከራ ላይሁን በስነ-ጽሕፈ:: በስነ-ጥበብ:: በፖ’ለቲካ:: በሳይንስ:: በማህበረሰቦችና አ.ከጥማዊያዊ እሳዎች ላይ ከፍተኛ የሆነ ለውጥ አሳሳቸል:: ይህ እሳዎ ለጥርሱስታንት ጉቶናቁ አነሳሽ ሁኔታ::
- የጥርሱስታንት እያንተት አማካች ጉቶናቁ ከሱማ ከፍለካዋት በተከርከሩን ለመለየት የተደረገን እንቅስቃሴ ነው:: የሱማ ከፍለካዋያን ድጋጋት እና ቁስወስት በፖ’ለቲካ:: አ.ከጥማዊያዊ ሂደማማጥቃቄ ጉዳዎች ላይ የነበረቸው ተቆወጥ ለንቅናቁ መነሻ አስተዋዕና አድርጋል:: በስነተኛ ደረጃ የታየው የኢትዮጵት አብያት ነው:: የኢትዮጵት አብያት በ1750 ጉዳማ በማጥኑት ሂደት ወሰኑ የሆነ ተፈጻሚ ለመስራት መተካት ወይም ማጥኑ የተጀመረበት ለውጥ ነው:: የተለያዩ ለመስራትን ለማከናወን የሚያስተል ወሰንበት ማስኩርችን ቁጥሮ ላይ የዋሌበት ዘመን ሲሆን እነዚህ ለመስራት የበርካታ መቶ ዓመታት ጠንካሬ የሥራ ባህልና የበት ለመስራት የሚሆ኏ ወጪቶች የተፈጻሚ ወጪቶች የተፈጻሚ ወጪቶች የተፈጻሚ ወጪቶች የተፈጻሚ ወጪቶች::

➢ በመጨረሻም ሁሉቱ የዓለም መርነቶችን እና የቀዝቃዎች መርገትን
መገለጻዎች አይተናል:: አንድኝው የዓለም መርነት አምተረዳለሰቶች
የእኩልማዊ የፖ.ስተ.ኩ ቅለታቸውን ለማሳከት ያደረገት መርነት ነበር::
በአውርጂ የተተለዘዣን እድገት ተከትሎ የፖ.ስተ.ኩ እኩልማዊ ቅዱስኩ
ከፍተኛ ደረጃ ላይ በመደረሰ የአውርጂ ማጭ በሁሉት ወቻልሏዊ በደግኝቸው
ሥር ተደራሏቸው ተዋግተዋል:: የፌ.ሽስት ጠባይ ያለቸው አምባገና
መንግስት መለያንና በቃርመን ስልጣን መያዝ እና ወቻልሏዊ መንግሥት
በቅጥን ወደ ስልጣን መምጣትም ለሁሉተኛው የዓለም መርነት መሰረታዊ
ምክንያቶች ነበር:: የሁሉተኛው የዓለም መርነትም የቀዝቃዎች መርነትን
አስከትኩል:: የቀዝቃዎች መርነት ዓለምን በምጀራዊና በምጀራቸዋ በደግኝቸው
የከፈለ የርሱም-ተ-ዓለም መርነት ለሚን በተተለዘዣ በከማኑዣም አቀንቸኝ
ህይለውን አማራካና ፊሳይ በራሱው-ራሱት መርተው-ታል::

የከለሳ ጥያቄዎች

I. የሚከተሉትን ጥያቄዎች ካነበሩትሸ በጀት መልሰቶችውን በትክክል አበርሱ::

1. የአንቀሳብት አብዛኛ በአፍሪካ ሌይ ያሳደረው ተጽዕኖ ምን እንዲሆነ ጉለዥ::
2. የአንድቶውና የሁለተኛው ዓለም መርነቶች ወጪቶችውን ነርባሩ::
3. የአንቀሳብት እድገት ያስከተላቸው ጽልታዎች፣ አካሞማረዋና ማህበራዊ ወጪቶች ምን ምን ነበሩ?
4. የአውርድ ህንጻች በወታደራዊ በድናች ሲሆ ለመደረግት ያስፈልጋቸው ለምን ነበር?

II. የሚከተሉትን ጥያቄዎች ካነበሩትሸ በጀት በ"ሀ" አምዶ ሲሆ የተዘረዘሩትን ሲፈቻቸ በ"ለ" አምዶ ሲሆ ከተጠቀሰት ጉለሰቦች ወር አካምዎች::

ሀ

1. ዓለምን ለመጀመሪያ ገዢ ለመዘርር የተንቀሳቀስ
2. የኩዢ ድርመን መረ የነበረ
3. የሰነ-ከዋከብትና የፈረከብ ሌ.ቁ
4. የመራት ስብት ሁን ቅማራ
5. የሽጂመና ማሽን የሰራ

ለ

- ሀ) ይለለም ይለለ
- ለ) እያዙከ ኔዚተን
- ሐ) ንክለስ ከጥርኬስ
- መ) እያልፏ ሂሳብ
- ወ) ፍርድናንድ ማደላን
- ጋ) ተጠለስ ደንብ
- ሰ) ይምስ ሂርጓልስስ

III. ሂታች ጥያቄዎች

1. የአንድቶውና የሁለተኛው የዓለም መርነት ድርመን ለምን ድማሪ ሆነች? ምክንያቶችሁን ጉለዥ::
2. የአንድቶውና የሁለተኛው የዓለም መርነቶችን ተመሳሳይነት እና ሌያነት አበርሱ::
3. አፍሪካዎችን በቀድሞ ቅና ጉጥቶችው ሲሆ ሆነው በሁለተኛው የዓለም መርነት መሳተናቸው ያስተኞቸው ጥቅም አበርሱ::

የቀልጥ ቅለት ጥቻ

- እስከ፡- የሚያደርግው አይነት ክፍል ዓለማትን በማግኘት ለሌሎች ዓለም ማስተዋወቁን ያመለክታል፡፡
- አይነት አለም፡- በእስከ የተገኘ የሰጠኝን አጭርኩ እና የደበብ አጭርኩ አሆኝታ፡-
- ቅይ ህንጻቸ፡- የአጭርኩ አሆኝታ በእስከ ከመግኘታቸው በፊት የነበሩ ነገር ማህበረሰቦች፡፡
- ሁዳስ፡- የጥንቃቄ ግርኩና ይጤ ሥልጣኑዎች ላይ እስከ በመጠዬመር ዓግም ለማንስራራት የተደረገ እንቅስቃሴ ነው፡፡
- የኢትዮጵያ አብዛኛ፡- የጠንካራ የሥራ ባህል ወጪት ሰጻኑ “የኢትዮጵያ” የሚለው ቅል ቅዱ ሥራን በጥራትና በቀልጣኑት መስራት ማለት መሆኑ ያመለክታል፡፡
- ቀንቃዣው መርነት፡- ዓለምን ወደ በለት ሂደቶች ዓለም የከፈል የቁላት እና የተደረገውን መርነት ነው፡፡

ሙግበር

በዚህ ምዕራፍ ወሰኑ ስብት ወና ወና አለም አቀፍ ጉዳዮች ተካክል፡፡ እነርሱም የአየር መሳሪያ ለመተዳደሪያ የወጪ መጠን መቀነስ እና የደምዎች መመናመን ዓይነ፡፡ የአየር ገዢት ለመተዳደሪያ በተመለከተ በወሰኖ የሚከተሉትን ወና ወና ርእስ ጉዳዮችን ይሸላ፡፡ እነርሱም፡ የአየር ገዢት ለመተዳደሪያ መንሰሳዎች፡ የአየር ገዢት ለመተዳደሪያ መመቻቸው የሚመለከ እርምጃዎች ዓይነ፡፡

የወጪ መጠን አቅርቦት መቀነስ ለለው ዘንድ ማሳሰብ ለመት የወጪ መጠን አቅርቦት መቀነስ መንሰሳዎች፡ የወጪ መጠን አቅርቦት መቀነስ ያመጣቸው ተቆዳዋዎች እና የንግድ ወጪ አቅርቦት እጥረትን ለመቀነስ የሚመለከ እርምጃዎችን አከታል፡፡ በሌላ መለከ የደምዎች መመናመን የተካክለ ለመት የደምዎች መመናመን ወና ወና የሚከተሉት ወጪ ወጪ እንዲሁም የደምዎችን መመናመን ለመቀነስ የሚመለከ የመፈትሮ ሆኖም የሚመለከ የሚፈትሮ ሆኖም የሚፈትሮ ተብሎርተዋል፡፡

ከምዕራፍ የሚጠበቅ ወጪዎች፡

ተማሪዎች ይህንን ምዕራፍ ከተማሪዎችሁ በቋል፡-

- ☞ የአየር ገዢት ለመተዳደሪያ መንሰሳዎችን ተነጋጋጋለቸው፡፡
- ☞ የአየር ገዢት ለመተዳደሪያ የሚያከተሉት ወጪ ወጪ መመቻቸውን ወጪ ወጪ ተተነትርለቸው፡፡
- ☞ የአየር ገዢት ለመተዳደሪያ ለመቻቸው የሚመለከ እርምጃዎችን ተገመግማለቸው፡፡
- ☞ የወጪ መጠን አቅርቦት መቀነስ መንሰሳዎች ተተነትርለቸው፡፡

- ☞ የንግድ ውሃ አቅርቦት እና ጥሩት ለመጨመር የሚወስዶች እርምጃዎችን ታገማማማለችሁ::
- ☞ የደምኑ መመሪያዎን ወር ወር ምክንያቶችን ታለያለችሁ::
- ☞ የደምኑ መመሪያዎን ወር ወር ተከናወችን ታተነትናለችሁ::
- ☞ ለደምኑ መመሪያዎን የሚወስዶች የመፈትሮች እርምጃዎችን ታገማማማለችሁ::

7.1. የአየር ገበረት ለውጥ

7.1.1 የአየር ገበረት ለውጥ መንሰሳ እና ወጪት

ቁልፍ ቅለት:

☞ ለውጥ ☞ መከላት	☞ መመሪያን

ተግበር-1

1. ተማሪዎች! ካሳ መኖሩን በምን ታወቂለችሁ? እስከ የምዕቃወቁትን ተናገሩ::
2. ተማሪዎች! የአየር ገበረት ለውጥ ምን ማለት እንዲሆን ታወቂለችሁ? እስከ የምዕቃወቁትን ለመምህራችሁ ተናገሩ::

ሀ) የአየር ገበረት ለውጥ መንሰሳዎች

ተግበር-2

1. ተማሪዎች! በአካባቢዎች ይጠቃቄ ተከለቶ ያወቂል? ምክንያቱን አብራሪ::

አየር ገበረት ለውጥ ምክንያት የሚሆኑት በከባቢ አየር ወሰኑ የሚገኘ መሆኑ

አማካዊ ጽሑፍ ከመጠን በላይ መከማቻቻቸው ነው:: የሙቀት አማካዊ ጽሑፍን ክጥል ያባለውና ለአየር ጥብረት ለውጥ ትልቅ አስተዋጽኑ ያደረገው የሰው ልጅ የድንጋጌ ከሰልጻ፣ የተፈጥሮ ነፃፃና ምዝን በሰራው በመጠቀሙ ምክንያት ካርቦን ዓይነትናይድ የተሰኞውን ምዝን ወደ አየር በመልቀቷ ቁድጥ የነበረውን የአካባቢ አየር ተፈጥሮናዊ ሆኖታ እንዲሁም ምክንያት በመሆኑ ነው:: ይህን እንዲ የሰውን ልጅ አሁን እያጠመው ያለው ፍተና በሰው ለራሽ ምክንያት በከባቢ አየር ወሰኑ ባለት የሙቀት አማካዊ ጽሑፍ ለውጥ ስጋግ በተከሰተው አየር ጥብረት ለውጥ ምክንያት የሚደርሱ የተለያየ አድራሻው ናቸው:: ይህ ማለት ጥን ተፈጥሮም በራሳ ለአየር ጥብረት ለውጥ አስተዋጽኑ አታደርግም ማለት አይደለም:: እንደ እሳት ገምሩና ተፈጥሮች የሰደድ እሳትም ለአየር ጥብረት ለውጥ አስተዋጽኑ ያለቸው ናቸው::

ተግበር-3

- ተማሪዎች! በእካባቢያቸው ለአየር ጥብረት ለውጥ መንሰኔ ናቸው የግዢትኩቻዎን ጉዳዮች ተንድ ተንድ በመሆን ተወይደቻቸው ለከናፈል አቅርቡ::

ለ) የአየር ጥብረት ለውጥ የሚያስከትሉትው ወጪቶች

ተግበር-4

- ተማሪዎች! በእካባቢያቸው የግብርና ምርት በምን በምን ምክንያት የሚቀንስ ይመስላቻቸል?

የአየር ጥብረት ለውጥ የሚያስከትሉትው አድራሻው ይጋበር ተሳታፊ ናቸው:: ለአየር ጥብረት ለውጥ መንሰኔ የሆነ ክስተቶች በተከሰተበት እካባቢ በቻ ተወስኑ የሚቀሩ ሲይሆን በበዚ አገርች እየተሰራሩ የሚሆኑ ናቸው:: የአየር ጥብረት ለውጥ የሚያስከትሉትው ወና ወና ተግበር እንደሚከተሉው ተገልጻዋል::

ሀ) የግብርና ምርት መቀነስ

የህንጻቻን አበዛኝው ሁዝብ በግብርና የሚተካደር መሆኑ ይታወቂል:: የህንጻው ቁጥር በፍጥነት እየጨመሩ ይገኘል:: የህንጻው ቁጥር መጨመር ተጨማሪ የምግብ አቅርበትን የሚጠቃቁ ነው:: የምግብ ፍላትነትን ለማማለት ለባል በቀጥታም

ይህን በተዘዋዋሪ አካባቢ ሌይ ተስፊኝ ማድረሰ የሚያቀር ነው:: በዚህ የክንያት በአካባቢ ሌይ መኖር ስራው የግብርናው ዘርፍ የጋታማንት ለቀንስና ቁጥሩ እያደን የሚገኘውን ህዝብም መመንበ እኩልች ያደርገዋል::

ለ የእራር መከላት

የኢትዮጵያ መልካም የእራር ተረጋማ:: ከረበታማ እንዲሆም ገዢታዊ በታወችና ማዳወች የሚጠበበት ነው:: ታላለች መዝታና ፈረቶች መካከቶች ከድጋማው አካባቢ ነው:: የመራቱ አቀማመጥ ከዚህም የፍሰት አቅጣጫ ወር ተቆምር ለእራር መከላት የተመች አድርገቻል:: በዚህም የክንያት አፈራር እየታጠበ ወደ ነረበት ማጋ መንጋዣ የተለመደ ሆናል:: ለእራር መከላት ወናው የክንያት የወራቅ ወሂ እንዲሆም በደረሰው ወቅት እና በጥቃቃታማው አካባቢ የሚከተሉው አውሎ ነፋሳ ነው:: ይህም የእርር ገበረት ለውጥን ከማባባሪም በተጨማሪ የድርቺ መከላት:: የበሬሱ መሳኔናት:: የተፈጥሮ ማዘዣ መቋወሰኑ የመሳሳሌትን አስከትናል::

ምስል1- የእራር መከላት እና የበሬሱ መሳኔናት

ተግባር-5

1. በአካባቢያቻ ሲወች የእርር ገበረት ለውጥን ለመቆቻም እየተወስኑ ያለትን እርምጃ አበራሪ::
2. ተማሪዎች! ከምስል1 የዚህ ተረጋቶችሁ? በዚህ የክንያት የተፈጻሚ ይመስላቸዋል? የተፈጻቶችሁትን ማሳሰብ ለከፍለችሁ አረሩ::

ሐ) የሰውና የእንስሳት መና ቅጋር

ተግባር-6

- ተማሪዎች የሰውና ሆኖ የእንስሳት በሽታ የሚጠበው በቀጣቸው ነው ወይም በጥቃቄ እርምጃ አካባቢ? ለምን?

የአየር ገበያ ለመተዳደሩ የሚፈልጉ የጠና ቅጋር በሰው ንር ላይ በቻ የተወስኑ አይደለም፡፡ እንዲ ለው ልሬ ሁሉ የበትና የፋር እንስሳትና የአየር ገበያ ለመተዳደሩ የሚፈልጉ የጠና ቅጋር ተመክቷ ያቸው፡፡ አሁን አሁን ይገባ በቅላማውና በበረሱማው የአገራችን ክፍል ተመስለው የነበሩት በሽታዎች ወደ ደጋው በመስጠገር ቅጋር በመኖርበር ላይ ይገኘለ፡፡ **ለምሳሌ፡-** ወደና የገንዘብ በሽታ ተመክሯ ያቸው፡፡

የአየር ገበያ ለመተዳደሩ በሂሳ ቅጥር የበሽታዎች የመስራቱት አቀም የበለጠ ይጨምራል እንዲሁም አይቀምም የመከሰት አይገኘው እየሰሩ ይሆ኏ል፡፡ እንስሳትና የእንስሳት ወጪዎች ይቀናሳል እንዲሁም ከዘርፍ የሚገኘው የውጭ የጊዜሮም ሆኖ የሂሳ ወሰጥ ፍቃታ አቅርቦት አናስ ይሆ኏ል፡፡

መ) የገዢ- ምድርና የከርስ ምድር ወሄ መጠን መቀነስ

ተግባር-7

- ተማሪዎች! የአካባቢዎች ማህበረሰብ ወሄን እንደት ይዝካባለ?
እስከ የምታውቁትን ተናገሩ፡፡

የአየር ገበያ ለመተዳደሩ ከሚያስከትሶች ወና ወና ወጪዎች መከከል የበረሱ መስራቱት እና በተደረገሙ የፊርቁ መከሰት ለሆነ የእኔዚህ መከሰት ይገባ በከራስ መድር እና በገዢ-ምድር የሚገኘው የውሄ መጠን ክሬስ ወደ ገዢ እየቀነስ እንዲመጣ ምክንያት ሆነዋል፡፡ በአጠቃላይ የአየር ገበያ ለመተዳደሩ የሚከተሉ እንዲመጣ ምክንያት እና ተፈጻሚ የሆኑ ይፈጸማል፡፡ ማህበረሰብ ቅጋርዎችን በማግባር አለመረጋገጫን፣ ስደትን፣ ሂሳብና መጠንና እና የመስራለትን ሆነዋች ለመከተሉ ይችላል፡፡

የአየር ገበያ ለመተዳደሩ ለመቆቻም የሚውሰድ እርምጃዎች በዚ በሆነም በዋናነት እንዲ መኖትና ተብሎው የተቀመጥበት ይገባ ለተለያየ ግልጋሎች በለን የምናቻቻለችውን ነገሮች መቀነስ፤ በዚ ሂደትን መትከለ፤ ተቀጥቁ ይኖችንን

መንከባከብና ካርቦንዳይአከሰድና ከከበብ አየር መምጣጥ የሚችል የረጋግጧው መጠቃችን ማስረጃታት ቅድ ውጤምና ዓይነ::

ተግባር-8

- ተማሪዎች የአየር ገብረት ለውጥ የሚያስከትሏችዎን ወጪች መሸመራያ
በግል ከዘመኑ በጥንድ በመወያየት የደረሰኞችሁበትን ሁሳ ለከፍል
ተማሪዎች አቅርቦ::

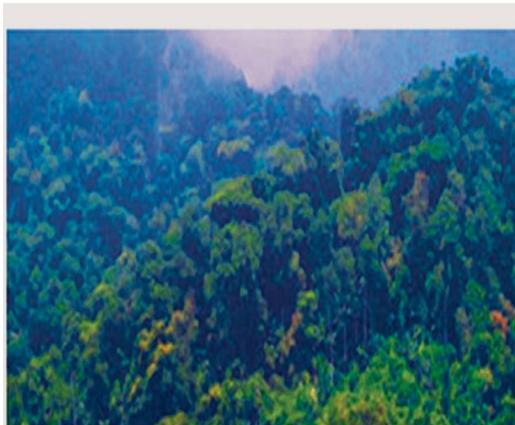
ውስት ጥናት

የአየር ገብረት ለውጥ እና የኢትዮጵያ ትክክለት

ኢትዮጵያ በተለመደው ሂደት በት-ቀጥል በ2002 ዓ.ም የነበረው የ150
ማለያን ማት-ረከ ቅን የሙ-ቀት አማካይ ሬዘ ለቀት በ2022 ዓ.ም ወደ 400
ማለያን ማት-ረከ ቅን የከርቦንዳይአከሰድ መጠን ለያደግ የሚችል ነበር::
ይህም ማለት ለቀቱ በ150% ይጨምር ነበር ማለት ነው::

ሁገኘትን የኢትዮጵያ በአየር ገብረት ለውጥ ምክንያት ለከሰት የሚችልውን
ቃገር በዘላቂነት ለመመከት እንዲያስችሉት ለአየር ገብረት የሚያበበር አረንጻም
አከፍማማ ስት-ሮ-ቴክ በመንድና በ2017 ዓ.ም ለአየር ገብረት የሚያበበር አረንጻም
አከፍማማን በመንግባት መከከለኛ ገቢ ካለቸው ሁገኘት ተርጉት ለመሰላፍ ተረት
በማድረግ ለይ ት-ገኘለች:: ለአየር ገብረት የሚያበበር አረንጻም የኢትዮማ
ፊድግት-ናና ለማት-ን ማምጣት:: የሙ-ቀት አማካይ ሬዘች ለቀት-ን መቀነስ::
ማስቀረት እና ለአየር ገብረት ለውጥ አይበገኙነትን ማስፈጸት የሚለ ሰነት
አበደት አለማች አለ-ት:: ለአየር ገብረት ለውጥ አለመበበር ሰነል በአየር
ገብረት መለውጥ ሰነድ የሚመጠ ለውጥና የመቆቻዎና የመግታት በቃት
መኖር ማለት ነው:: በአየር ገብረት ለውጥ ምክንያት የአየር መብት መዋጥቶ
ይከሰታል:: በዘመኑ አለ-ታዊ ተዕዕኖዎች ሰነድ የሰውች ይህንነት-ና የኢትዮማው
አድግት መጋጋት እንዲያጠሙው ይህንኑ መቆቻዎ የሚያስችል ሰርዓት
መዘርጋት ያስፈልጋል:: ይህን ጉዳይ የማጠጣም ሲሆ መስራትን ይጠይቷል::
የኢትዮጵያ አከፍማማ እቅድ በአራት ምስሰውች የተደገኘ ነው:: ምስሰውችም::

1. የሙያ አማካይ ሽቦች ልቀት እየቀነሰ የጥሃገብ አቅርቦትን ለማረጋገጥና የገበራውን ገበ ለማሳደግ የሰበሰውንና የቤት እንሰሳትን ምርታማነት ማሳደግ::
2. ከታዳደሪያ የኩል ትንተኞች የእሌክትራክ ትክክልን በማመንጫት እና በማስተካከት ለአገር ወሰጥ ፍቃድ ሆነ ለሰራበት አገልግሎት ማቅረብ::
3. በማንኛውም፣ በእንዲከተሉ፣ በመኖረዚና በመሰራም በት አገባብ ወሰጥ የኩል ትክክል ቅጣት ተከናሽ መቻቻን በማስተካከት የኩል በከተሉን ማስቀረብ ይችው::
4. ከጠበቃን ከከባቢ አያር ማግለጫን መያዜ ለወጪ ምርታዊ አገልግሎቶች እንዲበሩከቱ ለማድረግ ይኖች እንዲያገኘሙና እንዲጠበቅ ማድረግ::

ቁጥር- 2 ትክክል ደን

ቁጥር-3 አይገባው የለ እስዋት

ተግባር-9

1. ተማሪውች! ከለይ የቀረበውን ወሰን ተናት በየግለቻው በማንበብ ያገኙቸውንና ፍራ ነገር ለከተሉ ጥረቻቸውሁ እርሱ::
2. ተማሪውች ከምስል2 እና 3 የንግድ ተረዳቸው? የተረዳቸውንና አብራሪ::

7.2. የወሂንድ መጠን አቅርቦት መቀነስ

ተግበር-10

- ተማሪዎች! በየኢትዮጵያ የወሂንድ አጥረት አል? ካል በምን ምክንያት የተፈጻሚ ይመስላል?

ወሂንድ ሁሉም ነገር ሁሉ እና ተቃማዊ የሆነ ሁብት ነው:: ዓለማችን 71% የሚሆንው መሬት በወሂንድ ነው:: ይህ ደንገጧ አስተማማማኝ በሆነ የተፈጥሮ በደት አማካኝነት መጠኑ እንዳተጠበቀ እንዳቆይ ተፈጥሮ ግድ ትለለች:: እንዲ ባለሙያዎች ገልጋ ገልጋ ወሂንድ ደላቸው ሁሉም የወሂንድ ማከማችዎች በተለናቸው ለይሁ በእከራልነት በከናፈለ ለሁሉም በቁ የመጠጥ ወሂንድ ይኖር ነበር:: ሆኖም ጥን እነዚህ የወሂንድ ማከማችዎች ባልተመጣበት መልከት በመሰራጨታቸው የመጠጥ ወሂንድ አጥረትን የመስላለ አለም አቀፍ ቅጽር የለም:: ይህንን እንዲ በተለያየ ምክንያቶች ወሂንድ በመባከት:: የወሂንድ ቅጽታ ከጊዜ ወደ ጊዜ እየጨመሩ መሄዶ እና የጥረት ይዘዋን በማጣቱ ስብዳሪያ የንዑስ የሚጠበቅ:: የመጠጥ ወሂንድ አቅርቦት በእውቅት-ሱስታ እና በእሳያ (ምስራቅ፣ መከከለኛው፣ ለማንኛ፣ በስሜን ምስራቅ ማከከለ፣ ቅድ፣ አርሱንታና እንዲሆኑም በእናሬነ ወሰኑ ቅጽርዎች በስራት ይታደሉ:: በጠቅላላው በ 80 የዓለም ሁንጻቸው ወሰኑ የወሂንድ አጥረት ተመዝግበል::

በአገራችንም በተለይ በእንዳንድ የኢትዮጵያ ከተሞች ቅጽሩ ነላቶ ይታደሉ:: የወሂንድ መጠኑ ማነስና የጥረት መጠኑ የሰጠል የሰጠል የሚት-ንና በዘሃኑ አይውቅትን ይገኘል:: ቀንቃችን ይበልጥ እየትከት የሚገኘው የኢትዮጵያ አቅማችን እና በመሆኑና ትሳለቅ ወንበቻን መለወ የመጠጥ ወሂንድ ማቅረብ አለመቻለ ነው:: የዓለምን ልጅ ወሂንድ ተማውች የሚለው አባላቸው ከዚህ የመሆኑ ይመስላል::

ተግበር-11

- ተማሪዎች! በኢትዮጵያ የወሂንድ አጥረትን ለመቀነስ በማህበረሰቦች እየተወስኑ ይለውን እርምጃ መረጃዎችን በማስቀለበት እና በግብር በማዘጋጀት ለከናፈለ አበራሪ::
- ተማሪዎች በተሰበዎች ወሂንድ ከየት ይገኘለ?

የወሂኑ እጥረት ወጪዎች

ተግባር-12

1. ተማሪዎች! በአካባቢያዎች በበታ ገዢ የሚገባው እና የሚሰራው እንዲሳት
እሉ? እንደሆነ?

በወሂኑ እጥረት ምክንያት የሚፈጸማና ውጤ ውጤ ክስተቶች የሚከተሉት ቅጽዎ::

- ↗ የሰበሰ ምርቶች መቀኑለ::
- ↗ የበትና የዶር እንዲሳት ወጤ እና ሲደረት መጨመር::
- ↗ የእድሜዎች መመናመን እና የበረሃ መስራኩት::
- ↗ በመጠጥ ወሂኑ እጥረት የተነሳ የሰዎች ወጤ እና ሲደረት መጨመር
ናጥዎ::

ምሳሌ-4 የእንዲሳት ግዢ ቅልጋ

የንግድ ውሃ አጥረት ቅጂዎን መኖጥት

የመጠጥ ውሃ አጥረት ቅጂ ለመኖጥት የመጀመሪያው መንገድ ውሃ መቆጣዢ ለሚገኘ ስምን በማድር ለይ ያለ እያንዳንዱ ሰው ማድረግ ይቻላል፡ ይህንን ለማድረግ የፌዴራል መኖጥ መካከል፡ ፍሰት መከላከል፡ ዓንዲዥቱን በውቅቱ መቀኑር እና የውሃ ሁብጥና በማዘገበዎችና መቀኑ ለስራለን ነው፡፡ ሁሉተኛው መንገድ የንግድ ውሃ ማጠራቁማያያዥና ማቅረጥ ነው፡፡ የውሃ ማጠራው እና ማቅነበረው ተከናወነዥና እንዲያሳይለ ባለሙያዥና ይመከራለ፡፡ የውሃ አጥረት ቅጂ ለመቅረብ እኩ ተስፋ ሲሆን ለመተካት የሚከተሉ ውሃ የሚመለከ የውሃ መኖጥና ይቻላል፡፡

ተግባር-13

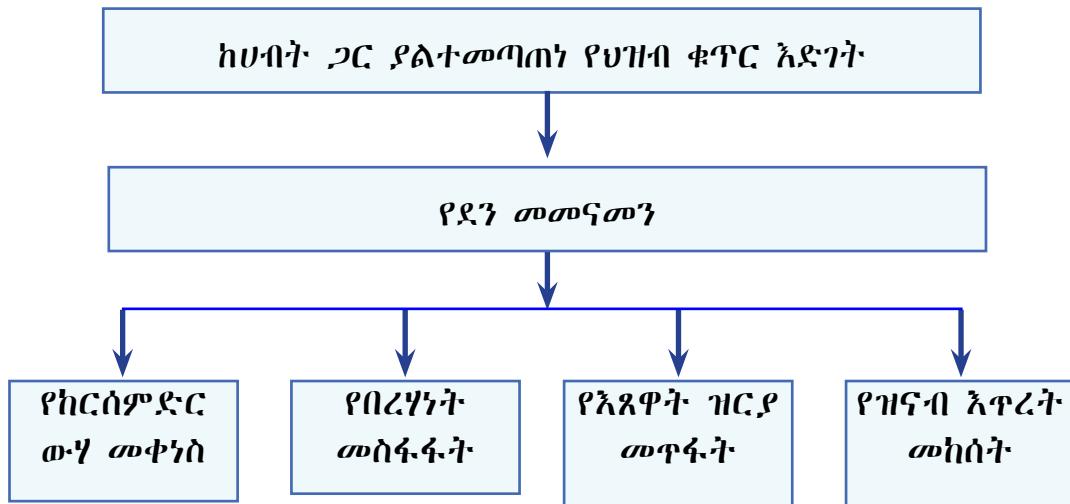
1. በአካባቢያዎች የንግድ መጠጥ ውሃ አጥረት ያስከተለውን ተሽክር ለከፍል ተማሪዎች አቀርቦ፡፡
2. በአካባቢያዎች የውሃ አጥረት ለመቀነስ በማህበረሰቦ እና በመንግስት እየተወስደ ያለውን እርምጃ ግለጽ፡፡

7.3. የደኝነት መመናመን

ተግባር-14

1. ተማሪዎች! በአካባቢያዎች የደኝነት ውሃ መጠት ለምን ለምን ተግባሩት ይወለሉ?
2. የሚከተለውን መዋቅራዊ ቅርት በየግለቻ በመመሌከት የደን መመናመን የሚያስከትለውን ውሃ በከፍት በታዥና ከጥለቻ በኋላ በውጭቱ እና በመንስኤው መከከል ያለውን ግንኑነት አብራር፡፡

መዋቅራዊ ቅርቡ 1 -- የደን መመርመን ውጤቶች

ይኖች የሚባለት ሆኖች በብዛት የሚገኘው የእግዥት ስብሰብ ትቻው:: ቀዳም በለው በነበሩት ባይደንት ለፈ የሆነ የአውጭ ክፍሎች:: አብዛኛውም የሰሜን እስያ:: የሰሜን አማራር:: የአፍርካና የአቶን አማራር ክፍሎች በደን የተስፈነት ነበር:: ነገር ጥን አሁን በዓለም ለይ እድጋ በጣም ተቋት የሆነ የደን ማኅናቸው ይገኘል:: ይህም የሆነ ማኅናቸው:: በእርሻና በከብት ጥጋና መስፈርቶች:: በከተማውች መስፈርቶች እንዲሆኝ የተለያዩ አገልግሎቶች በሚሰጠ ሆኖች ለይ በሚከናወነ የቆረጥ ተግባራት ማኅናቸው ነው:: በአጠቃላይ የደን መመርመን የሰነ-ምህዳር መቋመዶን በማስከተል በአሁኑ ውቃት በዚ ተግርቸ እንዲከሰቱ ማኅናቸው ሆናል:: እነርሳም:: የአየር ገብረት መከሰት:: የተኩጠነ የአፈርመ መከሰት:: የሰልት ክምት መፋጻን:: ከዚ የኢትዮ ማጥለቅዬ:: የሚገል እንጂ አጥረት:: የኢትዮ እንደ እናወ እግዥት ነርያዎች መጥፊትና ይኖች የእግዥት ነርያ መሶቦ በታ ሆነው እንዲገኘኝ መሆን ወና የዓለም ተግርቸ እየሆነ መጥተዋል::

የደን አንቀብበ

ተግበር-15

- ተማሪዎች! በአካባቢያቸው ሆኖ የሚተከለው ለምንድን ነው?

ደንቅ ከፍተኛ የመራባትና ልብቶች የመተካት በቃት አላቶች የደንቅ እንከበከለ
ተማሪዎት የሚከተሉት ዓይነቶች::

- እንዲሁ የግም ድንድ /Reforestation/- ከዚህ ቁልጭ ይን የነበረበት፣ ነገር
ግን በአሁን ወቃት የተረፈች በታን መልስ በደን መሰራትን ማለት
ነው::
- የደንቅ ዘመን እንዳያወጪ እድርት መቆረጥ /Coppicing/-
ይህ የእንከበከለኛ ተማሪ ዝግም በደንና ለተለያየ ጥቅምና
ለማዋል ስንቅርጥ ከእልተቆረጥው ግንደ/ገኘ/ ላይ ዘመን እንዳያወጪ
እንዳያወጪ እድርጉን የመቆረጥ ተማሪ ነው::
- ደንቅ መከላከል /Forest protection/- ይህ ተማሪ ደንቅን
ከመጠን በላይ ከመጠቀምና የሰነ-ምህርናን ማሬን የሚያዘጋ
የእጠቃቀም ሆነታ ካለ የሚደንቅ ቅረጥን መለፈ በመለፈ የመከላከል
ተማሪ ነው::
- ተገቢ የሆነ የደን ሂሳብ አቆራረሙትን መጠቀም::
- የደን ቅጂዴዱትን መቆጣጠር /Control of forest fires/
- የደን በሽታዴዱትን መቆጣጠር /Control of forest diseases/ -
በደን ወ-ሳጥ የሚደንቅ በሽታ ለከሰት መደሣኑትን መጠቀምና
ለሌላ ጊዜ ይገሞ በሽታ መቆቃቀም የሚችል ከርያዴትን ማረዳት
እሰራለን ነው::
- ተባያቸውን መቆጣጠር /Control of pests/ - በደንና ወ-ሳጥ
የሚገኘ እንደ ቅንቃን የመሳሰለ ግንደትንና ቁርራቶችን የሚገኘ
ተሠዋዕያንና ለመቆጣጠር ከሚደንቅ ላይ ተቆርጠው የወጪ
ግንደትንና ቁርንጻዕቶችንና የቅጂዴዱት በስባሽትን በማስወገድ
ማቆጠል ያስፈልጋል::
- የመራት አጠቃቀምን ማቀል /Applying land use planning/

ምስል-5 ደንብ እና ፍቃድ ደንብ/Afforestation and Reafforestation/

ተግባር-16

1. “ምስል 5”ን ተመልከቱ እና የተረዳዋሁትን ግለያ::
2. ተማሪዎች፣ በአካባቢያቶች፣ የደምኑ መመኑዎን የሚገኘውንን አበራሪ::
3. የአካባቢያቶች፣ ማህበረሰቦች ይኖሩት እንዲሸጠ እንደሚከበቡ አበራሪ::

ማጠቃለያ

- የአየር ገበሩት ለውጥ የሚከናወች በከባቢ አየር ወሰጥ የሚገኘ መ-ቀት አማካይ ሂወጺ ከመጠን በላይ መከማቻቸው ነው:: የአየር ገበሩት ለውጥ የሚያስከትላቸው ወኩ ወኩ ቅጋዊ የግብርና ምርጥ መቀነስ፣ የጠና ቅግ፣ የገጽ የሚደርሱ የከርስ የሚደርሱ ወሆኑ እጥረት ፍቃው::
- የአየር ገበሩት ለውጥን ለመቆቻዣ የሚውስድ እርምጃዎች ለተለያዩ ገልጋሎቶች በለን የሞኑቻቸውን ነገሮች መቀነስ፣ በዘመኑ ስራውን መትክክል፣ ተቀጥቆ ደኖችንን መዝከባበብና ክርቦንዳይፈጸምን ከከባቢ አየር መምጣጥ የሚችሉ የፈጻሚ ወጪቶችን ማበረታታት ይገኘበታል::
- በእሁኑ ገዢ የወሄ መጠን እጥረት ከሃይ ወደ ገዢ እየከና መጥቃል:: በየከመቱ የንግሬ መጠጥ ወሄ ቅለትና መሆናል:: እንደኝሬም የሰብል የሚኖሩ መቀነስ፣ የበትና የፋር እንሰሳት ቅት እና ስደት መጨመር፣ እለዋጥቶ መመናመን፣ የበረሃማነት መስራኩት፣ የሰወችን ቅት እና ስደት መጨመር የወሄ እጥረት የሚያስከትላቸው ወኩ ወኩ ወጪቶች ፍቃው::
- በእሁኑ ከሃይ ደኖች በእርሻና በከባቢ ገዢ መስራኩት፣ በከተማውች መስራኩት እና ለተለያየ አገልግሎቶች በሚሰጠ ስራው ለይ በሚከናወነ የቆረጥ ተግባራት የሚከናወት እየተመናመሩ ይገኘል:: ስለዚህ የደውች እንከበከቡ ተግባራትን በማከናወን ደኖች እጥሩት መታደግ ከሱስት የሚጠበቅ ተግባር ነው::

የክለሳ ጥያቄዎች

ሀ) ለማከተለት ጥያቄዎች ከአከላይዎን መልስ መረጋገጫ::

1. በታደን አገርና ወሰጥ ለደምና መመሪያዎን አበተዋኝና ያለው ይንብ
የትናው ነው?

ሀ) የከተማዎች ማደግባና መስፈርቶት

ለ) የከበት ግዢ ተግባራት በፍጥነት መስፈርቶት

ሐ) ለእርሻ በታ ያለ ፍለት መጨመርና መስፈርቶት

መ) ህ-ለ-ም

2. ከማከተለት የአራር እንከበበበሽ መንገዶች ወሰጥ ካለለው፣ ይህ የሚያመለው
የትናው ነው?

ሀ) ይነና

ለ) ይግምና ይነና

ሐ) እርሻን ማሳደር

መ) ከፍታን ተከትሎ ማረሳ

3. ከማከተለት ወሰጥ የደምና መመሪያዎን ወጪት ያለሁንው የቱ ነው?

ሀ) የእግዚአብሔር ዘርፍ መቀነስ

ለ) የከርስ ምድር ወሂ መጨመር

ሐ) የአራር መከላት

መ) መልስ የለም

ለ) ለማከተለት ጥያቄዎች ማብራሪያ ስጠ::

1. በከባቢ አያር ወሰጥ መ-ቁት አማካይ መጠን እየጨመሩ በሆድ ምን ይከለታል?

2. በረሃዎች እየተስፈርቶ ነው ሲባል ምን ማለት ነው? መንሰኗዎች ምን ምን
ናቸው?

3. የውሃ እጥረት የማከተለት-ባቃውን ምክንያቶች አብራሪ::

ማግበሻ መጽሑፍት

- አብክመ ገ-ጥ/ብ.ሪ (2008 ዓ.ም). ፊዜዣ ድንብ ደንብ የሰነድ የመምህራን ገ-ጥ/ብ/ቤት ካለዎች ማስላጠኝ ፖሮጀል. ይጠረ ማቅረብ: ኢትዮጵያ::
- _____ (2008 ዓ.ም). የሰነድ ድንብ ደንብ የሰነድ የመምህራን ገ-ጥ/ብ/ቤት ካለዎች ማስላጠኝ ፖሮጀል. ይጠረ ማቅረብ: ኢትዮጵያ::
- ሙ.ሳ.ግ.ታ ነው (2012). የኢትዮጵያ መንበኬዎች እና መፍትሃዎች. ማህተም: መ.ስ.ሪ.ሮ አባ ማተሚያ ይርሱት::
- በአዲ በዚህ (1999). የኢትዮጵያ ታሪክ 1847 እስከ 1983. አዲስ አበባ: አዲስ አበባ የኩስርድስት ጥረሰ::
- ተክለ ዓድዋ መከተል (1983). አዲ መንፈስ እና የኢትዮጵያ አንድነት. አዲስ አበባ: ከ-ሸ-.ዘ አስተማት ይርሱት::
- _____ (1981). አዲ ቴወርድ እና የኢትዮጵያ አንድነት. አዲስ አበባ: ከ-ሸ-.ዘ አስተማት ይርሱት::
- _____ (1982). አዲ የአንድ እና የኢትዮጵያ አንድነት. አዲስ አበባ: ከ-ሸ-.ዘ አስተማት ይርሱት::
- ት/ማ. (2003). ህብረተሰብ ስይንስ የተማሪው መጽሐፍ 8ኛ ክፍል. ታ/ማ.. አዲስ አበባ. ከ-ሸ-.ዘ አንተርናሽና አስተማት ይርሱት::
- ANRS (2019). Environment, forest and wildlife protection and development authority document. Bahir Dar, Ethiopia.
- Beck, R. B., et. al (2009). World history: Patterns of interaction. USA: McDougal Littrell.
- Bradshaw, M. & Weaver, R., (1993). Physical geography: An introduction to Earth's environments. London: Mosby.
- Chu, C. M., (2019). Multiculturalism. Retrieved from <http://www.ifla.org/publications/defining-multiculturalism>.
- EMA (2001). Survey of world geography: Distance education project for 2nd cycle primary school teachers, Ministry of Education, Addis Ababa, Ethiopia.
- _____ (2001). Introduction to economic geography. distance

education project for cycle primary school teachers, Ministry of Education, Addis Ababa.

_____ (2000). Introduction to landform geography-module 3: major earth shaping processes and resulting landforms. Educational Media Agency, Addis Ababa, Ethiopia.

Monk House, F.J. (1975). Principles of physical geography. London: Hodder Stoughton,

Owen, O. S., (1985). Natural resource conservation: An ecological approach. New York: Macmillan Publishing Company.

Parker, J. and Rathbone, R., (2007). African history: A very short introduction. New York: Oxford University Press Inc.

Skinner, B.Y. (1976). Earth resources. New Jersey: Prentice Hall Inc.